ISTORIA ŢĂRII ROMÂNEŞTI

CONSTANTIN CANTACUZINO

ISTORIA ŢĂRII RUMÂNEŞTI

Întru care să cuprinde numele ei cel dintâi şi cine au fost lăcuitorii ei atunci şi apoi cine o au mai descălecat şi o au stăpânit până şi în vremile de acum s-au tras şi stă

PREDOSLOVIE

Cu greu şi cu strimt iaste neştine a da cap şi începătură fieştecăruia lucru, mai vârtos celuia când nici cum, nici de nici o parte ajutor iaste, nici ştiinţă de la alţii, sau pomenire măcară să află ca o povaţă, făcându-se şi ca o luminare arătându-se, ca să se poată ajuta cel ce nu ştie de la cel ce ştie şi céle din întunérec să iasă la lumină.

Că nici unul în lume nu iaste carele den sine numai să ştie şi nici unul nu au aflat nimic, pănă când n-au fost de altul învăţat. Nici nimeni nu să poate domiri de nici un lucru, de nu mai nainte au au văzut, au au auzit, sau au cetit şi de nu ca acélea, asémene ca acélea, măcar cât de puţin, şi de nu acelaşi adevăr şi de lucru ce pofteşte neştine, au zis, sau au scrisu, măcar cât de puţin şi de altele, ca numai să se poată altul deştepta spre gândirea acelora şi a altor lucruri încă destul iaste. Şi carii ca acelea au făcut şi au pomenit, cât de cât măcar, nemoarte mulţămite au auzit şi în bună pomenire au rămas.

Precum şi Aristotel în cartea a dooa a Metafisicii, cap. 8, zice: har şi mulţămită să avem şi să dăm filosofilor celor bătrâni, carii numai ce au pomenit şi au scris de adevărul fiinţelor şi măcar că mai la multe n-au nemerit de a grăi de firile lor adevărul, iar încăşi destul că tot au pomenit şi au scris de adevărul fiinţelor şi măcar că la mai multe n-au nemerit de a grăi de firile lor adevărul, iar încăşi destul că tot au pomenit şi au zis cevaşi, cât pricină de a cerca şi a iscodi adevărul alţii au dat — aducând şi pildă şi pe un Timotheu muzicaşul, ce era în zilele lui Filip-craiul, tatăl lui Alexandru celui Mare, (foarte iscusit într-

acéia), zice dar: de n-ar fi fost Timotheu, n-am avea multă muzică. Iar de n-ar fi fost şi Frinis, nici Timotheu n-ar fi fost.

Zice şi Diodor Sicheliotul, istoric în predosloviia cărţii lui dintâi, că cu direptate iaste a da toţi mari mulţemite celor ce au dat învăţături şi au scris istorii de obşte, căci că cu ostenelele lor au folosit viaţa de obşte (adecă traiul tuturor).

Nu grăiesc aici, nici zic de marele Moisi, carele de nici un om învăţat sau ştiut n-au fost, de au scris zidirea lumii şi alte legiuiri. Nici vorbesc de alţi mulţi sfinţi proroci carii ştiia neînvăţaţi de nimeni şi céle ce fusése, şi céle ce era, şi cele ce vrea să fie. Drept că acelora ştiinţa şi învăţătura nu era firească şi omenească, ci peste fire şi dumnezeiască, luminate şi învăţate minţile şi cunoştinţele lor, de duhul sfânt, izvorul şi lumina adevăratei ştiinţe şi înţelepciuni.

Ci dar cu greu şi cu număr iaste a da, zic, neştine începătură celor ce mai despre toate părţile întunérec iaste, precum şi mie acum să întâmplă a veni, vrând, cum am pomenit mai sus, a istori ale ţării, ce-i zicem noi astăzi: rumâneşti. Cu greu, zic, foarte-mi iaste, de vréme ce nu aflu eu pănă acum, măcar cât am ostenit, cât am cercat, cât am întrebat şi de ştiuţi şi de bătrâni domiriţi şi înţelepţi şi în tot chipul m-am trudit şi pentr-alte părţi şi cu cheltuială am nevoit, ca doar aş fi aflat vreun istoric, carele şi de ţara aceasta, de începătura ei, şi de lăcuitorii ei şi domnitorii ei, carii cât şi cum s-au purtat şi de obiceiurile lor şi de legile ei, şi de altele multe ce într-însa să vor fi aflat, carele să scrie pe amăruntul toate şi cu deadinsul, precum de alte ţări fac şi scriu pe larg toate. Ci dar eu încă până astăzi, nici acel scriitoriu, nici acel spuitor n-am aflat. Şi aceasta, căci n-au istorit nimeni de dânsa cu deadinsul, cum zişi, pare-mi-se că dintr-acéste pricini vine.

Întâi, că mică şi can laturi ţară multora au părut că iaste, încă mai vârtos acum de când osebită de Ardeal şi de Ţara Moldovei iaste. (Cum mai nainte vom arăta, când şi până când zic istoricii şi gheografii că au fost împreună şi de când s-au osebit).

A dooa, că puţini au fost pământenii aceştii ţări, cum să vede, ca aceia, ca să şază ei să scrie ale patriei lor şi să istorească întâmplările moşiei lor, precum fac alţii de ale lor, şi de nu mulţi şi multe, însă tot fac, iar la noi mai nici unul. Săvai că poate zice neştine că să află şi aici létopiseţe, ci răspunsul îi iaste gata, că acela ce l-au făcut, den neştiinţă să véde să-l fie scris, sau den negrijuire, doar căci atâta iaste de netocmit, de încurcat şi de scurt, cât mai multă turburare şi mirare dă celui ce cetéşte, decât a şti cevaşi adevăr dintr-însul.

Această dară scădére mare şi jale doar într-acest norod al neştiinţei şi al nevrérei să-l învéţe fiind, iaste pricină, de astăzi, nu numai de râsul altora şi de ocară suntem, ci şi orbi, muţi, surzi suntem de lucrurile şi faptele celor mai de demult ce într-acest pământ s-au întâmplat şi s-au făcut, cari de nevoie încă le era şi ne iaste a le şti, pentru ca să putem şi traiul vieţii noastre a tocmi. Cum Nafclir în prologul Hronografului lui, ce face, zice: că frumos lucru iaste den greşalele altora să tocmim viaţa noastră şi nu ce alţii au făcut să cercăm, ci ce bine făcut va fi, noi a urma să ne punem înainte. Şi trebuie să ştim ca pre cei buni şi vrednici, carii vor fi fost bune faptele lor, să le pomenim bine, şi pre ei să-i lăudăm. Iar pre cei răi şi făcători de rău, să-i blestemăm şi să-i ocărâm aceea parte alegându-şi în lume, cât au trăit, ca să-i rămâie.

Acéstea dară şi ca acéstea lăsându-le, că cine a le scrie n-au fost, nici alţii au purtat grijă, de n-au ştiut ei, sau n-au putut, ca să fie pus pe cei ce ar fi ştiut, măcar şi streini de ar fi fost (căci ca aceia, nici de aici, niciodată n-au lipsit), să scrie şi să istorească pe amăruntul şi ale aceştii ţări, ci au lăsat toate de s-au surpat în prăpastiia uitării şi întru întunérecul de véci au rămas.

Însă nu zic că den om în om n-au rămas şi aici nişte spuneri şi nişte poveşti, mai vârtos bătrânii ce povestesc de cele ce au fost. Ci şi acélea foarte slab lucru iaste şi primejdie de a le créde, pentru că de multe ori s-au luat seama, că de un lucru numai, doi într-un chip nu povestesc, ci unul una, altul alta băsnuiaşte. Unde nici de la acélea nici o adevărată ştiinţă n-avem nici din cântecele cari vestesc de vitejii,

au de alte fapte ale domnilor şi a altor vrédnici oameni, ce au lucrat, cari dupe la lăutari şi dupe la alţi cântători auzim, putem şti cevaşi ales. Că şi acélea nu numai ce au laudă mai multă, au hulesc decât céle ce au fost, ci şi foarte împrăştiiat şi prea pe scurt pomenesc lucru şi făr' de nici o orânduială sau tocmeală.

Mai trudit-am încă ca doar din hrisoavele domnilor ce sunt pre la boierime şi pre la mănăstiri date şi la sate, câte am putut vedea, să poci scoate cevaşi, ca să ştim măcar dintr-acélea, deaca dintr-altele nu să poate afla; căci că într-însele să véde a zice cevaşi, dând pricinile pentru ce sunt date acéle hrisoave, adecăte au sunt pentru că au dăruit domnii destoinicilor şi bunilor slugi ocine, sau altcevaşi pentru vredniciia şi mari slujbe ce vor fi făcut domniei şi ţărâi (cum fac împăraţii şi domnii cei mari şi ieftini), dăruindu-le, acolo povéstea îi spune. Aşa şi în céle ce dau la mănăstiri hrisoave, când fac mânăstirea, dirept ce o fac şi cine o face, colo spuind ca o istorie, vestéşte lucrurile. Ci puţin folos şi acélea mi-au dat, pentru că risipit şi foarte pe scurt zic şi fără cap povestesc şi numai de un lucru vorbescu, adecăte au de cela cui să dă, au de cel ce dă; aşa de mânăstiri de scrie încă ceia ce acei mănăstiri i să închină şi i să afierosééşte, zice, iar alt nimica nu mai lăţéşte, nici de alte lucruri să mai întinde, unde dară puţin lucru şi puţin ajutor şi ştiinţă avem şi de la acéştea. Şi încă mai iaste şi aceasta, că cine iaste acela care să poată şedea toate ale tuturor hrisoavelor să vază ce sriu şi cum scriu, ca să poată dintr-însele aduna să istorească lucrurile ce au fost ale ţării?

Şi cine iaste să poată face acéia ca să culeagă dintr-acélea măcară cap şi coadă lucrurilor, cărora pentr-atâta noian de ani s-au înfăşurat şi s-au desfăşurat, sau vreun adevăr să ne dovedească, de nu doară s-ar fi ispitit cinevaşi; sau ar vrea să ispitească acéia a o face, ca să afle o prea puţină pricină (şi şi acéia încă nesărată), ca să zică că de acolo au aflat a zice cevaşi de lucrurile ţării? Iar şi acéia ce ar zice şi câte ar zice, n-ar fi alt, socotesc, făr' cât o gândire şi o aflare de o mare grămadă de minciuni, precum vedem în cea Alexandrie ce-i zic, cine o va fi făcut, nu ştiu, şi într-alte cărţului ce să văd pe la unii şi

pe la alţii aici în ţară, şi mai multe în Moldova; în cari nu să cuprind altele, fără minciuni şi basne, dupre cari umblă norodul acesta rătăcindu-se şi cred céle ce niciodată de crezut nu-sa,că nici au fost acélea vreodată, nici pot fi. Că măcară acea Alexandrie bălmăjaşte şi asémene ca acéia alte cărţului, ci acélea aflări omeneşti numai ce sunt sau basne de céle ce făcea şi scorniia poeticii ethnici în vrémea elinilor pentru orbul norod (adecă idolalatri) şi n-avea cunoştinţa unuia şi adevăratului Dumnezeu, ce făcea şi zamisluia ca acélea, sau ei altele cu acélea şi supt acélea basne pilduia, cum şi alţi mulţi dascali zic şi în Mithologhia unui Natalis Comitis, om învăţat destule de acélea povestéşte, tâlcuiaşte şi zice: Acum dară din céle ce mai sus zicem, iată aiave să véde, că nici o povăţuitură, nici un ajutoriu, nici nici o luminare avem de la pământenii noştri, ca să putem şti, sau să ne şi domirim măcară de ale aceştii ţări lucruri şi fapte ce într-însa den bătrânii ani s-au întâmplat şi s-au lucrat. Căci nici unul nu s-au aflat, nici ştim să fie fost, carele cu deadinsul şi pre amăruntul dinceput să fie scris ale ei.

Iar de va fi şi fost cinevaşi scris şi va fi lăsat, ca şi noi ceşti de pre urmă, de acélea ce au fost să ştim, iată nicicum nu să află, nici auz pe cinevaşi să zică că au fost şi apoi s-au pierdut măcară, fără cât cel létopiseţ ce zicem, carele destul de scurt, întunecat şi fără ordânduială iaste, cum s-au zis mai sus şi vom vedea mai pe urmă, şi dintr-însul.

Ci dar aşa lucrul fiind, ce a face eu n-am, fără cât iată, dupe la istoricii streini, pe la greci, pe la léşi, pe la unguri şi pe la alţii voi umbla a cére şi a mă îndatori, ca ce vor fi şi ei pomenind şi istorind de această ţară, să zic şi eu aici şi cât îmi va fi putinţa, foarte voi nevoi, ca ce va fi mai adevărul, dupe zisele lor să arăt.

Săvai că câţi am găsit şi la mâna mea până astăzi au venit, văz că pe scurt şi ei de dânsa pomenesc şi încă can trecători ating şi istoresc numai, iar nu denceput şi pe deplin scriu ale ei, ci numai cât le trebuie a o pomeni zic, apropiindu-se câte undevaşi de ale lor lucruri ce pe larg istoresc şi povestesc. Pentru care încă şi cât fac, mulţemită

trebuie să le dăm, că încă nu de tot din tablele lumii uitaţi suntem, ci oarecine de céle ce oarecând au fost şi într-această ţară, nu tace, ci spune şi scrie. Măcar că unii dintr-acei ce sriu de dânsa, ca nişte streini ce sunt şi şî voitori de rău unii, nu adevărul scriu, ci-i micşorează lucrurile, şi pe lăcuitorii ei rău îi defaimă, şi multe hule le găsesc. Şi pot avea şi direptate, zic, a face aşa, daca aceia alt mai bine nici ştiu, nici pot face. Şi pentru că în stepena ce astăzi să află (măcar că de oareşicând aşa să trage), în carea ticăloasă şi jalnică iaste, cine cum îi iaste voia poate şi zice, şi scrie. Căci că nu iaste nimeni, nici cu condeiul, nici cu palma, a-i sta împotrivă, şi a-i răspunde.

Lăsăm, dară, fieştecăruia a zice cum va vrea şi a râde cum va pofti, de vreme ce nici le iaste sfiială, nici ruşine de ruşinile lor, nici nu gândesc, că toate lumeştile supuse sunt mutărilor şi toate câte sunt umblă cu soroc şi cum, că de obşte iaste orbul noroc şi viitoarele lucruri nevăzute sunt. Ci dar a acelora acum trecându-le, la ale noastre mă întorc a zice.

NUMELE ACEŞTII ŢĂRI DEN VECHI CUM ÎI ERA ŞI CINE O STĂPÂNIIA

Véde-să dară că toţi scriitorii ţărilor şi istoricii într-aceasta să tocmesc, cum şi ţara aceasta, cuprinsă fiind cu Ardealul şi cu Moldova, îi zicea Dachia şi Ghetia.

Săvai că Antonie Bonfinie în Istoria ce face foarte pe larg de lucrurile ungureşti, în cartea-i dintâi, în decada dentâiu, oareceşi osebire face între Dachia şi Ghetia, zicând:

“Dachii, ghetilor rudă sunt, de vréme ce şi unii şi alţii acéiaşi limbă au şi dentr-un loc când au ieşit, au ieşit şi au venit într-acéste părţi”.

Măcar că unii den Scandinaviia zic să fie venit dachii şi ghetii, cărora, zice el, le zicem şi goti. Iar mai mulţi zic să fie venit de la Dais, carii sunt în Schitia asiatică, pentru că Daeg, cum zice Stravon gheograful, că fiind vecini cu lăcuitorii Hircaniei, şi ei ca hunii şi ca alte noroade dentr-acolo schitice, locuri mai bune de a lăcui căutându-şi, într-acéste părţi ale Apusului au venit. Ci dară dachii şi ghetii, zice, nu sunt din Scandenavia, ci din asiatica Schitie. Şi, de vréme ce decât ai Apusului oameni, ai Răsăritului mai vechi sunt, cu direptul dintr-acolo într-acéste părţi au venit. Mai zice acest Bonfinie că ghetii sunt cărora acum le zicem vlahi. Iară Pius Eniiasul le zice flachi, carii, zice, încep din Ardeal..., alăturea cu Marea Neagră să întindea de lăcuia. Însă cea parte..., până în Dunăre Ţara Moldovei, de ceşti mai dincoace oameni să chiamă. Iară carii mai mult cu Dunărea în sus mérge, Muntenească acum să zice şi ca acéstea Bonfinie de aceasta istoreşte.

Şi mai mult însă înaintea acestor dachi şi gheti lăcuitori era, şi Bonfinie zice, nişte neamuri de le zicea gavrisţi şi ghestoboţi. Ci noi mai vechi de acélea nu căutăm. Căci câte mai în sus vom umbla scurmând şi cercând acéle vechituri, atâta mai la întunérec vom da şi nu alt vom afla, fără basne şi poveşti numai. Ci destul încă măcar de am putea unele nemeri, de céle ce au fost de la dachi şi gheti încoace. Mai sunt mulţi şi din grecii istorici, zice Bonfinie, care-i zice că şi pe

aceştia, gheti, de goti îi ţinem, din thrachi rodul lor trăgându-se. În ce chip den Scandia, au Scanţia s-au pornit, de unde nu numai acest neam, zic mulţi, că au venit, ci şi bolgarii, sârbii, boşnégii, ungurii şi alte nea-muri au pogorât. Aşijderea nu lipsesc unii, carii aceştiia numai osebindu-o de céle doao, îi zic şi Muisia de Jos. Carea aceasta numai de la un grec ţarigrădean o am auzit, carele să ţinea mare ştiut, iar la altul la nici unul den latini nu o am cetit. Însă Muisiia de Sus să zice unii părţi de Ţara Sârbească, însă ceiia care-i zic gheografii unde să împreună apa Savei cu Dunărea, adecăte de la Beligradul turcesc şi în sus cevaşi. Iar mai mult cât să întinde în jos, pe unde să alătură pe de céia parte de Dunăre, şi cu ţara aceasta, tot Muisia şi şi Muisia îi zic. Mai zice-se Muisia şi Machidoniii, cum zicea şi Filip Cloverie, gheograful, carea să hotăraşte cu Dardanii. Mai sunt şi alte Muisii în Asia, precum ei scriu, ci noao de acélea cuvântul nu ne iaste, nici măcară de céstealalte Muisii, săvai că zicem că unii şi această ţară Muisia o chiamă. Ci aceasta mai că nu e de credinţă atâta, pentru că rari şi foarte puţini o zic, ci numai potu-se fi lunecat cei ce i-au zis aşa, pentru că văzând vecinătatea Ţării Sârbeşti, căriia Musiia îi zicea şi dése amestecăturile lăcuitorilor uniia şi alţiia între dânşii, zis-au cestora pen-tru acéia Muisiia. Sau că cei ce vor fi scris că o chiamă aşa nu vor fi fost umblat într-acéste părţi; deci, precum de la alţii vor fi auzit, nemaicercând cu amăruntul adevărul, ei au semnat aşa, precum mai de toate orile să întâmplă la ceştea scriitori, istorici şi gheografi şi vedem că nu numai în nume grecesc şi le strămută într-alt feliu, ci şi de feliul oamenilor şi şi obiceaiurilor şi alte multe lucruri le poves-tesc mulţi într-alt chip de cum sunt. Că aiave să vede în gheografiile ce au făcut mulţi şi pănă astăzi fac, ei departe şezând de céle ce scriu, ce numai pen auz şi pen 'trebări de cei ce umblă privind lumea (carii mult greşesc) aud şi scriu. Şi adevărat aşa iaste, că am ispitit aceasta şi am văzut că şi de céstea ţărăiî ce sunt spre noi şi şi de a noastră, măcară cari-s mai aproape de acei scriitori, însă destule greşeli sunt şi în nume şi în locuri. Şi unele care nu sunt, zic că sunt şi altele care sunt, le tac. Zic dar de d-acéstea ţărî, povestesc gheografii aşa, dar

încă de céle Indii ale Răsăritului şi ale Apusului şi alte locuri ce-s într-acolo, ce de poveşti şi de neadevăruri scriu şi zic! Însă nici dirept aceasta a-i huli detot trebuie, atât de mult ostenind şi trudind a scrie multe şi mai de toate, pentru folosul multora. Iar de greşesc, ca nişte oameni greşesc şi noi greşim toţi ca dânşii, dentru lut zidiţi fiind toţi. Însă orice, ce iaste de numele aceştii Muisii, minciună au adevăr, că o numiia şi aşa, eu nu mai cerc, ci numai lăsându-le, ca de mai puţin zise, a ţinea trebuie cele ce de mai mulţi şi mai numiţi, iaste; şi iară zic că Dachia şi Ghetia îi zicea şi să numiia.

STĂPÂNITORII ŞI LĂCUITORII ACEŞTII DACHII. CINE AU FOST ÎNTÂI

Stăpâniia dară şi lăcuia acest pământ acéle neamuri ce le zicea dachi şi gheti, oameni însă varvari şi groşi, idololatri, iară ostaşi mari şi tari la bătaia războaielor, nepoftitori a să supune altora, nici a să birui de alţii îngăduia. Avea craii şi oblăduitorii lor şi nimănui supuşi nu era şi mulţi încă de dânşii să îngroziia şi vecinii lor foarte de dânşii, să spăriia, căci de puţine ori biruiţi de unde mergea a să bate, să întorcea.

Acestora dară mergând numele şi vestea cum sunt, şi de tăriia lor, împăraţii romani poftitori de lăţimea împărăţiei lor fiind, precum toate împărăţiile puternice sunt lacome de a supune pre alţii şi a-şi lăţi şi mări hotarele împărăţiei lor şi mai vârtos romana monarhie atuncea pe acéle vremi înflorind, de multe ori în tot chipul au trimis să supuie şi

pe acei dachi precum şi pe alte ţări toate câte era împrejurul lor. Supusése pre unii cu arma, pre alţii cu groaza numai puterii lor, că atâta slujiia şi într-acélea vremi norocul izbândei lor, cât nici o ţară, nici un pământ au putut sta împotriva lor. Zice Ioann Şleidan, în cărticeaoa ce istoréşte pe scurt de patru monarhii ale lumii ce au fost, că romana monarhie şi putere (care au stătut mai mare, mai tare şi mai mult decât toate alate), atâta numai n-au luat şi n-au supus ţări câte n-au vrut, şi atâta i-au scăpat, la câte n-au vrut să meargă. Însă cui iaste poftă, citească pe Tito Livie Padovanul, carele din ’ceput ale romanilor şi foarte pe amăruntul scrie, şi pe Flavie Blond unde istoreşte şi zice Triunfantis Romăaîe; şi de acolo lesne poate cunoaşte fieştecarele câtă împărăţie şi până în câtă putére au fost ajuns romanii. Şi aceasta iaste de crezut, pentru că şi bisérica noastră de Octavie Avgust Chesar, împăratul romanilor, mărturiséşte, potrivind monarhia lui pre pământ, cum a lui Hristos: cela monarhind mulţimea stăpânirii oamenilor, s-au potolit; Hristos luund chip omenescu, mulţimea dumnezeirii idolilor s-au zdrobit, iproci, precum să vede la tropariul de la Naşterea Domnului, la slava de la vecernie.

Aceştia dară împăraţi, vrând să supuie şi să biruiască şi pe acest pământ cu lăcuitorii lui, carii era atunce, în tot chipul siliia şi şi de multe ori oşti mari şi grele au trimis asupra lor, cari mai de multe ori, mai biruite decât biruind s-au întorsu, precum şi Ţesar Avgustu trimiţând asupra lor odată 50.000 de ostaşi, d-abiia marginile Dunării le păziia. Carii dupe aceia dachii şi ghetii adăogându-şi oastea, până la 200.000 de oameni zic că au făcut, şi trecând Dunărea, biruinţele romanii împărăţii foarte greu şi rău, cu foc, cu fier şi cu robiia le-au stricat, atunce craiu lor fiind Birebisca.

Şi Bonfinie scrie: “Şi aceasta nicicum romanilor nu sta bine şi grijă încă având de acei nedomoliţi oameni, nu să odihniia, nici îi uita ca în lungă odihnă şi în lină pace să se afle, nici să se obrăznicească în biruinţele lor îi lăsa. Ci măcară deşi lega câteodată cu ei pace, pentru că şi vecini le era, de vréme ce (cum s-au şi mai zis) toate împrejurile lor luate şi biruite de romani era. Iară încă şi pentru oricare pricină mică să şi scorniia oşti, unii spre alţii pornind”.

TRAIAN ULPIE. PUINDU-SE ÎMPĂRAT ROMANILOR, AU SUPUS DACHIA DESĂVÂRŞIT

Aceasta dar mulţime de ani trăgându-se şi aşa lucrurile lor învârstându-se întru dânşii, până în vremile ce au stătut împărat romanilor Ulpie Traian, carele să trăgea de neam spaniol, începând împărăţiia, de vârstă fiind de ani 42, la anul de la naşterea Fecioarei, cum zice Carion în Cronica lui, 128. Om înţelept de amintrelea, fiind învăţat mare, cu sfat în toate şi foarte dirept (cât şi aceasta au făcut, zic istoriile, cum că puindu-să împărat şi chemând pre cel dintâi al Pretoriului, i-au dat sabiia, zicându-i: "Pentru mine slujaşte-o până dirépte le fac; iar de nu dirépte le voi face, împotriva mea tu o întoarce") şi cu inimă mare, mai vârtos într-ale oştilor lucruri era. Aceasta dară altcevaşi mai pe deasupra decât cei ce făcuse mai nainte vreme şi de această ţară gândind şi socotind într-alt chip şi ale sale gătiri de războaie îşi tocmiia; şi nu prea mulţi ani den împărăţiia lui trecând, deci cu mari greime de oşti şi cu nespuse puteri s-au sculat a oşti într-acéste părţi. Cât dar va fi fost putérea lui atunci şi cu câtă mulţime de oameni va fi umblat, cât au umblat şi au supus părţi ale lumii, putemu-ne însă cu mare mirare şi domiri câte cevaşi, că iată vrând pre lângă acéle oştiri ale lui şi lucruri mari ce apucase şi făcea ca să-i rămâie şi în fapte slavă, şi pomenire, doară şi minune la oameni în veci rămâindu-i. Pe unde mergea, drumuri mari de piatră şi şanţuri groaznice trăgea, pe unde şi umbla, precum şi pănă astăzi să văd şi aici la noi în ţară, cărora încă troianuri le zicem rămâind de atuncea din om în om acel nume, carele să trage şi pănă astăzi, măcar că foarte puţini sunt carii să ştie dirept ce le zic troianuri. Iară acesta iaste adevărul, că din oştirea acelui mare împărat, Traian Ulpie, sunt rădicate şi nu numai aici, ci şi pentr-alte ţări. Aşa au făcut cum s-au zis, pentru ca să rămâie nea-mului omenesc pomenire de mari şi de putérnice faptele lui. Iară de va fi şi altu cinevaşi făcut ca acélea din romanii voievozi sau împăraţi mai nainte vréme, cum şi poate fi făcut (că toţi puternicii stăpânitori ca acelea nevoiesc a lăsa pe urmă de

mari faptele lor pomenire), acéia nu o ştiu, pentru că de la acest împărat încoace asémene acelora nemaifăcându-se, nici a mai pomeni vedem, unde rămâne de vor fi făcut şi alţii; iar pe numele acestuia au rămas de a să numi şi a să pomeni într-acest chip.

Aşa deci Traian acesta începând războiul întâi cu dachii, 16 ai scrie Carion că s-au tras, într-acéle vremi crăind pe aici Decheval, carele era foarte om viteaz şi meşter la ale războaielor (precum şi Dion îl scrie în Istoriia vieţii lui Traian, ce face), şi bogat, şi mulţime de oameni avea. Pre-cum pre lesne iaste a socoti şi a créde neştine că aşa va fi fost; de vréme ce afară dentr-altă vréme trecută mai de-nainte, câte şi câte războaie gréle şi bătăi sângeroase făcuse între dânşii, care Decheval şi în vremile ce împărăţiia Do-miţian la Roma, la anul de la înviiarea domnului 99, cu mari puteri s-au sculat împotriva lor şi nu puţine réle şi stricăciuni au simţit ţinuturile romanilor de dânsul. Apoi deci, 16 ani neprestan, cu o împărăţie mare şi putérnică ca aceia a romanilor, cum să pomenéşte, câtă putere şi câtă avuţie au trebuit să aibă de au putut sta atâta împotrivă şi a răbda. Însă, acea de apoi, văzând Traian că în lung să trage acest războiu şi gândind că multe să pot întâmpla dintr-acea zăbavă (mutătoriu foarte tuturor acestora fiind no-rocul), iel însuşi cu toată romana putére s-au sculat de au venit, şi, viind până la marginea Dunării, den jos de Cladova, s-au apuct a face podul de piatră stătătoriu peste Dunăre, căruia şi până astăzi şi dincoace de Dunăre şi dencolo i să văd marginile şi începuturile cum au fost şi dirept ce loc au fost. Mai véde-să, zic, şi când scade apa la mijloc, şi alte colţuri ca nişte picioare de zid; lângă care pod iaste şi Cetatea Severinul, dincoace mai sus oareceşi, care era făcută de Sever-împărat, mult încoace mai pe urmă decât Traian, împărăţind acela, cum zice Carion, la anul de la Hristos 213, însă acuma spartă şi mult véche să véde. Acest pod mare minune şi mare lucru au fost şi aiave semn iaste de nespusa-i putére ce au avut acea împărăţie. De care pod mulţi istoresc şi mulţi între alte minuni ce să vedea ale lumii îl număra, şi de meşteşugul lui cum l-au făcut, şi de altele câte de multe au trebuit până a-l face; iar de chel-tuială cu cât s-

au făcut, iaste ădeînecrezut de a să şi spune; zic scriitorii, de acest minunat pod şi alţii mulţi scriu. Iar şi Ioann Ţeţu, în cartea istoriilor lui, puţin mai pe larg şi făptura lui cum au fost, spune, şi căzute lui laude îi dă. Însă şi Dion, carele istoréşte ale lui Traian toate, mai pe larg de acest pod scrie aşa: cuvintele lui acéstea sunt:

"După acéstea, Traian podul de piatră peste Dunăre a să face au grijuit, care toate alalte ale lui faceri mari departe le-au întrecut. Ale acelui pod, stau tot de laturi cioplite pietri picioarele lui, a cărora nălţimea de 150 de picioare iaste, fără temeliile lor; lăţimea de 60 de picioare cuprinde, şi de la unul până ălaî altul sunt depărtate picioare 170, şi cuprinde de la unul pănă la altul cu colaci".

Acum dară cât va fi fost de lung şi ce pod va fi fost, socotească cine poftéşte şi iaste grijuliv ca la acéstea a şti. Aflatu-s-au în Ardeal, poate-fi adusă de aici şi o piatră care au fost la capul podului pusă şi scrisă de acest pod cu acéste slove latineşti: "Providentia Augusti, vere Pontificis, virtus romana quid non domet sub jugum. Ecce rapitur et Danubius."

Care va să zică:

"Providenţia lui Avgust, adevăratului Pontifex, putérea romană ce nu supune supt jug. Iată să răpéşte şi Dunărea."

Acest pod şi în banii acelui împărat Ulpie Traian să punea: de o parte de monetă bătea chipul lui, şi de céia parte tipăriia podul cu acéste slove şi zise: "Săenatusî Păopulusî qăueî Răomanusî optimo Principi." Care aşa tâlcuiescu şi zice:

"Sfatul şi norodul romanu, preabunului domn." Aceasta au grijuit a tipări întru pomenirea minunatului pod, iproci.

Care şi pănă astăzi într-acea monetă (adecăte într-acei bani) să véde, vrând în tot chipul acela să lasă pomenire nemoartă de mari faptele lui.

Aşa deci făcând podul, au trecut şi el pe dânsul în ceasta parte, săvai că nici cât au şezut el acolo zăbovind până a să face podul, că lucrurile războiului nu să afla în odihnă şi în léne, ci dése bătăi cu vrăjmaşii săi făcea, şi prăzi, arsuri şi alte réle pren tot locul să vedea.

Decheval încă nu într-un loc şedea, nici fără de mare grijă să afla, ci şi el cu toate puterile câte avea, şi tare să apăra şi de multe ori izbândiia; ci nici o potrivire, nice nici o asemănare având crăiia lui cătră Împărăţiia Romană, el din zi în zi tot mai slăbiia, că nici cu nici una de-a tocma era, ca până în săvârşit să se poate bate şi să poată sta împotrivă-i.

Acélea deci şi el cunoscând tocma atuncea mai bine, zic, cum că au trimis de câteva ori la împăratul Traian ca să se împace, cum şi alte dăţi făcuse, şi şi toată biruinţa-i să o închine împărăţiei lui, puind armele lui jos şi dare să lége şi şi pre toţi robii romani câţi avea prinşi să-i sloboază (că mulţi avea şi şi den oameni mari prinşi robi). Iar nicicum n-au vrut să-i priimească atunce acéle céreri şi făgăduinţe, zicând că nu numai atunce umblă să înşale şi să adoarmă împărăţiia, îngrozindu-se de dânsa, ci şi alte dăţi, de multe ori ca acélea au şi ispitit şi au şi făcut, iar apoi de nici una nu s-au ţinut. Pentru că zicea că şi alte dăţi aşa făcuse, biruindu-se de romani, şi căzând la pace şi tari legături cu ei legând, apoi numai cum găsiia cât puţină vréme, atunce numaidecât împotriva lor să scula.

Scrie Zonara în Viaţa lui Traian, în tomul al doilea, că şi altă dată au oştit Traian împotriva lui, şi prea tare şi groaznic războiu au avut cu el, atâta cât măcară că roma-nii au biruit şi mulţime de vrăjmaşi au omorât, iar şi dintr-înşii încă atâţia au fost de răniţi într-acel războiu, cât nemaiavând cârpe bărbiiarii de a lega ranele, şi auzind împăratul, însuşi ale lui haine nu ş-au cruţat, ci le-au dat de-i lega, şi cetăţile cu destulă osteneală i le lua. Însă văzând Decheval că şi de scaunul crăiei lui să apropie, atuncea au trimis soli de pace la Traian cu multă rugă, făgăduind că şi armele, şi meşteşugurile cu care bătea cetăţi şi războaie, şi pre meşterii aceia să-i dea, şi apoi şi ce va pofti el, să facă. Şi aşa viind şi el însuşi la împăratul, la pământ plecându-se, s-au închinat împăratului. Aşa deci în Italia Traian întorcându-se, solii lui Decheval cu dânsul i-au adus, pre carii înaintea a tot sfatului romanu ducându-i, armele lor acolo ş-au lepădat, şi

mâinile strângându-şi în chipul robilor, mult şi cu multe cuvinte s-au rugat, şi aşa pacea făcându-şi, iară le-au dat armele şi s-au dus.

Însă Decheval nu prea mult trecând, iară de noao hicle-nie să apuca, tocmélele şi legăturile silind şi stricând; însă cunoscând că el n-are de-a tocma puteri de faţă ca să se bată, au început pe ascuns hicleşug, pe Traian să omoară, ci de el foarte să temea şi să îngroziia, cunoscându-l mare şi tare ostaş. Într-acesta chip dară au început hicleaşugul: ştiind el că de acel împărat lesne să apropie omul şi cine va grăiaşte cu dânsul, el au aflat oameni ca aceia, carii să zică că au fugit, şi apropiindu-se de el, să-i grăiască, şi de vor putea, să-l omoară. Aşadară mergând, dintr-aceia unul, s-au cunoscut că umblă apropiindu-se de împăratul cu hicleşug. Aşa deci, prinzându-l şi dându-i strânsoare, au mărturisit lucrul şi cum i-au trimis Decheval, iproci.

Atunce a doa oară sculându-se Traian cu mai mare mult decât întâi putere, ca să-l înţérce de toate acéle nestâmpărări şi hicleşuguri ale lui, au mers asupra lui şi au jurat, zic, că până nu va dezrădăcina şi pe el, şi pe tot acel rod de oameni, nu va lăsa, cum în cea de apoi au şi făcut.

Însă romanii temându-se şi de acéia au făcut aşa, adecăte ca nu cumvaşi vreodată când ar încépe a scădea şi a să mai pleca împărăţiia lor, ei aflând vréme, ca nişte nedomoliţi şi nedumesticiţi vrăjmaşi pururea nevindecaţi cătră romani, ar fi făcut răscumpărare tuturor câtora au păţit de la dânşii, şi ei ar fi silit nu numai a surpa de tot Împărăţiia Romană, ci şi numele roman să-l stingă şi să-l piarză de pe faţa pământului, cum şi alţii mulţi au silit a face, ci n-au nemerit.

Acéstea dară împărăţiia socotind şi sfătuind, acéia mai timpuriu cei a o face decât alţii, la cale pusése să o facă, precum au făcut şi în vremile céle ce împăraţii monarhi încă la Roma nu era; ci numai aleasa boierime şi capetele céle mari otcârmuia împărăţiia (cari au ţinut aşa dupe uciderea craiului lui Sexest Tarcfinie, celui ce-i zicea şi Trufaşul, care au călcat şi casa Lucreţieăiî romane, cei cinstite şi înţélepte).

Multă mulţime de ai pănă la Iulie Chesar, fiind atuncea dar voievod oştilor romane Sţipion African, acolo în Africa mergând, de unde şi numele-i African au rămas, şi biruind cu mare putére domniia şi tăriia carthagénilor ce înfloriia şi ia atunce, cu multe bunătăţi. Însă romanii den faţa pământului şi marea cetate acéia o au sfărămat, şi toată biruinţa lor o au răsipit. Aşa Numanţii, cetăţii marei şi frumoasei în Spania, Sţipionu Emiliu şi minunatului pe atunce Corinthului în Elada, Muămmiusî, au făcut, den temelie sfărămându-le şi răsipindu-le, pentru că supuse fiind lor, iale să hicleniia şi ucidea pe romani. Şi altora ca acelo-ra aşa au făcut, măcară că romanii acélea mai mult ca să dea groază şi spaimă vrăjmaşilor şi supuşilor lor celor neascultători le făcea. Căci într-alt chip acea împărăţie foarte au stătut direaptă şi milostivă, şi era priveghetoare în toate céle cuvioase şi dirépte, mai mult decât toate alalte monarhii şi stăpăniri câte au stătut în lume şi pănă astăzi stau, precum toate istoriile scriu de dânşii, pre larg arată. Afară, zic, după ce au venit samoderjeţii împăraţi, au mai bine tirani, cum le zic, că apoi ei apucând împărăţiia şi vrând fieştecarele a împărăţi cumu-i va fi voia, nu dupre cum legile şi obiceaiurile lor era puse. Atuncea deci unii dintr-înşii, nu domni sau oameni să par că au fost, ci mai răi şi mai cruzi decât fiarăle céle nedumestecite şi mânioase, şi decât aspidele şi vasiliscii cei otrăviţi şi veninaţi, cum au fost Caie Caligula, Domeţie, Neron, Domeţian, Diocliţian şi alţii ca ei mulţi. Şi nu numai la dânşii au fost ca acéia, ci şi la alte neamuri şi domnii, precum şi pănă astăzi unde şi unde nu lipsesc de a nu fi de acei cruzi tigri şi veninaţi balauri, stărpituri şi terata, fiind din neamul omenesc, iar nu rod omenesc.

Aşadar, sculându-se Traian cu toată putérea-i şi în mai înlăuntrurile ţării intrând o dată şi altă dată, mare şi tare războiu cu Decheval având, nu puţină vărsare de sânge dintr-amândoao părţile s-au făcut. În cea de apoi însă, Decheval biruindu-se, au fugit, trăgându-se cătră Beligradul Ardealului, căci acolo îi era şi scaunul crăiei. Ci nici acolo nu s-au putut amistui, că iată oastea romană trecând munţii Carpatii (că aşa aceştea munţi toţi carii curmează ţara aceasta de

cătră Ardeal, să chiamă, dupe cum scriu gheografii), şi acolo arzând şi sfărămând, nici acel Decheval au mai putut scăpa, ci şi pre el prinzându-l, zic, cum să-l fie omorât. Alţii zic cum el însuşi să-şi fie făcut moarte, dupe atâtăeîa nenorociri ce i să întâmpla şi vedea că tot şi cu totul să pierdea şi cum că tot va cădea în mâna lor pe urmă, ci viu să nu fie.

Atunce deci începând mai vârtos şi cu deadinsul a-i cerca şi avuţiile lui, zic, cum multă sumă şi mare bogăţie să se fie aflat acolo în cămările polatelor lui; şi multe şi ascunse, zic, că au fost, care le-au descoperit şi le-au ivit unul dintr-ai lui oameni, pentru că foarte ascunse le ţinea. Acest fel de meşteşug de a le ascunde, varvarii aflând, adecăte, zic că acolo în apa ce trecea pe lângă polate, abătând întâi apa de a cură pentr-alt loc, mare foarte groapă făcând şi cu léspezi pardosind-o, şi pe dasupra bine tocmind-o, iar au dat apa peste acea groapă, ca o peşteră mare făcând-o şi acolo mult foarte într-însa aur, argint şi alte scule ce ştiia că de apă nu să strică, punea. Care ascunzătoare foarte cu nevoie era să se afle, mai vârtos că nimeni nici o ştiia; pentru căci, când o au făcut, robi au adus de o au săpat, şi apoi pre toţi pre aceia au pus de i-au omorât, ca să nu iasă cuvântul şi acea taină la nimeni, afară. (Ci iată că nici o taină, nici nici o ascunzătoare lumească, dupre nemincinos cuvântul domnului, la Luca 8, nu e, care să nu să afle şi la iveală să nu iasă.)

Alţii zic că le-au ivit acélea şi le-au spus un boiariu mare, romanu, ce în mulţi ani l-au fost ţinut acel Decheval rob acolo. Acesta dară poate-fi, că domirit şi mare om fiind, şi ca acélea multe va fi iscodit, ca să ştie şi să poată cunoaşte, pănă în câtă putére avea acea crăie, de să punea aşa tare împotriva romanii împărăţii de a să lupta şi a să apăra.

Deci şi acélea spuindu-le şi aflându-le, le-au luat romanii şi câte au cunoscut că ar fi fost de zăticneala lor, toate le-au stricat şi le-au dărâmat.

Aşa deci Traian supuind şi desăvârşit domolind toată Dachia, şi socotind ca să o tocmească într-acelaşi chip, de la care să nu mai

aibă alte turburări, nici să le mai vie alte griji, au poruncit du prenprejurele biruinţelor sale de au adus romani lăcuitori de i-au aşezat aici, şi şi dintr-a sa oaste au lăsat câţi au trebuit de a-i lăsa, ca să se aşaze aici, rămâind lăcuitori acestor ţări, carii şi pănă astăzi să trag, cum vom arăta, dintr-aceia.

Însă nu că doară den dachi nici unul n-au mai rămas, cât pustiindu-se de tot, şi nemairămâând nimeni cine a lăcui acéste pământuri, au pus Traian şi au aşezat romani, ci numai a lor crăie să nu mai fie, nici capete dintr-înşii poruncitori să nu rămâie, nici al lor nume de stăpânire să nu să auză, ci numai de romanu.

Iar şi den ei alţii au mai rămas, că iată şi Lichinie de neam dac să trage, cum scriu mulţi, însă de proşti oameni era; iară apoi la Roma mergând şi la mari oameni slujind, fiind poate-fi şi om de slujbă, aşa au ajuns de mare, cât şi pe Constanţia, sora lui Costandin-împărat celui Mare au luat, pre carele şi soţ împărăţiei l-au făcut, şi împotriva lui Maximin tiranul l-au trimis cu oaste, şi la Tarsu l-au biruit. Însă nici din pieptul acestui Lichinie au lipsit tirăniia, că şi cătră alţii crud era, iară cătră creştini nesăţios gonitoriu şi muncitoriu.

Însă marele Costandin nu l-au lăsat aşa, ci împreună cu fiiu-său Crispu, cu mare oaste împotrivă-i au mers, şi şi el cu oaste ieşindu-le înainte la Odriiu, având mare războiu, au biruit foarte pre Lichinie.

Fugind, deci, el în Bithinia, iară începea a strânge oaste; însă văzând că nu-i va mérge, trimite pe soţiia sa la frate-său Costandin de-i face pace şi-i iartă viiaţa, însă cu această tocmeală: ca fără de dregătorie să şază, să se odihnească, la Solon dându-i loc. Iar el rău fiind învăţat şi neastâmpărat în réle, trecând câtăvaşi vréme, iar începea a să mişca spre tulburări şi a-şi strânge oameni asémenea lui. Însă ai lui Costandin ostaşi, fiind la Solon păzitori, acolo l-au ucis şi au stins şi pe acel tiran, ca pre Diocliţian, Maxentie şi Maximin, curăţind lumea de împuţiciunea tirăniei lor, iproci. Acest dar Lichinie, cum zisem, au fost de fel dacu, săvai că foarte puţini rămăsése (zic istoriile) de atâta ăaîmar de ai, ce într-înşii grele oşti şi nespusă mulţime de vrăjmaşi au stătut şi au bălăcit, pre carii cu sabia şi cu foc i-au stins. Şi

încă den câţi şi rămăsése, cum s-au zis, doar cu viiaţa numai ce era, că alt tot supt nemilostivii ostaşi să mistuise şi să topise.

Aşadară Traian au aşezat lăcuitori romani în Dachia, cum toţi istoricii adeverează şi aiave şi pănă astăzi în Ardeal, în multe locuri, să văd în pietri scrise, epigramata şi altele în numele lui, cum şi la Cliuj, zice Gulielmu şi Ioann Blau, în Noul Atlas, că deasupra unii porţi ceastă epigrama ăaî lu Traian să vede scrisă (însă latinéşte):

"Traiăaîno pro salute impăeratorisî Antonini et M. Au-relii Cesaărioî milites consistentes manipio posuerunt."

Şi de aice apoi Traian sculându-să, s-au dus în părţile Răsăritului cu a dooa mare oştire, unde Armenia toată o au luat şi Asiria, pânăălaî Arvile parte au supus.

DE DACHIA PE SCURT IAR VOI MAI ARĂTA, CÂT ZIC CĂ AU FOST DE MARE ŞI CU CE PĂRŢI S-AU HOTĂRÂT

Filip Cloverie gheograful şi pe Dachia scriind-o, zice: “Dachia pe dencolo de Dunăre să hotăraşte cu musii (adecăte cu sârbii, iproci). Dachii însă, zice, neam schitic iaste, crud, vrăjmaş, şi varvar, iară ţara acéia Dachia, despre miază-noapte să hotăraşte, zice (pănă la un loc va să zică), cu munţii Carpatii şi cu apa Prutului (adecăte despre Ţara Leşască să cotéşte); de cătră răsărit, iară zice, cu Prutul să hotăraşte şi cu Dunărea.” Ci aici acest gheograf să véde că foarte greşaşte, pentru că câtvaşi scurtează den cât au ţinut şi ei atunci, de vréme ce nu pănă în Prut, şi pănă astăzi să văd ţinuturile, ci pănă în... Nipru, cum mai sus s-au semnat dintru a lui Bonfinie istorie: că între Nipru, care dă în Marea Neagră, să cuprindea ghetii, iproci. Ci mai bine iaste şi mai cu socoteală, să se zică, că de cătră răsărit să hotăraşte cu Niprul..., adecăte despre Vozia şi despre Crâm. Iar de au greşit Cloverie şi de aceasta ca şi de altele multe, nu iaste a ne minuna, nici atât a huli, căci şi de aceasta arătat-am pricina mai sus, din ce vine; adecăte, că aceştea scriitori, carii scriu mai toate şi de toată lumea, câtă pănă astăzi cunoscută iaste, n-au umblat să vază ei însăşi, céle de care scriu, care nici nu putinţă iaste cuivaşi în lume să poată umbla toată lumea, şi toate aşa pe amăruntul să le poată vedea şi şti, cât nici într-una, nici să greşască, nici să scază. Ci dar aceştea mai multe auzindu-le de la alţii ce umblă, unii într-o parte, alţii într-alta, unii cu neguţătorii, alţii ca să vază numai lumea, întreabă şi scriu ale lumii lucrurile, oraşele, apele, munţii, neamurile, obiceaiurile lor, legile, roada acelor pământuri ce dau, ce lucruri să află într-însele, ce nu să află şi ca acéstea de toate. Décii ca acélea de la unii într-un chip, de la alţii într-alt chip, dupre părerile oamenilor, cum sunt înţelegându-le şi luundu-le, lui încă ce-i iaste părérea că ar fi mai adevărul, zice şi scrie.

Deci, care iaste bine şi dreaptă, pe ia stă aşa nemişcată, iar care greşită şi smintită iaste, trebuie cei ce mai bine vor şti, de acel lucru să îndreptéze şi să direagă. Însă de către amiazăzi Dachia să

hotărăşte cu Dunărea, şi de cătră apus, zice Filip, cu apa ce să chiamă Patisul, întru care hotară, cuprindu-să astăzi, zice, partea a Ţării Ungureşti, mai sus zisa şi Ardealul şi Valahia (adecăte ţara aceasta) şi Moldova. Însă vlahii, aceşti gheografi şi mai toţi istoricii câţi scriu de aceste ţări, zicea şi Moldovei şi ceştiia; apoi o împarte în doao, una de sus; alta de jos, îi zic. Le zic şi: mai mare şi mai mică; cea de sus, adecăte şi mai mare, Moldova; cea de jos şi mai mică, ţara această Muntenească numeind, cum îi zic mai mulţi aşa; că Rumânească numai lăcuitorii ei o chiamă, şi doar unii den ardeleniăiî rumâni, pentru că şi aceia şi ceştea numai când să întreabă, ce iaste? Ei răspund: rumâni; iar moldovénii să osebesc de să răspund: moldovani, săvai că şi ei sunt de un neam şi de un rod cu ceştea, cum mai nainte mai pre larg vom arăta cu mărturiile multora.

DUPE CE AU AŞEZAT TRAIAN PRE ROMANI ÎN DACHIA, CUM S-AU ŢINUT ŞI PĂNĂ CÂND TOT AŞA AU STĂTUT

Traian Ulpie aşezând deci romani lăcuitori aici şi puind capete şi otcârmuitori romani toatei Dachii (însă nu craiu, ci numai voievozi, precum şi pentr-alte ţări supuse ale lor era, den crăie ţinut mai mic, făcând-o), s-au întors, şi iar la Dunăre viind, acolo de céia parte au făcut Nicopoia, precum şi alţii istoresc, şi Bonfinie într-a trea decadă, a adoaoăi cărţi a lui, carele aşa scrie: “Necopoi doao sunt, una mare, alta mică să chiamă; cea mare dincolo de Dunăre, cea mai mică dincoace. Şi cea mare Traian, cea mică Adri-ian au zidit, în pomenirea supunerii acestor Ţări” (săvai că şi Bonfinie dintr-a altor scriitori zise, zice şi el). Însă acel Adriian, ce să zise că au făcut şi el cea mai mică Nicopoe, care, dupre zisele acestor istorici, îmăiî pare să fie ce-i zic astăzi Turnul, carele dincoace de Dunăre împotriva Nicopoii iaste; acela dară era nepot lui Traian, de nepot, căruia aşa-i era numele: Publie Eliu Adrian, carele dupe Traian el au stătut împărat. Ci dar de crezut iaste că, vrând ale unchiu-său fapte şi lucruri să le mai întărească încă şi să le păzească, şi acea Nicopoe au făcut, şi altele au mai întărit şi au ţinut pen multe locuri, şi la Roma, cum să véde. Om foarte învăţat, înţelept, bun şi ostaş mare era, precum şi în viaţa acestui împărat câţi o scriu, să véde pe larg, cum au fost de vrédnică şi de mare.

De acolo apoi sculându-se Traian, iară cu mare putére, cătră părţile Răsăritului s-au dus, precum puţin mai sus am semnat, unde şi pre arméni şi pre parti pănă la Arvile au supus. De acolo iară câtvaşi trecând, iarăşi, gătindu-se bine de oştire, au mersu, cătră Asiria, împotriva ovreilor, carii rădicase cap împotriva romanilor ce să afla la Eghipet, la Chiriiani şi la Chipru, carii zic că au fost ucis ovreii pănă la 40.000 de oameni, şi nu numai atât au făcut, ci şi carnea ucişilor au mâncat şi cu sângele lor pe obraz s-au uns. Această dară crudă şi vrăjmaşă obrăznicie şi cutezare a ovreilor au făcut pe Traian de cu

mare putere au mers asupra lor, ca să potolească acea răzmiriţă şi să-i pedepsească.

Miră-să însă mulţi acea sculare a ovreilor şi grozăvie ce făcuse şi romanilor, şi creştinilor, câtora să aflase atuncea într-acéle părţi, de-i ucisese aşa, ce îndrăznire şi nesfiială să fie fost? Că iată, de la Tit-Vespasian, dintr-al doilea an al împărăţiei lui pănă la al optsprăzéce, adecă a lui Traian ce era atunci, numai ce trecuse ani 34, şi nu să domiriia nici şi-aducea aminte ce păţise; că atuncea ei iar sculându-se şi rădicând cap, au mers asupra lor acel împărat Tit, fiind de la Hristos ai 72 şi, ocolind Ierusalimul şi cetatea, o au fărămat, şi bisérica cea mare ce avea atuncea ovreii o au ars şi o au stricat, şi au tăiat atuncea romanii mai mult ovreii de 300.000 de ovrei, cum pe larg istoriile dovedesc. Ci dar cu acéia nu să îndestulise, ci şi în scurta vréme acéia iar ca acélea scornise şi făcuse, cum mai sus s-au zis. Ci poate-fi, cum zice şi Carion în cronica lui în Viaţa lui Vespasian, unde mai pe lat cevaşi acéstea istoréşte; că fiind de la Dumnezeu să paţă, cei ce sunt vrăjmaşi lui, cum era ei lui Hristos domnului şi Dumnezeului nostru, acéstea spre pieirea lor le întărâta şi le făcea, ca să se răscumpere desăvârşit sângele cel nevinovat al spăsitoriului lumii, ce pe cruce l-au vărsat nelegiuiţii ovrei.

Într-acéia deci gătindu-se Traian şi spre acéia vrând a să porni să meargă, boala idropiii viindu-i, şi pănă la Chili-chia mergând, acolo au murit, împărăţind ani 19 şi 6 luni.

Acéste trei mai mari oştiri făcând el cât au împărăţit, adecăte al dachilor, cum s-au zis, al arménilor, al parthilor şi acesta al ovreilor, de ar fi mai trăit, l-ar fi săvârşit, afară de altele multe ce mai mici le socotiia şi afară din câte mai nainte de a fi împărat, nenumărate războaie ce au făcut, trimiţându-se încolo şi încolo hatman mare au serdariu, cum îi zicem, şi mai nainte şi împărăţind Nerva cel Bun, dirept şi milostiv împărat şi cătră creştini blând, şi făcătoriu de bine, carele pe Traian, dupre dânsul a împărăţi el l-au ales şi l-au lăsat în scaunu-i.

Însă moartea lui Traian au zăticnit atunce oareceşi vrémea de au mai zăbovit acea oştire pănă a mérge la acei ovrei, iar nu că doară au rămas lucrurile aşa lăsate şi îngăduială s-au datacelor hicléni ovrei, ca deprinzându-se cu d-acélea, să rămâie în nărav.

Ci iată Eliu Adrian, nepotul de nepot al lui Traian, cum s-au zis, stând dupre dânsul împărat, şi trecând oareceşi vréme până a-şi tocmi altele ale împărăţiei, fiind proaspăt împărat, că era destule turburate, atuncea mai vârtos în Asiria, începute de Traian unchiu-său fiind. Deci numaidecât spre acel războiu s-au gătit. Săvai că zic că pănă a mérge el încă acolo însuşi, den Britania chiemând pre un Iulie Sever-voievod, ostaşi foarte vrédnic, l-au trimis în Siria, ca să mai potolească aceea turburare şi gâlceavă ovreiască, ci nici acela n-au cutezat bătaie mare să facă cu acei preaîndrăzneţi tâlhari, ci au lungit războiul, între care vréme puterile ovreilor să mai întărise.

Aşa deci apoi, Adrian mergând în Siria cu mare şi tare gătire, luund multe alte coştéie şi stricându-le, apoi au mers de au ocolit cetatea carea-i zicea Veturon, trei ani şi şase luni bătând-o, fiind tare şi cu mulţime de oameni păzită, cum zice Carion. Acolo mulţi deci în bătaie pierind, şi mai mulţi de foame şi de ciumă murind, cu sila şi cu biruinţă o au luat. Şi acolo au ucis şi pe capul turburării şi hicleniei, căruia îi era numele Vencohab; alţii acestuia îi zic Coteva, căruia apoi pe urmă ovreii îi zicea Vencomba, adecăte fiiul minciunii, cum îl tâlcuiesc ei, căci că el mai nainte să trufiia şi zicea să iaste Mesia, mântuitoriul iudeilor.

Însă dupre ce s-au luat cetatea şi cu bătăile dupre afară ce să făcuse, puind de au numărat morţii, să vază câţi vor fi, s-au aflat zic cinci sute de mii de ovrei, afară de cei ce de foame, de ciumă au murit, pre carii nu i-au putut mai număra. Şi atuncea putérea ovreiască cât mai fusése, s-au sfărâmat şi s-au zdrobit. Acéstea Carion în Viaţa lui Adri-an, măcar că can pe scurt, le istoréşte; iar Ioannu Zonara, om învăţat şi vrédnic credinţii, dintre istoricii greci, zice unde scrie şi el viaţa lui Adrian, că, afară den câţi de foame, de ciumă, de arsuri au murit, numai în bătaie, câţi au căzut numărându-i, s-au aflat 580.000

de ovrei, şi cetăţi le-au luat 50 foarte tari; iară coştéie şi sate mai alése, care avusése, 985 le-au sfărămat, iproci.

Aşadară Dumnezeu părintele ştie răscumpăra sângele fiiului său unuia-născut, şi aşa ştie fieştecăruia den vrăjmaşilor lui a răsplăti şi a da, şi celora ce poruncile sale calcă, plătind păcatul părinţilor pe feciori, pănă la al treilea şi al patrulea neam, cum singur Dumnezeu zice, la Nu-mere, capete 14 şi la ftoro zacon, cap. 5, pre carii încă îngăduindu-i şi lăsându-i în viaţă câteodată şi în putére să văd că sunt cevaşi norociţi, care acéia o face noianul bunătăţii şi adânca înţelepciunea lui Dumnezeu, pentru ca doară s-ar pocăi oamenii şi de la întunérecul relelor s-ar întoarce la lumina bunelor. Iar ei neluând-o că acea îngăduială iaste despre partea miloserdiei lui Dumnezeu, ci den destoiniciia lor, că ce să văd aşa, prind nărav şi aşa nemaicurmându-l de la dânşii, cad şi ca într-acéle stingeri şi cu sunet să piiarde pomenirea lor, cum cântă şi împăratul proroc David în psalmăulî 9, precum şi a ovreilor s-au pierdut, vedem, împărăţiia, stăpânirea, preoţiia şi alte bunătăţi multe şi pănă la sfârşitul lumii vor să fie pierdute şi stinse. Iară de noi, carii crédem într-însul fiiul lui Dumnezeu, fie-i milă şi paza lui afle-se pururea cu câţi învăţăturile şi poruncile lui ţin şi păzescu.

Acéstea ce zisem până aici, pentru alţii doară să par că am ieşit din vorba noastră, însă nu gândesc că fără cale sunt puse, de vréme ce acéstea şi mai multe decât acéstea, măcară de am putea şti luminând mintea noastră cu céle ce în lume mari fapte, de mari oameni scrise au rămas, şi acéstea voia lui Dumnezeu îngăduindu-le, ca iară pren oameni minunile sale să săvârşească şi să rămâie cunoscute rodului omenesc. Toate învăţătura şi ştiinţa descoperindu-le şi în lumină puindu-le şi lăsându-le, ca să putem încă cunoaşte şi să ştim lucrurile bunilor şi a răilor, a vrédnicilor şi a nevrédnicilor, ale legiu-iţilor împăraţi şi ale tiranilor; ca pre cei buni şi vrédnici să lăudăm şi bine să cuvântăm, şi pre cei răi şi cruzi să ocărâm şi rău să-i pomenim. Aşijderea ca rélele să gonim şi să fugim, şi bunele să îmbrăţişăm şi să urmăm.

Aşadară, cum s-au zis, romanii aici aşezându-se mulţime de ai supt acea împărăţie, ascultători au fost. Însă, într-acea cursoare de ai, pănă când iar s-au mai descoperit numele acestor lăcuitori de aici, ce să vor fi făcut şi ce să vor fi întâmplat, nu ştiu, că nici scris, nici pomenit de alţii nu aflu. Însă să véde cum aicea de la Roma fiind otcârmui-tori ţărâi mari oameni şi de mari neamuri veniia (cum să va arăta şi de Corvin, dupe cum scrie Bonfinie). Ca aceia dară viind pre aici să aşeza şi ei lăcuitori pământurilor acestora făcându-se, cum şi pentr-altă parte aşa neamuri mari, de multe ori mutându-se den moşiile lor, acolo să alcătuia şi să aşeza. Şi nu numai la romani aceasta se véde că au fost, ci şi la eleni şi pe la alte roduri omeneşti. La eleni, cum dupre Alexandru Machidon voievozii lui cei mai aleşi prin ţările céle mai mari şi mai bune în Asiia au rămas şi s-au aşezat, precum Ptolomeu Lagos la Eghipet, Antioh în Siria, Antigon la ăMachedoniaî, şi alţii mulţi într-alte părţi, şi şi feciori şi nepoţii lor pe urmă multe neamuri moştenire le-au rămas acéle ţări. Aşa şi aici dară au rămas de aceia, şi până în vremile de pre urmă s-au tras; şi doară vreo rămăşiţă de ale acelora şi până astăzi, de nu aici, iar în Ardeal pot fi, cum unii den Haţag adeverează şi să ţin să fie.

Acum dară, acéstea şi acéştea aşa viind şi fiind, iată mai încoace numele vlahi le-au răsărit, şi aşa şi până astăzi să trage. Ce dară ce de acest nume să zice, şi de când acest nume să zice, şi de când acest nume le-au rămas mai osebit al lor, de nu le zic alţii acum nici dachi, nici gheti, nici romani, ci vlahi mai ales. Iată istoricii ce zic de dânşii şi gheografii voi arăta, măcară că şi ei între dânşii în zise să învârstează.

VLAHII DE UNDE SĂ ZIC VLAHI, SAU ALT NUME IAR MAI TOT AŞA, CĂRUIA SCRIITORIU CUM I-AU PLĂCUT PUIN-DU-LE NUMELE ŞI MAI ALES DE UNDE SĂ TRAG EI

Întâi Antonie Bonfinie, într-a doao decadă a apatra-i cărţi, zice aşa: den legheoanele lăcuitorilor ce de Traian şi alţii ai romanilor împăraţi era duse în Dachia, valahii au izvorât. Cărora Pius zice că de la Flac, cuvântare nemţească, vine vlahos, că aşa au vrut să le zică. Iară noi, zice el, împotrivă am socotit a le zice, adecăte etimologhia făcân-du-le de la cuvântul grecesc ce să zice ắî, adecăte aruncând săgeata, pentru că foarte era iscusiţi în meşteşugul săgetatului. Iar unii iar el zice, că numele să li să fie pus valahi, dupre fata lui Dioclitian, ce o chema aşa, care o măritase dupre un Ioannu, domnul ce era atuncea aceştii Dachii; acéstea Bonfinie zice.

Carionu în cronica lui, într-a patra carte, în viaţa lui Isachie Anghel, împăratul Ţarigradului, ce scrie, zice acéstea de vlah: "Întâi dar cât eu îmi aduc aminte, într-această istorie în carea să numesc vlahii, cărora scriitorii greceşti vlahi şi blahi le zic; de unde numele lor; în ce vréme, cu ce prilejuri s-au ivit şi s-au cunoscut aceştea;...? Eu cu adevărat nu ştiu, dirept că lăcuiesc în vechea Dachie, carea pe urmă o au ţinut gotii, iproci."

Şi mai în jos iar scrie şi zice: de începătura acestui neam mie mi se pare că necuvios iaste a zice că împăraţii Răsăritului, adecăte ai Ţarigradului, înţelege pe gotii, gonind pre unii depre acéle pământuri, pre alţii tăind, locurile acélea dupe vechiu obicéiu, le împărţiia ostaşilor bătrâni, ca de acolo plata lor să-şi ia. (Doară eu zic ca, cum turcii dau acum spahiilor timaruri de la acéia de atuncea luând pildă), şi mai vârtos pe acolo îi aşeza împărăţii, zice, ca să potolească şi să strângă gâlcevile ce dése făcea sarmaţii (adecăte léşii). Între carii ostaşi mai mulţi era romani, precum şi limba adeverinţă le iaste, carea den letinească stricată iaste. De la aceşti romani, dară, purces iaste numele valahilor, iproci. Iară cum zic, zice unii, că de Flac, voievodul lor, li să trage numele, acéia ca o povéste iaste. Mai zice iarăşi can

necunoscuţi era valahii, pănă când în odihnă asculta de împăraţii Ţarigradului; iar iarăşi cunoscuţi fură şi la lumină veniră, dacă începură a să amesteca şi a să adaoge cu sarmaţii, vecinii lor, de carii fură şi îndemnaţi să se desparţă şi să se dezbată de supt ascultarea împărăţiei, carea şi începură a o face, iproci. Mai zice acesta: în vremile de apoi, un neam al vlahilor era în doao împărţit şi în doao domnii osebit; ci dară ei ce către răsărit şi către miazănoapte lăcuiesc. Podolii vecini, Moldova să chiamă; iar cei ce către miazăzi şi către Transelvania (care Ardealul să chiamă), Valahia să numeiaşte — şi ca acéstea acel Carion scrie şi zice.

Însă, acesta şi alalţi mai toţi ca acesta istorici din ceşti mai dincoace ai, istorescu lucrurile valahilor, de când au pogorât domni din Ardeal a lăcui acéstea, dupe cum arată şi scurte létopiseţele acestor doao ţări, că pogorând ei pe aici şi cuprinzând locurile şi pământurile acéstea, cu ce puteri vor fi avut aceia atunce, şi adăogându-se du pren multe părţi oameni pentru bişugul şi bun lăcaşul acestor pământuri, mai vârtos şi crescând domniile, s-au făcut şi iale putérnice, dupre cât şi locul le-au ajutat; şi iată că mici şi înguste domnii pre lângă alte crăii şi împărăţii, şi să văd şi sunt; iar mari şi tari lucruri, şi domnii acestora au lucrat şi au făcut oarecând, cum mai nainte să vor vedea faptele lor.

Martin Cromer, carele de ijderenia şi de lucrurile léşilor şi viaţa crailor lor istoréşte, într-a 12 carte a lui, unde şi viaţa lui Cazimir-craiu celui mare scrie, vrând să arate şi el de rumânii aceştea, au cum le zic ei valahii, de unde să trag, acéstea zice:

“Dachia, dupre cum o scriu vechii gheografi, apa Tyrii, căriia noi zicem Nistrul, despre acea parte a Sarmaţii, carea noi Rusia şi Podolia iaste, o desparte; de către apus cu iazighii metanastii să hotăraşte, despre răsărit cu apa Nerasul, căruia noi Prutul acum îi zicem, şi cu Istrul, adecăte cu Dunărea, că aşa să chiamă; de către Misia cea de Jos, carea acum Bolgaria, iaste, şi de către amiazăzi cu acéiaşi Dunăre să desparte, adecăte de Misia de Sus, carea acum Bosna şi Sârbiia iaste. Acéia dară (adecăte Dachia) dupre atâtea războaie ce

cu romanii au făcut, în cea dupre urmă de Traian-împărat, precum scrie şi Eftropie, s-au supus şi în chipul ţinutului adusă iaste. Ci dară, de vréme ce de oştile ce în mai suşii ai sorbită şi stinsă au fost, mulţime de oameni den toate părţile romane, acela împărat ca să lăcuiască şi să sălăşluiască pământurile acéstea şi cetăţile au adus. Însă nu aşa mult dupre aceia supt Galianu şi apoi supt Aurelianu împăraţii, varvarii acéia ş-au răscumpărat. Dupre acéia iar gotii, supt Graţian-împărat, acéiaşăiî Dachie o au cuprins."

Ci dară eu, aceasta ce zice acel Cromer aici, nu mă poci domiri ce au vrut să zică, şi de ce varvari zice? Adecăte supt Galianu şi supt Aurelian, varvarii, zice ş-au răscumpărat, adecăte dachii poate-fi; şi apoi iară zice că, supt Graţianu, gotii o au cuprins, adecăte iară pe Dachia. Ci acéstea ce zice cu răscumpăratul dachilor, nicecum nu o va dovedi de céle ce mai sus s-au zis: una, căci iară el au zis că din mai suşii ai ce atâtea războaie între ei s-au făcut, ei s-au sorbit şi s-au stins: pentru cari Traianu au adus apoi nesocotită mulţime de romani du pretutindenea, de i-au aşezat aici lăcuitori cetăţilor şi pământurilor stăpânitori. Dară deaca au fost aşa stinşi şi topiţi, cât mai nimenea de acei dachi au fost rămas, iară de-au şi fost puţini rămaşi, săraci şi becisnici au fost rămas şi aceia, cum şi de crezut iaste, precum mai toţi scriitorii într-aceasta să potrivesc de istoresc. Când luară dară atâta putére, şi când li să întoarse tăriia de să-şi poată răscumpăra şi izbândi pe atâtea sume de romani şi atâta putére ce era a lor şi acolo de pază şi de otcârmuitura lucrurilor? Mai iaste încă şi céia ce zice că, supt Graţianu, gotii o au cuprins şi o au luat; iaste dară aici să întrebăm iară pe acest Martin: dară de la cine o au luat? Că de va zice, de la romani, iată dară că nimic varvarii nu ş-au fost răscumpărat pe romani, ci iară a romanilor au fost; de va zice de la varvari, adecăte de la dachi, dară ce treabă au avut a zice că, împărăţind Graţian, gotii o au luat Dachia, de nu au zis mai bine; Dachia carea au fost luată şi cuprinsă de romani, şi iar ş-o au răscumpărat varvarii, acum o au cuprins gotii.

Şi nici aceasta o va putea zice, căci cum s-au zis den istoriile altora că şi dachii, şi ghetii dentr-o fântână cu gotii sunt, încă mulţi şi gotii pre atuncea le zicea, că tot schiti era, şi tot dintr-a Răsăritului Schitie era şi aceştea toţi au izvorât, cum şi ungurii şi alţii, cum să va arăta: măcară că acum mai ales gotii, şfeţilor şi dachilor zic, încă şi la Crâm de aceia oarecând au lăcuit, cum şi pănă astăzi de împăraţii greci, ţinuturi acolo fiind, goti le zicea; creştini sunt acum, iaste şi mitropolit acolo, grecescu, carele ascultă de patriarhul Ţarigradului, de-i zic încă ei Gothias.

Deci, dar, să ştim că gotii, când au cuprins acéstea supt Graţian, de la romani au luat, iară dachii nici au mai răscumpărat, nici s-au mai sculat dintr-acéia niciodată. Ci dară de aceasta iertându-ne, Martin Cromer, căce nu-i cré-dem la céle ce mai nainte zice de valahi (adecăte de rumâni, cum le zicem noi) acum însă mergu cu dânsul. Iară el de ar zice aşa: dintr-acea amestecătură a rumânilor şi a var-varilor, cu dările şi luorăle ce făcea între ei şi cu a însurărilor amestecături, valahii au răsărit limbă noao din cea veche a lor varvară şi romană, ruptă şi amestecată au, şi cu acéia să slujesc. Foarte multe însă ţin cuvinte letineşti. Săvai că şi rusască limbă, şi slovenească a o ţinea obiciuiescu, au doară căce li-s prea vecini şi au multă amestecătură cu ei, au doară căci de slovéni şi acea ţară, precum célelalte într-acea tragere, carea de la Balta Meotidii pănă în Marea Adriatică supusă au fost, precum aceasta în cartea lui cea dintâiu mai pe larg au arătat, cât au coprins acei slovéni ce zice, din carii astăzi sunt sârbii, bulgarii, bosnénii, léşii, ruşii, Bohemia, moscalii, horvaţii şi alţii câţiva ca aceştea. Deci dară, zice, poate că şi aceştea supuşi supt aceia fiind şi limba lor au priimit, şi au ţinut, cu carea şi pănă astăzi la biserica rumânească trăiescu, că toate cărţile bisericii şi toate cetăniile pe slovenéşte ne sunt.

“Nici însă toată acea Dachie — iar Cromer zice — acel neam o ţine: pentru că partea ei cea despre apus iaste Ardea-lul, ţinut al ungurilor, carea de unguri, de saxoni (adecă de saşi, că aşa le zic), de săcui şi de aceştea valahi acum să lăcuiaşte. Însă zice, valahii sunt fel

gros ostaşi şi hicléni. Iară de unde şi când vlahii au început a să chiema aşa, zice, eu nici ştiu, nici aflu.”

Într-aceasta dară şi el cu Carionu să potrivéşte ce zice; însă cam de obşte părére iaste aceasta, zice iară el (săvai că de nici un vechiu scriitoriu iaste adevărată), cum de la Flac, care mare voievod au domnu le era, numele acesta să-l fie luat; carii întâi flachi, apoi stricându-se cuvântul de varvari vecinii lor, vulasi au valahi să chiamă.

Ca acéstea şi mai multe şi Martin Cromer de pogorârea valahilor acestora, adecăte a rumânilor, de unde să trag şi cum au fost, zice şi scrie; şi alţii ca aceştea, ca de acéstea destule zicând şi scriind, şi mult între dânşii să osebescu, unii unele, alţii altele povestind; pe carii nici putinţă-mi iaste a şedea pre toţi câţi scriu de această Dachie, şi astăzi de aceşti valahi, cum le zic, aici să-i aduc; căci şi vrémea prelungă îmi va fi a cheltui, ca acélea înşirând şi în mai multe greşeli ale istoricilor voiu da supărare şi şi cunoscă-torilor turburare, neputând şti a cui zisă va fi mai adevărată să crează şi să ştie. Iar care va fi din cetitori mai grijuliu şi poftitoriu mai multe decât atâtea a şti de aceasta, citească pe istoricii măcară câţi am pomenit şi voi pomeni că au scris de acéste ţări, şi acolo mai multe va afla de la aceia, şi ei de la unii şi de la alţii adunându-le, şi părerile lor aducându-le, şi ei pe unii mai bine că au zis crezindu-i şi pe alţii ca pe nişte băsnuitori lăsând, precum şi noi de dânşii trebuie să facem. Căce de a-i créde şi de nu a-i crede nu iaste mare greşală, pentru că acéstea nu sunt dogmele bisércii, sau ale sfinţilor părinţi zise, carei cu luminarea duhului sfânt au scris şi au lăsat în ştiinţă, ci istorii politici au scris, unele de la alţii (însă céle vechi) auzindu-le, sau scrise fiind citindu-le, altele şi ei într-acélea vremi ce să întâmpla făcându-se, le scriu şi le istorescu.Săvai că nici acélea nu-s toate adevărate, dirept; că şi scriitorii, mişcaţi de osebite poftele şi voile lor, unii într-un chip,alţii într-alt chip, tot aceea povéste o vorbes-cu. Adecăte că cel ce iubeşte pre unul, într-un chip scrie de dânsul, şi cel ce-l uraşte, într-alt chip; şi de al său într-un chip şi de streini într-alt chip scrie; şi şi cel ce iaste mânios, într-un chip întinde condeiul, şi cel ce nu, într-alt chip îl

opréşte; şi altele multe ca acéstea sunt pricini, de nu tot un feliu toţi scriu adevărul. Unde şi unde ca acela să se afle aşa dirept şi de obşte bun, ca toate într-o cumpănă pe ce va cunoaşte să le mărturisească şi să le scrie, lumii întru negreşită ştiinţă şi adevăr lucrurile să le lase.

Însă nu mi să păru a lăsa acum şi pe Lorenţiu Topeltin den Mediiaş, sas de amintrilea, iar om învăţat şi destul umblat, carele nu de mult s-au pus a scrie, însă pe scurt, cum şi el mărturiséşte, că face, într-o cărticea ce-i zice letinéşte Origines et occasus Transylvanorum, adecăte: Răsăriturile şi apusul ardelénilor, iproci, care cărticea o au făcut şi o au tipărit la Lionul de Franţa, la anul de la întruparea cuvântului 1667.

Acolea dară într-acéia ale Ardealului şi lăcuitorilor lui cine sunt şi câte neamuri sunt, şi ce obicine, şi ce porturi au, şi ce legi, can pe scurtu, iară mai toate le atinge şi le zice, măcară că are şi el părerile lui, şi de ai lui, ca de ai lui grăieşte. Însă şi de vlahi, adecăte de rumâni, ca o parte ce sunt şi ei lăcuitori acolo încă scrie, şi acéstea zice: valahi zic unii (adecăte rumânii), cum de la Flac voievodul lor s-au numeit aşa. Enia Sulveu întâiu aceasta zicând-o, apoi dupe dânsul nu puţini o adeverează, den stihurile lui Ovidie Nason dovedind, carele iaste foarte bătrân poet. Acela dară, într-o poslanie a lui, într-a patra carte ce face, zice: “Fost-au mai mare acestor locuri Flac, şi supt acest voievod vrăjmaş, ţărmurile Dunării fără grijă era. Acesta au ţinut şi pe musii (adecăte pe sârbi), în pace credincioasă. Acesta cu arcul şi cu sabiia au îngrozit pe gheti.” Ca acéstea dară zicând acest preavechiu poet, iar ei zic că de la acel voievod Flac s-au numeit aceştea flachi. Apoi cu vréme de unii mutându-se acéste slove, adecăte cea dintâi F pe V şi cea de la mijloc K pe H, s-au chiemat vlahi, aşa zic unii. Iară alţii de la blahi numele cum să le fie rămas, adeverează, carii în zilele lui Alexie Comnino, împăratul Ţarigradului, cu voievodul lor Ioanu, carele pe atuncea avea mari bântuieli şi pagube făcea acei împărăţii. Deci, pe atuncea acel fel de oameni aşa chemându-se, au rămas şi numele acestora lăcuitori într-acestaşi chip; şi altele ca acéstea şi mai

multe Topeltin istoréşte, şi ale altora mărturii aduce spre adeverinţa aces-tora ce au zis.

Însă dară, oricâţi au grăit şi au scris de aceste ţări, toţi zic cum Dachia şi Ghetia (pentru că mai tot un neam au fost aceia) mai denainte vreme că o au chiemat şi s-au numeit de la acéle neamuri schitice, cum s-au zis, adecă de la dachi şi de la gheti, carii din partea Răsăritului era veniţi într-acéste părţi, cum şi alte neamuri multe, au doară mai toate câte-s în Evropa, den Asia s-au pogorât. Însă den 'ceput, zic, cum să văd în toate istoriile şi mai vârtos den scriptura sfântă, adecăte din Biblie, putem cunoaşte şi ne putem bine adeveri că într-acele părţi au fost întâi mulţime de oameni şi de acolo apoi a să lăţi şi a coprinde lumea şi pământurile s-au pornit. Ci dară, s-au zis, acest pământ Dachia chemându-se, şi cum dachii îl stăpâniia cu craii lor până la Decheval, cel mai de pre urmă craiul lor, şi cum că Traian Ulpie, împărat al romanilor, într-a doaoa oştire-i spre ia desăvârşit o au luat şi o au supus, den crăie, ţinut mai mic, cu voievozii făcân-du-o, acéstea din céle mai de sus zise am cunoscut; şi cum că apoi Traian mulţime de romani du pretutindenea den biruinţele lui au adus aicea de au aşezat lăcuitori şi paznici acestor ţărî, den carii şi pănă astăzi să trag aceşti rumâni ce le zicem noi, iară grecii şi latinii, vlahi şi volahi le zic, încă ne-am adeverit den istoricii cei mai de credinţă şi mai numeiţi ce sunt.

Săvai că iară nu lipsesc unii a nu zice că acest neam rumân de acum, nu-s de acei romani ce au lăsat Traian lăcuitori aici, ci numai nişte rămăşiţe de acelor dachi şi de alţi varvari adunaţi aicea şi strânşi, pentru că acei romani, zic, carii era aici puşi lăcuitori de Traian, după ăcâîtăvaşi vréme, încă de Galien au fost rădicaţi şi duşi în Misia şi în Thrachia, şi într-alte părţi, în Elada. Dirept că gotii, în vremile acelui împărat, călcând Greţia, Machedonia, Pontul şi alte părţi ca acélea, au dus pe aceşti romani ca să gonească pe aceia, şi i-au pus acolo iară, aşezându-i de pază: şi aşa aici iar deşarte de dânşii au rămas locurile: ci dară nu-s dintr-aceia rumânii, ci dintr-alţi oameni şi nea-muri, cum mai sus să zice.

Mai aduce Topeltin în povéste-şi pe un Ioann Zamoski, care zice şi tăgăduiaşte, cum valahii, adecăte rumânii, nicicum nu pot fi rămăşiţă den romani, ce au adus Traian, de i-au aşezat în Dachia. Pentru că Galien-împărat, deznădăjduind, zice acel Zamoski, d-a mai ţinea pe Dachia (poa-te-fi iară den presurarea gotilor, că şi pe aici, şi alte părţi mai sus, şi apoi şi Italiia toată coprinsése), i-au luat de i-au trecut Dunărea de ceia parte în Mysia, vecina Thrachii, lăsând de tot pe Dachia. Şi mai zice încă că dachii aceia, carii era, învăţând de la romani limba letinească, pentr-atâţea ai lor supuşi fiind, şi cu dânsa deprinzindu-se, o făcuse apoi că iaste a lor de moşie şi o au ţinut. Carea dupre acéia mai pe urmă stricând-o într-acest feliu au venit şi au rămas, precum şi astăzi iaste; aşa făcând cum şi ispanii, şi galii, şi italianii, adecăte spaniolii, franţozii şi frâncii, că aşa le zic ei, au făcut. Care neamuri ei încă pănă astăzi n-au a lor limbă, de feliul lor osebită, nici cea véche ce oarecând vreodată vor fi avut nu să ştie, ci dintr-a romanilor ţin, rău şi grozav stricând-o. Deci dară precum ispanii, galii, italii nu sunt romani, aşa nici valahii nu sunt romani. Ca acéstea acest Ioann Zamoski zicea, ale căruia ziceri şi basne, zice Topeltin şi alţii, că mai mult sunt de râs decât de crezut; pentru că acéle trei neamuri de oameni ce zice acela, adecăte ispanii, galii şi italii, fiind foarte vecini cu romanii şi supuse de ei, şi tot între dânşii şezând şi amestecaţi umblând, lesne acei varvari limba lor îşi stri-ca, vrând mai mult cu a romanilor a o amesteca, precum şi pănă astăzi să véde pre la marginile ţărilor carii trăiesc cu alte limbi, că lesne iau unii de ale altora cuvinte şi că cu de-ale lor amestecându-le, îţi pare că altă osebită limbă lor fac. Şi mai chiar vedem că rumânii den Ardeal, moldovénii şi céştea de ţara aceasta, tot un neam, tot o limbă fiind, încă între dânşii mult să osebesc, care aceasta iaste cum să véde den amestecătura vecinilor lor. Aşadară şi acéle trei neamuri, ce zicem mai sus, den preavecinătatea romanilor, luând de-ale acelora cuvinte, şi cu céle de moşie ale lor amestecându-le, şi stricându-şi limba, au rămas în această ce acum sunt. Iară dachii preavéche a lor osebită limbă având, cum o lăsară şi cum o lepădară aşa de tot, şi luară a romanilor,

aceasta nici să poată socoti, nici créde. Şi încă pentru că şi până astăzi vedem şi auzim, zice Topeltin, că de întrebăm pe un valah: Ce eşti? el răspunde: rumân, adecăte roman, ci numai au stricat puţin cuvântul, den roman zic rumân, iar acelaşi cuvânt iaste.

Însă céstea ce zice Lorenţu, că şi a să răspunde că iaste rumân, încă adeverează că iaste romanu, zic eu, că nu iaste destul cu atâta de a să dovedi că iaste roman, pentru că vedem şi auzim şi noi astăzi pe greci aşa răspunzându-se, când îl întrebi: Ce iaste? el zice: romeos, adecăte romanu; şi mare osebire iaste între grec şi între roman. Ci numai şi ei fiind supuşi mai pe urmă romanilor, romani vrea şi ei să se chiiame; au doară deaca s-au mutat împărăţia de la Roma la Vizandia, au început şi ei să se chiiame romani, mădulariu şi parte şi ei apoi împărăţiei făcându-se; ci dară aceştea greci, nu romani, ci elini sunt, şi mai vârtos cei ce în Ţara Grecească, cum îi zicem noi, sunt, şi dintr-aceia să trag. Den carii oarecând în vechile vremi şi ei prea mari oameni au fost, şi atâta întru învăţătura cărţilor şi a ştiinţelor au fost procopsiţi, şi atâta întru vitejii au fost ispitiţi şi aleşi şi atâta întru înţelepciunea lumească de iscusiţi, cât nice un neam, nici o limbă pe lume, nice niciodată ca ei n-au stătut, precum singur Pavel apostol de înţelepţiia lor mărturiseşte la Corintheni, poslania întâi, cap. I, zicând: “Iudeii semn cer, şi elinii înţelepciune caută“. Şi de la carii nu numai alte roduri au luat învăţături şi obicine, ci şi acei romani mai adăogându-se şi mai sporindu-se den ’ceput domnia şi crăiia lor, au trimis la Athine de au luat legi şi orânduiale, ca să ştie cum să poată otcârmui politia şi domniile lor.

De acolo dară, întâi, şi de la acea vrednicie a lor ieşise acel cuvânt şi acea ce să zice că “tot cine nu iaste elin, iaste varvar”, care zisă ascultându-o romanii, şi lor zicea că tot cine nu iaste elin, nici roman, iaste varvar; carea aceasta să înţelegea în toate cele vechi cărţi, când să citeşte varvar, că sunt toţi varvari, afară den elini şi den romani. Şi aceasta era pentru că atâta era de învăţaţi, de vitéji, de înţelepţi, cât nu să putea zice varvarăiî. Dirept că acela iaste şi să numeiaşte varvar carele nici obiceaiu are, nici carte ştie, nici bărbăţie,

nici direptate, nici miloserdie are, nici frica lui Dumnezeu, nici nici vreo bunătate sau vred-nicie pe sine să véde, şi mai mult siléşte şi trage a trăi în voia şi poftele sale, decât în legi şi în direptăţi supus şi cuprinsu să fie (nu dupre neaoşa fire făcând omenească), ci ca un dobitoc va să trăiască şi gândeşte a trăi. Aceia dară să chiamă şi sunt varvari, carii sânt aşa, măcar de ar şi fi vreunul de vreun neam bun, sau şi stăpânitoriu, şi de va fi sau va trăi, cum mai sus să zise, iar nu cu faptele bune, acela varvar să chiamă, şi toate scripturile aşa-l nu-mescu şi propoveduiesc. Şi aşa şi aici într-această istorie, când să pomeneşte varvar, aceia să înţeleagă dupre obiciaiul ce şi alalte istorii ne arată.

Zis-am dară, precum au fost acei eleni oarecând, oareceşi mai sus am pomenit, iară şi mult mai nalt şi mai de laudă şi de lucrurile şi faptele lor au fost, ale cărora şi pănă astăzi sémne, precum toate istoriile şi toate scripturile câte de ei scriu şi şi ale lor câte sunt, decât lumina soarelui mai aiave îi arată şi-i dovedesc ce au fost şi cât au fost de ştiuţi şi de mari. Însă iară zic: au fost, iară acum nu ştiu din ce, au doară căci Dumnezeu cel ce numai ce iaste singur vécinic şi neschimbat, aşa au vrut şi au orânduit lucrurile lumeşti, ca să se mute şi să se strămute şi céle ce par oamenilor mai tari, mai înţelépte că au, în mai stricate şi în mai slăbiciune să se afle; că înţelepciunea lumii aceştiia nebunie iaste lăngă Dumnezeu, fericitul Pavel la Corintheni, I, cap. 3, zice; şi Isaia, cap. 29: “piiarde-voiu înţelepciunea înţelepţilor, şi înţelesul înţelegătorilor voiu lepăda”, iproci. Au doară pen-tru altcevaşi al lor mai osebit păcat, cari noi nu putem şti, nici ne putem pricépe. Ci dară şi de aceasta ca de altele ce ca acéstea vor fi, lăsăm a mai cerca, pentru că mai adevărata pricină den ce să fie ca acélea, numai singură şi adânca înţelepciunea lui Dumnezeu va şti; iară numai atâta să véde, că astăzi acel neam atâta iaste de scăzut, de supus, de hulit şi de ocărât, şi de mojic, cât milă să face tuturor celor ce ştiind, gândesc ce au fost şi la ce sunt: dăscălia au pierdut, stăpânirile au răpus, cinstele ş-au stins şi de toate câte mai întâi au avut slave, s-au dezbrăcat.

Iară carii dentru dânşii încă poftesc a şti şi a învăţa oareceşi, aducându-şi aminte de cei bătrâni ai lor, şi urmele acelora de a vedea mai bine şi a cunoaşte, ei în Ţara Frâncească să duc, şi acolo ştiinţele învăţând, unii, ca să folosească rodul lor cevaşi, înapoi să întorc şi pe alţii învaţă, de la carii şi pănă astăzi pe alocurea să véde că au câte o şcolişoară de învaţă. Iară alţii acolo rămâind, să papiştăşescu, şi aşa împotriva orthodoxiei cestoralalţi a îmboldi şi a înghimpa să ascut şi scriu, măcar că-i şi batjocoresc frâncii, zicându-le că descăliile lor, adecăte ei, elinii, au fugit şi au mers la dânşii, la romani. Carii odată toţi feciorii oamenilor celor mari şi ai domnilor romani mergea, trimiţându-i părinţii lor, în Elada, la Athine, de învăţa carte grecească şi în ştiinţe acolo procopsiia desăvârşit. Şi mulţi oameni mari şi domni, cum Pompeiu cel Mare şi Ţiţeron şi alţi nenumăraţi şi împăraţi, cum Avgust, Chesar, Traian, Adrian şi alţii mulţi, în grecească, adecăte în elinească limbă, era ştiuţi şi învăţaţi, în care şi cărţile lor toate şi pănă astăzi să ţin. (Însă nu zic grecească în această cum grăiesc ei acum, de o au stricat şi o au grozăvit foarte). Şi ei, măcară că nu ştiu de unde aşa de grozav din cea elinească ş-au stricat limba; au doar şi ei pierzându-şi binele şi norocul, şi robi supuşi altora căzând, ş-au amestecat limba cu tot feliul de varvari, cum să véde că den tot feliul de limbi au într-însa amestecate cuvinte şi aşa stricându-ş-o, cu dânsa trăiesc. Alţii iară den greci, vrând să stăpânească şi ei şi să se arate poruncitori, neavând, acum mai ales, unde, ei prin mijlocul turcilor la Moldova şi în Ţara Rumânească vin. Ci de la unii să véde şi rămâne şi folos în pământurile acéstea; iară alţii ca să jăfuiască şi ca să răpească numai ce vin. Şi amestecături fac în rodurile acestea, tot pentru luatul lor, cu tot meşteşugul lor cât pot nevoiesc de fac şi multe rele şi grozăvii fac şi aduc, şi la réle căi pe domnii ţărâlor pun şi sfătuiesc. Şi niciodată nu să ţine minte, de câtăva sumă de ai încoace, de când s-au cunoscut de aceia într-acéste părţi mai bine cum să nu fie fost lângă domni din ei, cu care domnii, de câte ori au vrut să facă vreo tirănie sau vreo crudătate sau altă răotate într-această ţară, au în nea-murile boiereşti, au altor cuivaşi, carii să nu fie fost şi ei, au

sfétnici, au lucrători. Săvai că nici ca pe aceia direptatea lui Dumnezeu i-au lăsat sau i-au îngăduit a procopsi, sau a se adaoge casele şi neamul lor ce au pe aici, au pe unde s-au şi dus ei; dupre faţa pământului i-au şters şi den poménicul vieţii i-au stins; a cărora nici casele, nici avuţii, dupre aici răpite şi zmulte, nici nici rod dintr-înşii să mai pomenesc şi să mai ştiu.

Iaste şi altă mai aiave mărturie de ei, cum ştiu şi cum pot de frumos şi de tocmit a otcârmui şi a purta orice stăpânire ce ar avea în mână. Că iată numai acélea, cari şi acélea din voia şi din politia turcilor să îngăduiescu, adecăte céle patru patriarhii şi oarecâte mitropolii. Deci dară, cum le ţin, cum le poartă, şi la ce stepenă să află, şi la ce cinste le-au adus şi cu ce orânduieli şi canoane, cât într-acele creştineşti le otcârmuiescu. Nefiind a mea această poveste de a lungi şi a arăta, las la însuşi aceia carii le poartă, să spuie, şi ei ale lor să dovedească, mai vârtos singuri patriarşii şi şi mitropoliţii să mărturisească. Însă într-aceasta şi mult îi putem lăuda şi ferici, că încă în câtă supunere şi robie să află supt păgânescul şi tirănescul jug al turcilor, cât — nici bisérică făr' de multă stradanie şi cheltuială nu pot face, şi prin multe locuri nici cruce afară nu pot scoate, nici alte slavoslovii ale pravoslaviei şi adeveritei credinţe creştineşti aiave nu le pot face. Iară pen toate acéstea şi mai multe, şi mai strânse patemi, credinţa cea direaptă întru Hristos bine încă o cinstescu şi cum pot mai curat o ţin, orânduielile şi dogmele biséricii sfinte a Răsăritului neclătite şi neschimbate le păzesc. Fie dară milă şi grijă şi de ei acelui Hristos Dumnezeului nostru, în carele nesmintit crédem şi pentru al cărui nume nespuse réle şi gréle trag şi pat ei, şi toţi câţi sunt supuşi varvarei şi turceştii puteri; şi mântuiaşte, fiiule al lui Dumnezeu, tot trupul cât supt tiranic jugul lor greu pătiméşte şi cu înţelepciunea şi putérea ta, doamne, izbăvéşte norodul tău de păgână sila lor! Dupre mânie, doamne, pentru păcatele rodului creştinesc, întoarce-ţi mila şi milosârdia ta cătră dânsul! Nu lui, doamne, nu lui! ci numelui tău cel sfânt dă slavă!

Până aici dară cerşind istoria, şi acestea a zice cum cura vorba, şi părându-mi că de a le tréce tâmpire era, iată atât scriind, la alţii de mai multe a zice ca acéstea le las, şi la a noastră de rumâni istorie, iară mă întorc.

Însă dară, valahii, adecăte rumânii, cum sunt rămăşiţele romanilor celor ce i-au adus aici Ulpie Traian, şi cum că dintr-aceia să trag şi până astăzi, adevărat şi dovedit iaste de toţi mai adevăraţii şi de crezut istorici, măcară că apoi le-au mutat şi numele, valahi zicându-le, au dupre voievo-dul lor Flac, cum unora le pare, au dupe numele fétii lui Dioclitian, cum mai sus s-au semnat că scrie Bonfinie; că zic alţii, au din cuvântul galic, adecăte franţozesc, ce zic valahos italianilor, adecăte frâncilor, au măcară altă pri-cină fie, cum le-au zis, iară ei tot aşa sunt. Iară cum Galien-împărat să-i fie rădicat pe toţi, cum unii au zis, cum mai sus am arătat, că vrând den Misia şi den alte locuri multe den Elada, să gonească pre goti, carii cuprinsése acéle ţinuturi, au căci să dăznădăjduise de a putea ţinea pe Dachia, cum zicea cel Ioann Zamoski.

Iar pentru împresurarea acelor goti, ce şi pre aicea co-prindea, acéia încă împotriva crezutului şi a socotelii iaste; pentru că, cum au vrut acel împărat aşa lesne a rădica atâta sumă şi noroade de oameni, cu case, cu copii, aşezaţi pre acéste locuri, fiind mai mult de 200 de ani (că atâta de la Traian până la acel Galien era, împărăţind, cum au zis, Traian la anul de la Hristos mântuitoriul lumii 118, iară Galien la anul 271, dupre cum zice Carion)? Deci dară oameni întemeiaţi ca aceia, şi stăpâni mari şi bogaţi făcându-se, şi şi de mari neamuri romane aici întemeiaţi, să-i ia Galien, să-i mute într-alte locuri pre toţi; şi apoi au doar cu aceşti romani, numai ce era aici, vrea acel împărat, măcară şi alţii ca el de nimica şi grozav împărat (că asémene era şi el lui Neron şi lui Domeţian în tirănii şi în alte hlăpii, scriu istoriile) să-şi ţie împărăţiia şi să-şi păzească ţinuturile? Căce, când ar fi rămas împărăţia numai cu ostaşii ce avea în Dachia, pre care alalţi mai sus trecuţi împăraţi îi lăsase şi-i aşezase numai ca acéste ţări să

păzească, şi eu cu alţii oştiia, cum mai den sus zisele să cunoaşte şi să înţelége, mică împărăţie şi de nimica ar fi fost atunce.

Şi aceasta încă iaste au doară şi acelor voievozi şi oameni mari, carii, cum s-au zis, că moşténi să făcuse aici, nu mai lesne le era şi ei a face cum şi alţii mulţi au făcut; şi ei mai pe urmă încă acéia au urmat, de s-au despărţit când au început Împărăţia Romană a să pleca şi a să mai îngusta, unul într-o parte de supt ascultarea ei trăgându-se, domni lor puindu-şi şi volnici făcându-se; alţii într-altă parte să dezlupiia, pănă s-au rupt şi s-au împărţit toată în crăii, în domnii şi într-alte politii, acea una şi întreagă monarhie, cum astăzi aiave să véde, tot de tirănia şi de hlăpiia unor neharnici, necum împăraţi, ce nici numele împărătesc să-l aibă nu li să cuveniia.

Deci dară, au nu mai lesne era şi acelora ce era oblăduitori acestor locuri, să nu asculte decât moştenirile lor înţelinate de atâţea ai, să le lase, şi să meargă de a să aşeza pentr-alte locuri mai aspre şi mai seci?

Şi aceasta încă să mai socotéşte că nicăiri urme de ale acelora romani ce au fost în Dachia, ca să fie fost mutaţi cu totul într-altă parte, nu iaste; că de ar fi undevaşi în Elada, şi astăzi, au limba, au alte sémne de ale romanilor s-ar vedea şi s-ar cunoaşte, cum şi în Ardeal şi pe aicea şi pe unde au fost aceia, pănă acum aiave sunt.

Însă, aceasta nu să tăgăduiaşte, cum viind vreun greu de alte părţi, sau de alte neamuri călcându-se ţări ale unii împărăţii, sau măcară acea împărăţie vrând să facă oaste mare ca să meargă asupra altora, cum du pen toate părţile şi du pen toate ţinuturile ei nu aduce şi nu strânge oaste? Cum şi atunce acelui Galien au altui măcar împărat să va fi întâmplat, de va fi trimis şi aici de va fi rădicat ostaşi, ca să meargă să scoaţă pe acei goti ce călca şi împresura cele ţinuturi ce s-au zis, în Elada şi Misia. Care de crezut iaste că şi de aici oaste s-au dus, şi pe unii doară ca să-i şi aşazeacolo, însă carii mai sprinteni şi de aşezat vor fi fost. Căce iată şi semnu chiar avem pe cei coţovlahi, cum le zic grecii, ce vedem că şi pănă astăzi să află şi sunt,

însă puţini acum rămaşi, pentru carii viind cuvântul, gândiiu că nu fără cale va fi a mai întinde de ei voroava, ca să se ştie ce sunt.

Sunt dară aceşti coţovlahi, cum ne spun vecinii lor şi încă şi cu dintr-înşii am vorbit, oameni nu mai osebiţi, nici în chip, nici în obicine, nici în tăriia şi făptura trupului, decât rumânii, ceştea, şi limba lor rumânească ca acestora, numai mai stricată şi mai amestecată cu de ceastă proastă grecească şi cu turcească, pentru că foarte puţini, cum s-au zis, au rămas la nişte munţi trăgându-se de lăcuiesc. Carii să tind în lung de lângă Ianina Ipirului pănă spre arbănaşi lângă Elbasan, în sate numai lăcuind, săvai că şi mari unele sate. Zic că sunt şi oameni cu putére în hrana lor, de carii şi mare minune, iaste, cum şi pănă astăzi să află păzindu-şi şi limba, şi nişte obicéie ale lor. Aceştea dară şi limba ş-au mai stricat, şi ei s-au împuţinat, derept că şi ei desăvârşit supt jugul turcescu cu acei greci dupre acolo s-au supus, unde şi stăpânire, şi blagorodnia, şi tot ş-au pierdut. Şi poate fi că nice dintâi aşa mulţime nu va fi fost de dânşii. Că iată acum şi câţi suntu, mojici şi ţărani sunt, şi locurile lor cu greu de hrană fiind, pentru multa piatră şi munţi ce sunt de lăcuiescu, să împraştie şi să duc mai mulţi pen céle oraşe mari turceşti de să hrănescu; şi pe acolo mai mulţi amestecându-se, şi limba, cum am zis, foarte ş-au stricat, şi ei puţini au rămas. Zic şi aceasta că de-i întreabă pre ei neştine: Ce eşti? el zice: vlahos, adecăte rumân; şi locurile lor unde lăcuiesc le zic Vlahia ăcea mareî.

Pare-mi-să, zic, că ei grăind, mai mult îi înţeleg ceştea rumâni decât ceştea grăind ceia să înţeleagă; însă şi unii, şi alţii cu puţinea vréme într-un loc aflându-se şi vorbind adése, pe lesne pot înţelege. De crezut dară iaste că şi acei coţovlahi, dintr-aceşti rumâni sunt şi să trag; şi într-acéle vremi ce Galian au alt împărat, au rădicat o seamă dintr-înşii de aici şi i-au aşezat pe acolo, au rămas şi pănă acum. Coţovlahi le zic grecii, râzându-i şi batjocură făcându-şi de dânşii, adecăte, şchiopi, orbi, blestemaţi, hoţi, şi ca acéstea le zic că sunt. Şi câţi au fost de acel feliu pe undevaşi, i-au adunat de i-au dus pe acolo; precum şi de ceştea rumâni dupre aici râd şi încă destule cuvinte

grozave le zic şi de nimic îi fac, şi că din hoţi să trag povestesc şi bănuiesc între ei. Ci de aceasta, căci grecii ceşti dupre acum râd de rumâni şi grăiesc aşa de rău, au socoteală mare; pentru că văzând şi ei pe toată alaltă lume râzând de dânşii şi batjo-corindu-i, au stătut şi au obosit şi ei pen gunoaiele lor, ca cocoşii, părându-le că au mai rămas cevaşi vlagă şi de ei: unde văd zugrăviturile celor vechi ai lor, ei întru dânşii îşi fac mângâiare şi bucurie, soţii părându-le că au pe cinevaşi batjocorii lor. Căce cu direptul neştiind aceştea şi necitind céle ce oarecând şi stăpânii lor au avut mare ajutoare şi folosuri împotriva vrăjmaşilor lor de aceştea rumâni, când şi Odriiul l-au izbăvit din mâna frâncilor, carii îl ocolise şi-l lua, şi iară lor grecilor l-au dat, cum scrie şi Bonfinie într-a doao decade-i, carte a şaptea. Şi alte multe bune şi ajutoare le-au făcut, cum mai nainte voi arăta. Ei grăiesc céle ce le par în ochi şi în plăcére că sunt cevaşi şi nu ştiu ce zic. Au doară căci sunt nemulţămitori şi necunoscători binelui, că foarte au fost un neam nemulţemitori şi ei, cum istoriile arată. Şi şi pănă astăzi ori în ce ţară merg, cum să zice zicătoarea, “arama-şi arată“, faptele lor cinstea micşorând şi împilând; au mai bine să zic să-i iertăm şi să ne fie milă de ei, căce şi grăiescu de acelea şi hulesc pe alţii, căce fiind ei scăzuţi den toate şi lipsiţi, şi supăraţi sunt foarte. Deci asémenea fac şi ei ca ceia ce sunt au în robie, au la închisori, au în strânsori de alte nevoi, au la sărăcie, au la alte ăneînorociri şi mai strâmtori, cum obiciuiaşte lumea de aduce; şi atâta le aduce, cât niciodată nu lipsesc de la neamul omenescu ca acélea, când unuia, când altuia descărcându-se; décii de marea-i supărare îi pare că toţi oamenii îi strică, şi aşa pe toţi şi bănuiaşte, şi huléşte, părându-i că cu acélea îşi mai oteşaşte şi-şi răcoreşte doară patimile sufletului şi simţirile trupului. Că nimeni nici s-au mai aflat în lume asémenea lui Iov, carele toate ca acéle réle şi mai multe să-i vie pe lume şi să rabde, şi să tacă la toate, pe nimeni vinuind, pe nimeni blăstemând pănă în săvârşit, cum Biblia sfântă în viaţa lui scrie şi adevereează.

Ci dară, grecii acelea pătimind, de supărare părându-le că alţii ar fi în pricină, nu ei însăşi, de a fi aşa, hulesc şi grăiesc pe alţii de rău,

neuitându-se să vază pe dânşii, ce şi cum sunt. Dirept acest dară, iaste să-i iertăm şi să le cre-dem, pentru că zic dascalii şi înţelepţii că crud şi tiranic lucru iaste şi foarte fără de minte neştine să mai mustréze şi să mai pedepsească pe unul ce în pedeapsă şi în nevoie au căzut. Că destul îi iaste aceluia acéia; nu trebuie rău pentru rău a mai adaoge, ce într-acéia lăsându-l, încă mângâiare decât să poate şi ocrotire să-i arătăm, asémenea pătimaşi şi nenorociţi socotindu-ne, că putem ajunge şi putem fi fără de zăbavă şi fără véste.

Însă a să şti şi aceasta trebuie, mi să pare, că nu numai unii den neştiuţii greci zic, cum că rumânii nu pogoară den ostaşii şi bunii romani, den carii s-au zis de multe ori că au lăsat Traian aici, ci din răi şi hoţi, carii iar romanii i-au trimis într-aceste părţi de loc, ce şi alţii aceasta o bănuiesc. Că iată citesc létopiseţul moldovenesc, carele fiind eu încă în Moldova, l-am găsit la Ioniţă Racoviţă, carele era comis mare, om de cinste şi de socotinţă, care létopiseţ, zic, că iaste făcut de un Uréche vornicul, om învăţat să véde că au fost şi om tocmit de câte să par că au scris el.

Acel dară létopiseţ luundu-l (carele am pus de l-au şi prepus şi l-am adus aici ca să se afle şi în ţară) şi citindu-l găsesc — însă nu ştiu de cine scris, de Uréche, carea nu crez, cum şi unul ce l-au prepus — acel létopiseţ mărturiséşte, că nu iaste zisă aceasta de Uréche vornicul, au de cine, că zice că dintr-o hronică ungurească au aflat de ijderenia moldovenilor acéstea, care iată, că cuvintele lui puiu aicea: “Scrie, zice létopiseţul unguresc, că oarecând pre aceste locuri au fost lăcuind tătari, mai apoi plodindu-se, şi înmulţindu-se şi lăţindu-se s-au tins de au trecut şi peste munţi la Ardeal; şi împingând pe unguri den ocinele sale, n-au mai putut suferi, ci singur Laslău, craiul unguresc, carele îi zic că au fost vâlhovnic, s-au sculat de s-au dus la împăratul Râmului, de au cerşut oaste într-ajutoriu împotriva vrăjmaşilor săi, ci împăratul Râmului alt ajutor nu i-au făgăduit, ci i-au dat răspunsul într-acesta chip, de i-au zis: “Eu sunt giurat când am stătut la împărăţie, om de sabia mea şi de giudeţul mieu să nu piiaie. Pentru aceia mulţi oameni răi s-au făcut în ţara mea şi câte temniţe

am, toate sunt pline de dânşii şi nu mai am ce le face, ci ţi-i voiu da ţie să faci izbândă cu dânşii, şi eu să-mi curăţescu ţara de dânşii. Iară tu în ţara mea să nu-i mai aduci, că ţi-i dăruiesc ţie”, şi de sârg învăţă de-i strânseră pre toţi, la un loc, du pretutindenilea şi i-au semnat pre toţi de i-au arsu împrejurul capului, de le-au pârjolit părul cu un fier aprins. Care semnu trăiaşte şi până astăzi în Ţara Moldovei şi la Maramurăşi, de să celhuiesc oamenii cu cărare împregiurul capului. Deci Laslău craiu daca au luat acel ajutoriu tâlhărescu de la împăratul Râmului, au lipsit la Ţara Ungurească şi de-acii pe câşlegile născutului, cu toată putérea sa, s-au apucat de tătari a-i bate şi a-i goni, de i-au trecut muntele în ceasta ţară, pe la Rodna, pre care cale şi sémne pe stânci de piatră în doao locuri să află făcute de Laslău-craiu. Şi aşa gonindu-i prin munţi, scos-au şi pre ceşti tătari, carii au fost lăcuitori la Moldova, de i-au gonit pănă i-au trecut apa Siretului. Acolo, Laslău-craiu, ce se chiamă leşaşte Stanislav, stând în ţărmurile apei, au strigat ungureşte: săretem, săretem,ce să zice rumâneşte: place-măiî, place-măiî, sau cum ai zice: aşa-măiî place, aşa-măiî place.

Mai apoi daca s-au descălecat ţara dupe cuvântul craiu-lui ce au zis săretem, au pus numele apei Siretul. Şi dupe multă goană ce au gonit pe tătari, i-au trecut peste Nistru, la Crâm, unde şi pănă astăzi trăiescu.

De acolo s-au întors Laslău-craiu înapoi cu mare laudă şi biruinţă, sosind la scaunul lui în zioa de lăsata-secului, iproci.”

Acéste basne şi ca acéstea într-acel moldovenesc létopiseţ am văzut şi am cetit de pogorârea şi ijderenia, adecătecum ar fi fost dintr-acei tâlhari şi furi ce au fost adus Laslău-craiu, acela ce zice, iproci. Ci nu ştiu cu ce îndrăzneală şi cu ce neruşinare, acela ce va fi scris întâi o va fi făcut! Că de o va fi luat din Hronica ungurească, care eu încă nu am văzut, nici de la altul am auzit una ca acéia, iară poate-fi pentru că pururea şi nevindecaţi şi ungurii au stătut vrăjmaşi şi pizmaşi rumânilor, şi atâta cât de ar fi putut, ar fi supus pe toţi supt jugul lor, cum şi pe mai multa parte den câţi să află acum în Ardeal i-au supus şi i-au făcut ăiîobagi cum le zic ei. Săvai că în Ardeal sunt şi alţi némişi

rumâni mulţi şi Maramuréşul tot. Iară afară dintr-acéia, mare parte şi din boierimea lor încă sunt şi să trag den rumâni, ce numai stăpânirea acei ţărî şi astăzi fiind calivină şi ei slujind la curte s-au calvinit, şi aşa tot unguri să chiamă: schimbându-şi credinţa ş-au schimbat şi numele de rumâni.

Ci dară acela ungur, au ce va fi fost, nu ştiu, de au băsnuit şi au visat ca acélea a zice, să véde că de puţină ştiinţă şi socoteală au fost. Pentru că de au fost şi vrăjmaş, acelui neam de a-l face tot de tâlhari şi de furi, nesimţitoriu au fost, nimic ădinî1 ceia ce-i putea sosi şi veni pe urmă chibzuind, adecăte că vor râde toţi şi vor ocărî răutatea şi neştiinţa lui, băbeşti basne şi nesărate vorbe la cei dupe urmă oameni lăsând în povéste, căruia multe sunt a i să zice împotrivă şi a-i dovedi minciunile. Ci ca să nu fiu prea lung în vorba acestor bălmăjitori, cu atâta fieştecare gânditoriu şi cu minte poate cunoaşte şi să poate domiri, cum aceia ce au zis n-au fost, nici au putut fi, mi să pare. Întâi că acel împărat al Râmului, la care zice că au mers Laslău-craiu de au cerşut oaste ca să scoaţă pe tătari şi i-au dat acel fel de oameni, când să fie fost, nu-l dovedéşte, nice împărat ca acela, carele nici un tâlhariu, nici un fur, nici nici un om rău în toată împărăţia lui să nu să omoară şi să nu să pedepsească, nu să citéşte, nicăieri, nici s-au auzit, nici să aude, nice poate fi, pentru că într-alt chip nimeni într-acea ţară n-ar fi trăit şi nici o lege, sau vreun obiceaiu n-ar fi fost, care lucru iaste împotriva firii şi a tuturor limbilor.

A doao dar, câtă sumă de ai au împărăţit acel împărat, ce au fost aşa blestemat, nu bun, căce bunii şi direpţii au legi puse şi nemişcate le ţin, ca să poată sta politica şi soţiirea omenească, ca nici cei tari şi mari să nu asuprească şi să calce pe cei mai slabi şi mai mici, nici cei mici să nu năpăstuiască şi să ocărască pe cei mai mari, nici unul de la altul să răpească şi să ia fără de tocmeală şi fără de lege. Acum dară zic, câtă sumă de ai au stătut acel împărat, aşa ca să se strângă atâta tâlhărime de multă, cât să se facă oaste ca acéia mai fără număr, de să scoaţă şi să gonească mulţime nespusă de tătari, dupe acéste locuri ce le cuprinsése atuncea.

A treia dară, pot tâlharii, şi furii şi carii asémenea lor sunt să ţie şi să aşaze domnii şi stăpâniri, carii cu sutele de ai să stea şi să se păzească? Şi mai vârtos toţi, neales nici unul, tot tâlhari şi oameni răi fiind, a cărora minţile şi gândul tot la răpiri şi la câştiguri le sunt, ce stăpânire pot tocmi? Semnu dară iaste, dupe zisa aceluia, că din răotate şi den netocmeală să ţine şi stă lumea, nu dintr-acélea să strică şi să piiarde. Cum şi scripturile, şi toată fiinţa, şi singure simţirile aceasta adeverează şi cunoaşte, cum că din neorânduială, den nedreptate şi din răotate să strică şi să mută împărăţiile şi toate. Unde dară şi alte mai multe sunt a-i dovedi, cum zişi şi a-i arăta neştiinţa acelui carele măcară va fi fost şi zis acéia.

Şi şi den tătarâi ce el zice, numai că din Ardeal şi din Moldova, pănă la Crâm i-au gonit, unde să află şi acum, să poate adeveri, că fără de lucru au grăit; cum şi mai nainte vom vedea de acei tătari de unde sunt şi cum au venit şi la Crâm, unde şi pănă astăzi şăd, ci dară să-l lăsăm la gând, cum paremia de arapi iaste. Iară cine va vrea altul, crează, căce a créde adevărul sau minciuna în volniciia omenească iaste.

Însă şi moldovénii de poftesc acéia ale aceluia povestite, să ţie şi să crează, cum dintr-aceia ei pogoară, volnici vor fi. Şi neamul şi ijdereniia lor de la acei tâlhari şi furi de vor vrea să-l mărturisească, încă în voie le va fi, doară zicând că au şi cevaşi cale de a mai créde. Şi aşa, de vréme ce începăturii pogorârii lor can de-acolo încep a-i da cap, zicând adecăte că nişte păstori den Maramureş umblând cu dobitoacele lor pen munţi, au dat peste o fiară, ce-i zic ei buor, pre carea gonind-o o au trecut munţii şi aşa ieşind în Moldova, au văzut ţară frumoasă şi de hrană, iproci. Apoi s-au întors la ai lor şi spuindu-le de acel loc, s-au adunat mai mulţi păstori şi de alţii, şi au venit de au descălecat acolo. Şi ca acéstea multe povestesc, carele puteţi vedea în létopiseţele lor, mai ales ce zic ei de dânşii, măcară că-mi par că multe nu-s adevărate. Căci iată şi aici împotrivăşi grăieşte cel ce au scris acel létopiseţ (însă nu zic de Uréche), că mai sus zicea că Laslău-craiu au scos pe tătari dintr-însa şi apoi o au lăcuit ei, iproci,

acum zice că o au găsit pustie păstorii Maramurăşului şi aşa den ei întâi s-au descălecat, iproci.

Însă ce iaste de acélea nu mai cerc, ci numai daca din păstori îşi fac moldovenii începătura, poate le zice neştine măcară şi glumind (iar nu cu adevăr), că can dintr-acéia sunt. Dirept că păstorii necuvântătoarelor dobitoace, de nu toţi sunt furi, iară gazde de furi tot sunt, iproci.

Iară noi într-alt chip de ai noştri şi de toţi câţi sunt rumâni, ţinem şi crédem, adeverindu-le den mai aleşii şi mai adeveriţii bătrâni istorici şi de alţii mai încoace, că valahii, cum le zic ei, iară noi, rumânii, suntem adevăraţi romani şi aleşi romani în credinţă şi în bărbăţie, den carii Ulpie Traian i-au aşezat aici în urma lui Decheval, dupre ce de tot l-au supus şi l-au pierdut; şi apoi şi alalt tot şireagul împăraţilor aşa i-au ţinut şi i-au lăsat aşezaţi aici şi dintr-acelor rămăşiţă să trag până astăzi rumânii aceştea.

Însă rumânii înţeleg nu numai ceştea de aici, ce şi den Ardeal, carii încă şi mai neaoşi sunt, şi moldovenii, şi toţi câţi şi într-altă parte să află şi au această limbă, măcară fie şi cevaşi mai osebită în nişte cuvinte den amestecarea altor limbi, cum s-au zis mai sus, iară tot unii sunt. Ce dară pe aceştea, cum zic, tot romani îi ţinem, că toţi aceştia dintr-o fântână au izvorât şi cură.

Nu zic însă că toţi, toţi câţi astăzi să află lăcuitori într-acéste ţărî, că sunt toţi rumâni, că acéia nici au fost, nici iaste, nici nice într-o ţară câte putem şti că sunt în emis-feriul nostru, ce mai mulţi streini şi veniţi dupe-ntr-alte ţărî. Însă mai vârtos cei ce să află şi până astăzi mai blagorodni şi mai de folos neamuri, unii sunt den sârbi, alţii den greci, alţii den arbănaşi, alţii den frânci, alţii dintr-alte limbi. Că şi domnii încă mai mulţi den streini au stătut, cum şi Băsărăbeştii să trag de neam sârbesc şi alţi domni de alte neamuri, cum în vieţile lor să va arăta, încă câţi să vor şti den ce rod au fost. Ca acéstea dară neamuri de tot feliul, viind ei aici, şi căsătorindu-se, şi amestecân-du-se cu lăcuitorii pământurilor şi aşezându-se, fiind dintr-aceia mai mulţi

vrédnici şi destoinici, rămâind moşténi şi numele de a să chiema rumâni.

Aşadară mai mulţi şi aici de aceia sunt şi de aceia să văd, că mai de-a firea sunt; că nice unul nu e, mi să pare, din câţi mai nainte să văd astăzi şi la curte că sunt, a cărora au tată-său, au moşu-său, au stremoşu-său, au tatăl stremoşu-său, au cevaşi mai în sus, care să nu fie fost au sârbu, au grec, un alt cevaşi neam strein, au măcar armean, din care, zic, că să trag şi rudénii, care şi ei încă de cândvaşi şi câtvaşi neam au fost şi bogat, şi cinstit încă. Ci dară cum să zice şi aici, amestecaţi cu de altfel de oameni, cum şi pen toate ţările sunt. Că iată şi la Moscu — lasă altele — că mai mulţi să trag den fel tătărăsc şi leşesc, mulţi şi de alte féliuri multe decât hireş moscalii sunt, însă de cei mari zic. Tac de turci că-mi pare că nici unul neaoş turc nu e, ci den tot feliul de limbi amestecaţi şi cum sunt aiave tuturor iaste, şi încă tuturora turci le zicem, celorlalţi tot moscali, şi altora iar aşa, cum şi cestora tot rumâni, câţi lăcuitori şi moşnéni să află aici.

Că nici un rod osebit de oameni în véci poate rămânea în lume, nici feliurile limbilor în mii de ani tot acélea neschim-bate şi nemutate pot sta. Că nimic supt soare iaste stătătoriu, ci toate câte sunt, în curgere şi în mutări sunt zidite de vécinica lui Dumnezeu înţelepciune şi putére.

Acéstea dară de aceşti rumâni pănă aici de unde din 'ceput pogoară cu a multora mărturii s-au zis şi s-au dovedit.

DUPRE CE AU RĂMAS RUMÂNII ÎN DACHIA MOŞNÉNI, CÂT SUPT ASCULTAREA ÎMPĂRAŢILOR ROMANI AU STĂTUT ŞI APOI LA CE AU MAI AJUNS

Aşa deci rămâind romanii în toată Dachia păzitori şi moşténi pen cetăţi şi pen ţinuturi, împărţindu-şi pământuri şi locuri, având voievozii lor, câtăvaşi vreme s-au tras aşa şi au stătut. Însă nici numele lor într-alt feliu să mai mutase şi să mai schimbase, să le zică vlahi sau într-alt chip, ci oastea romană când să vorbiia de dinsa, iar cându nu, dachi să chiema; şi tot dachi încă multă vreme încoace şi de mulţi să numiia, pentru că şi din dachi şi gheti era încă mulţi rămaşi, cum şi mai sus s-au zis, că nu s-au putut stinge toţi oamenii dintr-o ţară, cum nice să poate, ci tot au rămas. Numai ce deodată atuncea proaspătă mutarea-le fiind şi necrezându-i, la dregătorii şi la altele ale ţării nu-i trăgea, nici îi amesteca, pentru ca nu aducându-şi aminte de cea dă curând volniciia lor şi de stăpânirea lor ce au avut şi cum au pierdut să nu să hiclenească şi iar să se scoale împotriva romanilor. Cum s-au şi mai ispitit de au făcut, numai cât au răsuflat oareceşi şi soţii de ajutor ş-au găsit. Că iată în urma lui Traian împărăţind Adrian, oareceşi s-au mai ispitit a să răzmiriţi, ci curând i-au potolit. Iară mai mult şi în zilele lui Antonin celui blând şi milostiv, carele, cum scriu istoriile, nici unuia el a face rău nu începea, nici el războiu asupra cuivaşi n-au rădicat (zicând pururea cuvântul lui Sţipion, carele zicea, că mai bine mul-tu va a păzi pe un cetăţean şi pământean de ai lui sănătos, decât ar ucide o mie de vrăjmaşi), până când nu alţii înce-pea a să hicleni şi a să rădica împotriva lui. În zilele acestui Evsevis-împărat, iară aflând dachii vreme şi soţii găsindu-şi pe un neam ce-i zicea alani, s-au sculat spre romani. Ce şi acest Antonin, deci, trimiţind oaste asupră-le, i-au biruit şi i-au zdrobit.

Dupre acéia, deci mai aşezându-se, cum s-au zis, multă vréme trăgându-se, supt acea împărăţie s-au ţinut şi au stătut, săvai că hotărât şi ales până în ce vremi s-au purtat tot aşa şi neclătiţi s-au aflat ascultători, adevărat nu ştiu, că nici aşa ales scris n-am cetit la alţi[i].

Măcară şi acei dachi, măcară şi acei romani, carii apoi de multă vréme prent-atâţia ani tot într-un loc trăind şi lăcuind, şi bine unii cu alţii amestecându-se pen rudenie, unul luund fata altuia, altul feciorul altuia, atâta s-au amestecat şi s-au unit, cât mai pe urmă împreună tuturor dachi le zicea, pănă când grecii scriitorii întâi, zic toţi, că le-au schimbat numele de le-au zis vlahi. Avem şi acest semnu, că atâta să unise acei romani de aici cu acei dachi, cât nu s-au mai despărţit apoi între dânşii nici când s-au rupt den Împărăţiia Romană şi au intrat pentre dânşii alte limbi, ci tot într-una s-au ţinut şi au rămas şi pănă astăzi.

Însă romanii, carii era tot mai varvari, îi ţinea pe dachi, cum şi era şi să véde, căci când să mâniia şi să certa dânşii, în loc de ocară cum s-ar zice, romanul zicea celora: dac, adecăte “înţelége, varvare”. Care cuvânt şi pănă acuma să aude de câte vreun rumân de cei bătrâni, la carii au mai rămas doară câte o urmă de acei mai bătrâni, den om în om păzindu-se, carii ca aceştea ţin şi au şi câte un cuvânt de acelea. Că iată, când vor să certe sau să zică în loc de ocară vreunul om ce-l véde moale, căscăund şi blestemat, îi zic: dac, care va să semnéze acéia ce zicea pe atuncea.

Iară de unde răsărindu-le acest nume de la Flac voievodul lor, cum s-au zis mai sus, au din ce întâi şi de când au început a le zice aşa, care şi pănă astăzi şi la greci, şi la latini, şi la alte limbi, şi pen toate scrisorile şi istoriile să trage şi să zice, eu încă ca Carion zic, ce zice în hronica lui, într-a patra-i carte şi cu Martin Cromer, ce într-a doaosprezéce-i, unde istoréşte ijderenia şi lucrurile leşilor scrie, că nu ştiu acéia, nici de unde să-i dea cap nu pot. Poate-fi că nici ei neaflând mai denainte de cinevaşi isto-rite, mai bine au tăcut, zicând adevărul fără ruşine, că nu ştie, decât să minţă, făcându-se a şti cele ce nu ştie.

Că aceia de fac aşa, adecăte de cele ce nu ştiu şi cele ce nu cunosc, zic că cunosc, iaste a trufaşilor şi a deşerţilor, părându-le că mai cu ruşine le iaste a zice că nu ştiu şi nu cunoscu celăeîce nu ştiu şi nu iaste adevăr, decât a minţi şi a zice că cunoaşte şi ştie celăeî ce

nu ştie. Şi nu să domiresc că mult mai mult şi mai mare iaste ruşine a zice minciuna că ştie, decât a zice adevărul că nu ştie.

Cari apoi şi una, şi alta să dovedéşte. Săvai că şi a zice celăeî ce ştie că nu ştie, iaste răotate. Ci de aceasta dară şi eu lăsând şi de a mai scurma altele, nu-mi mai bat capul; iar cine va vrea a fi şi mai grijuliu şi mai ştiut de a afla cap, cérce, ca doară va afla, cetind a altora şi a multora cărţi foile întorcând. Însă, dupe acéstea, iată nici un lucru câte sunt supt lună stătătoriu şi neschimbat nu poate fi, nici în nenumăraţii ani pot tot într-acelaşi chip sta, ci toate sunt în mutări şi în stricăciuni zidite, cum s-au zis şi să cunoscu. Dirept acéia iară zic, toate câte sunt aşa fiind, aşa hotarăle lor, cari, pănă nu ajung la acélea, nu-şi ia fieştecarea cel ce iaste a fi de dânsa. Aşa den noianul şi preaadânca înţelepciunea lui Dumnezeu, mai nainte de véci fiind orânduite, cari noao oamenilor, acélea, cum sunt şi cum vin, foarte ascunse şi întunérec ne sunt. Ci dară cum zic şi filosofii, că toate câte sunt în naştere şi în stricăciune stau, adecă una stricându-se şi putrezind, alta să naşte şi să face, cum vedem la toate seminţele; şi pănă nu putrezéşte una, nu naşte alta; şi pănă nu naşte alta, nu putrezéşte céialaltă. Nici pănă nu să strică un chip, nu să face alt chip. Deci, pe cum vedem la céste fireşti, cari iară puterea lui Dumnezeu pren fire le lucrează, adecăte le naşte, le créşte şi le păzéşte. Şi iară aşa înfăşurându-se şi desfăşurându-se de la zidirea lumii, pănă la sfârşitul ei vor fi.

Aşadară şi în céle politice pricépem şi cunoaştem că nu-s stătătoare nici unele; ce şi avuţii să pierd şi domnii să strică şi împărăţii să mută şi să strămută; şi toate ca acéstea, unii pierzând, alţii găsind, de la unii fugind, la alţii nemerind, orbul noroc, cum îi zic şi-l zugrăvescu. Şi iară una stricându-se şi pierind, alta făcându-se şi crescând, precum cetim şi semnele aiave, vedem toate şi cunoaştem, de când iaste lumea câte domnii şi crăii, câte monarhii au fost, care din mici începături şi necunoscute, la câtă mărire şi putere au venit şi apoi dintr-atâta de mari, la câtă micşorare şi la câtă surpare şi stingere au sosit, cât unele nice să mai ştiu, nici să mai pomenescu.

Altele iară, monarhii mari, groaznice şi putérnice s-au pierdut şi în cenuşa lor arzând s-au îngropat, cum au fost céia a Siriilor, carea 1.300 de ani au stătut; şi aşa cu Sardanapal, cel dupe urmă monarhu al lor pierind şi arzând, s-au stins şi la Vavilon au rămas dupe acéia câtvaşi până când Baltasar, cel dupre urmă craiu al Vavilonului, împreună cu dânsul au pierit şi de la ei toată monarhia la persi au venit. A persilor iarăşi în mărie crescând şi lăţindu-se, mai mult de 200 de ani au împărăţit tot aşa monarhi, pănă când la elini au venit Alexandru cel Mare, feciorul lui Filip, biruind desăvârşit pe Darie Codomanul, cum zice Şleidan, cu carele şi monarhia li s-au prăpădit şi la dânsul au rămas.

Alexandru dupe acéia monarhu stând, cât de mare şi de tare au fost şi cât s-au întinsu şi alţii mulţi scriu. Iară şi Cfintul Curţius romanul, Plutarh în Viaţa lui ce istoresc şi Diodor Sicheliotul într-a 17 carte a istoriilor lui ce face, destul şi pe larg arată.

Deci de la dânşii cineva citind, să poată şti şi cunoaşte ce şi cât au fost, săvai că el însuşi puţin au împărăţit, deci au murit. Iară alalţi apoi domni şi voievozi ai lui, măcară că împărţise ţărâle de oblăduia ei osebi, iară încăşi şi ei câtvaşi şi mult încă acea împărăţie au mai ţinut, pănă când cea mai putérnică şi mai mare decât toate acéstea [Roma] au răsărit şi au venit foarte din mici şi slabe începături. Întâi, cum zice şi Ioann Şleidan, că den nişte păstori întâi şi necunoscuţi, au ajuns apoi stăpâni lumii toate, cum şi alţii mulţi scriu.

Iar şi Tito Livie Padovanul den ’ceput şi pe larg istoréşte de dânsa. Această dară împărăţie atâta s-au înălţat şi s-au mărit, cât nu numai de la greci, adecăte de la elini, monarhia au luat, ce şi pe alte multe domnii şi crăii au supus şi au ţinut, cum şi mai sus s-au zis. Şi aşa mare şi tare au stătut mai mult decât 200 de ani, pănă când începând şi ia a să pleca şi împăraţii între dânşii a să certa şi împărăţiia de la Roma la Vizandia a să muta, unde şi Noaoa Roma şi Constandinopolis — şi numai Ţarigrad, sârbii — şi împărăteasa tuturor cetăţilor să chiema şi pănă astăzi să zice. Dupre acéia, deci, şi toate crăiile şi şi toate domniile câte era supuse supt acea ună monarhie, au

început a să dezbate şi a să rumpe dintr-însa fieştecarea, iarăşi puindu-şi domnii lor, craii lor, cum au făcut. Afară dintr-acéia, unii încă nu să îndestulise cu a lor osebire numai, ce şi mai la mari s-au întins, unii de la alţii luând şi ei ca să fie mari. Apoi dupe aceia, deci, şi vrăjmaşii carii era mai de laturi, au început a călca şi a vătăma acea împărăţie, pănă când iară o parte mare de acea monarhie supt jugul turcului supusă iaste şi céialaltă parte încă aşa a ajunge primejduiaşte. Că iată şi astăzi vedem (den depărtarea şi urgia lui Dumnezeu, ce iaste pe noi, pe creştini, pentru nenumărate păcatele noastre) că, supun şi iau multă parte şi de acéia.

Aceasta întâi întâmplându-se a o face părţile Apusului, adecă de a să despărţi de acea monarhie, că mutându-se împărăţia cum s-au zis, la Vizandio, unde Constandin cel Mare au făcut cetatea, dupe moartea lui la feciori trei împărăţia împărţindu-se, puţină procopseală a fi de dânsa au început. Aşa deci, gâlcevile dintr-un împărat într-altul adăogându-se şi fieştecare mai mare vrând să fie, unul într-o parte, altul într-alta trăgându-se şi pizmuindu-se, atuncea dară mai pe urmă aflându-şi vréme, fieştecarele au început, cum s-au zis, a să face stăpânu osebi şi din sineşi poruncitoriu. Că italienii, adecăte frâncii, cum le zicem noi acum de la vreme, necum de împăraţii ce era la Ţarigrad mai asculta, ci încă nici acolo în Italia împărat, de la Valentian al treilea încoace, carele acela cel dupre urmă împărat samoderjeţ Apusului au fost până la Carol, ce-i zic cel Mare, feciorul lui Pipinie, craiului de Franţa, carele cu direptul dupre bunătate-i, înţelepciune-i şi vrednicie-i ce au avut, cum istoriile arată faptele lui, vrédnic au fost, mare să-i zică şi împărat să fie. De carele încă zic toţi de ar fi mai trăit el, ar fi scos toată creştinătatea de supt jugul şi robia păgânătăţii turceşti şi ar fi răscumpărat dupre dânşii sângele cât au vărsat acei tirani, creştinescu. Ci poate-fi că pentru nespuse păcate şi neplătite încă ale creştinilor diréptatea lui Dumnezeu, atuncea acéia n-au lăsat a să face. Dirept acéia nici pe acel Carol a mai trăi au vrut. Însă şi acesta măcară că împărat a fi l-au priimit, căce îi şi supusése. Iară Italia n-au mai fost scaunul împărătescu, ci în Ţara Nemţască, cum

înainte să arată. Nici mai pre urmă n-au priimit să aibă, adecăte un samo-derjet, să fie, ci fieştecarele, cum am zis, să fie singur mare şi stăpân au poftit care-i mai pe urmă au şi făcut. Că iată şi astăzi într-acea Italie să află nu o stăpânire numai, ci mai multe de şapte-opt cu respublicele ce le zic (adecăte otcârmuire de obşte), cum iaste Veneţia, Ghenova. Şi Florenţa au fost pănă într-o vréme, apoi o au supus unul dintru dânşii nu prea de multă vréme, carele era mai bogat şi mai cu rudenie, de-l chiema Cozma de Mediţi, şi s-au făcut domnu, singur stăpânitoriu, dându-i încă papa şi titulaş, de-i zic ei acum gran duca de Florenţa, dentr-al căruia neam tot unul dupe altul trăgându-se şi până astăzi iaste domnu.

Însă peste toţi, cap într-acea Italie cu stăpânire iast papa, carele nu numai la ale biséricii şi la clirici iaste mai mare şi să améstecă, ci şi la cele mireneşti şi la stăpâniri, ca acélea multe crăiaşte; şi mai vârtos, de când s-au despicat şi s-au despărţit de bisérica Răsăritului şi de pravoslavnicele dogme, de atuncea nu numai ca un patriarh, ci mai mare întru rânduiala ţercovnicilor, au priimit, ce şi în bisérică şiîn politia duială ţercovnicilor, au priimit, ce şi în bisérică şi în politia mirénească monarh să fie.

Care aceasta iaste cea mai mare şi mai întâi pricina stricăciunii şi surpării monarhiei romane, lăsându-se şi zmulgându-se den împărăţiia de la Ţarigrad, care acolo scaunul Costandin cel Mare mutase de la véchea Romă, chiemându-l Nooa Roma. Şi credinţă cu înnoite dogme decât bisérica cea bătrână şi adevărată a Răsăritului, şi împăraţi osebi au început a-şi numei, blagoslovindu-i sfinţia-sa papa. Şi le-au dat şi tituluş de ei, a să zice şi a să scrie: împăraţii romanilor şi pururea avgusti. Iară împăraţii Ţarigradului să se zică: ai Răsăritului împăraţi şi şi ai grecilor, şi aşa şi istoriile lor îi scriu şi-i zic.

Aceştea dară împăraţi cărora papa, cum s-au zis, le-au dat tituluşul de a să chiema împăraţi ai Apusului, iară de la Carol cel Mare au început, în Ţara Nemţească i s-au aflat locul de a fi. Că în Italia, la Roma şezând, cum s-au zis, iaste cap domnilor şi câtvaşi ţinut ţine papa şi apoi că nici ar fi putut fi atâta de mare papa, cum iaste, de ar fi

fost împărat acolo. Şi alţii câtvaşi duci şi feliuri de feliuri de stăpâniri sunt, care a le istori toate acum nici a mea vorbă iaste, nici prea lungu într-acéstea îmi trebuie să fiu, ci numai şi aceasta încă o zişi, pentru ca pe scurtu să cunoaştem cine au fost mai mult şi mai întâi pricina micşorării şi stricării monarhii romane.

Dupe acéia deci, s-au osebit spaniolii, franţozii, némţii şi în scurt toate alalalte ţări şi părţi ale Apusului, craii lor puindu-şi şi domni şi alte răspublice făcându-se, adecăte mai de obşte lucrurile lor otcârmuindu-şi, nu unul numai samoderjeţ să poruncească. Care acéstea cui iaste poftă mai pe deplin şi mai pe larg a le şti, şi alte cărţi vază, iară şi a lui Filip Colverie gheograful şi pe Gulielmu Blaut în Theatrum orbis terrarum[i] ce au făcut, adecăte în Privéliştea încungiurării tot pământului caute.

Însă toţi aceştea ale bisércii, cum zic ei, ai Apusului dogme au apucat şi să zic că sunt catolici. Cărora ai noştri luund de la greci, pentru ca să se înţeleagă mai bine ce sunt, le zic papistaşi, adecăte mai mult cred într-ale papei, decât într-ale adevărului, zicând şi aceasta (carii mai multe alalte greşeli ale lor le tac), că papa niciodată nu greşaşte. Pentru care papă, luteranii şi calivinii carii s-au rupt dintr-înşii, au mari prigoane şi întrebări; şi nu puţine şi cu ai noştri, vrând el însuşi să se facă cap bisércii şi mai mare decât toţi patriarşii şi arhiereii şi în legare, şi în dezlegare, şi doară ca un Dumnezeu şi să se arate. Care aceasta îmi pare că decât toate alalte turbură mai mult bisérica şi să pricinéşte toată gâlceava şi cértele între biserici şi între limbile creştine mai depărtate, de neunirea lor. Ci dea seama înaintea lui Dumnezeu, care iaste pricina atâtui rău şi atâteai pierzări şi va da dupre nemişcatul cuvânt al spăsitoriului Hristos, carele la Matthei, cap. 18, zice: “Vai lumii de scandile, că de nevoi iaste a veni scandile; însă vai omului aceluia pentru care vin scandilile”.

Aşadară despre aceştea Împărăţiia Ţarigradului mai micşorându-se şi mai îngustându-se, au început sarachinénii, de unde să trag şi turcii, părţile Răsăritului a le turbura, şi a le strica, şi mai pe urmă şi a le lua, întinzându-se şi atât, cât şi acea parte mare cu

împărăţie cu tot, o au supus şi o au luat, cum şi astăzi vedem. Şi nu numai acéia, ce şi alte multe crăii şi domnii, carei părându-le că să osebescu cu a lor volnicie, ca şi ei stăpâni să se facă singuri, au căzut în mai mare robie şi jug, neaducându-şi aminte şi socotind alte pilde nenumărate şi din toate zilele ce înaintea ochilor ne stau, cum vin şi la ce pogoară cei ce unii într-o parte, alţii într-alta trag lucrurile şi puterea lor şi de nu de acélea să învaţă, măcară să-şi fie adus aminte şi de cuvântul cel nesmintit şi nedeşert al domnului Hristos, ce zice prin Matthei, cap. 11: “Că toată împărăţia împărţindu-se întru sine, să pustiiaşte; şi toată cetatea, au casa împărţită între dânsa, nu va sta”.

Precum chiar vedem că aşa făcând şi acea mare monarhie romană au căzut şi s-au pierdut.

Şi iată dintr-însa mare parte turcii o au supus şi o stăpânesc, nepăzind încă nici céle dreptăţi şi faceri de bine, care mai denainte vréme de mai-marii lor şi de bunii de evlavie-i şi de milostivii împăraţi puse în legi era şi neclătit să păziia. Cum zice şi papa Leon în oraţia ce au făcut de rugăciune cătră Atila, când veniia şi spre Roma cu mare putére — dupe ce stricase şi luase multe şi alte locuri, şi Italia — ieşindu-i înainte departe de Roma, cu tot clirosul biséricii şi cu toţi cei bătrâni, carii mai era atunce sfatul Romei şi-l ruga să nu-i calce, să nu-i strice şi să nu-i piarză. Zicea dară acel sfânt om Leon-papa, cum scrie şi Nicolae Olah în Atila: “Mare oarecând (nebiruite craiule) a romanilor celor biruitori toată lumea era slava, când biruiţilor da iertăciune şi când pre cei ce să ruga în cre-dinţă şi în prieteşug îi priimiia, obicinuind biruinţa cu miloserdia să o stimpere, cu cari lucruri şi fapte împărăţia şi avuţia adăogea. Véste deci şi slava numelui lor nemoartă o făcea şi acéstea pănă când să păziia şi obicina le purta, ale romanilor era meşteşugurile, obiceaiurile şi înţelepciunile. Iară deaca s-au mutat într-alt feliu chipurile lucrurilor, céia ce de la noi au răpit, acéia ţie, craiule Atilo, acum norocul ţ-au dat, iproci.”

Ca acéstea şi mai multe zicându-i acel Leon papă, unde dară, iată cum şi altele toate alalte stăpâniri şi iaste? Căci când iaste să se mute, nebunindu-i Dumnezeu cum şi prorocul David în Psalm zice:

“Nebunéşte Dumnezeu norodul pre carele va să-l piarză“, iproci. Poate-fi dară că şi aceia ajungând vârful măriilor şi vrând să se pléce şi să se piar-ză din céle vrédnice şi bune fapte ce făcea, când să urce şi să adăogea strămutându-le, în blestămăţie şi în réle au ajuns şi s-au mutat aşa.

Însă iaste a să mai şti, că toate lucrurile câte sunt în lume, au şi aceste trei stepene dupre ce să fac, adecăte urcarea, starea şi pogorârea, au cum le zic alţii adaogerea, starea şi plecarea. Deci dară nici un lucru nu iaste carele să nu dea pentr-acéstea, ci numai unele mai în grab, altele mai târziu le trec; iară tot la un steajăr să adună şi să strâng în cea de apoi, adecăte în stricăciune şi în pierzare dezlegându-se. Deci dară aşa toate fiind, iată şi domniilor, crăiilor, împărăţiilor, avuţiilor, măriilor şi tuturor celorlalte câte sunt, aşa să întâmplă şi le vin. Ci numai celor dirépte, celor blânde şi celor mai cu înţelepciune le rămâne laudă, fericire de bună pomenire şi pildă folositoare celor buni şi înţelepţi dupre urmă şi canoane cu carii mai mult şi mai slăvit pot sta şi să pot otcârmui. Şi de li să întâmplă şi surpare, şi cădére, înţelepţii nu le dau atâta vină şi pricină cu sudalme, căci au sosit la acéia, adecă să zică, că de nechibzuială şi nebuniia lor au venit. Ci numai socotescu că aşa zidite şi făcute în lume sunt, ca şi iale să-şi ia coneţul, cum zice şi Virghilie poet, în cartea a patra Eneidos de Troada când de elini s-au prăpădit şi s-au stins, crăind acolo şi alţii şi neamul lui Priam, mai mult de 2.000 de ani, cum zice tâlcuitoriul acestui Virghilie, Maun Honoratul.

Deci acela alta n-au mai hulit, căci aşa au sosit acea crăie, ci numai că aşa au fost în orânduiala lui Dumnezeu, zice: şi aşa aduce vremile să se săvârşască. Iar celor réle stăpâniri şi crude şi tirane şi ca de acest feliu stăpânitorii ocară, blestem, sudalme şi rea pomenire rămân; şi răii de la acéle réle iau pildă, pentru ca mai curând să se strice şi să se piarză, nimic alta fără acéia rămâindu-le pe urmă şi să piiarde pomana lui cu sunet, Psalm 9 şi Psalm...: “şi am trecut şi nici s-au aflat locul lui” — cântă.

Ştiu însă că nu lipsescu în lume şi de aceia de care nu zic: dară au nu şi cei buni şi înţelepţi ce sunt, nu mor? Au nu cad şi să surpă şi ei, ca şi celor ce le zic şi sunt şi răi, şi nebuni? Ci acestora răspunsul şi céle ce den toate zilele ce să văd întâmplări iaste, şi toate scripturile câte sunt şi sfinte, şi de célélalte, înainte le strigă şi le arată, câtă iaste osebirea traiului şi viaţa unui bun, de a unui rău şi a unui înţelept de a unui nebun! Săvai că Aristotel în cartea a şasea ce face cătră fiiu-său Nicomah, de obicine zice: că ce iaste rău iaste şi nebun, şi ce iaste nebun iaste şi rău. Însă aicea nu înţelége filosoful de nebunii cei ce umblă cu oaste, cu pietri şi sunt de legat, că aceia de a fi aşa, vine dintr-altă pricină, adecăte au den drăcit, au den melanholie, care firescu lucru iaste — ci de cei ce sunt răi oameni şi cruzi, carii cunosc şi binele, şi răul ce iaste, ci lasă binele şi fac răul. Ci de aceia grăiaşte şi zice, că ce iaste rău iaste şi nebun, căci că de n-ar fi nebun, n-ar face rău, iproci. Şi pentru că făcând răul, vine deci mai pe urmă la cele ce mai sus s-au zis, şi încă la mai multe rele şi nenorociri, având şi de la Dumnezeu voie şi volnicie să nu fie aşa rău şi nebun cum să face.

Că adevărat iaste céia ce zic toţi înţelepţii, că cum iaste soarele de întunérec, aşa iaste deosebită şi viaţa înţeleptului de a nebunului, cela în lumină, cela ăînî întunérec umblând, cum şi alţii mulţi scriu. Iară şi pe Solomon vedeţi la Pilde şi pen toate cărţile lui, ce iaste viaţa unui nebun şi a unui înţelept. Cum şi în cap. 11, Eclisiasticul zice: “ochii înţeleptului în capul lui, iară nebunul întru întunérec umblă“.

Până aici dară şi de acéstea den istorie neieşind, nu fără folos mi să pare şi în zadar celor cunoscători că am făcut. Dupre acéstea dară, cu voievozii lor şi otcârmuitorii lor,ce de la Roma să trimitea, stând şi purtându-se multă vreme supt acea stăpânire, au fost şi s-au ţinut, tot de la împăraţii romani spânzurând şi curând punerea şi scoaterea domnilor lor şi de acolo toată chiverniseala lor pogorâia. Pănă când (iată cum s-au zis, că nici un lucru în lume stătătoriu nu e nici aceia în véci aşa au putut sta) au început despre Răsărit a pogorî limbi noao şi a împresura şi cu sila a descăleca părţi de-ale Apusului. Adecăte cum zic, den Asia, partea cea mai mare a pământului, în

Evropa viind, în patru părţi dară gheografii ceşti mai noi împărăţind tot pământul, adecăte în Asia, în Africa şi în Evropa şi în America; şi cea decât toate mai mare parte, cum s-au zis, iaste Asia. De acolo dară pornindu-se, au venit mulţime de oameni de au lăcuit cestealalte părţi. Însă cei mai aleşi şi ostaşi au fost gotii, van-dalii, slovénii, hunii şi ca aceştea; carii viind, cum s-au zis, şi cuprinzând aceste părţi şi mai toată Evropa, au lăcuit într-însele. Săvai că nu fără multă şi nespusă vărsare de sânge şi omorâri necrezute, nice fără de dése, groaznice şi grele războaie. Pentru că Împărăţia Romană împotriva lor trimitea mari oşti şi aleşi voievozi şi şi înşişi împăraţii mergea de să bătea cu aceia. Ci învârstat norocul izbândelor veniia, că, când unii, când alţii biruia. Câteodată iarăşi şi pace între dânşii făcea şi mai pe urmă le lăsa une locuri cum le-au cuprins şi le-au luat să le ţie şi să le moştenească.

A cărora lucruri şi cum s-au purtat, şi cum au descălecat, şi cine întâi capete şi voievozi le-au fost acelor limbi, şi de unde au izvorât acele neamuri, şi care dupe care au venit, şi cine cât au biruit nefiind povéstea şi treaba mea acum acéia şi pentru ca să nu fie istoria aceasta de mine atâta de lungită, cât doară şi cetind unora să se urască, iată acélea le trec şi le las.

Iar cui iaste poftă şi drag a le şti, citească pe Antonie Bonfinie în decada dentâi, în cartea a dooa; pe Flavie Blondu în decada lui cea dentâi, în cartea dentâi; pe Procopie în istoria lui ce face pentru războiul gotic; pe Carion în Hronica lui, în cartea a treia în viaţa lui Dechie-împărat; pre Martin Cromer în cartea lui cea dintâi ce face de ijderenia léşilor; pe Calimah la începătura cărticélei ce-i zice: Experiendis Atila şi pe alţi nenumăraţi istorici ce scriu şi pe largu de goti, şi de vandali, şi de slóveni, şi de alţii. Pe carii măcară că în tot feliul împăraţii romani şi în tot chipul au nevoit a-i scoate du pren biruinţele lor, şi şi cu mare putere şi alţi împăraţi şi i-au biruit de multe ori. Iară şi Claudie-împărat; zice Blond, cum arată dintr-o poslanie a acelui Claudie ce scriia către Nunie Broc, păzitoriul şi otcârmuitoriul Iliriii cum că trei sute de mie de goti au tăiat şi 2.000 de corăbii ale lor au înecat.

Cartea aşa scriia:

“Claudie-împărat lui Bloc, sănătate. Stins-am 300.000 de goti, 2.000 de corăbii le-am înecat; învălite sunt gârlele de paveze, de sabii şi de suliţe toate marginile gârlelor acoperite sunt. Câmpii de trupuri pline sunt, nici un drum curat iaste. Marea cetate Cartago pustie iaste. Şi catârăiî şi catâre atâta am luat, cât nici un ostaş nu e să nu ducă câte doao şi câte trei. Şi măcară de n-ar fi păţit respublica romană de Galien atâtea, măcară de n-ar fi adus treizeci de tirani stricători, că păzindu-se ostaşii carii feliuri de războaie au rădicat şi de ar fi fost legheoanele păzite, cari Galien, răul izbânditoriu le-au ucis, cât adaos ar fi respublicii? Cu a noastră însă grijă şi osârdie au fost bătaia de la Misii şi multe războaie au fost la Martinopoli, mulţi de furtună au pierit, mai mulţi crai prinşi şi prinse a multor feliuri de neamuri blagorodnele fămei. Plinitu-s-au biruinţele romane de robi varvari şi lăcuitori din goti. Nici nici o ţară n-au fost carea rob de a-l ţinea, ca în izbândă să nu aibă got, iproci.”

Aşadară de acei goti ce atunce păţise Claudie-împărat scriia: însă nici cu acéia, nici altele ca acélea şi de nu aşa mari biruinţe, iară tot i-au mai biruit şi alţi împăraţi tot nu i-au putut stârpi, nici goni de tot, ci tot au rămas mulţi (că fără de număr era). Şi până în cea de apoi, au rămas ei stăpânitori multor ţări în Evropa, cum şi până astăzi câtevaşi neamuri de oameni dintr-înşii să trag, mai ales sfeţii şi danii, cum zic, şi cum mai sus am semnat puţin.

Dirept aceasta dară acele limbi şi neamuri călcând, cum s-au zis, şi împresurând acéste părţi şi cu acest prâlej, unii carii era mai de demult supuşi romanilor, încă găsind vréme, să trăgea şi să dezbătea de cătră romani, pre carii nu i-au mai putut apoi supune. Căce că în multe părţi şi tot cu gréle şi mari oşti nu putea mai ajunge; şi încă căci că şi de multe ori şi voievozii şi hatmanii ce trimitea cu oşti împotriva vrăjmaşilor lor să hiclinia şi ostaşii în partea lor trăgându-i, au ei împăraţi să punea, au pre alţii carii vrea ei împărat rădica. Şi aşa cătră cel ce era, să porniia, unde şi acéste între dânşii cérte şi vrăjbi mai mult i-au surpat şi i-au răsipit.

Acéstea dară şi ca acéstea purtându-se şi lucrându-se, cum s-au şi mai zis, şi Împărăţia Romană plecându-se şi micşorându-se, iată fieştecarele bine şi traiul său osebi au început a-şi căuta şi a-şi goni. Aşadară şi acei rumâni dachi ce era aici şi al lor traiu şi stare îşi cerca, şi cât au putut a să ţinea au nevoit, moşténi vechi şi întemeiaţi acestor pământuri socotindu-se că sunt; pentru că prin sute de ani trecuse şi să rădăcinase în toată Dachia lăcuind şi şezând. Aşadară aceştea domnii şi voievozii lor avându-i şi legi bune ţiind şi păzindu-le, şi încă şi buni ostaşi fiind, şi ţara lor osebi au început a-şi păzi hotarăle lor mai tare a le ţinea, nimănui nici ei vrând atâta a să mai supune. Ci cine asupra lor veniia şi ei împotriva acelora sta, şi atâta cât mulţi să îngroziia de dânşii; şi mai vârtos vecinii lor, carii venise apoi dupe romani de cuprinsese acéle locuri, cum s-au mai zis. Şi necum să-i mai bântuiască să ispitiia, ci în prieteşugul lor îi chiema şi cu dânşii să lega ca oricând ei vrea să margă asupra altorcuivaşi, au când alţii asupra lor vrea veni, ei ajutor să le dea şi cu prieteşug să se afle. Aşa şi ceştea, când vrea cére că acéiaşi cérere de la aceia gata să se afle şi să le dea, dupre buna vecinătate şi legătura ce făcea cu ei. Şi într-acesta chip încă multă seamă de ani s-au purtat şi s-au ţinut, nici grijă lor de alte domnii şi crăii măcară era, căce multă şi puternică oaste avea, şi încă că toţi ostaşi buni era şi nici de împăraţii Ţarigradului să temea, măcară că încă pentr-acéle vremi tot tari şi putérnici era. Ci încă şi cu ei s-au bătut, împotrivă-le stând. Şi ajutoare le-au dat, când au trebuit, împotriva vrăjmaşilor lor şi a turcilor, când au început a tréce încoace marea şi a le lua locuri şi a le mai îngusta împărăţiia şi den Elada precum mai nainte voi arăta.

Însă nu puţină mirare iaste la toţi câţi scriu de aceasta nici la câţi bine vor socoti de aceşti rumâni, cum s-au ţinut şi au stătut până astăzi aşa, păzindu-şi şi limba — şi cum au putut şi pot şi pământurile acéstea lăcuiesc?! Care acéstea la puţine limbi şi neamuri să véde. Şi mai vârtos atâtea roduri de oameni, streine şi varvare, preste dânşii au dat şi au stricat, cari peste alţii aşa dând, nici numele, nici alt nimic nu să mai ştie, nici să mai pomenéşte de aceia, cum iată şi mai sus am

zis. Iarăşi aiave să véde şi să créde că împresurând gotii, vandalii, slovénii, hunii şi alţii ca aceştea şi călcând şi descălecând mare parte a ăEîvropei şi pe aici au trecut, au luat, au stricat şi au şi supus hunii acéste ţări, cum va vedea mai nainte. Iară ei tot au stătut şi s-au ţinut cum sunt.

Că iată, în Ţara Ungurească, unde-i zicem de Sus, în toată Ţara Sârbească, carea înţeleg împreună şi pe bolgari, şi pe boşnégi, şi pe toţi ca de acest feliu, carii să trag de cei slovéni, ce am zis mai sus, că au venit de au coprinsu şi au lăcuit acéle ţări, în cari şi pănă astăzi şed şi să văd — şi Ţara Horvăţască, şi Sfeţia şi Dania şi altele prea multe încă ca acelea cari de acele neamuri sânt descălecate, unde zicem dară: au pustii şi fără de nimeni într-însele au fost, când au venit acéle limbi? Ci acéia nu să poate zice, căce că bine ştim, den istorii şi den adevărul lucrului, că încă foarte pline de oameni şi bogate au fost, biruinţe ale romanilor; ce numai vrémea lungă mutând lucrurile şi strămutând oamenii, de la aceia dentâi au venit la ceilalţi, la carii pănă astăzi vedem că sunt. Zicem dară acum: dară ceilalţi lăcuitori ce au fost mai nainte, unde sunt? Carii nici să mai ştiu, nici să mai pomenescu, nici măcar cevaşi dentr-înşii să mai numeiesc; sau ce limbă vor fi avut să mai ştie? Şi de va fi fost rămas cinevaşi, încă atâta s-au amestecat în cei mai de pe urmă lăcuitori, cât îngropaţi de tot sunt, de nu să vede nimic de dânşii, nicăiri.

Iară ceştea rumâni, oricum şi cum pentr-atâtea călcări, zdrobiri şi nespuse rele ce i-au trecut şi i-au călcat, tot iată până astăzi, cum s-au zis, că tot încă de nu să află atâta fericiţi şi slobozi de tot, iar încă şi domnie, stăpâniri şi limba acéia a romanilor, tot stă şi să ţine (săvai stricată, cum şi alte limbi toate ale lor céle neaoşă şi de moşie-şi le-au stricat). Însă destul că tot urme de a să cunoaşte şi a să şti bine de unde sunt, le-au rămas şi au. Care aceasta bine socotindu-se, aiave iaste, că nu fără a lui Dumnezeu providenţie iaste, nici fără de a sa minune nu iaste, însă dirept ce el singur ştie. La aceasta şi Bonfinie uitându-se într-a treia decadă a lui, cartea 9, zice dupre altele multe şi acéstea: “Măcară că feliuri de feliuri varvarii năvăli şi prăzi în Dachia,

al norodului roman ţinut şi a ghetilor ţară, împreună şi cu panonii făcea, însă pe lăcuitori şi pe legheoanele romane, carii de curând era adaose acolo, nu le-au putut piiarde, măcar [că] între varvari cufundaţi era. Iară limba romană încă la ei tot miroséşte şi nicicum de tot nu o părăsesc. Şi aşa să véde că lupta şi să certa nu pentru viaţă, cât pentru paza şi starea limbii. Că cine dară iaste carele nu foarte să se mire încă de atâtea dése întăriri şi prăzi ale sarmaţilor, gotilor, aşijderea ale hunilor, vandalilor şi ale gepidilor, cari făcea în Dachia şi ale ghermanilor (cărora némţi le zicem acum) şi ale longobardilor, de vom socoti bine răutăţi şi stricăciuni?! Şi încă pănă acum între aceşti dachi şi gheti urmele limbii romane să păzescu, cărora acum pen-tru ştiinţa bine a săgeta, valahi le zicem. Aicea dară, pentr-atâţea timpi sângele Corvin ascuns era. În cea de apoi însă, în satul Corvinu au odrăslit; nici aceasta cu adevărat fără de mare a lui Dumnezeu lucrare nu iaste, că din fericirile Corvinilor, pentr-atâţea ani norodul roman de varvari şi acum aceşteaşi voievozi creştineasca republicană şi acéstea ţinuturi den reaoa şi păgâneasca robie să izbăvească.” Acéstea sunt zisele şi laudele şi mai multe ale lui Bonfinie de aceşti rumâni.

Însă acest Corvinu, ce pomenéşte aici, iaste tatăl lui Mateiaş-craiu, carele mare om au fost, şi mari lucruri au făcut, şi mari războaie cu turcii au bătut şi el, şi fiiu-său, precum mai nainte unde le va veni rândul, cât să va putea şi de dânşii vom zice. Carele de neam rumânesc să trage, cum şi acest Bonfinie de începutul lor frumos istoréşte şi alţii toţi istoricii aşa adeverează.

Într-acesta chip dară, cum s-au zis mai sus, multă vreme rumânii purtându-se şi aflându-se au stătut. Însă nu nice mai pe urmă puţine gréle şi réle au ajuns şi i-au întimpinat, că iată şi hunii viind şi cuprinzând acéste părţi şi alte multe au călcat, mai vârtos Ţara Ungurească de Sus, cum am zis, carea o au şi ţinut şi într-însa au descălecat şi o au lăcuit, den carii şi pănă astăzi să trag ungurii. Şi pre această Da-chie o au supus, cum Atila şi în tituluşul lui îi pune. Săvai că apoi cu vréme iară de supt mâna lor au ieşit, cum vom vedea.

Însă de aceşti huni numai (lăsând alte limbi, cum au zis şi pe alalţi varvari ce i-am pomenit mai nainte) îmi iaste a zice şi a scrie cevaşi, cum au pogorât, şi de unde au pogorât întâiu şi cum s-au aşezat în Ţara Ungurească de Sus, şi câte locuri au mai călcat şi au cuprins, şi când s-au creştinat, întâi idololatri fiind ca toţi alalţi, afară din ovrei. Şi nu pentru alta aceasta o fac, ci numai căci în vecinătate ne sunt şi căci cu dânşii mare amestecare rumânii au avut. Şi în céste mai dupre urmă vremi cu dânşii s-au ţinut ceştea. Şi în cea de apoi, că cu ajutoriul lor mai multu şi ţărâle acéstea deacă s-au osebit de Ardeal (adecăte Ţara Muntenească şi a Moldovei), s-au descălecat şi s-au luptat cu vrăjmaşii lor, şi mai vârtos cu turcii. Şi mai nainte şi mai încoace mult, pe urmă spate şi ajutoriu le-au fost, măcară că şi ceştea un-gurilor, ca un zid bun şi tare înaintea turcilor le-au fost şi nu de stricăciune, de să va socoti bine, şi cu dreptate, mai niciodată, ci încă de mare folos, mai vârtos cestor ce în Ardeal au rămas şezători şi lăcuitori.

Scrie-voiu dară şi de ei, cum am zis, cevaşi, de la istoricii lor luund, carii den ’ceput şi dadinsul ale lor lucruri şi fapte au scris. Însă cât voiu putea mai pe scurt, pentru că iarăşi, cui va plăcea, la aceiaşi istorici va putea vedea mai multe şi mai pe larg: ce şi de aceia au fost întâi şi apoi la ce au pogorât şi în cea dupe urmă pănă astăzi ce să văd, la ce au rămas?

HUNII, AU CUM LE ZIC ALŢII UNII, DEN CARI UNGURII SĂ TRAG ŞI SUNT ŞI PĂNĂ ASTĂZI, DE UNDE AU POGORÂT ŞI CUM AU DESCĂLECAT ŢARA UNGUREASCĂ; ŞI CE VOIEVOZI ÎNTÂI AU VENIT CU DÂNŞII

Véde-se dară, cum toţi istoricii într-aceasta unindu-se, adeverează că hunii sânt schithi, adecă tătari. Însă den care parte a Schithiei au pogorât a descăleca părţi, între dânşii, iaste osebită părere; pentru că unii zic că sunt veniţi din Schithia cea mare a Asii, alţii zic că sunt din Schithia ce stă cătră amiazănoapte, căriia îi zic şi acum Iugra, carea astăzi supusă iaste supt Împărăţia Moscului. Dentr-acela dară loc, zic, să fie pornit într-acoace a veni, trecând balta Meotidii (de carea şi mai sus am pomenit, care să face la Crâm can despre amiazănoapte den apa Donului şi din Marea Neagră) şi întâi acele locuri dentr-acolo au coprinsu. Apoi pe-ncet tot mai lăţindu-se şi loc mai bun şi mai bios căutându-şi, şi cercându-şi de a descăleca şi a lăcui, au ajuns şi pre acéste pământuri, şi trecând şi munţii, au cuprins şi toată Panonia, carea, cum zice Cloverie gheograful, aceasta iaste, ce să cuprinde astăzi: Carniola, Croaţia(adecă Ţara Horvăţească), Marchia Vidorilor, Carintia, Stiria, mai marea parte a Austrii, jumătate de Ţara Ungurească de Sus, Slavonia, Bosna şi o parte de Ţara Sârbească.

Deci dară hunii, adecăte schithii aceia, cărora acum şi unguri le zicem, coprinzând şi acea Panonie şi mai multe ţări, altele mai pe urmă luund, s-au aşezat. Însă de au pogorât întâi den Asia, au de la Iugra acei schithi, cum s-au zis oarece mai sus, noao atâta de dânşii a cerca nu e.

Săvai că care iaste şi adevărul, cu nevoie să va cunoaşte, căci că mulţi scriu şi nevoiesc a dovedi că-s den Asia. Mai mulţi iarăşi scriu şi zic că de la Iugra. Însă nici iaste dogmă a biséricii carea, cum vom vrea, să nu o crédem, ci poate neştine créde aceasta, unde i să va părea că să alcătuiescu mai bine istoricii. Însă cine pofteşte şi aceasta a o vântura şi a o alége mai bine, citească pe Bonfinie în decada

dintâi, în cartea a dooa, unde face de începutul lor, şi pe Lorenţ Topeltin în cărticeaoa lui, ce scrie de ijderenia ungurilor şi pe alţii mai mulţi, pe carii şi cest Topeltin acoleaşi la începătura capului ce scrie de unguri îi pomenéşte şi semnează locurile unde scriu acei istorici.

Mulţi dovedesc şi cu aceasta, cum de la acea Iugră sunt; că viind oameni de aceia şi grăind multe cuvinte zic că se potrivescu cu ale acestor unguri, numai mai stricate şi mai varvare li să pare acele cuvinte, măcară că nu ştim carii mai fireşti limba îşi vorbéşte: ceştea ce prin céste părţi lăcuiescu, carii s-au amestecat cu alte multe feliuri de limbi, au ceia, căci tot în locul lor acolo să află. Însă orice va fi de aceasta nu ştiu. Iar cum mult mai varvari sunt acei de acolo, adevărat iaste şi pentru starea şi tăria locului aceluia, pentru că departe sunt de oamenii cei politici şi mai iscusiţi. Unde dară, precum sunt aceia, aşa şi limba mai vârtoasă şi mai varvară le va fi.

Auzit-am şi eu cu urechile mele de dumnealui Gheorghie Brancovici din Ardeal, om de cinste şi cu cunoştinţă şi şi iubitoriu de a şti multe, povestind cum mergând la Mosc împreună cu frate-său Sava Brancovici, mitropolitul Ardealului, om şi acela destul învăţat, înţelept şi temătoriu de Dumnezeu, pre carele îl trimisése Racoţ Gheorghie cel tânăr la împăratul moschicescu, cu solie, la anul de la Hristos ă1668î. Acolo dară mergând şi la împărăţie viind, de acei schithi de la Iugra, într-adâns au mers la dânşii, ca să vază acéia ce să auziia, cu limba că să potrivesc în multe cu ceştea unguri, iaste adevărat cevaşi, au ba. Şi aşa cu dânşii împreunându-se şi vorbind ungureşte, zicea că adevărat iaste, că multe cuvinte asemenea era cu ale cestora, numai groase şi mai mojicoase, cum s-au zis. Unde dară şi acel vrednic bărbat zicea că de a crede iaste, cum de la acea Iugră, acei schithi să fie izvorât şi să fie venit.

Săvai că nu lipsescu unii a zice că aceasta şi de la unii schithi ce au venit den Asia, au auzit că s-au văzut, când au venit un sol schith la turci, încă la un sultan Murat, la Ţarigrad fiind. Şi pe acéle vremi întâmplându-se şi un sol de la Rodolful, împăratul nemţescu, acolo, au poftit acel schith, adecăte tătar, ca să se împreune cu

dânsul. Şi aşa împreunându-se între vorbe, zic cum să fie zis acel sol schithu, că ungurii de la dânşii să trag. Şi ca acélea alte multe povestescu, cum şi Topeltin tot într-acelaşi loc ce am semnat mai sus, scrie şi aceasta că Zamoschi istoricul den auz o istoréşte şi o zice. Însă mie, den om de credinţă şi de cinste, şi aceasta şi altele ca aceasta auzind şi mai proaspete încă fiind, îmi iaste mai mult a créde decât céle ce să citescu prea vechi şi sunt în păreri, încă şi acélea nu hotărât ăzicî adevărul. Ci dară şi de ştiinţa acestui lucru de unde pogoară, încă iaste destul cât s-au zis.

Aceşti dară schithi pogorând dintr-acéle părţi, cum s-au zis, supt şase voievozi au fost (au mai bine să le zicem sultani, cum zicem acum tătarâlor, ca pentru să se înţeleagă mai bine povéstea). Sculându-se dară acéle capete ale lor, împărăţind romanilor Valent, când era cursul anilor de la naşterea domnului Hristos 373, şi aducând oaste, zice Bonfinie în locul ce s-au semnat mai sus, în cartea-i a dooa, în decada dintâi: dentr-o sută şi optzeci de neamuri, s-au făcut pănă la un meleon şi optzeci de mie de oameni.

Aceştea deci luundu-şi şi muierile, şi copiii, şi dobitoacele, şi tot ce avea în moşiia lor, şi sculându-se a-şi căuta locuri de aşezământ au început, mai bun, mai larg şi mai de hrană loc decât al lor şi a găsi şi a-şi agonisi, pentru că al lor foarte cu nămară de a să hrăni era şi strimt. Aşa deci, viind, cum am zis, pre alte multe neamuri bătând, ce era pre lângă apa Donului şi trecând şi acea apă şi apoi au trecut şi în céste părţi, întâi balta Meotidii pe la Crâm şi pe acolo călcând, pe cine au aflat, şi de acolo mai încoace viind, pănă şi la Panonia au ajuns, unde le-au şi mai plăcut locul şi cuprinzând-o, pe loănîgobardii carii ei o ţinea atuncea, cum zice Reţie, au bătut şi au gonit. Şi pe gotii, carii era vecini pe acolo şi pe alte limbi ce ei ţinea împrejur şi stăpâniia acele locuri, cu câtevaşi războaie biru-indu-i, i-au gonit dupre acéle pământuri. Şi nu numai pre aceia, ci şi pe alţii mulţi, câţi împotriva lor să punea a le sta şi a zăticni; dincotro vrea să meargă, pre toţi i-au bătut cu mari biruinţe, unde toţi să îngroziia de ei, căci şi mulţime nesupusă era de dânşii şi foarte ostaşi şi viteji mari era, moartea ca

viaţa socotind-o, nici de ia sfiindu-se, ca cum nici ar fi fost, pre lângă izbândă şi dobândă ce căuta, zice Bonfinie. Şi nu numai căci izbândiia ei, să temea alalţi de ânşii, ci căci prea cruzi şi nemilostivi varvari era, foarte să îngroziia. Că, pe unde şi mergea, cu foc, cu her stingea tot şi prin multe locuri nici un suflet de nimic nu lăsa viu, nici vârstă, nici feliu lăsând, nici ocolind, ci tot supt sabie punea; cari încă şi a le povesti, groaznic şi zborât lucru iaste. Însă, cine va mai pe larg a le şti citească pe Antonie Bonfinie, într-a dooa carte, cum de multe ori am zis, şi pe Ioann Sambuc, în scurta-i povéste de lucrurile ungureşti, ce scrie; pre Mihail Reţie Neapolitanul, în cartea-i dintâi, ce scrie de craii ungureşti şi pe mulţi alţii ce scriu de acei huni. Acestor dară schithi voievozii lor atuncea, adecăte sultanii, era aceşti şase, cum am zis, a cărora nume era — cum zice şi Avraam Bacşai în Hronologhia crailor ungureşti, ce face: Bela, Kheme şi Cadiha, fraţi, feciorii lui Hieli, de neamul şi de casa lui Zomoiarum; şi iară Atila, Cheve şi Buda, fraţi, feciorii lui Bendegum, de rodul şi de familia lui Cadar. Aceştea dar, cu acea mulţime de oameni călcând, prădând, arzând şi supuind ţărâle şi îngrozind toate domniile, crăiile şi stăpânirile, viind, cum de câtevaşi ori s-au zis, şi în Panonia, carea era de ceasta parte de Dunăre şi prinzând a-l aşeza şi a-şi face gătire de lăcuinţă şi tăbărând lângă ţărmurile apei Tisii, au stătut.

Acéstea deci înţelegând şi văzând Macrin-voievodul şi otcârmuitorii Panonii, Dalmaţii, Trachii şi al Machidoniii, carele era pus de împăratul romanilor şi cunoscând lucrurile acelora cum să poartă şi cum el însuşi cu oastea, câtă putea face el, că nu va putea sta el împotrivă la atâta mulţime de varvari, nici a-i izgoni dupre acolo — au dat ştire numaidecât la împărăţie şi spuind de acel neam mult, cum au venit acolo şi cum să poartă. Căruia împărăţiia ajutoriu au poruncit de i-au mers Dietrih, voievodul toatei hermanii (adecă Ţării Nemţeşti). Carii amândoi viind la un loc şi mulţime mare de oşti du pren toate părţile şi ei cu porunca împărăţiei adunând, ca să se bată cu aceia s-au gătit, şi loc ca acela de bătaie unde ar fi fost, mult socotiia. Pentru că romanii de céia parte de Dunăre era, şi hunii de ceasta parte şi

poduri ca acélea, făcute şi gătite de a trece atâtea sume de oameni, nu era. Aceştea dară, strângându-se cu toată puterea lor la o cetate ce-i zicea Potenţiana, în marginea Dunării, de céia parte (de Dunăre) şi multe zile trecând, tot acéia socotind şi sfătuind, nimic de vrăjmaşi alta nu gândia, pentru Dunăre, că era între dânşii, carea cu nevoie era a să tréce. Însă hunii, nemaiaşteptând alta, iată mulţime de foi strângând şi umflându-i, peste Dunăre i-au întins şi peste dânşii ca peste un pod Dunărea au trecut şi aşa fără de véste (carii nicicum de acéia nu să păziia) pe romani i-au lovit şi pe mulţi i-au tăiat acolo şi au împrăştiiat.

Voievozii deci romanilor, Macrin şi Dietrich, den fuga şi din răsipirea acei fără de veste loviri ai lor, mai adunând şi mai strângând oastea, iară lângă acea cetate Potenţiana ce fusese, şi, cât au putut, îmbărbătând oastea, iarăşi către bătaie s-au pornit. În orânduială puindu-se într-unele de zile atunce fără de nici o zăbavă şi hunii, încă şi mai inimoşi, pentru ca-n izbânda ce în trecutele zile făcuse, împotrivă puindu-se — iată din suăsî de dimineaţă încep războiul dintr-amândoao părţile, tăriile şi vitejiile vrând să-şi ispitească şi să-şi slăvească romanii, ca nişte biruitori pământului şi tuturor ţărîlor. Hunii încă ca unii ce li să ducea şi le zbura vestea pretutindenea de ostaşi şi de bărbaţi, nu fără de groaznică şi cutremurată zdrumicare şi izidire era, nespusă moarte între dânşii făcând. Aşa războiul în umpănă toată acea zi pănă în noapte stă, nici spre o parte, nici spre alta plecând; însă pănă în cea de apoi şi întunérecul nopţii călcând, să biruiesc hunii şi în fugă să întorc, pănă îi trec Dunărea înapoi, pe unde o şi trecuse ei întâi cu meşteşugul foilor umflaţi, căzând atunce într-acel războiu şi un sultan de ai lor, pre carele îl chiema Cheva. Şi de ceialalţi s-au aflat pieriţi 125.000 de ostaşi. Însă nici ro-manilor acea bătaie, măcar de au şi izbândit, nesângeroasă şi fără de mare pagubă n-au fost. Că şi de atuncea şi din cea ce în mai trecutele zile păţise cu loviturile fără de veste, s-au aflat şi de ei pieriţi 210.000.

Dupre acea bătaie, romanii nici alta mai cearcă, nici fac, ce cu alaltă oaste ce mai avea, a treia zi, dupre ce s-au mai odihnit, să o

întorc la o cetate ce-i zicea Tulna şi acolo să tăbărăsc. Aceasta hunii înţelegând, mai bine gătindu-se, iarăşi trec Dunărea de céia parte şi, în locul unde era romanii, tăbărăscu ei. Căutând deci şi aflând trupul lui Cheve-voievodului, al sultanului lor, dupre obiceaiul neamului lor, l-au îngropat lângă calea oştii, cu mare cinste. Şi în slavă-i pun un stâlp mare de marmură şi alte stârvuri de ale morţilor lor, încă dupre obicéiu le îngropa. Şi acelui loc pusu-i-au numele Cheveoza, dupre numele sultanului lor, cărui loc şi pănă astăzi, zice şi Mihail Reţie în cartea-i dentâi, unde scrie de lucrul Ţării Ungureşti, mutându-i numai nişte slove, îi zic Kheazo pre acéia, deci, hunii şi şezând câtevaşi zile acolo ca să se odihnească, iată iară asupra romanilor la Tulna să gătesc să meargă. Şi mergând, Macrin şi cu Dietrih de bătaie gătindu-se, iarăşi nu negroaznic şi mic războiul a început şi doară mai, mai sângeros şi mai tare decât întâi, căce şi însăşi capetele şi a unii, şi a alţii părţi în primejdia veţii s-au pus. Şi ei înaintea altora a să bate au alergat, pentru ca desăvârşit acel războiu coneţul să-şi ia, şi unii, şi alţii mai mult pentru slava bătându-se. Aşadară cade despre romani voievodul Macrin întâi şi Dietrih în frunte de o săgeată rănindu-se, să întoarce. Unde dară alaltă oaste fără capete văzându-se, întoarce dosul, pierind mulţime nespusă de romani, scăpând însă şi Dietrih cu câţivaşi ai lui.

Însă nici hunii fără de mare pagubă în capete şi întalalţi ai lor, nici dintr-acel războiu nu rămân. Că iată au căzut în bătaie acolo, Bela, Keme şi Kadiha, sultanii lor, şi dentr-alalţi ostaşi 40.000. Pre cari sultani apoi luundu-i, i-au îngropat cu mare cinste, dupre obiceaiul lor, la stâlpul cel de marmură, ce-i zicea Kheiazo, lângă celalalt sultan Keva, ce perise în celalalt războiu, cum am zis.

Aşa deci, hunii acea izbândă dobândind, în toată Panonia stăpâni s-au făcut şi a porunci şi a oblădui ca pe al lor pământ au început.

Acéstea aşa trăgându-se şi purtându-se, dupe ce au in-trat în Panonia, cum zice şi Bonfinie şi Reţie şi Bacşai, în cărţile lor, ce mai sus am zis, şi locurile am semnat şi alţii mulţi, 28 de ani s-au tras. Dupre acéia, deci, locurile lor de a lăcui acolo văzând că să mai aşază

şi să mai întărescu, pierind şi alte capete ale lor şi mai vârtos că aşa cap mare den rodul şi casa lui Zomeiarum, cum mai sus am zis, nu rămăsése, dirept acéia cu toţii alalţi mai mari dentre dânşii şi mai aleşi, carii era strângându-se, au ales să-şi puie lor craiu, unul poruncitoriu, pe Atila, pe unul din cei doi fraţi ce mai rămăsese din neamul şi familia lui Cadar, carea aceasta o au făcut la anul de la Hristos 401.

Acest Atila carele au stătut întâi craiu în Panonia, adecă craiu unguresc, cum şi Mihail Reţie scrie de dânsul, zice că era om ascuţit la minte, în lucrurile oştii foarte păţit şi ştiut, cu inimă mare, vârtos în trup, a înşela pre vrăjmaşi, hiclean. Portul lui şi în casă când era, şi afară când ieşiia, era frumos, luciu şi curat. Purta în cap şi pene de şoim. Şi ca acéstea zice şi Calimah, în cartea ce face de Atila, că era şi nesăţios în slavă şi în oştiri, căci şi mai toate câte făcea, norocite îi ieşiia.

Era şi însuşi viteaz. Dirept acéia nu să nici stâmpăra la un loc şi către cei ce mai timpuriu i să ruga, să pleca lesne. Şi pre cine lua şi-l ţinea în credinţă o dată, deci pănă la moarte îl păzea; şi a meşteşugi şi a face lucruri împotriva vrăjmaşilor lui, minune era şi în nemeréle şi în graba ce lucra. Şi mai marea-i minune era starea-i şi răbdarea în primejdiile ce să supunea. Iară precum era milostiv celor ce să da şi să închina lui, aşa neplecat şi neîmblânzit era celor ce-i biruia (foarte aceasta ca un varvar şi ca un crud făcând-o). Haine dirept acéia lucii purta părându-i că şi acélea la mărie părtinesc. La prânzare rar şedea, iară la cină mult mânca şi mai mult carne, iar pâine mai nimic. Vin bea fără măsură, mai vârtos când să odihniia, însă tot firea a ş-o ţinea nevoia şi altele multe ca acelea avea şi ţinea. Banii încă şi dupre a mai marilor lor învăţătură îi ocărâia şi încă mai vârtos nu-i poftiia. Carele adéseori încă zic că-l auziia toţi, zicând: că banii mai mult dau întristăciune şi voie rea, când îi piiarde neştine şi-i răpune, decât îi dau veselie şi părere bună, când îi câştigă şi-i dobândeşte. Mai zice acest Calimah, că de trup acel craiu Atila încă era mai mic decât de vârstă tocma; pieptos, vârtos, capul can mare, ochii can mici, barba rară, amesteca căruntéţe. Să cunoştea şi faţa-i că iaste mojicoasă, cum le

era feliul; graiul groaznic şi spăimos şi pentru varvarul lor graiu, era şi tare de urechi; umbletul lui trufaş.

De la acesta dar şi mai înainte au rămas a să numi crai unguresc, cuprinzând supt a lor stăpânire toate locurile câte mai sus am arătat şi de-a valma cu cei denainte rămăşiţe ale romanilor stăpânitori au rămas. Unde dar Ardealul încunjurat de munţi fiind şi loc ca acela tare de a să putea apăra în toată vrémea de trebuinţă fiind, plin de oameni era. Iar de când şi acolea osebită domnie iarăşi s-au aşezat, de la Topeltin istoric, pre larg va putea neştine afla, de unde şi Radul-vodă Negru aici în ţară au pogorât, precum létopiseţele céle de obşte arată.

ISTORIA ŢĂRII RUMÂNEŞTI DE CÂND AU DESCĂLECAT PRAVOSLAVNICII CREŞTINI (LETOPISEŢUL CANTACUZINESC)

Insă dintâi izvodindu-se de rumânii carii s-au despărţit de la romani şi au pribegit spre miiazănoapte. Deci trecând apa Dunării, au descălecat la Turnul Severinului; alţii în Ţara Ungurească, pre apa Oltului, şi pre apa Morăşului, şi pre apa Tisei ajungând şi până la Maramurăş.

Iar cei ce au descălecat la Turnul Severinului s-au tins pre supt poalele muntelui până în apa Oltului; alţii s-au pogorât pre Dunăre în jos. Şi aşa umplându-se tot locul de ei, au venit până în marginea Necopoei.

Atunce s-au ales dintr-înşii boiarii carii au fost de neam mare. Şi puseră banoveţi un neam ce le zicea Basarabi, să le fie lor cap (adecă mari bani) şi-i aşăzară întâi să le fie scaunul la Turnul Severinului, al doilea scaun s-au pogorât la Strehaia, al treilea scaun s-au pogorât la Craiova. Şi aşa fiind, multă vréme au trecut tot ei oblăduind acea parte de loc.

Iar când au fost la cursul anilor de la Adam 6798, fiind în Ţara Ungurească un voievod ce l-au chiemat Radul Negrul-voievod, mare herţeg pre Almaş şi pre Făgăraş, rădicatu-s-au de acolo cu toată casa lui şi cu mulţime de noroade: rumâni, papistaşi, saşi, de tot féliul de oameni, pogorându-se pre apa Dâmboviţii, început-au a face ţară noao.

Întâi au făcut oraşul ce-i zic Câmpul Lung. Acolo au făcut şi o bisérică mare şi frumoasă şi înaltă. De acolo au dăscălecat la Argeş, şi iar au făcut oraş mare şi ş-au pus scaunul de domnie, făcând curţi de piiatră, şi case domneşti şi o bisérică mare şi frumoasă.

Iar noroadele ce pogorâse cu dânsul, unii s-au dat pre supt podgorie, ajungând până în apa Siretului şi până la Brăilă; iar alţii s-au tins în jos, preste tot locul, de au făcut oraşă şi sate până în marginea Dunării şi până în Olt.

Atunce şi Băsărăbeştii cu toată boierimea ce era mai nainte preste Olt s-au sculat cu toţii de au venit la Radul-vodă, închinându-se să fie supt porunca lui şi numai el să fie preste toţi. De atunce s-au numit de-i zic Ţara Rumânească, iar tituluşul domnului s-au făcut precum arată mai jos: "V Hrista boga blagoveanomu blagocestivomu i Hristo liubivomu samoderjavnomu, Io Radul Negru voevod bojiiu milosti gospodariu vseia zemli Ungrovlahiskiia za planinski i ot Almaş i Fagăraş herţegu". Acestea să tâlcuiesc pre limba rumânească: "Întru Hristos Dumnezeul cel bun cre-dincios şi cel bun de cinste şi cel iubitor de Hristos şi singur biruitor, Io Radul-voievod, cu mila lui Dumnezeu domn a toată Ţara Rumânească dentru Ungurie dăscălecat şi de la Almaş şi Făgăraş herţeg". Acesta iaste tituluşul domnilor de atunce, începându-se pân-acum, precum adevărat să vede că iaste scris la toate hrisoavele ţării. Şi într-acestaşi chip tocmitu-ş-au Radul-vodă ţara cu bună pace, că încă nu era de turci împresurată. Şi au dom-nit până la moarte, îngropându-l la bisérica lui din Argeş. Şi au domnit ani 24.

De aice să începe povéstea altor domni, carii au venit pre urma Negrului-vodă, precum arată mai jos.

Mihail-vodă au domnit ani 19.

Dan-vodă au domnit ani 23. Acesta au fost frate cu Mircea-vodă Bătrânul şi l-au ucis Şuşman-vodă, domnul sârbilor, când era cursul anilor de la Adam 6864.

Alexandru-vodă au domnit ani 27.

Mircea-voievod Bătrânul. Acesta au avut mare războiu cu Baiezet-sultanul. Făcutu-s-au acel războiu pre apa Ialomiţii. Biruit-au Mircea-vodă pre turci şi făr' de număr au pierit, trecând Baiezet Dunărea fără vad. Şi alte multe războaie au avut cu turcii. Făcut-au şi sfânta mănăstire den Coziia, şi sfânta mănăstire Cotmeana când era văleatul 6891. Şi au domnit Mircea-vodă ani 29 şi au murit în domnie şi s-au îngropat la mănăstirea lui, la Coziia.

Vlad-vodă Ţépeş. Acesta au făcut cetatea de la Poienari şi au făcut sfânta mănăstire ot Sneagov. Mai făcut-au un lucru cu orăşanii

den Târgovişte, pentru o vină mare ce au fost făcut unui frate al Vladului-vodă. Când au fost în ziua Paştilor, fiind toţi orăşanii la ospeţe, iar cei tineri la hore, aşa fără véste pre toţi i-au cuprins. Deci câţi au fost oameni mari, bătrâni, pre toţi i-au înţepat de au ocolit cu ei tot târgul, iar câţi au fost tineri cu nevestele lor şi cu féte mari, aşa cum au fost împodobiţi în ziua Paştilor, pre toţi i-au dus la Poienari de au tot lucrat la cetate, până s-au spart toate hainele dupre ei şi au rămas toţi dezvăscuţi în pieile goale. Pentru aceia i-au scos nume Ţepeluş. Domnit-au ani 15.

Vădislav-voievod Bătrânul au venit domn când au fost cursul anilor de la Adam 6935. Acesta au făcut bisérica domnească den Târşor. Şi au pierit de sabie, în mijlocul Târşorului. Şi au domnit ani 18.

Radul-vodă cel Frumos, acesta au făcut mănăstirea ot Tânganul. Şi au domnit ani 15.

Laiotă Basarab-vodă cel Bătrân, care au închinat ţara turcilor, domnit-au ani 17. Avut-au mare războiu la Râmnicul Sărat.

După el au domnit Ţepeluş-vodă; şi au avut războiu la Râmnicul Sărat cu bătrânul Ştefan-vodă den Ţara Moldovei. Atunce în oaste au pierit şi Ţepeluş-vodă şi au fost izbânda lui Ştefan-vodă. Şi au şăzut aicea în ţară de au domnit ani 16.

Radul-vodă cel Mare, acesta au făcut Mănăstirea din Dial şi au domnit ani 15.În zilele acestuia să întâmplase de scosese den scaun Amira împăratul pre sfântul Nifon, patriiarhul Ţarigradu-lui, şi-l trimesese la închisoare la Odriiu. De a căruia sfântă bună viaţă ieşind vestea în toate părţile, s-au auzit şi în Ţara Rumânească, şi au înţeles şi domnul Radul-vodă de bărbăţiile cele sufleteşti ale sfântului şi au trimis cu rugăminte la acest sfânt părinte ca să vie în ţara lui, că-l pohteşte ţara. Iar sfântul i-au dat răspuns zicând: “Măria-ta, însuşi vezi goana şi închisoarea mea, care iaste de la vrăjmaşii cei văzuţi ai lui Dumnezeu. Dar cum voiu veni în ţara ta?” Iar domnul iar i-au trimis cuvânt zicându-i: “Nu purta grijă de aceasta, că grija mea iaste.” Iar sfântul patriiarh i-au dat răspuns zicând: “Cum ştii, aşa fă“. Şi îndată

au trimis Radul-vodă la împărăţie de au cerşut pre acest păstoriu mare şi nu-i fu peste voie, ci i se împlu voia de la împărăţie şi degrab trimise de aduse pre sfântul în ţara sa şi-i déde toate pre mână zicând: “Eu să domnesc, iar tu să ne îndreptezi şi să ne învéţi legea lui Dumnezeu şi să ne fii tată şi păstoriu mie, şi tuturor oamenilor, şi solitor la Dumnezeu”. Iar el află turma neplecată şi neascultătoare, şi bisérica izvrătită şi cu obiceaiuri réle şi nesocotite. Şi chemă pre toţi egumenii de la toate mănăstirile Ţării Munteneşti şi tot clirosul bisércii şi făcu săbor mare dim-preună cu domnul şi cu toţi boiarii, cu preoţii şi cu mirénii, şi îndată slobozi izvoară de învăţătură limpede şi necur-mată şi le spunea den sfânta scriptură, şi învăţa pre toţi, şi-i adăpa cu apa milei, credinţei cei adevărate. Grăia-le de pravilă şi de lége, de tocmirea bisércii şi de dumnezeieştile slujbe, de domnie şi de boierii, şi de mănăstiri şi de bisérici şi de alte rânduri de toate. Şi tocmi toate obiceaiurile pe pravilă şi pe tocmélele sfinţilor apostoli. Décii hirotoni şi 2 episcopi şi le déde şi eparhii cu hotară, care câtu va birui, şi-i învăţă pentru cum vor purta grija şi vor paşte oile care le sunt date în seamă, ca să să îndreptéze toată ţara aceia de acei 3 arhierei. Iar domnului îi zise: “Ţie, doamne, ţi să cade să îndreptezi pre cei strâmbi cu judecată tare şi îngrozită şi dreaptă, după cuvântul lui Dumnezeu, care zise către Moisi îngăduitoriul său şi către toţi feciorii lui Israil grăind: Iată, v-am dat légea mea, şi judecata şi îndreptarea în mâinile voastre. Nu făţări nici a mic, nici a mare, nici a văduvă, nici a vinetic, nici pre sărac să nu miluieşti cu judecata, nici celui bogat să făţăreşti, că judecata iaste a lui Dumnezeu, iar în sfânta evanghelie zice: Nu judecaţi în făţărie, ci judecaţi în dreptate. Şi iar au mai zis Dumnezeu lui Moisi şi feciorilor lui Israil grăind: De veţi umbla după poruncile méle şi veţi păzi légea mea şi o veţi face, vă voi da roao în vrémea ei, şi pământul va da sămănătura sa, şi pomii vor da roada sa, şi veţi mânca în săturare, şi veţi fi întăriţi în ţara voastră, şi voiu da pace ţării voastre şi nu veţi fi fricoşi, şi oşti şi războaie nu vor trece prin ţara voastră, şi veţi goni vrăjmaşii voştri, şi vor cădea vrăjmaşii voştri înaintea voastră; şi 5 de ai voştri vor goni pre 100, iar 100 pre întunérece şi voiu căuta spre

voi şi vă voiu blagoslovi, şi vă voiu înmulţi, şi vă voiu umplea, şi vă voiu pune légea mea cu voi, şi veţi mânca céle vechi, şi bucatele voastre să vor împresura céle vechi de céle noao, şi voi umbla cu voi şi voi îmi veţi fi oamenii, iar eu voi fi voao Dumnezeu. Iar de nu mă veţi asculta, nici nu veţi face poruncile méle, ci vă veţi lepăda de dânsele şi nu veţi păzi legea mea toată, eu vă voiu face voao aşa, că voiu aduce pre voi pustiire, şi seminţile voastre în zadar le veţi sămăna, şi osteninţele voastre le vor mânca vrăjmaşii voştri, şi vă vor goni duşmanii voştri, şi veţi fugi nefiind goniţi de nimenea, şi tăriia voastră va fi în deşărt, şi voiu trimite pre voi hieri sălbatice şi pre ţara voastră, şi vor mânca dobitoacele voas-tre şi pre voi vă voiu împuţina, şi ţara voastră va fi pustie; şi deacă vă veţi dăzlipi de mine şi eu mă voiu depărta de la voi. Aşa grăieşte domnul sfântul lui Israil. Acestea şi altele multe învăţături den sfintele scripturi îi învăţa; şi încă mai zicea: Beţiia şi curviia cu totul să să lépede şi să să dăzrădăcineze de la voi. Că s-au zis cu apostolul: Nunta iaste curată şi pat nespurcat, iar curvarilor şi preacurvarilor va judeca Dum-nezeu. Pentru curvie să înecă lumea cea dintâi, iar mai apoi şi Sodomul cu 5 oraşe să prăpădiră şi arseră cu foc şi cu piatră pucioasă pentru sodomiia (adecă curviia cu parte bărbătească) că acolo să arătă capul spurcăciunii cei mai mari. Deci, fraţilor, fugiţi de curvia şi de toată necurăţie, cum zice Pavel, şi umblaţi după curăţie, ca să vedeţi pre Dumnezeu. Acestea, zic voao, să le păziţi deacă vă iaste voia să moşteniţi împărăţia cea cerească“. Iar pizmaşul diavolul văzând învăţături folositoare de suflet ca acéstea, nu putu răbda, ci făcea multe meşteşuguri şi hicleşuguri ca să gonească pre fericitul Nifon din Ţara Panoniei, cum şi făcu în chip ca acesta, o, vai şi amar, că-i zise Radul-vodă dimpreună cu boiarii: “Pasă şi ieşi din ţara noastră, că viaţa şi traiul şi învăţăturile tale noi nu le putem răbda, că strici obiceaiurile noastre”. Iar sfântul Nifon deaca auzi aşa nişte cuvinte nebune şi turburate ca acestea, să miră şi zise: “Nu aşa, doamne, nu aşa, ci te îndreptează după légea lui Dumnezeu şi pre tine, şi pre boiari, ca nu cumva să porniţi şi să aduceţi mâniia lui Dumnezeu

asupra voastră şi a ţării voastre, că vă zic că pentru fărdelegile voastre curând va să se sloboază spre voi, iar mie nimic nu-mi iaste de aceia ce ziceţi voi, că putérea şi tăriia mea iaste légea. Ci făr' de ruşine şi făr' de făţărie grăiesc înaintea mării-tale şi boiarilor tuturor. Că pre soru-ta, care o ai măritat dupre Bogdan, făr' de lége, având el muiare cu lége şi o au lăsat făr' de nici o vină şi au luat pre soru-ta, el iaste curvariu şi soru-ta ca o preacurvă. Ce-i desparţă şi dă bărbatului iar muiarea sa şi potoleşte mâniia lui Dumnezeu mai nainte, până nu să pornéşte pre voi." Iar aceste cuvinte foarte aţâţară şi mâniiară inima domnului. Şi îndată goni pre sfântul den naintea sa şi porunci să nu-l mai bage nimeni în seamă, nici să-l socotească, nici să-l cinstească. Iar dumnezeiescul Nifon nimic nu bagă în seamă, nici grijă de aceia, ci-şi punea nădéjdea pre Dumnezeu, după cum zice proorocul: Nu vă nădăjduireţi pre domni, nici pre fiii omeneşti. Dumnezeu trimise corbul de hrănea pe Ilie prooroc; aşijderea păzi cu bucate şi pre Daniil proorocul cu Avvacum. În chip ca acesta păzi şi pre acesta, cu un fecior de boiar ce-l chiema Neagoe, care era mai mare preste vânători. Şi aşa făcu şi Dumnezeu din cele amară dulci şi din cele pizmaşă cu prietnicie. Că aducea bucate de hrana sfântului şi aiave şi într-ascuns, cu îndemnarea lui Dumnezeu, făr' de nici o témere. Iar fericitul Nifon îl întărea cu rugile sale, ca să să crească şi să să înalţe în toate faptele céle bune şi să să rădice în noroc bun şi să fie plăcut înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor, cum mai apoi, cu rugăciunea sfinţii-sale, să umplură amândoao.

Iar Radul-vodă tot ţinea pizmă pre sfânt şi nu putea folosi nimic nici cu frica, nici cu alte amăgele, până iar să plecă el sfântului cu smerenie şi-l chemă în taină şi-i zise aceste cuvinte amăgitoare zicând: "Părinte, iartă-ne sfinţia- ta şi aibi şi sfinţia-ta iertăciune de la noi. Şi să-ţi dăm avuţie câtă îţi va trebui şi să n-aibi părere rea nici pre mine, nici pre boiari. Şi pentru însurarea lui Bogdan încă nu te mai amesteca, că el au luat blagoslovenie de la alţi sfinţi arhierei. Iar tu pasă cu pace oriunde vei vrea şi roagă pre Dumnezeu pentru mine. Şi unde vei lăcui, eu tot voiu purta grija pentru hrana ta, şi ce-ţi va trebui

tot voiu trimite”. Atuncea sfântul răspunse cu îndrăzneală şi ca unui om prost, îi zise: “Radule, Radule, tu şi priiatenii tăi cu multe rugăciuni m-aţi plecat de m-aţi adus în ţara voastră şi m-aţi pus să vă învăţ légea lui Dumnezeu. Deci de v-am învăţat ceva rău şi făr-de lége, spuneţi voi şi mărturisiţi fărdelegile méle, iar de faceţi voi făr' de lége, cum şi la arătare şi aiave vă vedeţi şi vă arată faptele voastre, căci mă goniţi fără dreptate din ţara voastră, căci v-am spus adeverinţa. Ci eu însă mă voiu duce, după cuvântul vostru, iar voi rămâneţi în păcatul vostru şi pre mine iar veţi să mă căutaţi în vrémea carea nu mă veţi afla, ci veţi să muriţi în păcatul vostru şi nu va să fie cine să vă ajute într-acéia vréme.” Şi deaca zise aşa, ieşi din ţară şi veni în locul care-i porunci Dumnezeu, cum şi lui Avraam acela în Eliu. Iar acesta iar trecu prin Machedoniia şi pren Thetuliia şi mérse în sfântul munte care să chiamă Athon, ca să să petreacă acolo, în locul carele iaste făgăduit călugărilor. Şi cum mérse, îndată să prinse de lăcaş în sfânta şi mare mănăstire a Vatopedului. Şi cei ce dorea câştigară şi dobândiră pre cel jeluit, şi să bucurară, şi mulţumiră lui Dumnezeu pentru acel lucru. Şi deaca auziră, mergea toţi dentru acel sfânt munte la dânsul cu osârdie, ca la un izvor curător de viaţă, de la care toţi îşi meştea băutură de veselie trupească şi sufletească. Şi lăcui sfântul într-acea sfântă mănăstire mai mult de un an. Şi într-acea vréme lăcuind el acolo, pre 2 din fraţi carei mersése cu dânsul, trimise-i cătră Dumnezeu, iar pre al treilea lăsă-l să meargă în cetatea Solunului şi-l întări cu rugăciunile sale, ca să se sfârşească cu sfârşitul mucenicilor. Carele şi dobândi, şi pătimind multe munci, să sfârşi pentru lége şi dobândi cunună împletită în 3 viţe, cu postul, şi cu ascultarea şi cu munca. Iar mult pătimaşul al său trup, al lui Macarie (că aşa chema pre acel mucenic), fu îngropat în Solun; iar sufletul acum dănţuieşte cu îngerii în ceriu. Decii dumneziescul Nifon pricepu că va să fie aproape şi petrecaniia sa şi să bucură sufleteşte şi să veseli; şi luă cu sine poslujnicul care-i rămăsése, pre Iosaf, şi trecu muntele de ceia parte şi mérse la Mănăstirea Dionisatului şi să prinse de lăcaş, că şi mai nainte acolo lăcuise. Şi Dumnezeu încă vru să-şi săvârşească sfântul

viaţa aco-lo. Iar cât petrecu acolo, în toate era întocma cu alţi fraţi şi cu mâncarea, şi cu postul; şi făr' de preget atâta, cât era altor fraţi ruşine de smereniia şi de nevionţa lui. Că era tuturor chip de învăţătură şi de mustrare, şi să nevoia spre toate posluşaniile şi tuturor fraţilor, la toate slujbele le ajuta. La moară mergea de măcina, la magherniţă ajuta, la magupie aşijderea şi la alte posluşanii la toate atâta, cât striga osteninţile lui (cum şi eu l-am văzut făcând lucruri ca acestea). Şi ce aş putea spune smereniia cea multă şi osteninţile lui, că nu spun numai fraţii carii sunt lăcuitori întru acea mănăstire, ci şi alţii du pren alte mănăstiri dă preîmprejur. Toţi spun şi mărturisesc că era nevoitoriu spre slujbe, şi spre ispovedanii, şi spre pocăinţă, şi spre curăţie, şi spre alţii pre toţi îi certa şi-i învăţa, zicând: “Amar, fraţilor şi părinţilor, celuia ce-l va afla moartea nepocăit, că în iad nu iaste pocăinţă“. Şi pre mulţi i-au scos tocma din gura diavolului şi pre mulţi din păgâni, turci, armeni, papistaşi şi de alte erése au întors de i-au botezat şi i-au uns cu sfântul mir şi i-au adus în credinţa cea adevărată a pravoslaviei, mai mult de 4.000 de suflete.

Iar pre câţi mişăi au miluit şi săraci, şi câţi au scos din robie, zic, că aceia n-au număr, aşa era bun şi milostiv tuturor, asémene lui Dumnezeu. Drept acéia şi Dumnezeu proslăvi pre cel ce-l proslăvia şi-l chemă la sine. Iar sfântul, cunoscând cu adevărat trécerea sa dintr-această lume, i să bucură sufletul foarte şi îndată chemă toţi fraţii şi le spuse de vrémea petrecănii sale şi cum îl chiamă Hristos la împărăţiia ceriului cea gătită, şi-i blagoslovi, precum iaste obiceaiul, şi să iertă cu toţi şi arătă către toţi dragoste iar nu pizmă. Şi câţi făcuse lui rău şi necaz şi câţi era blestemaţi, pre toţi îi iertă şi-i dezlegă, ca un ucenic adevărat al lui Hristos, cu al căruia trup şi sânge să şi preceştui, şi aşa-şi déde sufletul în mâinile lui Dumnezeu, şi luo lumina luminilor cereşti în care iaste Hristos, şi ce era din pământ pământului lăsă. Şi cu multe cântări de la toţi călugării din toate mănăstirile muntelui Athonului să îngropă trupul lui cu mare cinste, în luna lui avgust în 12 zile, când era cursul anilor de la zidirea lumii 7016. Şi apuse zarea soarelui dinaintea a tot ochiul şi rămase între toţi fraţii plângere şi

tânguială făr’ de mângâiare, şi nu erea nici unul dentru dânşii care să nu fie vărsat lacrăme pentru lipsirea părintelui şi învăţătoriului celui bun a toată lumea.

Iar Iosaf, posluşnicul sfântului Nifon iubitoriului de Dumnezeu, lăsă toată jalea şi întristarea, nevoindu-se să umple porunca părintelui său, şi mérse numaidecât la Ţarigrad, şi tocmi toate poruncile sfântului foarte bine şi pătimi acolo multe munci pentru lége. Iar apoi îl şi arseră turcii în foc şi să învrednici şi el cetei mucenicilor.

Că şi de aceasta încă mărturisise sfântul Nifon mai nainte, ca şi de Ţara Rumânească mai nainte, când zise cătră ighemonul Radul, grăind aşa: “Văz zice pogorându-se pre voi şi pre ţara voastră, pentru netocmirea biséricii şi pentru mulţimea fărdelegilor voastre mâniia lui Dumnezeu”. Décii deaca ieşi fericitul Nifon din Ţara Panoniei, nu trecu vréme multă, ci căzu ighemonul Radul într-o boală groaznică şi cumplită, şi alte răutăţi mult îl încungiurară şi nu i să mai putea uşura nevoile, ci de ce mergea, de aceia-i mergea gri-jile mai cu greu. Şi să scorniră în ţară răutăţi, şi gâlcevi şi bisericii netocmire. Şi să sfârşi Radul-vodă întru nişte întâmplări réle ca acestea. Iar mai nainte de petrecaniia sa, el căuta pre sfântul, cum zisese el, şi nu-l afla, ci era sufle-tul lui plin de frică şi de cutremur, şi atunce pricepură toţi că să umplură cuvintele sfântului, care zisese mai nainte, de Radul-vodă şi de Ţara Muntenească.

Iar trupul Radului-vodă îl îngropară în mormântul carele făcuse în tinda bisériciii, în Mănăstirea den Deal, unde iaste hramul sfântului Nicolae făcătoriul de minuni, care o zidise din temelie în domniia sa, tot de piiatră cioplită şi stâlpii uşilor şi ferestrele tot de marmură, cum să véde şi acum, bisérică frumoasă şi minunată. Iar a o zugrăvi, el n-au apucat, ci apoi s-au zugrăvit cu porunca lui Neagoe-vodă, cu văpsele şi cu aur. Décii, după moartea lui, boiarii nu să putea voi pe cine vor pune domn, că unii zicea “să fie cesta”, iar alţii “ba cela”, şi era gâlceavă şi ceartă între dânşii, după cuvintul evangheliei, ce zice: Când să va împărţi casa adinsu ei-şi, atunci să va pustii. Şi aşa fiind ei împărecheaţi, rădicară caznă asupra lor, pentru păcatele lor, cum

zisése fericitul Nifon , şi puseră domn în scaunul ţării pre Mihnea, feciorul Dracii armaşul. Şi cum apucă domniia, îndată să dăzbrăcă lupul de piiale de oaie şi-şi astupă urechile ca aspida şi ca vasiliscul, iar arcul şi-l încordă şi găti săgeţi de a săgeta şi a fulgera, şi mâna şi-o întărea spre rane, şi prinse pre toţi boiarii cei mari şi aleşi şi-i munci cu munci, cu multe munci şi cumplite şi le luo toată avuţiia, şi să culca cu toate jupânesele şi cu fétele lor înaintea ochilor lor. Décii unora le-au tăiat nasurile şi buzele, pre alţii i-au înecat şi pre alţii i-au spânzurat, iar el să îmbogăţea şi creştea ca chedrul, până la ceriu, şi-şi umplea toată voia sa. Iar pre un neam care era mai ales şi mai temător de Dumnezeu, căruia îi era numele de moşie banoveţi (adecă Băsărăbeşti), el cu multe amăgele, şi şutele şi cu grele jurământuri să lega cu boiarii, carii era de acel neam, că nu-i va omorî, nici le va face nici o nevoie, şi făcu şi cărţi de jurământ şi de afurisenii. Iar el în toate zilele săpa groapă şi cugeta cum va face să piiarză şi neamul lor, ca să nu să mai pomenească în Ţara Panoniei. Iar rugăciunea sfântului Nifon nu-l slobozea, nici îl lăsa să le facă nici un necaz, ci toate meşteşugurile lui céle hiclene ca nişte păianjeni să strica. Iar el fiind îndemnat tot de răutatea mintei sale, chemă pre Stoican, sfetnicul său cel mai mare, şi intră numai cu dânsul în pimniţa domnească şi scoase pre pimniceri afară. Iar cu voia lui Dumnezeu, rămase un copil care era şi el de acel neam, ce făcea sfat să-l piiarză. Şi deaca văzu pre nedrep-tul domn că intră în pimniţă, el să umplu de frică şi de groază, şi neavând unde fugi, intră într-o bute seacă de să ascunse, că aşa tocmi Dumnezeu. Şi cum intră în pimniţă domnul cu Stoican, începură a să sfătui cum şi în ce chip vor face să piiarză pre acel neam, cugetând că nu iaste nimeni în pimniţă să-i auză. Décii, deaca obârşi sfatul, chemă pimnicerii şi le zise să bea vin de unde va fi mai bun; şi deacă băură, ieşi domnul şi Stoican den pimniţă veseli gândind că n-au auzit nimeni sfatul lor cel hiclean. Décii, după dânşii ieşi şi copilul furiş şi nu spuse nimunui nimic, ci-şi căuta treaba şi slujba sa, până află vréme şi prilej de spuse părinţilor şi neamului său celui mai mare toate lucrurile şi hicleşugurile călcătoriului de jurământ domn. Décii, ei

deaca auziră aşa şi cunoscură că sunt adevărate cuvintele lui, ei să adunară de să sfătuiră; şi luară avuţie şi oameni cât putură şi trecură Dunărea de ceia parte şi scăpară toţi de cursa Mihnii-vodă, călcătoriul de jurământ. Că era Dumnezeu cu dânşii şi rugăciunile sfântului Nifon patriarhul, şi nu putea nimeni să să protivească lor, ca şi lui Moisi, marele proroc. Iar zvăpăiatul domn deaca auzi de pribegirea lor, de părere rea, i se schimbă firea, şi bucuriia i să întoarse în tristăciune şi-şi arătă urgiia şi mâniia ce avea spre dânşii şi altă nimic nu putu să le strice. În pizmă, le-au ars curţile şi casele le-au răsipit; iar câţi au aflat de acel neam rămaşi, pre toţi i-au muncit cu multe féliuri de munci. Pre unii i-au şi omorât şi mănăstirea lor, care o făcuse ei pre râul Bistriţii den teme-lie, o au răsipit şi bisérica Sfinţilor Apostoli, care o zidise Neagoe, socotitoriul lui sveti Nifon, să fie de îngropare morţilor, iar o au sfărâmat, încă şi pomii i-au tăiat şi i-au dăzrădăcinat, şi rădică mare goană asupra acelui neam blagoslovit, iar preoţilor du pren satele lor tuturor le-au tăiat nasurile, spre batjocura bisericii şi să ispitea şi să sfătuia să arză pre toţi egumenii dă pre la toate mănăstirile, şi alte răutăţi multe vrea să facă. Ci Dumnezeu cel văzătoriu de inimi şi de cugete nu vru să lase să cază drepţii în mâinile muncitoriului, ci-i mântui de moartea cea cumplită. Décii acei boiari drepţi pre carii îi ferise Dumnezeu din mâinile muncitoriului, de carii să zise mai sus, mérseră la împărăţie şi spuseră înaintea împăratului toate răutăţile Mihnii-vodă. Iar împăratul deaca auzi aşa, şi înţélese că sunt cuvintele lor adevărate, făcu sfat dimpreună cu dânşii, socotind în ce chip va putea goni pre Mihnea-vodă din scaunul Ţării Panoniei, şi le puse domn pe Vladul, fratele Radului-vodă, care fusese domn înaintea Mihnii-vodă, de care s-au spus mai sus, că ei îl cerşură pre acela de la Împăratul. Décii zise împăratul cătră dânşii: “Iată eu vă dau pre dânsul în mâinile voastre şi pre voi în mâinile lui, iar pre Dumnezeu în mijlocul vostru. Deci de veţi face voi lui vreun hicleşug, sau de va face el voao, Dumnezeu să vă piiarză dupre faţa pământului cu tot neamul vostru”. Iar ei ziseră toţi amin şi jurară jurământ Vladul-vodă împreună cu boiarii. Şi le déde împăratul oaste mare şi purceseră; şi deaca sosiră

la Dunăre, iar făcură jurămnt înaintea lui Mehmet, paşa al Dunării, şi zise neamul Băsărăbeştilor aşa: “De vom umbla noi cu hicleşug şi de nu vom sluji domnului nostru, Vladului-vodă, cu dreptate, să piiarză numele şi neamul nostru dintr-această ţară în veci”. Şi ziseră toţi amin. Aşijderea şi Vladul-vodă zise către Mehmet-paşa: “De voiu face eu acestui neam vreun rău sau vreun hicleşug, sabiia ta să taie capul mieu cu mare ruşine şi să pierzi neamul meu dintr-această ţară“. Şi iar ziseră toţi amin. Şi aşa trecură Dunărea cu toată oastea. Şi deaca trecură, făcură oastea în 3 pâlcuri, şi un pâlc luo Neagoe nădăjduindu-se spre ruga sfântului Nifon, părintelui său. Iar Mircea, feciorul Mihnii-vodă, deaca înţelese aşa, merse pre supt cumpăt la mănăstirea Cotmenii, care să chiamă Ospăţul cel de seara (adecă metohul Coziei) şi de năpraznă să făcu gâlceavă mare de oastea lui Neagoe. Şi auzind acéstea feciorul Mihnii-vodă, Mircea, degrab numai ce au scăpat cu un fecior lui Stoican, de care s-au zis mai sus, pre o fereastră, noaptea, dăsculţi, dăscinşi şi fără işlice. Iar Neagoe îi tăie oastea, iar pre câţi nu tăie, pre toţi îi prinse vii. Numai ci scăpă feciorul muncitoriului şi a lui Stoican, cum s-au zis mai sus, dăsculţi, dăscinşi, iar armele le-au luat. Şi împăcă mănăstirea şi călugării de frică ce avea. Iar feciorul Mihnii-vodă au mers la tată-său şi i-au spus toate cu multă frică. Iar el, deaca auzi aşa, să sperie şi zise către ei: “Cine au făcut noao aceasta?” Ei ziseră: “Neagoe, vătahul de vânători”. Aceasta auzind Mihnea-vodă, să umplu de frică şi zise: “De vreme ce făcu puiul leului aşa, dar când va veni leul cel mare, ce va face?” Şi aciişi să sculă din scaun şi fugi în Ţara Ungurească şi acolo să deşteptă dintr-acea frică, iar alţii să răsipiră prin toată Ţara Muntenească. Şi nu era nimeni să le ajute, că aşa ajută ruga fericitului Nifon, şi mâniia ceia ce au prorocit sfinţia-sa s-au umplut.

De aciia şăzu în scaun Vladul-vodă şi veni ţara de i să închină, şi aduse daruri multe şi să întoarseră iarăşi cine pre la case-şi cu mare bucurie. Iar Vladul-vodă cu ajutorul lui Dumnezeu creştea întru mai mari bunătăţi şi în cinste pân’ cât au ţinut sfatul acelui neam drept.

Iar Mihnea-vodă au căzut în eresul hulei duhului sfânt, că iată cum iaste tot ţinutul Apusului de putrezeşte cu marele Râm în eresele sale. Şi cum au pierit al doilea Iulian călcătoriu pentru închinarea idolilor, aşa şi acesta pentru luptarea duhului sfânt, că s-au împrietenit cu ungurii şi ş-au împletit mreji hiclene asupra tânărului Vladului-vodă. Şi veniră asupră-i, şi deaca să loviră oştile, iar Danciul, marele vornic, ajută Vladului-vodă, că era şi el de un neam iar bun şi drept, şi biruiră pre oastea călcătoriului şi hulitoriului Mihnii-vodă şi fugiră toţi ruşinaţi în Ţara Ungurească. Şi veni mâniia lui Dumnezeu pre Mihnea-vodă, al doilea Iulian, şi fu rănit de viteazul Dumitru Iacşici şi muri. Pre carele trimisese Dumnezeu ca şi pre sfântul mucenic Mercurie asupra păgânului Iulian, şi ca pre sfeti Nestor de au ucis pre Liia, cu ruga lui sfeti Dimitrie. Aşa şi acest Dumitru Iacşici, pentru ruga lui sfeti Nifon, au rănit şi au omorât pre urâtul muncitor, pre Mihnea, şi stătu ca Fineas în Ţara Madiamului pentru ovrei şi fură lucrurile lui pre îngăduinţă. Aşa şi acest Dumitru stătu şi fu pre îngăduinţa tuturor. Şi să opri războiul şi dobândi laudă den neam în neam.

Iar de Vladul-vodă ieşi veste mare pretutindinea pentru războiu şi pentru noroc bun până când au ţinut sfatul acelui neam ales de Dumnezeu, al Băsărăbeştilor. Iar deaca lepădă sfatul acelui neam şi primi al altora, ca Avesalom, feciorul lui David, când s-au sculat asupra tătâne-său, aşa şi Vladul au primit sfatul fărdelegiuitoriului Bogdan şi sări asupra acelui fericit de Dumnezeu neam. Atuncea pogorî şi pre dânsul mâniia lui Dumnezeu. Că deaca să iuţi Vlad-vodă şi să aţâţă foarte cu mânie mare asupra acelui neam drept, care tocmise şi ijderise Bodgan cel făr' de lége, pre care-l afurisise fericitul Nifon şi l-au lepădat de sfânta bisérică pentru preacurviia lui, cum s-au spus în cuvântul mai dentâi, grăia minciuni cătră domn pentru tânărul Neagoe, zicând aşa: “Doamne, eu am înţeles cu adevărat că Neagoe va să te scoaţă den scaun. Iar tu nevoiaşte să-i sfărâmi capul, sau să-i tai nasul, sau să-i scoţi un ochiu.” Deci domnul foarte priimi sfatul lui, părându-i că iaste adevărat, şi să ispiti să facă acest lucru şi trimise să aducă dentru acel neam drept pre iubitul Neagoe la dânsul. Iar alţii

boieri deaca înţeléseră, ziseră domnului: “Doamne, părăseşte-te de acesta, nu asculta cuvintele lui Bogdan, că Neagoe iaste cu adevărat fecior al nostru şi nu are întru sine hicleşug, cum ştiu toţi boiarii Ţării Munteneşti cu toată adeverinţa”. Iar domnul zise: “Deaca iaste aşa, voi îl aduceţi să juraţi pentru dânsul.” Iar el să nevoia să-l împreune să stea cu Bogdan de faţă. Ci el, călcătoriul şi afurisitul, totdeauna sfătuia pre domn pre uciderea lui Neagoe şi a neamului lui. Aşa totdeauna îndemnând Bogdan pre domn, să aprinse cu mânie spre uciderea lor, şi vrea să nu ştie nimeni de aceasta. Şi de n-ar fi trimis Dumnezeu pre un călugăr de le-au spus, pre toţi i-ar fi pierdut. Ci cu ajutoriul lui Dumnezeu şi pentru rugăciunea sfântului Nifon să mântuiră de mâniia şi de moartea cea năpraznică şi au scăpat la un ostrov, den care au trecut Dunărea, ca Isus Navii Iordanul. Şi merseră iar la Mehmet-paşa şi-i spuseră toate patemiile câte li s-au întâmplat de la Vlad-vodă. Iar paşa să aprinse cu dumnezeiire spre răscumpărarea acelui neam (măcar deşi eru păgân), şi strânse oaste mare, şi trecu Dunărea dimpreună cu dânşii, şi făcu războiu lângă oraşul Bucureşti şi birui pre oastea Vladului-vodă. Iar el văzând oastea lui biruită şi căzută, vru să fugă, iar cu împiedicarea lui Dumnezeu, fu prins de oastea lui Mehmet-paşa, şi-l dusera în Bucureşti, la paşa legat. Iar deaca-l văzu paşa, zise-i cu ocară: “O, călcător de jurământ, iată, să-ţi fie după cuvântul jurământului tău şi să taie sabiia mea capul tău”. Cum să şi umplu, că însuşi paşa cu mâna lui i-au tăiat capul în oraş în Bucureşti, supt un păr, ca şi pre Avesalom când îl săgetă Ioav, fiind el încurcat de păr de ramura unui stejariu, în luncă Efremului. Şi să umplu judecata şi răscumpărarea lui Dumnezeu, cea dreaptă. Şi-i luară trupul de-l duseră la Mănăstirea din Deal, care o făcuse frate-său Radu-vodă, de-l îngropă. Iar pre cele ce-i zicea ei, pentru pizma, că va să să rădice domn, ca să-l piarză, pre acela Dumnezeu cu voia sa şi cu porunca l-au uns şi l-au pus domn şi au zis ca şi Ieremiei prorocul: “Mai nainte de naşterea ta te-am semnat şi te-am ales să fii mai mare întru israilăteni”. Iar el nici într-un chip nu vrea să să pléce să fie domn, ci cu glas mare zise cătră tot nărodul: “Puneţi alt pre carele veţi

vrea dempreună şi cu sfatul nostru, iar pre mine mă iertaţi, că nu voi fi”. Iar nărodul tot striga şi zicea cătră dânsul: “Iată, nu va Dumnezeu să fie altul, nici noi, ci numai tu să fii noao domn”. Iată, şi aici să întâmplă cum şi de dămult, în légea véche, Saul şi-au ieşit din minte şi Ionathan au căzut de sabie, iar David fu rădicat împărat. Deci şi Neagoe să plecă glasului năroadelor şi luă coruna şi scaunul a toată Ţara Rumânească. Şi îndată făcu judecată şi dreptate între oameni. Şi cum rădică David chi-votul légii domnului, aşa şi Neagoe-vodă rădică biserica cea căzută şi puse pre Macarie mitropolit a toată Ţara Ungro-vlahiei, Plaiului şi Severinului, cu blagosloveniia lui Pahomie, patriiarhul Ţarigradului.

Décii dintr-aceia vréme până astăzi s-au potolit şi s-au împăcat ţara de gâlceavă şi bisericile să veseliră, că aşa ajuta ruga sfântului Nifon. Iar Bogdan cel afurisit vru să fugă, ci judecata lui Dumnezeu nu-l lăsă, pentru mozaviriia ce mozavirise pre sfântul Nifon şi pentru hicleniia, ci căzu în mreaja cea hicleană şi-l apucară ca pre o hiară înşălătoare care să prinde cu amândoao picioarele în cursă şi să vână el în laţul care vrea să vâneze pre Neagoe. Că fugind de Neagoe-vodă ca de leu, déde în Dunăre şi scăpă de corcodel, iar de şarpe fu apucat şi trimis la Neagoe-vodă. Iar el, deaca-l văzu într-atâta pedepsă, zise-i: “O, vai de tine, ocaanice, dar căzutu-ţi-s-au ţie să faci hiclenie ca aceasta, căci nu te-ai temut de Dumnezeu, cela ce ştie şi véde toate ştiutele şi neştiutele? Dar pentru ce varsă hicleşugul tău cel fărădelege atâta sânge? Iată, de toate te iert pentru Dumnezeu. Şi de acum înainte să te pocăieşti de răutăţile tale, iar avuţiile céle domneşti care le-ai luat tu făr’ de dreptate şi le-ai ascuns, să mi le spui şi nu vei păţi nici o nevoie; iar de nu, păcatul să fie pre capul tău şi pe sufletul tău”. Iar el nu vru să spuie nimic, că-i întunecase diavolul, cel ce-l iubea pe el, mintea şi inima, pentru care lucru multe munci au luat până ce ş-au dat şi sufletul, cum au prorocit şi de aceasta sfântul Nifon, de au zis că cu rea moarte va să moară Bogdan. Iar trupul lui nici fierăle, nici pasările, nici pământul nu l-au putut mânca, ci numai ce s-au pârjolit şi au negrit întru răutatea tuturor.

Şi pierdu Dumnezeu pre toţi vrăjmaşii lui Neagoe-vodă şi i-au plecat supt picioarele lui. Şi toate avuţiile i le-au dăscoperit. Şi pământul izvora bunătate şi roadă. Şi mulţumi lui Dumnezeu toţi pentru domniia lui, căci s-au spodobit a vedea şi a avea domn ca acela.

Décii îi veni gând bun şi cuget dumnezeiesc în inima lui, ca şi de dămult sfântului Theodosie cel Mic-împărat, să mute moaştele sfântului Ioan Hrisostom de la Cucus Ţarigrad, ca să dea iertare şi tămăduire maicii sale, Evdoxiei-împărătesei. Întru al acestuia chip să asemănă şi creştinul Neagoe-vodă. Şi trimise din boiarii săi cei credincioşi cu cărţi la sfântul muntele Athonului să aducă moaştele sfinţii-sale părintelui Nifon patriiarhul, ca să curăţească şi să tămăduiască greşala Radului-vodă şi a altora carii făcuse sfinţii-sale rău fără de vină.

Şi deaca sosiră boiarii la Sfetagora, mérseră la mănăstirea Dionisat şi să închinară biséricii, cum iaste obiceaiul creştinesc. Şi luând blagoslovenie de la părinţi, déderă cartea domnului în mâna egumenului şi a bătrânilor. Iar ei să închinară şi deaca citiră cartea, socotiră toate pre amăruntul şi să mirară toţi de acel lucru mare şi de cérerea domnului cum vor face. Şi nici într-un chip nu cutezară spre acel lucru să-l dea, nici vrea să lase pre nimeni să se apropie să dăstupe mormântul sfântului, ce numai să umplură toţi de frică şi de cutremur. Iar sluga cea credincioasă, ce era trimis pentru acel lucru mérse la dânşii şi le zise: “Sfinţi părinţi, nici o frică de aceasta să nu aveţi, ci să ne iertaţi că noi ne nădăjduim pre credinţa domnului nostru, care are cătră sfinţia-sa. Nimeni nu va avea nici o primejdie, nici voi, nici noi.” Atunce ei ziseră: “Faceţi cum vă iaste voia”. Şi îndată luo sapa sluga cea mai mare, căruia îi era numele lui Danciul logofătul, şi chemând credinţa domnă-său care avea cătră fericitul Nifon, lepădă toată frica şi începu de săpă pân’ ajunse de moaştele sfântului. Décii le scoase afară şi le băgă într-un sicriu de lemn cu miroseală bună. Şi să adunară toţi călugării de la toate mănăstirile şi veniră de să închinară sfântului, şi săruta moaştele mulţumind lui Dumnezeu, celui

ce au proslăvit pre robul său cel mult nevoitor şi ziseră: “Fericita pomenirea ta, Nifoane, îndreptătoriul părinţilor şi învăţătoriul a toată lumea”. Şi aciişi arătă Dumnezeu minuni, că vindecă pre un călugăr care era de mulţi ani mut, şi pre alt de durérea capului, şi pre altul de friguri, şi pre alţii pre mulţi de multe feliuri de boale îi tămădui.

Décii îl grijiră bine şi cu cinste, ca pre un cinstit, şi-l trimiseră în Ţara Panoniei, la domnul Neagoe-vodă. Şi trimiseră cu sfinţiia-sa şi pre chir Neofit, om ales şi sfânt, asemene părinţilor celor de dămult, carele era din cetatea Ahila din Evropa Elispondului, şi cu alţi călugări de la mănăstire. Şi deaca sosiră în Ţara Rumânească, degrab făcură ştire domnului Neagoe-vodă. Iar el adună tot clirosul beséricii şi toţi boiarii aşteptând pre părintele său cel sufletesc. Şi deaca sosiră la scaun, iar domnul cu credinţa sufletului şi a inimii cuprinse coşciugul cu moaştele sfântului în braţe, ştiind că sunt ale iubitoriului său, şi le sărută cu lacrăme şi cu multă veselie, împreună cu tot norodul creştinesc. Şi duseră sicriul cu moaştele sfântului cu toţi oamenii întru cinstita Mănăstire Dealul, unde iaste hramul sfântului şi făcătoriului de minuni ierarh Nicolae, şi-l puseră deasupra mormântului Radului-vodă. Şi făcură bdenie toată noaptea împreună cu domnul Neagoe-vodă, rugându-se sfinţii-sale pentru iertarea păcatului Radului-Vodă, care fără dreptate au lepădat pre sfântul de la sine şi l-au gonit din ţara sa. (Ia ascultaţi ce făcu Dumnezeu!).

Când fu dăspre sfârşitul slijbei utrănei, vrând Dumnezeu să arate aiave iertarea păcatului Radului-vodă şi al altora cari-i făcuse nevoie şi scârbă sfântului, văzu singur Neagoe-vodă descoperire ca aceasta de la Dumnezeu: Unde s-au rumpt scoabele céle de hier şi acoperământul mormântului Radului-vodă şi degrab să desfăcură marmurile şi să ivi dinăuntru trupul Radului-vodă groaznic şi întunecat, plin de puroi şi de putoare. Şi iată, să dăşchise sicriul cu moaştele sfântului Nifon şi izvorî de la sfântul izvor de apă şi spălă tot trupul Radului-vodă şi-l arătă luminat. Apoi iar înseşi toate încuieturile şi pietrile singur s-au închis şi s-au încuiat ca şi mai nainte. Şi să arătă şi Radul-vodă lui Neagoe-vodă şi-i făcu mare mulţumire pentru lucrul cel

de milostenie ce au făcut pentru dânsul. Şi aciişi fu un sunet oarece şi să dusă de naintea ochilor lui. Iar Neagoe-vodă să sperie. Şi-şi veni în fire şi socoti de minunea sfântului Nifon, cum iaste adevărată iertarea Radului-vodă. Şi mulţumia lui Dumnezeu de aceasta şi sfântului Nifon, făcătoriul de minuni. Cum apoi văzu şi cu ochii săi aiave trupul Radului-vodă iertat. Aşijderea şi altă minune făcu sfinţiia-sa, că să arătă însuşi sfinţiia-sa lui Neagoe-vodă şi-i zise: “Fătul mieu Neagoe, socoteşte cu deadinsul şi vezi că toţi mă ţin sfânt, căci că sunt cu darul cel bun al duhului sfânt, şi toţi sărută cu credinţă moaştele méle şi să umplu îndoit de dar bun. Nu-mai cutare boiariu — şi-i spuse şi numele care iaste — n-are credinţă cătră mine, nici sărută moaştele méle. Ci ia aminte de vezi lucru adevărat.” Şi cum zise, aşa fu nevăzut. Iar Neagoe-vodă, deaca să dăşteptă, căută şi văzu pre toţi oamenii sărutând sfintele moaşte; iar cela ce-l spusese sfinţiia-sa, el trecu cu meşteşug, ca-ntr-ascuns, şi nu-i băgă nimeni seama. Iar Neagoe-vodă, deaca văzu, el îl chemă la sine şi-i zise: “Ce va să fie aceasta, că toţi boiarii şi oamenii sărută moaştele sfântului, iar tu nu vrei să le săruţi, dar în ce chip huleşti pre sfinţiia-sa aşa?” Iar boiariul acela, deaca auzi aşa, îndată îl cuprinse frică şi cutremur, cât îi mai ieşa sufletul, de nu vrea mărturisi pre sfinţiia-sa că iaste sfânt. Şi îndată chemă numele sfântului Nifon şi dede laudă şi mulţumire sfinţii-sale pentru mila ce făcu cu dânsul. Şi dintr-acel ceas mare credinţă avea acel boiar cătră moaştele sfântului Nifon. Aşijderea şi alte ciudese multe şi arătări făcea Dumnezeu în toate zilele cu moaştele preacuviosului său. Şi tot cine mergea la dânsul şi-i chema numele sfinţii-sale într-ajutor toată vindecarea şi sănătatea dobândea.

Déci domnul Neagoe-vodă văzând că fac moaştele sfântului atâtea minuni, déde de făcu sicriu de argint curat şi-l polei cu aur şi-l înfrumuseţă cu mărgăritar frumos şi cu alte pietri scumpe şi cu zmalţ. Şi deasupra pe plehupă scrise chipul sfântului întreg, iar jos, la picioarele sfântului, să scrise pre sine în genunche, rugându-se sfinţii-sale. Şi-l trimise cu mare cinste la mănăstirea Dionisatul împreună cu sfinţiia-sa părintele chir Neofit mitropolitul şi cu credincioşii săi boiari.

Şi deaca-l duseră la mănăstire, iar călugării de acolo dédéră lui Neagoe-vodă poclon capul sfântului, şi o mână şi blagoslovenie de la părinţii cei sfinţi, carii era în mănăstire, ca să fie de sfinţire şi de ajutor domnului. Iar el primi acele daruri cu mare bucurie, ca şi Moisi prorocul tablele légii vechi. Şi le purta cu sine pre unde mergea, şi în curte, şi în bisérică, iar în cale el le purta în carătă, ca şi Israel racla légii. Iar în muntele Athonului, pre groapa sfântului, zidi biserică frumoasă în numele sfântului Nifon, iar mănăstirea o au îmbogăţit cu multă avuţie şi multe ziduri au făcut şi înalte. Iată de aceasta pân' aici.

Iar mănăstirea lui Hariton, care de obşte să chiamă Cotlumuz, care au început a o zidi den temelie Radu-vodă, Neagoe-vodă o au săvârşit, şi cu toate frumuseţile şi podoabele o au împodobit denlăuntru şi denafară, iar împrejur o au îngrădit cu zid. Şi au făcut bisérică Sfântului Nicolae făcătoriul de minune, cu turle, chilii şi trapezărie, pimniţa, magherniţa şi magaziia, grădina şi poartă mică şi mare, bolniţă şi ospătărie şi dohirie, jitniţă şi visterie şi alte case de toată treaba. Iar bisérica şi chiliile le-au umplut de frumuseţe şi le-au săvârşit de acoperământ, iar bisérica şi tinda o au învălit cu plumb, şi au pus sticle pre la toate ferestrile. Şi o au şi târnosit cu blagosloveniia arhiereului, şi a protului şi a altor egumeni de la alte mănăstiri. Şi făcu cinste mare marilor şi celor mici, şi-i dărui cu daruri mari. Şi să duseră careşi pre la locurile sale, cu mare bucurie, mulţumind lui Dumnezeu.

Aşijderea făcu o pristanişte în Ascalon, la mare, să fie de corăbiiari, şi o corabie mare şi alta mică cu tot ce trebuiaşte. Şi o au zidit cu zid împrejur, şi au făcut o culă cu arme şi cu tunuri, să le fie de pază. Şi alte metohuri cu de toate au zidit, şi au făcut şi bine le-au tocmit, din care are mănăstirea mult venit. Şi i-au pus numele: lavra cea mare a Ţării Munteneşti.

Iar lavra Sfântului Athanasie, toată biserica cea mare, cu oltariul şi cu tinzile, le-au înnoit şi au împreunat plumbul cel vechiu cu altul nou şi o au acoperit de iznoavă. Şi toată cliserniţa o au zidit den temelie. Şi au făcut vase de treaba biséricii, de aur şi de argint. Şi

zăvese cusute cu sârmă de aur, preaînfrumusiţate au dat. Şi i-au făcut şi mertic mare, câte 10.000 de talere de an.

Iar în lavra Iverului a lui Sfeti Evtimie făcătoriul de minuni, pre sus pre ziduri au adus apă cu urloaie ca de 2 mile de loc dă dăparte. Şi cu multă avuţie o au împodobit. Iar cinstita lui doamnă, Despina, dat-au o zăvesă cusută tot cu sârmă de aur şi preaînfrumusiţată, să o puie înaintea sfintei şi făcătoarei de minuni icoane în care iaste scris chipul preacuratei fecioare şi maicii lui Dumnezeu, Mariei, care să chiamă portăriţă, care au venit pre mare la acea mănăstire cu mare minune, cum să află scris de dânsa.

Iar la mănăstirea Pandocrator au făcut mari ziduri, ca şi la Iver, şi au dăruit multe daruri.

Şi în lavra cea mare a Hilandarului iar au adus apă tot ca la Iver.

Iar în lăudata mănăstire a Vatopedului pohti să dea milă pre an, ca şi la lavra lui Sfeti Athanasie. Şi au pus pre făcătoarea de minuni icoană a precistii un măr de aur cu mărgăritariu şi cu pietri scumpe. Şi zidi şi pimniţă mare den temelie.

Şi au împodobit şi marea mănăstire Xeropotam, că au făcut o trapezarie den temelie şi pimniţă.

Iar la Sfeti Pavel au zidit o culă den temelie, să fie de strajă.

Ce vom mai lungi-le cuvintele spuind toate mănăstirile pre rând? Că toate mănăstirile den sfântul muntele Athonului le-au îmbogăţit cu bani şi cu vase. Şi dobitoace încă le-au dat. Şi multe ziduri au făcut. Şi fu ctitor a toată Sfetagora. Dar bisérica cea mare, săbornică, din Ţarigrad? Au adunat plumbul cel vechiu şi au cumpărat şi altul nou, încămai mult, şi o au învălit de iznoavă.

Şi toate chiliile din patrierşie le-au înnoit. Şi patrierşiia cu bani şi cu multe daruri o au îmbogăţit.

Şi sfântul munte al Sinaei cu toate vasile biséricii şi cu alte daruri multe din destul au îmbogăţit, şi i-au făcut mertic mare.

Iar sfânta cetate a Ierusalimului, Sionul, care iaste muma biséricii, aşijderea o au dăruit şi o au îmbogăţit dimpreună cu toate biséricile dimprejurul ei. Şi alte mănăstiri de la Răsărit, toate.

Aşijderea şi în măgura Misiei, mănăstirea Oreiscului, unde sunt moaştele sfântului Grigorie făcătoriul de minuni, tinda bisericii o au zidit şi o au acoperit cu plumb. Şi pre tronul cu moaştele au făcut un cerdăcel de piatră şi l-au zugrăvit frumos şi l-au poleit. Iar pre tronul sfintelor moaşte au pus un covor de mătase cusut tot cu sârmă de aur.

Şi la metohul aceiiaşi mănăstiri, care să chiamă Menorliţa, au zidit o casă mare, să fie de odihna mănăstirii, în care să făcea toate slujbele ce trebuia.

Iar în Elada, sfânta mănăstire anume Meteor o au îmbogăţit cu multe daruri şi multe ziduri au făcut.

Aşijderea şi în Pethlagoniia, mănăstirea anume Trescaviţă o au îmbogăţit.

Şi în Machedoniia, mănăstirea ce să chiamă Cusniţă o au miluit.

Iat în măgura Cathesca, care să chiamă acuma Cucenia, multe lucruri au făcut. Şi alte bisérici de acolo toate. Şi lăcaşurile călugăreşti hrănea. Şi făcu şi acolo ziduri ca şi prentr-alte locuri.

Ce voi mai spune deosebi lucrurile şi mănăstirile care le-au miluit? Să zicem denpreună toate câte sunt în Evropa, în Thrachiia, în Elada, în Ahiia, în Iliric, în Cambaniia, în Elispond, în Misiia, în Lugduniia, în Pethlagoniia, în

Dalmaţiia şi în toate laturi de la răsărit pân' la apus şi de la miazăzi pân' la miazănoapte. Toate sfintele bisérici le hrănea şi multă milă pretutindenea da. Şi mai vârtos pre cei ce să streina pren pustii şi pren péştere şi prin schituri, făr' de nici o scumpătate hrănea. Şi nu numai creştinilor fu bun, ce şi păgânilor. Şi fu tuturor tată milostiv, asemănându-se domnului celui ceresc, care strălucéşte soarele său şi ploao şi spre cei buni şi spre cei răi, cum arată sfânta evanghelie.

Şi mai vârtos în Ţara Muntenească, mari şi minunate mănăstiri au făcut: arhimandriia sfântului şi purtătoriului de Dumnezeu, părintelui

nostru Nicodim, care să chiamă Tismeana, hram adormirea preacuratei născătoarei de Dumnezeu şi pururea fecioarei Mariei, toată bisérica o au acoperit cu plumb şi alte lucruri au săvârşit.

Iar mănăstirea den Nucet, unde iaste hramul sfântului şi marelui mucenic Gheorghie, multe au înnoit. Şi pre făcătoarea de minune icoană a sfântului mucenic bătut-au însuşi Neagoe-vodă, cu cuişoare, un măr de aur curat, împodobit cu mărgăritar şi cu pietri scumpe. Şi au adus şi icoana cea făcătoare de minuni den Ţarigrad, pre care era semnat chipul domnului nostru Isus Hristos atotţiitoriul, carea mai nainte o junghiase un ovreiu cu hangériul; şi cum o junghe, îndată ieşi izvor de sânge din locul hangériului, cât stropi şi hainele acelui ovreiu; iar el, de frică că-i sunt hainele stropite de sânge, nu văzu, ci numai ce au văzut sângele carele era pre icoană: şi aşa fiind, el, cuprins de spaimă ca aceasta, aruncă icoana într-un puţ, care era într-o pimniţă (că şi el într-o pimniţă într-ascuns junghiase sfânta icoană).

Décii ieşi afară, ca cum n-ar şti el nimic de acea minune; şi cum ieşi el afară, îndată-l întâmpinară nişte oameni, şi deaca-l văzură că iaste aşa crunt de sânge pre haine, îl prinse şi-l întrebară: ce va să fie aceasta? Iar el văzându-şi hainele crunte, îi fu a mărturisi aiave şi el minunea sfintii icoane. Şi alergară toţi dimpreună la puţ şi scoaseră icoana afară; iar sângele tot izvoria din urma hangériului, neoprit, atâta cât şi apa acéia să făcuse roşie de sânge.

O, mari sunt minunile tale, doamne Isuse Hristoase, Dumnezeul nostru. Care lucru, deaca văzu acel ovreiu, crezu în Hristos, fiul lui Dumnezeu, şi să boteză el şi toată casa lui. Aşijderea şi alţi ovrei mulţi, carei văzură cu ochii lor acea minune mare, să botezară. Pentru care minune iaste pretutindenea scrisă şi vestită.

Iar mutarea acei sfinte icoane din Ţarigrad în Ţara Muntenească aşa fu: că să arătă în vis această sfântă icoană domnului Neagoe-vodă şi-i zise să o mute din Ţarigrad în ţara sa. Care lucru şi făcu. Iar Radul-vodă mult să nevoise să o aducă în ţara sa, ca şi alte dumnezeieşti icoane şi moaşte sfinte; ci lui nicicum nu i s-au dat. Iar când îi fu ei voia, atuncea şi dumnezeiescul lucru s-au săvârşit, şi s-au

mutat. Pre care, cu mare bucurie şi mulţumire o aştepta domnul Neagoe-vodă şi cu multă cheltuială o au adus. Şi deaca o au adus, cu dragoste o au priimit. Şi i-au făcut cununa tot de aur curat, şi o a împodobit cu mărgăritariu ales şi cu alte feliuri de pietri scumpe.

Şi sparse Mitropoliia din Argeş den temeliia ei şi zidi în locul ei altă sfântă bisérică tot de piatră cioplită şi netezită şi săpată cu flori. Şi au prins pre dănlăuntru toate pietrile una cu alta pe dădos cu scoabe de her, cu mare meşteşug şi au vărsat plumb de le-au întărit. Şi au făcut pren mijlocul tinzii biséricii 12 stâlpi înalţi, tot de piatră, ciopliţi şi învârtiţi, foarte frumoşi şi minunaţi, carii închipuiesc 12 apostoli. Şi în sfântul altariu, deasupra pristolului, încă făcu un lucru minunat, cu turlişoare vărsate. Iar ferestrile altariului şi ale bisériсii, céle dupe dăsupra, şi ale tinzii tot scobite şi răzbătute pren piiatră, cu mare meşteşug le făcu. Şi la mijloc ocoli cu un brâu de piiatră împletit în 3 viţe şi cioplit cu flori şi poleit, bisérica cu altariul dempreună cu tinda, închipuind sfânta şi nedespărţita troiţă. Iar pre supt straşina cea mai din jos, împrejur a toată bisérica, făcu ca o straşină, tot de marmură albă, cioplită cu flori şi foarte scobite şi săpate frumos! Iar acoperământul, tot de plumb amestecat cu cositoriu. Şi crucile pre turle, tot poleite cu aur şi turlele tot cioplite cu flori şi unele făcute sucite. Şi împrejurul boltelor făcute steme de piiatră, cioplităeî cu meşteşug şi poleite cu aur. Şi făcu un cerdăcel denaintea bisericii, pre 4 stâlpi de marmură pestriţă, foarte minunat boltit şi zugrăvit, şi învălit şi acela cu plumb. Şi făcu scara bisericii tot de piiatră scobită cu flori şi cu 12 trépte, semnând 12 semenţii ale lui Israil. Şi pardosi toată bisé-rica, tinda şi altariul împreună şi acel cerdăcel, cu marmură albă. Şi o împodobi pre dinlăuntru şi pre dănafară foarte frumos. Şi toate scobiturile pietrilor pe dănafară le văpsi cu lazur albastru, iar florile le polei cu aur.

Şi aşa cum putea spune cu adevărat că nu iaste aşa mare şi săbornică, ca Sionul carele-l făcu Solomon, nici ca Sfânta Sofiia carele o făcu Iustiniian-împărat; iar cu frumuséţea iaste mai pe deasupra decât acélea.

Şi cum au zis sfiinţiia-sa părintele Nifon încă la Radul-vodă, că să va muta Mitropolia din Argeş în Târgovişte, ci Radul-vodă nu s-au învrednicit a o muta, iar cu Neagoe-vodă s-au umplut cuvântul sfinţii-sale. Şi cu a lui blagoslovenie, zidi Mitropolie în Târgovişte, mare şi frumoasă, cu 8 turle şi tot rătunde, cum să satură ochii tuturor de védérea ei.

Şi încă mai zidi şi altă bisérică în Târgovişte, den temelie, hramul sfântului şi marelui mucenic Gheorghie, cu clopotniţă naltă pre tindă.

Iar acea mănăstire Coziia, de care am povestit, s-au înnoit biserica cea veche şi au pus icoane preafrumoase: sfânta şi nedespărţita troiţă şi preacuratei despuitoare a lui Dumnezeu, născătoare şi pururea fecioară Mariia şi alte poale de analoghi şi odăjdii multe şi frumoase. Că acea mănăstire are loc făr' de gâlceavă şi ales de petrecérea călugărească, dăpărtat de lume şi plin de toate bunătăţile, cu munţi mari îngrădită şi cu văi, şi ocolită cu un râu mare, şi izvoară multe împrejurul ei. Şi are toată hrana călugărească poieni şi livezi, nuci şi alţi pomi roditori fără de număr, vii şi grădini. Şi acolo cură piatră pucioasă. Şi tot pământul împrejurul ei iaste pământ roditoriu. Care şi noi cu ochii l-am văzut acel loc, şi i-am zis: pământul cel făgăduit.

Iată, într-acesta chip avea nevoinţă şi de dumneziescul lucru carele era la Argeş.

De acum, pentru lungime, să spunem mai pe scurt şi să facem şi sfârşit aceştii cărţi.

Că porunci Neagoe-vodă şi pohti să vie toţi arhimandriţii din muntele cel sfânt al Athonului dimpreună cu egumenii de la toate mănăstirile, şi scrise şi carte. Iar Gavriil Protul deaca văzu cartea şi scrisoarea domnului, aciişi chemă pre toţi egumenii de la mănăstirile cele mari: de la lavra de la Vatoped, de la Iver, de la Hilindariu, de la Xeropotam, de la Caracal, de la bisérica lui Olimpie, şi a lui Hariton, Cotlumuz, care iaste lavră rumânească, de la bisérica lui Filothei de la Xenof, de la Zugraf, care iaste lavră bulgărească, de la Simenca, de la

Dohiar şi de la lavra rusească, de la Panto-crator şi de la Castamonit, de la Sfetii Pavel şi de la Dioni-sat, de la biserica lui Sfeti Grigorie şi de la Simon Petra.

Aceşti egumeni toţi veniră la eghemonul Neagoe în Ţara Rumânească dempreună cu Gavriil Protul, carele fu zis mai sus.

Décii chemă domnul şi pre Theolipt, patriiarhul Ţari-gradului, care iaste patriiarh a toată lumea, şi cu dânsul pre 4 mitropoliţi: de la Sires şi de la Sardiia, de la Midiia şi de la Milinic. Şi veniră şi ei. Şi-i priimi domnul cu mare cinste. Şi chemă încă şi pre toţi egumenii din Ţara Munteneasc şi cu tot clirosul dimpreună cu ighemonul Neagoe şi in-trară toţi în lavra cea mare zidită şi făcură vecernie cu colivă în lauda preacuratei născătoarei de Dumnezeu, din care luară toţi oamenii, după obiceaiu.

Décii făcură cină pentru odihnă. Şi lăudară pre Dumnezeu. Şi după acéia îndată începură bdeniia, şi făcură toată noaptea ighimonul, patriiarhul şi cu mitropoliţii, carii fură mai sus zişi, şi cu arhimandritul şi cu egumenii, tot stătură în picioare de să ruga cu rugăciune şi cu cântări, iar alţi oameni toţi zicea: gospodi pomilui. Şi sfârşiră bdeniia când şă făcea ziouă. Iar deaca trecu un ceas den zi, în luna lui avgust 15 zile, traseră clopotele, pentru ca să meargă patriiarhul împreună cu arhiereii şi cu egumenii cei mari cu toţii şi cu tot clirosul, să târnosească bisérica, carea fu mai sus zisă. Şi tocmi în altariu sfântul préstol Neagoe-vodă cu mâinile lui, spre sfinţire, în lauda adormirii stăpânei de Dumnezeu născătoarei şi pururea fecioară Mariia. Şi duse şi făcătoarea de minune icoană a lui Pantocrator, de care s-au zis mai nainte, şi o puseră de-a dreapta în bisérică, ferecată cu aur şi cu argint şi cu mărgăritar mult împodobită. Aşijderea şi alte sfinte icoane; şi era tot fere-cate cu argint şi cu mărgăritariu şi cu pietri scumpe, între carele era şi icoana chipului sfântului Nifon patriiarhul, împodobită tot cu argint şi cu aur ferecată peste tot. Şi făclii, şi candile, şi tetrapoade poleite şi alte podoabe, carele nici o minte nu le poate închipui să le spuie.

Déci după ce târnosi şi tocmi toate înnoirile, iar Neagoe-vodă şi doamna lui, Despina şi coconii lor care le dăruise Dumnezeu, şi cu toţi boiarii, şi patriiarhul, şi mitropoliţii, şi egumenii, şi tot clirosul, deaca săvârşi dumnezeiiasca liturghie, făcu domnul ospăţ mare şi veselie tuturor noroadelor. Şi dărui pre toţi, pre cei mici şi pre cei mari, pre săraci şi pre văduve, pe mişăi, pe cei neputincioşi şi tuturor câţi li să cădea milă, le déde. Iar slujba, care o făcuse, să făcuse şi pentru sfântul Nifon. Şi să blagoslovi de Theolipt patriiarhul şi de tot soborul, ca să fie slujba lui cu vecernie, cu utrăne şi cu liturghie, deplin.

Şi puseră arhimandrit pre chir Iosif într-acea mănăstire noao, ce să chiamă Argeşul. Şi-l blagosloviră să facă litur-ghie cu bederniţa. Aşijderea şi câţi vor fi după el, tot aşa să facă şi tot să se ţie acest obiceiu în véci.

Aceasta déte patriiarhul Theolipt şi de tot săborul, cum şi mai nainte să dédésă în Tismana cu blagosloveniia lui Filothei patriarhul. Şi tocma să fie aceste mănăstiri amândoao arhimandrii, într-un chip cinstite şi scaunile mai mari decât toate mănăstirile ale Ţării Munteneşti, pân-în véci. Că aşa s-au tocmit, şi s-au aşăzat şi s-au legat cu mare blestem.

Iar Mitropoliia de acolea s-au mutat în Târgovişte, cum zisese dumneziescul Nifon încă în zilele Radului-vodă. Care acum s-au umplut zisa lui cea mai denainte, de Theolipt patriiarhul, şi de chir Macarie preasfinţitul mitropolit al Ungrovlahiei, şi de ceilalţi mitropoliţi, şi de Gavriil protul Sfetagorei, şi de alţi egumeni ai acelui sfânt munte, şi de toţi egumenii ţării, şi de domnul, şi de toţi boiarii mari şi mici, şi de tot sfântul săbor. Şi aşa să tocmi, ca de acum înainte niciodată, în véci, în Argeş să nu mai fie Mitropolie, cum am mai zis. Iar în Târgovişte să fie Mitropolie stătătoare, cum s-au aşăzat. Şi să făcură acesté lucruri cu mare opreală şi blestem, ca să nu să mai clătească, nici să se mute, în veac, nici de patriiarh, nici de mitropolit, nici de domn.

Acéstea toate se aşăzară când fu cursul anilor 7025 avgust 17, în zilele bunului credincios domn Io Neagoe-vodă şi ale lui Theolipt

patriiarhul Ţarigradului şi ale lui Macarie mitropolitul Ungrovlahiei, în slava lui Dumnezeu şi în frumuseţea şi lauda a toată Ţara Muntenească. Drept acéia făcură domnului şi boiarilor lui laudă şi cuvânt de cinste, şi a toată curtea mării-sale şi tuturor oamenilor ţării. Deci bunul şi iubitoriul de Hristos domnul Neagoe-vodă le făcu mare cinste şi-i dărui cu multe daruri şi să duseră toţi care pre la locul său.

Iar mănăstirea cea noao din Argeş, o îngrădi împrejur cu curte de zid şi înlăuntrul curţii făcu multe chilii călugăreşti, şi o înfrumusiţă cu tot feliul de trebuinţe. Făcu trapezărie şi maghemiţă, magopie şi povarnă de olovină, pimniţă şi clopotniţă înaltă. Şi puse clopote mari. Şi cu alte frumuseţi, cu de toate o împodobi şi o făcu asemene raiului lui Dumnezău. Iar în mijloc era acea casă dumneziiască stând ca şi pomul acela al cunoştinţei. Ci însă nu aşa, că dintr-acela mâncară strămoşii noştri pomana morţii; iar dintru acesta să mănâncă dătătoriul de viaţă trup şi sânge al domnului nostru Isus Hristos, care să junghe în toate zilele întru iertarea păcatelor şi viaţa de véci.

Acestea făcu bunul credincios domn Io Neagoe-vodă, fericită să fie pomenirea lui! Şi totdeauna creştea şi să înmulţea bunătăţile în inima acestui bun domn. Şi scoase slujbe şi rugăciuni dreptului şi fericitului Nifon, părintelui şi sprijinitoriului său. Iar rugăciunile lui îl păzea cu pace în domniia sa şi pre toţi vrăjmaşii îi supunea supt picioarele sale. Şi cum înălţă pre Avraam rugăciunea şi dragostea şi credinţa lui Melhisedec şi cum întăriră rugăciunile lui Samuil prorocul şi arhiereul pre David asupra lui Goliath, aşa şi acum ajutară rugăciunile sfântului Nifon lui Neagoe-voievodul, domnul Panoniei.

Şi au domnit cu bună pace, până au murit în domnie. Şi l-au îngropat în sfânta şi minunata mănăstirea lui, în Argeş. Domnit-au ani 8, luni 8.

Iar după moartea lui Băsărab-vodă s-au înălţat domn Preda, fratele lui Băsărab-voievod, ca să ţie domniia lui Theodosie, nepotă-său. Iar boiarii nu l-au priimit, ci au rădicat alt domn, pre nume Radul-vodă Călugărul, despre partea Buzăului. Şi au venit Radul-vodă cu

boiarii şi cu oaste, ca să se lovească cu Preda, la Târgovişte, şi au fost izbânda Radului-vodă şi au pierit Preda.

Deci când au fost apoi, au venit Mehmet-bei cu turcii, că-l chemase Preda întâi ajutoriu şi zăbovise a veni. Şi au făcut războiu cu Radul-vodă la Târgovişte şi au biruit Mehmet-beiu, şi au prins pre Radul-vodă viu şi pre alţii boiari. Într-acéia, Mehmet-bei pentru moartea Predii, el au trimis turci de au prădat pre buzăiani fără de veste, şi au luat mulţi oameni voinici, şi féte şi dobitoc mult, şi multă pagubă şi pradă au făcut pre locul acela, însă pre apa Buzăului, în luna lui mai în 2 zile. Şi iar s-au întors turcii la Târgovişte şi au şăzut Mehmet-bei puţină vréme cu turcii, şi s-au întors preste Dunăre, la Necopoe, şi cu Radul-vodă şi cu oarecine din boiari, anume: Bădica comisul, văr premare cu Băsărab-vodă. El au tăiat capul Radului-vodă Călugărul cu voia lui Mehmet-beiu.

Într-acéia şi pre Theodosie l-au ajuns moartea la Ţarigrad.

Iar după acéia, Mehmet-beiu au cerşut domniia de la împăratul aici în Ţara Românească, zicând că-l pohtéşte ţara să fie el domn. Drept acéia împăratul crezu pre Mehmet-bei şi i-au dat domniia în Ţara Rumânească. Iar Stoica logofătul, fiind într-acea vréme la Poartă în Ţarigrad, curând au trimis aice e în Ţara Rumânească, la toţi boiarii, ca să rădice domn cum mai curând pre Radul-vodă din Afumaţi, pentru că piiare ţara de turci. Într-acéia curând s-au adunat boiarii toţi şi mari, şi mici, şi toată curtea şi au rădicat domn pre Radul-vodă din Afumaţi, ginerile lui Basărab-vodă, la leatul 7030. Şi au venit Mehmet-bei cu steag de la Poartă cu mulţime de turci şi au intrat în ţară. Iar Radul-vodă cel Tânăr s-au gătit şi au ieşit înaintea lui cu oaste, şi au făcut războiu la sat la Glubavi, şi au biruit Radul-vodă pre Mehmet-bei şi au fugit Mehmet-bei, de s-au mai gătit încă de războiu. Iar Radul-vodă s-au întors îndărăt în scaun, în Bucureşti. Deci peste puţină vreme, Mehmet-bei au venit cu mulţime de turci şi au intrat în ţară. Iar Radul-vodă i-au ieşit înainte cu oaste. Şi s-au lovit la Clejani. Şi au biruit pre Mehmet-bei ca dintâi, şi mulţi turci au pierit; iar când au fost

apoi, au biruit turcii. Şi au pierit Benga, iar Radul-vodă cu boierii au fugit în Ţara Ungurească.

Iar Mehmet-bei au pus oamenii lui subaşi pre la toate oraşele. Şi s-au dus Mehmet-bei preste Dunăre. Iar preste puţină vréme au venit iar Radul-vodă din Ţara Ungurească cu boiarii şi cu mulţi unguri. Şi au trimis curând oameni aleşi, de au cuprins toţi subaşii pren toate satele şi oraşele şi le-au tăiat capetele. Şi au strâns Radul-vodă oaste mare. Şi iar au venit Mehmet-bei cu toate oştile şi sangélele gata de oaste şi au intrat în ţară. Şi au ieşit Radul-vodă cu boiarii înaintea lui cu oaste, şi făcu război mare la Grumazi; şi s-au sfădit, de dimineaţă până seară, şi mulţi turci şi delii au pierit. Iar Mehmet-bei, deacă au văzut aşa, au început a fugi, şi Radul-vodă încă s-au întors la scaun. Iar apoi procleţii de turci ei s-au înturnat înapoi şi mulţi creştini tăiară şi au fost izbânda turcilor. Atuncea au pierit Neagoe spătarul şi Stanciul portariul. Iar Radul-vodă au fugit cu boiarii în Ţara Ungurească. Şi s-au dus la Ianoş-crai, şi au căzut la picioarele lui şi l-au rugat să se milostivească să nu lase ţara creştinească în mâinile păgânilor. Într-acéia Ianoş s-a milostivit pre creştini şi s-au gătit de oaste cu 30.000 de unguri, tot voinici aleşi. Şi au pogorât pre la Rucăr aici în ţară, şi au venit Ianoş-crai pân' la oraş la Piteşti. Iar Mehmet-bei n-au cutezat ca să-l aştepte, ci curând au fugit peste Dunăre. Décii Ianoş-crai s-au întors înapoi cu mare dar şi s-au dus în Ţara Ungurească. Şi au venit Radul-vodă în Târgovişte vésel şi cu toţi boiarii, şi s-au sfătuit cum vor face să scoaţă ţara creştinească din mâinile păgânilor de turci. Şi au plecat capul şi s-au dus Radul-vodă la Ţarigrad, la împărăţie. Într-acéia împăratul au ţinut pre Radul-vodă multă vréme şi n-au vrut să-i dea nici un răspuns, pentru căci au avut pâră de Mehmet-bei.

Deci împăratul a dat domniia lui Vădislav-vodă. Şi au venit Vădislav-vodă domn Ţării Rumâneşti cu steag; şi au venit toţi boiarii de s-au închinat lui Vădislav-vodă. Şi când au fost apoi, au venit şi Pârvul, banul de la Craiova, cu mulţi voinici aleşi şi s-au închinat lui Vădislav-vodă. După acéia Vădislav-vodă ş-au bătut joc de Pârvul banul şi au zis să fie postelnic în casă, şi puse alt boiar ban mare în

locul lui. Iar când au fost preste noapte, iar Pârvul banul a fugit înapoi la voinicii lui. Deci când au fost apoi, s-au întors curând cătră Vădislav-vodă gata de oaste şi au făcut războiu Pârvul banul cu Vădislav-vodă şi au fugit Vădislav- vodă peste Dunăre. După acéia împăratul s-au milostivit de au dat domniia iar Radului-vodă.

Şi iar au venit Radul-vodă domn de la Poartă, şi s-au aşăzat în scaun în Bucureşti, februarie 28 deni. Şi au domnit Radul-vodă ani 7. Şi după acéia Neagoe vornecul şi Drăgan postelnicul ei au rădicat oaste pre ascuns pre capul Radului-vodă. Décii când au prins de veste Radul-vodă, el nu ş-au putut strânge oaste degrab, ci numaidecât au fugit cu fie-său, cu Vlad-vodă, la banul Pârvul, la Craiova. Deci când au fost în oraş, în Râmnic, iar boiarii au ajuns pre Radul-vodă, de l-au legat şi i-au tăiat capul şi lui, şi fie-său, Vlad-vodă, şi au pierit amândoi în oraş, în Râmnic, când au fost cursul anilor 7037.

Apoi au venit Moisi-vodă, feciorul lui Vădislav-vodă, de la Poartă, cu steag. Şi au domnit un an pol. Şi au tăiat pre boiari, anume: Neagoe vornicul şi pă Preda postelnicul. Iar alţi boiari au fugit în Ţarigrad şi au adus domn pre Vlad-vodă. Şi au fugit Moisi-vodă în Ţara Ungurească, când au fost cursul anilor 7038. Deci când au trecut 2 luni, au venit Moisi-vodă pre Olt cu unguri şi au avut războiu cu Vlad-vodă la sat la Viişoara. Şi au pierit Moisi-vodă şi Barbul banul din Craiova. Şi au domnit Vladul-vodă ani 2 pol, şi apoi s-au înecat în Dâmboviţa, la sat la Popeşti.

Şi după acéia boiarii au rădicat domn pre Vintilă-vodă den oraş de la Slatină. Şi-au făcut Vintilă-vodă sfânta mănăstire den Menedic. Şi au tăiat mulţi boiari. Deci când au fost al treilea an a domniei lui, s-au dus Vintilă-vodă la Craiova, să vâneze cerbi preste Jiiu, şi s-au sfătuit Vintilă-vodă cu oamenii lui de taină, acolo să taie alţi boiari. Iar boiarii s-au gătit ei de au tăiat pre Vintilă-vodă în malul Jiiului. Şi au domnit Vintilă-vodă ani 3 pol. — 7040.

Apoi boiarii au venit la sfânta mănăstire Argeşul de au luat pre egumenul Paisie şi l-au rădicat domn. Şi i-au schimbat numele, de i-au zis Radu-vodă. Şi au făcut sfânta mănăstire Mislea, hram Sfânta

Troiţă. Şi dupre aceia Radu-voievod au tăiat pre banul Toma şi pre Vlaicul logofătul.

Déci preste puţină vreme au venit Laiotă Băsărabă-vodă cu nişte pribegi, anume: Stroe pribeagul, şi Manole, şi Mihalco şi cu haiducii din Ţara Ungurească şi au avut război cu Radul-vodă, şi au biruit Laiotă-vodă pre Radul-vodă. Şi au fugit Radul-vodă cu boierii la Necopoe, şi au venit Laiotă Băsărab-vodă în Târgovişte. Iar când au trecut 2 luni, Radul-vodă iar au venit cu mulţime de turci şi au avut război la Fântâna Ţiganului, şi au fost izbânda Radului-vodă Paisie. Atuncea au pierit şi Laiotă-vodă Băsărab, şi Stroe pribeagul, şi Manole, şi Mihalco. Şi au domnit Radul-vodă 9 ani şi 8 luni. Şi l-au măzilit turcii. Şi mergând la Ţarigrad l-au făcut surgun la Eghipet şi acolo au murit.

Mircea-vodă au venit domn de la Poartă cu steag şi au intrat în Bucureşti, martie 17, 7053. Şi trecând 2 săptămâni, au tăiat pre boiari, anume: Coadă vornecul, i brat ego Radul comisul, i Dragul stolnicul, i Stroe spătarul şi Vin-tilă comisul, şi pre mulţi boiari carii nu sunt scrişi aici. Şi le-au dat mare muncă, pentru avuţie. Iar câţi boiari au scăpat, au fugit în Ţara Ungurească. Şi trecând 2 ani, iar au venit acei boieri pribégi cu oaste, pre gura Praovei, şi au avut războiu mare cu Mircea-vodă la sat la Periş, şi au fost izbânda Mircii. Atuncea au pierit şi Udrişte vistierul, şi Theodosie banul.

După acéia au venit Radul-vodă, ce i-au zis Ilie, din Ţara Ungurească, cu boiari pribégi şi cu mulţi haiduci. Făcut-au războiu la sat la Mănegi, şi fu izbânda Radului-vodă Iliiaş. Şi au gonit pre Mircea-vodă pân-în Giurgiov, perind mulţi oameni. După acéia Mircea-vodă iar au venit al doilea rând cu hanul şi cu mulţi turci, de au gonit pre Radul-vodă peste munte. Şi au domnit Mircea-vodă ani 8 pol. Şi s-au mazilit de la turci şi s-au dus la Ţarigrad. Pătraşco-vodă, cela bunul, au venit domn în sâmbăta Paştilor, 7062. Deci trecând 3 ani den domniia lui, el s-au dus preste munte, în Ţara Ungurească, cu toţi boiarii lui şi cu multă oaste, trimeţând pre Socol vornicul în Ţara Leşască, la cetatea de la Lvov, de au adus de acolo pre Izabela-

crăiasa şi pre fii-său Ianoş-craiu, aşăzându-l pre crăie în cetatea ot Clujvar. De acolo Pătraşco-vodă s-au întors iar în ţară, de au domnit ani 4. Şi au murit în scaun, septembrie 24, 7066.

Mircea-vodă iar au venit domn al treilea rând. Şi au trimis la boiarii carii era pribegi în Ţara Ungurească, de i-au chemat, făcând mare jurământ. Deci ei crezându-l, s-au sculat de au venit, Stănilă vornicul, şi cu toţi boiarii, şi cu toată curtea, de s-au închinat la Mircea-vodă, de credinţă şi legătură ce-au făcut. Iar când au fost la martie 3 deni, cu meşteşug mare au chemat pre Stănilă vornicul, şi pre toţi boiarii, şi pre amândoi episcopii şi toţi egumenii cu mulţime de călugări, în cetate în Bucureşti. Şi aşa fără véste au năpustit într-înşii pre beşliii lui şi pre mulţi turci, de i-au tăiat pre toţi, vărsându-se mult sânge nevinovat. Da-va seama înaintea lui Dumnezeu! şi au domnit Mircea-vodă 5 ani şi 8 luni, murind în scaun. Îngropatu-s-au în bisérica domnească, în Bucureşti, septemvrie 21 deni, 7068. Deci când au fost a doao săpătămână, puţinei boiari, ce au fost scăpat peste munte, ei au venit cu puţinea oaste, de au făcut războiu cu boiarii Mircii-vodă, la satul Rumâneşti, şi fu izbânda pribégilor. Iar doamna Chiajna a Mircii-vodă şi cu fie-său Pătru-vodă au fugit peste Dunăre; iar boiarii ei au rămas în Giurgiuv. Şi iar au venit al doilea rând de au făcut războiu cu pribegii la sat la Şărpăteşti, şi fu izbânda a boiarilor Mircii. Atuncea au pierit Badea clucerul şi alţi oameni de ai pribégilor. Şi iar au venit doamna Chiajna cu fie-său Pătru-vodă în Bucureşti. Şi trecând o săptămână, iar au venit alţi boiari pribegi, pre apa Oltului, anume: Stanciul Bengăi şi Matei al Margăi, i Radul, i Vâlsan şi alţii, făcând războiu cu Pătru-vodă la sat la Boiani, având lângă dânsul mulţime de turci, şi fu izbânda lui Pătru-vodă, pierind mulţi oameni. Atuncea au venit Stepan, vel-portarul de la Poartă, de au adus steag lui Pătru-vodă de domnie noao, să fie în locul tătâne-său, Mircii-vodă. Adaos-au Pătru-vodă cu mumă-sa la bir 5 aspri. Domnit-au ani 8 şi mazilindu-se s-au dus la Ţarigrad. Şi au venit în locul lui domn frate-său Alexandru-vodă, iar fecior Mircii, mai 7 zile, leatul 7076.

Déci atuncea boiarii câţi era pribegi încă au venit de s-au închinat toţi la Alexandru-vodă. După acéia trecând 2 luni, iar Alexandru-vodă au început de au tăiat mulţime de boiari, anume: Radul logofătul ot Drăgoeşti, i Mihnea ot Bădéni, i sin Udrişte vistierul, i Tudor ot Bucov, i Vladul Caplii, i Pătraşco, i Calotă, i Stan sin Drăguleţului, i Radul stolnicul ot Boldeşti, i Radul sin Socol dvornicul, şi alţii, mesiţa septemvrie 1 deni. Şi au făcut Alexandru-vodă, din jos de Bucureşti, o mănăstire mare, hram Svetaia Troiţă.

Iar când au fost al patrulea an din domnia lui, luând frate-său Pătru domniia la Moldova, fost-au poruncit la Dumbravă dvornicul şi la toată boierimea Moldovei ca să vie înainte, la Focşani. Atuncea Alexandru-vodă încă au ieşit în tâmpinarea lui Pătru-vodă, frăţine-său, de au făcut ospăţ, la sat la Săpăţéni. Iar Dumbravă vornicul cu toată curtea Moldovei, ei au venit să se închine la Pătru-vodă.

Iar deca s-au apropiat, ei fără veste au lovit pre Pătru-vodă şi pre frate-său Alexandru, gonind spre Pătru-vodă pân' la Brăila, iar Alexandru-vodă au fugit la oraş, la Floci. Moldovénii încă, făcând această izbândă, s-au întors la margine la Ionaşco-vodă.

Déci atuncea Ionaşco-vodă au trimis pre Vintilă-vodă cu mulţi lotri, ca să fie domn în Ţara Rumânească. Şi au intrat în cetatea din Bucureşti, şăzând acolo 4 zile. Alexandru-vodă încă au trimis pre o seamă de boairi ai lui cu oaste, anume: Dragomir dvornicul, i Mitrea comisul, i Bratul păharnicul, i Ion pârcălabul, de au lovit pre Vintilă-vodă şi pre acei lotri făr' de véste. Şi atuncea au pierit Vintilă-vodă şi acei lotri toţi; şi iar au venit Alexandru-vodă în scaun în Bucureşti. Şi au adaos în ţară un bir ce i-au zis oaie seacă. Şi ăaî murit în scaunul lui, iulie 25 deni, leatul 7085.

Mihnea-vodă au rămas în locul tătâne-său domn. Şi au trimis pre Mitrea vistierul şi i-au adus steag de la Poartă. Şi au adaos în ţară găleata. Deci când au fost al patrulea an din domniia lui, iar boiarii mehedinţi au rădicat un domn ce i-au zis Radul Popa. Şi au făcut războiu cu Mihnea-vodă la Craiova şi au fost izbânda Mihnii-vodă.

Făcut-au şi o mănăstire, de la Tutana. Domnit-au 6 ani. Şi l-au mazilit turcii, de s-au dus la Poartă.

Pătru-vodă Cercel sin Pătraşco-vodă au venit domn de la Poartă, intrând în Bucureşti august 29 deni, leatul 7092. Şi au făcut bisérica ce iaste în cetatea Târgoviştii. Şi au tăiat pre Mihăilă dvornicul, i Dobromir banul şi pe Gonţea paharnicul. Şi au pus birul curţii foarte mare şi gorştină de oi. Deci trecând 2 ani de la domniia lui, venitu-i-au mazilie de la Poartă şi au trecut muntele cu tot ce au avut.

Mihnea-vodă iar au venit domn al doilea rând. Şi au mai adaos în ţară un bir ce i-au zis năpaste. Şi au pus pre roşii un bir foarte mare; şi pre megiiaşi găleată de pâine şi dijma din 5 stupi un stup. Şi au tăiat pre Stanciul logofătul. După acéia s-au mazilit şi el de la turci. Ducându-se la Ţarigrad, au lăsat légea creştinească şi s-au făcut turc, de voia lui. Şi au domnit Mihnea-vodă al doilea rând 5 ani, 7099.

Ştefan-vodă Surdul au venit domn de la Poartă cu steag şi au domnit ani 1 pol.

Alexandru-vodă au venit domn de la Poartă cu steag şi au domnit ani 1, luni 3.

DE AICEA SĂ ÎNCEPE ISTORIIA LUI MIHAI-VODĂ SIN PĂTRAŞCO-VODĂ, CARELE AU FĂCUT MULTE RĂZBOAIE CU TURCII PENTRU CREŞTINĂTATE PRECUM DE AICEA ÎNAINTE SĂ ARATĂ

Când au fost cursul anilor de la Adam 7101, venit-au Mihai-vodă domn Ţării Rumâneşti. Iar în Ţarigrad împărăţea sultan Murat; iar în Ţara Ungurească era crai Batăr Jicmond; iar la Moldova era domn Aron-vodă. Şi într-acéia vréme împresurase turcii Ţara Rumânească cu datorii multe şi cu nevoi foarte grele, încât nu mai avea să să plătească ţara şi să scape din gurile vrăjmaşilor. Şi începură turcii a coprinde Ţara Rumânească şi a-şi face lăcaşuri şi meceturi. Şi începură a ţiparea creştinii de nevoia turcilor, şi pretutindenea era vaiet şi suspin de răul turcilor, încât însuşi Mihai-vodă cu toţi boiarii să închisese de răul turcilor; şi în multă vréme creştinii zicea: doar să vor potoli turcii de asupră-le; iar ei mai mult rău făcea. Că începuse a călcarea ţara şi légea creştinilor. Ci-şi strânse toţi boiarii mari şi mici din toată ţara şi să sfătuiră cum vor face să izbăvească Dumnezeu ţara din mâinile păgânilor. Şi deaca văzură că într-alt chip nu vor putea izbăvi, deci ei ziseră: numai cu bărbăţiia, să rădice sabie asupra vrăjmaşilor. Deci socoti Mihai-vodă cum ar avea ajutor şi dintr-alte părţi. Deci trimise pre Radul clucerul Buzescul sol la Batâr Jicmon, ca să se înţăleagă una cu dânsul şi să-i dea ajutor oaste, ca să să poată bate cu turcii. Trimis-au şi la Aaron-vodă sol pre Stroe stolnicul Buzescul, ca să-i fie într-ajutor. Şi amândoi fură bucuroşi. Şi îndată trimise Aaron-vodă pre un boiariu al lui, dând jurământ lui Mihai-vodă, ca să să ajute unul cu altul. Aşijderea şi Batâr Jicmon-craiul încă legă jurământ cu Mihai-vodă, ca să fie nedăspărţiţi unii cu alţii.

Deci când fu văleatul 7103, noiemvrie 5 deni, trimise Batâr Jicmon o seamă de oşti, puindu-le şi capete pe Hor-vat Mihai şi pre Bechiş Işfan. Şi veniră la Mihai-vodă în cetate în Bucureşti. Şi îndată tăiară pre toţi turcii câţi aflară acolo. Într-acel război fu rănit Stroe Buzescul la mâna stângă.

După acéia fără zabavă fură turcii scoşi din ţară şi rămaseră creştinii izbăviţi din gurile lor. Deci când fu după război a treia zi, purcese Mihai-vodă cu muntenii şi cu ungurii la Giurgiuv şi ocolind cetatea Giurgiovului, începură a o bate cu tunurile câtăva vréme. Văzând Mihai-vodă că nu poate să o dobândească, căci că venea turcilor ajutor arme şi bucate de la cetatea de la Ruşciuc, o năpusti şi iarăşi s-au întors în scaun în Bucureşti.

Iar sultan Murat, împăratul turcesc, daca au prins de véste, numaidecât au trimis pre Mustafa-paşa, cu mulţime de turci şi cu un domn, anume Bogdan-vodă sin Iancului-vodă, ca să scoaţă pre Mihai-vodă de aici din ţară şi să puie pre Bogdan-vodă domn. Şi venind turcii la Dunăre, la cetatea den Ruşciuc, iar Mihai-vodă deaca prinse de véste, el încă grăbi de-şi strânse oştile şi purcése asupra Dunării, ghenar 8 zile, şi purcése la sat la Pietri. Şi gătindu-se ca să treacă Dunărea, ca să lovească cu Mustafa-paşa, veni-i véste cum au intrat hanul cu tătarii în ţară şi au început a robi şi a prăda. Iar Mihai-vodă foarte să îngrijă tare şi numaidecât să învârteji îndărăt cu toate oştile şi puse tabăra la sat la Hulubeşti şi trimise străji asupra tătarilor, pe Radul Bu-zescul cu fraţii lui, Preda postelnicul, i Stroe stolnicul, i Radul Calomfirescu cu o seamă de oşti alése. Deci când au fost la ghenar 14 deni, ei să întâmpinară cu tătarii, în streji, la sat la Putinei, şi fură biruiţi tătarii de Buzeşti, pierind tătari mulţi, şi vii încă prinsără mulţi. Iar hanul deaca prinse de véste, el încă trimise pre un nepot al lui cu mulţime de tătari şi veniră pân’ la sat la Stăneşti. Iar Buzeştii încă păziră şi le ieşiră în întâmpinare şi să loviră de faţă la ghenar 16 deni, şi fură bătuţi acei tătari. Atunce au pierit şi nepotul hanului cu mulţime de tătari. Iar hanul s-au fost tăbărât la Şărpăteşti împreună cu Mustafa şi cu Bogdan-vodă. Iar Mihai-vodă, deaca prinse véste de dânşii, numaidecât trimise oşti asupra lor cu banul Manta, şi noap-tea, fără véste-i lovi, de i-au tăiat şi i-au gonit pân-i-au trecut Dunărea. Mihai-vodă încă purcesése cu toate gloatele lui, pogorându-se în jos pân’ la Şărpăteşti. Iar hanul, înţelegând, nu-l aşteptă, ci să dăspărţi de Mustafa-paşa şi de Bogdan-vodă şi fugiră. Iar paşa rămase la cetatea

de la Ruşciuc, ca să să mai bată cu Mihai-vodă. Iar Mihai-vodă purcése cu oştile asupra lor şi trecură Dunărea pre ghiaţă pre la Marotin şi pripiră de să loviră unii cu alţii, la ghenar 25 deni, şi fură bătuţi turcii. Atuncea au pierit şi Mustafa-paşa cu mulţime de turci. Bogdan-vodă încă de-abia au scăpat. Şi arseră Ruşciucu, şi toată marginea ţărăi lor şi să învârtejiră cu multă dobândă la scaunul lui, la Bucureşti.

Bătând Mihai-vodă acéste războaie, trimise pre Mihalcea banul cu oşti de arseră Dârstorul. Iar turcii din Hârşova încă ieşiră cu oaste împotriva Predii spătaru şi a Radului comisului. Şi păziră de să loviră cu turcii, şi fură biruiţi turcii; gonindu-i pre ghiaţă, îi tăiară foarte rău. Şi aprinseră şi Hârşova.

Făcându-se acéste războaie, iar Horvat şi Bechiş Işfan, căpitanii ungurilor, avură împutăciune cu Mihai-vodă. Iar Mihai-vodă nu-i suferi, ci-i trimise la Batâr Jicmon-craiul. Şi-i trimise alţi căpitani, pre Kiraly Albert. Iar Mihai-vodă îl trimise cu banul Manta la cetatea Brăilii. Şi acolo tocmind oştile, începură a o bate cetatea tare şi o sparseră pân-în pământ, şi mulţi turci périră.

Făcându-se acéste războaie şi nevoindu-se Mihai-vodă foarte tare pentru creştini, iar Batâr Jicmon, craiul unguresc, socotise că nu va mai avea Mihai-vodă nici o nevoie de turci, ci făcu sfat cu toţi voievozii Ardealului cum să scază pre Mihai-vodă despre Ţara Muntenească, să fie mai mic şi ascultătoriu de poruncile lui şi să-i oprească ţara cu tot venitul ei. Iar Mihai-vodă deaca prinse de veste, el nu să putu suferi, ci trimise la Batâr Jicmon boiari bătrâni sfetnici, anume: Evthimie mitropolitul cu amândoi episcopii şi pre Mitrea dvornicul, i Isar logofătul, i Dumitru dvornicul, i Radul Buzescul şi alţi mulţi boiari de ţară, cum Mihai-vodă să fie ascultător de Batâr Jicmon, iar de ţară să n-aibă scădere, ci să şi-o ţie deplin; şi să se ajute unii cu alţii, le-au fost jurământul dentâi.

Dentr-aceşti boiari ce-i trimisése Mihai-vodă pentru tocmeală, învrăjbitoriul diavolul umblase în mijlocul lor, de să apucară unii ca aceia mai mult să facă vrajbă decât pace, cum să scază pre Mihai-

vodă din ţară. Iar ceilalţi boiari ce să nevoia să slujască domnu-său în dreptate, de nepriiateni fură biruiţi. Şi scăzură pre Mihai-vodă despre domniia ţării şi despre venitul ei, numai să fie tocma cu căpitanii lui. Şi alése Batâr Jicmon 12 boiari juraţi munténi puindu-i ispravnici preste tot venitul ţării şi să fie supt porunca lui. În vrémea aceia fiind Aron-vodă domn Moldovei, trimise Batâr Jicmon oşti ajutor şi căpitan pre ei Bărcea An-dreiaş. Şi nevoindu-se Aron-vodă pentru creştini tare, tăiară turci mulţi, ca să dobândească cinste. Iar el căzu la mare pacoste şi năpaste pentru multe pâri mincinoase, că trimise Batâr Jicmon de-l legă cu doamnă-sa şi-i luară toată avérea, scoţându-l din ţară cu mare ruşine, băgându-l în temniţa Vinţilor, tăindu-i boiarii şi toate capetele, la aprilie 23 deni, 7103. Şi puseră domn, în locul lui, pre Răzvan, care era agă la Aron-vodă, şi-i schimbară numele: Ştefan-vodă. Iar Mihai-vodă, deaca prinse de veste, foarte să întristă. Pre aceia vréme muri şi sultan Murat şi luo împărăţii sultan Mehmet. Şi deaca stătu el împărat, nu putu răbda atâta ruşine, ci alese pre Sinan-paşa cu mulţime de turci, trimiţându-i asupra lui Mihai-vodă. Viind pân’ la Ruşciuc, făcură pod preste Dunăre. Mihai-vodă deaca înţelése de aceasta, el încă îşi strânse oştile, ca să iasă împotriva vrăjmaşilor. Trimise şi la Ştefan-vodă al Moldovei ca să-i vie cu oşti ajutor. Şi îndată purcese gata.

Iar Batâr Jicmon trimise la Rodoful, împăratul creştinesc, ca să-i dea pre soru-sa, să-i fie crăiasă. Trimise şi la Mihai-vodă ca să vie, să fie şi el la nuntă, că nu ştiia de turci că vin asupra Ţării Munteneşti.

Iar Mihai-vodă văzând atâţia vrăjmaşi că vin asupra creştinilor, trimis-au la Batâr pre Stroe Buzescul, i Radul Calofirescul cu daruri scumpe de nuntă. Şi spuseră şi această véste, cum turcii, cu toată puterea împărătească, au sosit la Dunăre şi au făcut pod să treacă asupra creştinilor. Atuncea Batâr degrab trimése în toată ţara lui de-şi strânse toate oştile, şi trimise şi la împăratul creştinesc, de-i déde o seamă de oşti ajutor.

Iar pân’ vru a veni ajutoriul de la Batâr, turcii trecură Dunărea şi începură a robi şi a prăda. Şi-şi puseră tabăra la sat la Călugăreni. Iar

Mihai-vodă deaca văzu că i se zăboveşte ajutoriul, el îşi strânse oastea câtă avu şi pripi de să loviră cu turcii de faţă, în apa Neajlovului, în vadul Călugărenilor. Şi fu război foarte mare la avgust 13 deni, de dimineaţa pân-în seară; şi mult sânge se vărsă, cât şi apa era amestecată cu sânge. Atuncea Sinan-paşa, văzând că nu-i sporeşte, înturnatu-s-au cu ruşine. Deci el strânse toţi paşii şi toate căpeteniile oştilor şi făcură năvală mare asupra lui Mihai-vodă, ca să izbândească într-un chip, şi luară câteva tunuri. Atunci Mihai-vodă văzând atâta hărborie mare, el încă îşi strânse toţi boiarii şi toţi căpitanii, şi ieşiră întru întâmpinarea lor de faţă. Şi aciişi Mihai-vodă, cu mâna lui, tăie pre Caraiman-paşa şi înfrânseră pre turci înapoi. Iar boiarii şi căpitanii, pre capete, năvăliră asupra turcilor, de-i tăia şi-i îneca în tină. Deci cu câtă hvală venea Sinan-paşa la acel război, mai cu multă ruşine să întoarse. Şi luo Mihai-vodă toate tunurile înapoi şi multe steaguri turceşti.

Iar când fu preste noapte, Mihai-vodă făcu sfat cu boiarii, cum ajutoriul nu mai vine de la Batâr, şi fiind Mihai-vodă cu puţinea oaste, nu vor putea sta împotriva turcilor, că era foarte mulţi; ci socotiră cum vor face să să poată lupta cu atâţea vrăjmaşi. Ci să déderă înapoi, pre apa Dâmboviţii în sus la sat la Stoeneşti, aşteptând de la Batâr să le vie ajutoriul. Iar turcii înţelegând de aceasta, să rădicară cu toţii de veniră la Bucureşti şi făcură acolo cetate şi ajun-seră şi pân-în Târgovişte şi acolo încă făcu cetate; şi cuprinseră toată Ţara Muntenească. Atuncea Ieremiia-vodă Moghila, el înţelegând de Ştefan-vodă cum s-a sculat cu toate oştile să vie ajutoriu lui Mihai-vodă, el încă au venit cu oate leşască, de au intrat în Iaşi, să fie domn Moldovei. Iar Ştefan-vodă trecu muntele cu toată oastea lui şi merse de să împreună cu Batâr, că purcesése şi el să vie să să împreune cu Mihai-vodă. Şi câteşi 3 domnii să împreunară, la octomvrie 6 deni, 7104, şi purcéseră toţi asupra turcilor. Iar ei văzând că le vin atâtea oşti asupră-le, ei nu aşteptară, ci toţi dă pretutindenea, déteră dosul a fugi. Şi aléseră pre Ali-paşa cu o seamă de oşti ca să păzească cetatea Târgoviştii, iar Sinan-paşa cu oşti veniră la Bucureşti. Iar

Batâr, Mihai-vodă, i Ştefan, cu toate oştile, veniră de ocoliră cetatea din Târgovişte şi îndată fu aprinsă. Turcii, câţi fură acolo, toţi pieriră, iar pre Ali-paşa, îl prinseră viu şi-l trimiseră în temniţa Chiutvarului. Dupre acéia purceseră după Sinan-paşa pân-ajunseră la cetatea Giurgiovului şi îndată stricară podul. Tăind mulţime de turci îi înecară în Dunăre şi sparseră şi cetatea, fiind atâta perire în turci. De-abia au scăpat Sinan-paşa cu puţinea oaste, şi cu multă ruşine fură scoşi din ţară. Şi scoaseră de la mâinile lor robi mulţi făr' număr. Şi de acolo să întoarseră cu veselie şi cu multă dobândă, şi toţi creştinii déderă har lui Dumnezeu.

Atuncea Batâr Jicmon, deaca văzu pre Mihai-vodă cu atâta vitejie şi cu atâta înţelepciune, slobozit-au Ţara Rumânească cu tot venitul ei, ca să fie iar pre seama lui Mihai-vodă. Şi să înturnară cineşi la ţara lui.

Pre vréme ce purcese Batâr ajutor lui Mihai-vodă de bătură pre turci în Ţara Muntenească, au fost trimis craiu o seamă de oşti şi la Lipova, şi la Ianova, şi la multe cetăţi demprejurul lor şi mult rău făcură turcilor.

În vrémea acéia rădicatus-au şi hanul cu mulţime de tătari, ca să vie asupra Ţării Munteneşti şi viind pren Ţara Moldovei, iar Ieremiia-vodă cu moldovenii şi cu leşii pripiră dă le ieşiră înainte la Ţuţora şi făcură acolo şanţ mare şi să bătură acolo 3 zile şi nu biruiră nici unii, nici alţii. Deaca văzură tătarăi că nu pot folosi nimic, făcură pace unii cu alţii şi să întoarse hanul cu tătarii iar în ţara lor, şi leşii aşijderea, iar el încă să aşăză în scaunu-şi.

Atunce şi Ştefan-vodă, deaca prinse de véste că s-au răsipit oştile Ieremiei-vodă, el ceru de la Batâr oşti ajutor. Şi îndată i să déde şi purcése asupra Ieremiei-vodă, la noiemvrie 27 deni, leatul 7105. Iar Ieremiia-vodă, deaca prinse de véste, el încă îşi strânse oştile şi trimise la starostea de la Cameniţă de-i déde léşi ajutor. Şi să întâmpinară unii cu alţii la Suceavă, şi fu biruit Ştefan-vodă. Şi el fugind, fu prins dă nişte ţărani şi îndată îl înţepă Ieremiia-vodă, iar oastea îi pieri cu totul.

Batâr încă, înţelegând de aceasta, foarte să întristă. Şi netrecând multă vreme, Batâr iar îşi strânse toate oştile şi purcese asupra Timişoarei, şi începură a o bate de toate părţile. Iar hanul cu tătarâi încă venise să fie ajutor cetăţii, şi brodiia în toată vremea furiş, de loviia oastea ungurească. Iar Batâr, deaca văzu că n-are războiu de tătari, el lăsă străji să păzească cetatea şi purcése asupra tătarilor şi să loviră de faţă, şi fură biruiţi tătarii. După acéia iar să întoarse Batâr la cetate, bătând-o 3 săptămâni. De multe ori făcură şi năvală şi nu putură face izbândă. Şi să întoarse craiul iar la scaunul lui.

Iar când fu la cursul anilor 7105, mai 6 deni, trimise Mihai-vodă pre Velicico cu haiducii la Baba, de o ocoliră şi o bătură şi o aprinseră şi multă bunătate şi avuţie dobândiră.

Şi întorcându-se înapoi cu dobânda, iar turcii să strânseră de toate părţile şi purcéeseră dupre Velicico şi-l ajunseră la un loc ce să chiamă Comisul şi déderă războiu unii cu alţii, şi fu războiu 3 zile; turcii tot să înglotiia, şi fu biruit Velicico, şi periră toţi haiducii şi-şi luară turcii tot pleanul înapoi.

Mihai-vodă foarte să întristă. Iar când fu la iulie 16 deni, alése Mihai-vodă oşti care era mai de folos şi le puse căpitan pre Farcaş-aga şi-i trimise la Diiu ca să-l dobândească; şi trecură Dunărea pre la Jdegla. Iar turcii încă le prinse de véste, mulţime cu totul, şi nu ieşiră să se lovească de faţă, ci să ascunseră, de făcură meşteşug. Că mergând oştile lui Mihai-vodă făr' de nici un teamăt, iar turcii îi loviră de faţă şi fără véste. Şi fu războiu tare multă vréme, însă cea de apoi, biruiră turcii spre oastea lui Mihai-vodă. Şi câţi fură călări printr-înşii scăpară câte ceva, însă puţinei; iar pedestraşii pieriră cu totul.

După acéia, Mihai-vodă deaca pierdu atâţea voinici, el fu scârbit. Şi începu a trimite pen toate ţările streine, ca să strângă voicnici viteji şi aduse leşi şi cazaci şi de tot feliul de oameni, cari-i erau de folos.

Strângându-şi Mihai-vodă oaste, ca să se lupte cu turcii, iar nişte nepriiateni porniră pâră mincinoasă asupra lui Mihai-vodă. Deci Batâr Jicmon-crai, cum s-au lepădat Mihai-vodă, şi s-au împrietenit cu

turcii, Batâr Jicmon făcu sfat cu toţi voievozii Ardealului, ca să afle de dreptatea lui Mihai-vodă. Iar Mihai-vodă, deaca-l chemară, el să temu de înşălăciune şi de pâră mincinoasă şi purcese Mihai-vodă să să împreune cu Batâr Jicmon numai cu 2-3 boiari, anume Mihalcea banul, i Radul Buzescul şi alţi boiari. Iar Batâr Jicmon deaca văzu că vine Mihai-vodă bucuros la împreunare, el încă trimise postelnicul cel mare, Jenea Poncraţ, cu mulţi némţi, şi cu 40 de cucii şi cu multă cinste înaintea lui Mihai-vodă. Ci dăscălecară în cetate în Beligrad şi să împreunară cu mare cinste, mesiţa dechemvrie 19 deni, leatul 7106. Şi fură împreună 10 zile, şi multă cinste petrecură şi mai mare credinţă legară şi întocmiră toate lucrurile şi să înturnă Mihai-vodă cu mare bucurie la scaunu-şi. Iar Batâr Jicmon purcese la împăratul creştin. Şi trimise şi Mihai-vodă pre banul Mihalcea cu Batâr Jicmon împreună pentru tocmélele ţărilor.

Şezând Mihai-vodă cu toţi boiarii la scaun, veni véste cum sultan Mehmet s-au scornit din scaunu-şi, din Ţarigrad, cu tot Răsăritul şi cu toată putérea lui, cu turcii şi cu tătarii, şi purcése să se bată cu împăratul creştinesc Rodoful. Şi dăscălecară la cetatea Egherul şi începură a o bate cetatea de 3 părţi. Iar împăratul creştin, deaca prinse de véste, el îşi strânse oştile şi le trimise cu frate-său Maximiian asupra turcilor. Şi sări însuşi Batâr Jicmon-craiul, capul lui, cu toate oştile şi să împreunară cu Maximiian şi purcése asupra vrăjmaşilor. Iar sultan Mehmet, împăratul turcilor după ce bătu cetatea Egherul, veni-i veste cum îl împresoară Maximiian şi cu Batâr Jicmon-craiul şi cu toate oştile. Iar sultan Mehmet lăsă-şi oamenii în cetate şi el, cu toate oştile, purcése la Cârsteşti. Şi să loviră de faţă unii cu alţii şi fu război mare şi tare, în 5 zile şi în 5 nopţi, şi fu vărsare de sânge multă într-amândoao părţile, însă mai pierea turcii, şi déderă turcii dosul a fugirea pân-ieşiră den tabără, şi din corturi şi din toată marha lor. Şi vrea şi fost dobânda şi izbânda creştinilor. Iar creştinii nu să ştiură cumpăta, ci să déderă a jăhui. Deci pentru multă lăcomie a avuţiei, ei îşi puseră toţi capetele, cum scrie şi la sfânta scriptură véche, că lăcomiia iaste rădăcina tuturor răutăţilor. O, amar mare! Că

văzând turcii atâta netocmeală întru creştini, pentru lăcomiia lor, curând să întoarseră procleţii de turci asupra lor şi atâta fu moarte mare între creştini, cât fu voia lui Dumnezeu. Iar Maximiian cu câţi scăpă, el să întoarse la scaunul lui; iar Batâr Jicmon-craiul, câţi au scăpat cu el, iar s-au întors la scaunu-şi, la Beligrad, şi rămaseră turcii cu atâta bucurie.

Deci turcii începură a să semeţi şi începură a ieşi în Ţara Muntenească, pre marginea Dunării, şi prinseră turcii a prăda şi a robi ţara. Deci Mihai-vodă încă strânse oştile şi purcése asupra Necopoei. Şi mergând Mihai-vodă prin ţară, întâlni o seamă de turci pre apa Teleormanului robind şi stricând ţara. Deci îi prinseră pre toţi vii, pân' sosi şi Mihai-vodă în vad la Necopoe. Şi ocoli cetatea Turnul, şi-l bătură şi-l arseră. Deci grijindu-se Mihai-vodă să treacă la Necopoe, veni-i véste den sus cum sultan Mehmet, împăratul turcesc, au biruit pre Maximiian şi pre Batâr Jicmon-craiul. Deci Mihai-vodă să întristă şi începu a face pace cu turcii şi cu sangeacul Necopoei. Şi fu Mihai-vodă în loc 5 zile, şi legară pace, şi să dăruiră cu daruri scumpe. Şi fură acestea toate la octomvrie 6 dni, 7107.

Pre acéia vréme Batâr Jicmon-craiul supărase-i-se cu oştile şi bătându-se cu turcii şi-şi închină ţara împăratului creştinesc, cum să-i poarte grija. Şi împăratul trimise 2 comisari, anume Suhai, 3 episcopi şi pre Iştfansin. Şi jurară ţara şi toţi domnii Ardealului, cum să fie pre mâna împăratului. Şi prinseră pre Jujica cancelarul la Batâr Jic-mon şi-l trimiseră în cetate la Sacmar, şi acolo-i tăiară capul. Iar Batâr Jicmon el îşi năpusti crăiia sa în loc şi să duse însuşi, la împăratul creştin. Iar împăratul îi déde o cetate, anume Epuliia. Aceasta să adevără cum îşi déde ţara pre o cetate.

Pre aceia vréme iarăşi trimise sultan Mehmet un paşă, anume Mehmet-paşa vezirazemul, cu mulţime de turci şi tătari fără număr asupra creştinlor şi dăscălecară în cetatea Oradiei. Deci unii bătea cetatea, iar alţii prăda ţara. Însă Batâr Jicmon după ce-şi năpusti ţara întâi, apoi mult să căi, însă năpusti cetatea Epuliei şi noaptea fugi den cetate şi veni iar la scaun la Ardeal. Şi în ce ceas sosi, i să închinară

toţi domnii, şi voievozii şi toată Ţara Ardealului. Şi prinseră pre acei comişari împărăteşti de-i legară şi-i trimise la Mihai-vodă, pentru cea prietenie şi credinţă dentâi, ca să fie iar unul cu altul. Şi trimise la Mihai-vodă să-i dea oşti ajutoriu să se apere de vrăjmaş. Şi-i déde 3.500 de voinici şi le puse cap pre aga Leca.

Pre acéia vréme era un paşa Hadâm-paşa, pre care-l trimisése împăratul turcesc să fie paşa la margine, la Diiu. El încă avusése împutăciune cu Mihai-vodă, ci trimisése la Mehmet-paşa den Dârstor, ca să meargă cu oşti să apuce scaunul lui Mihai-vodă. Deci el degrab strânsése oştile şi ieşise să să lovească. Iar Mihai-vodă încă trimisése oşti cu Dumitru dvornicul împotriva lui Mehmet-paşa, de-i bătură şi-i goniră luându-le şi 2 steaguri de le-au dus la Mihai-vodă în Caracal. Şi foarte să îmbărbătă şi strânse toate oştile în grab de purcese şi el asupra lui Hadâm-paşa. Şi trecu Mihai-vodă Dunărea cu toată gloata pre dân sus dă Necopoe şi să loviră de faţă cu Hadâm-paşa şi fură biruiţi turcii şi pieriră mulţi, luându-le şi toate tunurile, şi toată tabăra.

Şi după ce bătură pre turci, iar Mihai-vodă să apucă şi de cetatea Necopoei şi începură a o bate cu tunurile. Însă când fu septemvrie 10 dni, sâmbătă, făcu Mihai-vodă năvală foarte mare şi o bătură multă vréme şi nu putură intra în cetate, că spărgea zioua, iar turcii zidia noaptea. Deci şăzu Mihai-vodă în loc 3 zile şi tot plenuia Ţara Turcească. Şi după acéia el purcese cu toate oştile în sus, cătră Diiu, tot prădând den Dunăre pân-în munţi, până sosi împotriva Diiului. Iar sangeacul de acolo încă trimise degrab de strânse toţi turcii den ţinutul Diiului şi trimise şi la beiul de la Baba, de veniră cu oşti într-ajutor, ieşind întru întâmpinarea lui Mihai-vodă, în şesul Diiului. Şi fu războiu tare multă vréme. Céia de apoi fură biruiţi turcii de Mihai-vodă; şi multă pieire să făcu turcilor, cât puţini scăpară în cetate, iar alţii fură tăiaţi, alţii goniţi şi răsipiţi. Să spunem de Mihai-vodă ce i să întâmplă într-acest războiu, gonind turcii şi răsipindu-i în toate părţile. Iar turcii, însă o ceată, deacă văzură pieirea, ei să întoarseră cu mare hărborie asupra lui Mihai-vodă şi atuncea să alese unul den turci cu suliţa şi o împoncişă asupra pântecilui lui Mihai-vodă şi o înfipse în pântece. Iar

Mihai-vodă deaca văzu că piiare, el apucă suliţa cu amândoao mâinile de fier şi căuta în toate părţile ca să-i vie cineva den boiari ajutor, să-l izbăvească den pieire. Şi alţii mai aproape nu să aflară făr' 2 boiari, anume Preda Buzescul şi cu frate-său Stroe stolnicul. Ei grăbiră şi tăiară capul turcului şi pre célealalte soţii ale lui şi izbăviră pre Mihai-vodă din mâinile turcilor. Şi multă bărbăţie arătară Buzeştii înaintea lui Mihai-vodă, căci să luptară cu vrăjmaşii şi izbăviră pre domnul lor den pieire.

După ce bătură acest războiu, şezu Mihai-vodă supt cetate 10 zile deplin, arzând împrejur toată marginea Ţării Turceşti, şi iar să întoarse Mihai-vodă cu toate oştile şi cu toată dobânda, ca să treacă Dunărea pre la Ruşavă. Însă când fu oştile jumătate trecute, să lăsă vânt cu vihor pre Dunăre, şi atunce să împărţiră oştile şi rămaseră jumătate aşteptând 10 zile pân' să potoli vântul. Iar oştile au tot plenuit şi au ars Ţara Turcească. Déciia trecură cu toată dobânda de să adunară la noiemvrie 5 deni, leatul 7107. Şi să întoarse Mihai-vodă în scaun în Târgovişte cu toţi boiarii.

Pre acea vréme Batâr Jicmon-craiul iar intrase în multe gânduri, care nu i-au fost nici de un folos, nici lui, nici ţării, cum zice că omul înţelept află calea şi pe unde n-au umblat, iar deaca-şi pierde firea, rătăceşte şi pre unde au umblat, ca şi Batâr Jicmon-craiu, încă nu-i ajunse cât întâi îşi închină ţara la împăratul nemţesc şi apoi lăsă şi credinţa ce făcuse cu împăratul, năpustind cetatea Epuliei, şi veni iar la Ardeal şi să apucă cu Mihai-vodă de cea prietenie dintâi. Apoi el nici aşa nu să aşăză, şi iar gând rău ca să să desparţă de Mihai-vodă şi să închine Ardealul turcilor. Ci aminterea n-au avut cum face pentru cel jurământ rău şi greu, ce au făcut cu Mihai-vodă, cum, pân' va fi el crai în Ardeal, turcii să n-aibă treabă. Deci făcu Batâr Jicmon sfat hiclean şi trimise în Ţara Leşască, la văru-său Batâr Andreiiaş, cum să vie, să fie craiu în locul lui; şi el să facă tocmeală cu turcii, ca să înşale pre Mihai-vodă.

Şi veni Batâr Andreiaş, în cetatea Mediiaşului. Acolo să împreună cu Batâr Jicmon şi să strânseră toţi voievozii şi némişii,

jurând toţi cu Batâr Andreiaş. Iar Batâr Jicmon au ales o cetate, anume Veliciul, şi el însă purcése de să duse în Ţara Leşască, iar Batâr Andreiaş, rămase a fi craiu Ardealului.

Atuncea Ieremiia-vodă, domnul Moldovei, deaca să aşăză Batâr Andreiaş pe crăie, iar el trimise cărţi la Batâr Andreiaş, cum să fie amândoi una şi să scoaţă pre Mihai-vodă din mijlocul lor. Şi de nu va ieşi de voie, ei să rădice oşti asupra lui să-l prinză, să-l dea turcilor. Şi Batâr Andreiaş fu bucuros acelui sfat rău şi trimise sol la Mihai-vodă pre un nemiş, anume Ciomârtan Tamaş, cum să iasă Mihai-vodă din ţară cu pace, că apoi va încăpea în mâinile turci-lor. Iar Mihai-vodă deaca auzi acel sfat rău şi amar, el încă-şi strânse toţi boiarii şi făcură sfat foarte de folos.

Deaca văzu Mihai-vodă că i să rădică atâta rău pre cap, el într-altă parte nu cugetă, ci trimise la împăratul nemţesc, de unde avea de atâta vreme milă şi ajutor, şi-i obidi de toate câte i să întâmplă pre capul lui, şi-i cerşu Mihai-vodă oşti ajutor cum să iasă împotriva lui Batâr Andreiaş, care să închinase turcilor. Iar împăratul nemţesc fu bucuros să-i facă de toate pe voia lui. Într-acéia Mihai-vodă să veseli şi degrab trimise de-şi strânse toate oştile şi purcese la Ardeal asupra lui Batâr Andreiaş. Trecând muntele, dăscălecară în luncile Braşovului, şi acolo veniră toţi braşovenii de să închinară la Mihai-vodă cu daruri scumpe. Iar Mihai-vodă deaca văzu că i să închină cetăţenii, să veseli. Şi trimise la Radul Buzescul şi la Udrea banul, să saie şi ei cu toate oştile Craiovei şi ale Jiiului şi cu ale Mehedinţilor, să iasă cu iale înaintea lui Mihai-vodă, cătră luncile Sibiiului.

Iar Batâr Andreiaş, deaca înţelese de Mihai-vodă că au intrat cu toate oştile în ţară în Ardeal, el degrab strânse toate oştile şi purcese şi el cătră Sibiu, împotriva lui Mihai-vodă. Şi făcu şanţ şi răzimă oastea lui, Batâr Andreiaş, de cătră zidul cetăţii Sibiiului. Iar oştile lui Mihai-vodă încă să strânseră toate, şi toţi boiarii şi puseră tabăra la sat la Veştem.

Deci când fu la octomvrie 17 dni, miercuri, arătară-se străjile lor şi să văzură oştile unele cu altele. Iar deaca văzu Batâr Andreiaş, cum

Mihai-vodă iaste gata de război, el foarte să îngrijă tare şi vru atuncea să să sfătuiască de pace. Oh, nepricepută minte omenească! Câtă vreme fu de a tocmi ţara şi a face pace, şi nu tocmiră, ci vru să tocmească când nu fu nici de un folos. Că trimiţând unii la alţii pentru pace, iar mai mare vrajbă făcură. Că deaca să văzură oştile, ei năvălea spre sfadă şi pace nu putură tocmi. Şi să gătiră şi loviră unii cu alţii la octomvrie 18 dni, joi. Şi fu război foarte tare până seara, şi făcură încă a-i învinge Batâr Andreiaş cu ungurii, dar apoi birui Mihai-vodă cu muntenii. Şi mult sânge să vărsă, şi multe trupuri rămaseră pre câmpii Sibiiului.

Batâr Andreiaş, deaca văzu că-i fugiră voinicii şi i să sparse oastea şi fu izbânda lui Mihai-vodă, iar Batâr Andreiaş el tare începu a blestema pre Irimiia-vodă, căci scorni pre Mihai aupră-i, de-şi răpuse ţara şi crăiia şi să alése cu puţini voinici şi plecă a fugi, să scape în Ţara Leşească. Deci dobândi Mihai-vodă scaunul de crăie, şi tot Ardealul, şi toată Ţara Bârsii şi toţi săcuii.

Deci şăzu Mihai-vodă în scaun în Beligrad, octomvrie 26 dni, într-o zi luni.

Să spunem dar şi de Batâr Andreiaş, ce i s-au întâmplat după spartul războiului. Fugind să pribegească, el fugi pân-în codrii Ciucului şi acolo rătăci şi umblă oarecâtăva vréme rătăcit şi nemâncat, pân-îl birui foamea şi nimeri la nişte păcurari, unul săcui, altul muntean. Şi le spuse cum că el iaste Batâr Andreiaş, craiul Ardealului, şi cum i s-au întâmplat de s-au bătut cu Mihai-vodă şi l-au scos din ţară şi cum fugind să scape în Ţara Leşască, el au rătăcit şi au flămânzit. Iar acei 2 păcurari îl duseră la lăcaşul lor, de-l ospătară şi după ospăţ, el să rugă celor păcurari ca să-l povăţuiască. Deci să sculă cel păcurar săcui de să făcu a-l povăţuire, şi-i tăie capul. Şi-l băgă într-o traistă şi-l duse la Mihai-vodă. Şi-i spuse de toate, cum au rătăcit şi au nemerit la sălasul lor, şi după ospăţ s-au făcut a-l povăţui şi i-au tăiat capul, că socoti păcurariul că foarte va avea dar mare de la Mihai-vodă. Iar Mihai-vodă deaca văzu că iaste capul lui Batâr Andreiaş, foarte rău îi păru de moartea lui. Şi degrab trimise unde rămăsése trupul de-l

aduseră şi-i puseră capul la trup şi-l îngropară în Beligrad, în biserica crăiască, şi-l petrecură cu multă cinste, cu toţi boiarii şi cu némişii Ardealului. Păcurariul deaca tăiă capul lui Batâr Andreiaş şi-l duse la Mihai-vodă, cum spune scriptura că: cu ce măsură vei măsura, ţi se va măsura; deci Mihai-vodă zise de tăie capul păcurariului, altul aşa să nu mai facă.

Deci dobândi Mihai-vodă 2 ţări: Ardealul şi Ţara Rumânească. Şi în Ţara Muntenească trimise domn pre fie-său, Nicolae-vodă şi să aşăzară domni fiiul şi tatăl în 2 ţări, domnind ei ţările întru toată veseliia.

Iar lui Mihai-vodă veni-i sol de la împăratul creştinesc Rodoful, anume Osnu David şi Sechil Mihail. Şi aduseră solii véste cum să se lase Mihai-vodă de toată Ţara Ardealului, să fie numai, pre mâna împăratului şi să se întoarcă la ţară-şi, să-şi ţie Ţara Muntenească. Iar Mihai-vodă încă făcu sfat cu toţi boiarii şi cu némişii Ardealului şi cugetară să nu dea Ardealul împăratului creştinesc, numai să fie dajdnic împăratului creştin, iar de domnie să fie tot Mihai-vodă. Şi acest sfat să potrivi, cum zicee David prorocul la capul 20. Deci nu putu într-alt chip, numai alese 2 boiari, anume pre Mihalcea banul şi pe Stoica logofătul, şi-i tri-mise la împăratul nemţesc cu solii, cum să lase împăratul Ardealul să-l domnească Mihai-vodă şi să fie dajdnic. Iar împăratul nu le déte nici un răspuns, făr' numai ce-i fusese lui pohta dintâi. Iar Mihai-vodă iar strânse a doao oară sfat şi-şi aduseră aminte cum întâi era ţara ocolită de vrăjmaşi, iar acum au dat Dumnezeu de iaste domn a doao ţări. Şi-i plecară mintea lui Mihai-vodă a nu să pleca celui mai mare, ci ziseră că nu va avea nevoie de împăratul, ci-l va lăsa de va ţinea Ardealul.

Déci să începură sfaturi multe întru toţi oamenii. Iar Mihai-vodă deaca văzu că nu-i va fi Ardealul cu pace, el începu a face pace cu carii îi era lui vrăjmaşi întâi. Că trimise la sultan Mehmet, împăratul turcesc, şi cu mare bucurie primi pre Mihai-vodă şi degrab trimise-i şi steag. Şi trimise şi la craiul leşăsc pentru pace şi pentru tocmeală, ci nu să putură tocmi, ci umblară cu cuvinte deşarte.

Iar împăratul Rodoful nemţesc deaca văzu pre Mihai-vodă că să împacă cu turcii şi să împrietenéşte cu streinii şi să desparte de el, foarte să îngrijă, şi socoti cum că-i va face Mihai-vodă scădére de împărăţie, deaca s-au închinat turcilor. Şi socoti împăratul cum va face cu putere şi cu armă să sară şi să scoaţă pe Mihai-vodă den Ardeal.

Iar Mihai-vodă nu-şi mai aduse aminte de cea de apoi, cum că nu-şi va lăsa împăratul nemţesc cuvântul să stea în deşărt, ci-şi înălţă Mihai-vodă sfatul şi mintea de om neînţelept şi de pizma cea de dămult a Irimiei-vodă, ce să sfătuise cu Batâr Andreiaş, spre răul lui Mihai-vodă. Iar Mihai-vodă să ridică asupra Ieremiei-vodă cu oşti mari, la mai 6 dni. Şi intră Mihai-vodă cu oşti în Moldova. Iar Ieremiia-vodă deaca prinse de véste, el trimise de-şi strânse şi el toate oştile Moldovei şi cu léşii, ca să iasă împotriva lui Mihai-vodă. Iar deaca merse Ieremiia-vodă împotriva lui Mihai-vodă, el să întoarse dă plecă spre cetatea Hotinului, fugind Ieremiia-vodă de témerea lui Mihai-vodă. Iar oştile lui ajunseră pre oştile Ieremiei-vodă la un loc anume Jajcea. Şi fu acolo război mare oarecâtăva vréme şi mulţi moldoveni şi leşi pieriră. Décii moldovenii déderă dosul a fugi şi leşii aşijderea, pân' să apropiiară de cetatea Hotinului.

Décii iar să opriră a da război. Mihai-vodă îi pripi. Ei deacă văzură că vor pieri toţi, câţi scăpară, ei să închiseră cu Ieremiia-vodă în cetatea Hotinului. Mihai-vodă începu a bate cetatea şi o bătură 3 zile. Iar deaca văzu Mihai-vodă că nu o va putea sparge, puse paznici împrejurul cetăţii şi să înturnă în Moldova, în scaun, în Iaşi. Iar Irimiia-vodă deaca văzu că-l vor scoate din cetate, el ieşi furiş într-o noapte cu toţi boiarii lui şi fugi în Ţara Leşască. Iar Mihai-vodă începu a să scrie şi a să mărturisi cum că iaste domn a 3 ţări. Atuncea boiarii şi bătrânii Moldovei pohtiră de la Mihai-vodă să le dea domn pre fie-său, Neculai-vodă. Şi să făgădui Mihai-vodă că le va face pre voie. Apoi în urmă să socoti Mihai-vodă cum că iaste fie-său mic şi nu va putea fi domn într-o ţară de margine ca aceia, căci tot să temea de Irimiia-vodă. Deci Mihai-vodă să lăsă de acea tocmeală. Şi tocmi oştile şi le puse capete mari 4 boiari, anume: Udrea hatmanul, şi pre Androne

vistierul, şi pre Sava armaşul şi pre Negre spătarul, ca să ţie Ţara Moldovei.

Iar Mihai-vodă să întoarse în scaun în Belgrad. Şi aciiaşi veniră olaci de la Rodoful, împăratul nemţesc, cerşând Ţara Ardealului să fie a lui şi să-şi ţie Mihai-vodă Ţara Mol-dovei şi Ţara Rumânească, că-i va ajunge. Iar Mihai-vodă nu să îndura de Ardeal, ci să siliia să-şi tocmească de cătră împăratul ca să ţie Ardealul. Şi trimise 2 boiari: pre Tu-dosie logofătul şi pre Corneş Gaşpar, rugându-se împăratului să-i lase Ardealul, că l-au dobândit cu sabiia, şi să-l slo-boază asupra turcilor; să meargă întâi la Timişoară, să o ia de la turci şi să o ia împăratul. Atuncea Mihai găti pre Marco-vodă, sin Pătru-vodă şi-l trimise la Moldova să fie domn. Şi trimise cu dânsul pă Preda Buzescul. Şi deaca sosiră în Iaşi, începură a să veseli. Iar oştile Ieremiei-vodă încă au fost viind la Moldova. Déci cu câtă bucurie mér-seră, cu atâta ruşine fugiră şi năpustiră ţara.

Trimeţând Mihai-vodă soli în toate părţile, ca să-şi toc-mească lucrul şi când îi păru că ş-au tocmit mai bine, mai cu rău să stricară de toate părţile. Începându-se sfaturi mincinoase şi hicléne, mai vârtos întru toţi ardelénii, spre răul lui, că nu-l mai suferiia să le fie domn. Ce trimise la craiul leşăsc ca să le dea pre Batâr Jicmon să le fie craiu, cum le-au fost, şi să dea ajutor şi Ieremiei-vodă să fie la Moldova şi să scoaţă pre Mihai-vodă să nu mai fie în mijlocul lor. Iar Mihai-vodă nu ştiia nimic de aceste sfaturi hicléne, ci să gătea să-şi strângă oştile, să meargă la Timişoară. Şi trimise iar la împăratul nemţesc să-i dea ajutoriu. Şi îndată găti pre Başta Giurgiu cu o seamă de oşti împărăteşti, şi purcése ca să să întâmpine cu Mihai-vodă, să meargă amândoi la Timişoară. Iar domnii şi nemişii şi toţi voievozii Ardealului era strânşi toţi la Turda, sfătuindu-se cum Batâr Jicmon zăbovéşte, iar Başta vine cu oşti împărăteşti să fie priiaten cu Mihai-vodă. Ci să mira cum vor face cu meşteşug şi cu înşălăciune, să puie vrajbă între Mihai-vodă şi între Başta Giurgiu. Şi ziseră Baştii: “Cum vii tu ajutor lui Mihai-vodă şi el iaste nepriiaten împăratului? Că întâi nu va să dea Ardealul”. Şi alte multe cuvinte rele şi ficléne îi rădicară asupră. Şi

ziseră: “Mai bine domneşte tu, iar Mihai-vodă să se ducă în ţară-şi şi noi să fim închinaţi împăratului cu toată ţara”. Şi învrăjbiră pre Başta cu Mihai-vodă. Atunce să veseliră toţi ardelénii, iar lui Mihai-vodă îi sosea pieire, că nu ştiia nemic de acéstea. Însă oarecine spuse lui Mihai-vodă de toate câte i să făcea şi ce i să rădica asupră. Şi întâi nu crezu, iar apoi adeverind, degrab trimise de-şi strânse oştile, fiind Başta Giurgiu pân-atuncea tot cu el, şi grăbi de să loviră cu oştile ungureşti la un loc ce să chiamă Mirăslău. Şi fu izbânda lui Mihai-vodă, septembrie 8 dni, 7108.

De acolo să rădicară şi veniră în luncile Turdii şi déte mulţumită lui Dumnezeu. Şi mérse Mihai-vodă la Başta Giurgiu de i să rugă să-i dea câtăva oaste ajutor ca să să ducă la Făgăraş, să scoaţă de acolo pre doamnă-sa şi pre fie-său Neculai-vodă, că era acolo închişi de unguri de câtăva vréme. Iar Başta Giurgiu, fiind amestecat cu ardelénii cu multe sfaturi réle şi ficléne spre Mihai-vodă ca să-l omoare, ci din gură i să făgădui să-i dea némţi ajutor. Iar Başta făcând meşteşug hiclean, că zise lui Mihai-vodă ca să-şi trimiţă toate oştile înainte la Făgăraş, numai să rămâie el cu curtea lui şi, trecând câteva zile, îi va da ajutor. Şi după cuvântul lui cel hiclean făcu aşa. Oh, bun prilej îşi făcu Başta spre piiarderea bunului şi viteazului Mihai-vodă! Iar când fu într-o dimineaţă, văzu Mihai-vodă oastea nemţească viind cătră cortul lui, unii călări, alţii pedestri, şi socoti Mihai-vodă că acestea sunt ajutor lui, şi nimica de dânşii nu se temea. Iar ei, procleţii, nu au fost ajutor, ci vrăjmaşi. Şi deaca văzu că sosesc, ieşi Mihai-vodă din cor-tu-său înaintea lor vesel şi le zise: “Bine-aţi venit voinicilor, vitejilor”. Iar ei să repeziră asupra lui ca nişte dihănii sălbatice, cu săbiile scoase. Ci unul déte cu suliţa şi-l lovi drept în inimă, iar altul degrab îi tăie capul. Şi căzu trupul lui cel frumos ca un copaci, pentru că nu ştiuse, nici să împrilejise sabiia lui cea iute în mâna lui cea vitează. Şi-i rămase trupul gol în pulbere aruncat, că aşa au lucrat pizma încă din 'ceputul lumii. Că pizma au pierdut pre mulţi bărbaţi făr’ de vină, ca şi acesta.

Căci era ajutor creştinilor şi sta tare ca un viteaz bun pentru ei, cât făcuse pre turci de tremura de frica lui. Iar diavolul, cel ce nu va

binele neamului creştinesc nu l-au lăsat, ci iată că cu meşterşugurile lui au intrat prin inima celor hicléni, pân-îl déderă şi morţii. Şi rămaseră creştinii şi mai vârtos Ţara Rumânească, săraci de dânsul. Pentru aceasta, dar, cade-să să blestemăm... pre Başta Giurgiu, căci au ascultat pre domnii ungureşti, de au ucis pre Mihai-vodă făr' de nici o vină

Unii ca aceia să fie anathema!

Adevăr, acel Başta însă ş-au luat plata de la împăratul Rodoful, că l-au belit de viu la foale, precum scrie, că cine sapă groapa altuia, el cade într-însa.

Pân-aici s-au sfârşit toată jitiia răposatului Mihai-vodă. Şi au domnit Mihai-vodă ani zéce.

AICEA SEMNĂM PENTRU POVESTEA LUI SIMION-VODĂ

Că fiind Mihai-vodă la Ardeal în multe feliuri de primejdii de la ai lui vrăjmaşi, unguri, némţi, léşi, turci şi fiind cu dânşii în luptă multă vréme, atuncea şi Simion-vodă, răul vrăjmaşi, vremea ş-au găsit, că au venit aici în Ţara Rumânească cu léşi şi cu moldoveni, de au gonit pre doamna lui Mihai-vodă şi pre fie-său Niculae-vodă şi au şăzut aicea domn în ţară, găsind-o fără stăpânire. Numai ce era Buzeştii, câteşi 3 fraţii, că să ficlénise de către Mihai-vodă şi să închinase la Simeon.

O, săraca de ţară, ce au păţit atuncea cu leşii şi cu moldovenii! Că au prădat şi au jehuit toată ţara, şi mănăstirile, şi boiarii, şi săracii, până ce au luat tot ce au găsit la dânşii.

Atuncea Buzeştii văzând atâta răutate, n-au mai putut răbda, ci au fugit peste Olt, la Craiova. Şi în grab au strâns toate oştile Mehedinţilor, şi numaidecât s-au învârtejit la Simion-vodă. Iar el prinzând de veste n-au putut sta împotriva lor, ci au dat dosul a fugi. Buzeştii încă dupre dânşii gonindu-i, i-au ajuns la o vale mare, ce iaste dincoace de Focşani, şi fără véste gonindu-i, lovindu-i foarte rău i-au tăiat. Şi de-abiia Simion-vodă cu puţinei oameni au scăpat. Şi luară tot pleanul ce au luat din ţară. De atuncea acei văi i-au pus numele Căcata. De acolo Buzeştii întorcându-se cu izbândă, iar boiarii, câţi au fost cu Mihai-vodă, după ce au murit domnul lor, au venit aici în ţară, pre la Câineni, cu toate oştile rumâneşti, şi s-au tăbărât la un sat ce-i zic Cârstieneşti, ce iaste din sus de mănăstirea den Argeş. Acolo şi Buzeştii cu dânşii s-au împreunat. Şi mare sfat făcură, socotind pre cine ar pune domn, ca să poată oblădui Ţara Rumânească, ca să nu mai intre într-însa răutăţile şi robiile, cum au fost mai nainte.

Şi den porunca dumnezeiască, toţi cu un gând curat, aléseră pre unul den boiari, carele era den semenţiia băsărăbească, neamul domnesc, anume Şărban, nepot răposatului Basarab-vodă. Şi-l rădicară să fie el domn Ţării Rumâneşti. Şi de acolo veniră toţi la cetatea den Târgovişte. Acest domn au fost înţelept, bun şi milostiv şi

viteaz. Şi pre toţi streinii iubiia şi ţara lui bine orânduise. Şi făcu pace cu împăratul turcesc, ca să-i dea haraci, să nu mai fie răutăţi în ţară. Aşijderea făcu pace cu crai şi domni carii era împrejurul Ţării Rumâneşti. Că nu-i era dragă cearta, nici mâniia, ci-i era voia să aibă cu toţi pace. Atuncea s-au potolit toate războaiele şi oştile cele multe şi s-au pogorât de la Dumnezeu mare bucurie şi veselie în Ţara Rumânească. Şi să strânseră toţi oamenii cei răsipiţi, cineşi la locul lui, mulţămind lui Dumnezeu pentru pacea ce le-au dat.

Iar vrăjmaşul cel rău, carele nu va binele nici unui creştin, iar începu a scorni pizmă şi mânie. Întâi de la unguri, că înfipse gând rău în inima lui Sechil Moş-craiul. Că strânse oşti multe şi gândi, procletul, să pogoare aici în ţară asupra lui Şărban-vodă, ca să verse sânge mult şi să dobândească slavă şi cinste.

Atuncea Şărban-vodă, încă înţelegând de aceasta, mult să miră şi făcu sfat cu boiariii lui de-i trimise daruri scumpe şi-l poftea să să lase de acel gând şi să aibă amândoi frăţiie şi prieteşug ca şi întâi, iar el nicicum dragostea nu o vrea, nici darurile nu le priimi.

Atuncea Şărban-vodă, văzând una ca aceasta, numaidecât trimise în ţară de-şi strânse toate oştile şi să gătiră de război. Şi când fu la purcesul lui den Târgovişte, strânse preoţii bisericii de făcură bdenii şi slujbe dumnezeieşti. Şi-l blagosloviră toţi, rugând pre Dumnezeu să-l poarte într-această cale cu sănătate şi cu biruinţă asupra vrăjmaşilor. Şi când fu a treia zi, trecu munţii. Iar deaca înţelese Sechil Moş, el începu a să lăuda zicând: “Ia să vedeţi acum acel rumân gros ce va să paţă: numai să-mi întinz aripa ceastă dreaptă, numaidecât îl voi birui”. Iar Şărban-vodă rugă pre Dumnezeu şi-şi rândui oştile şi repede să porniră asupra ungurilor. Şi de toate părţile fură ocoliţi, şi aşa le déde o sabie şi-i afundară la o tină mare, omorându-i şi înecându-i acolo foarte rău, cât nu scăpară mai nimenea. Atunce la acel război află-să ucis şi acel Sechil Moş-crai, pentru nebuniia lui şi-şi pierdu toată oastea, şi-şi pierdu şi capul. Iar Şărban făcu mulţămită mare lui Dumnezeu şi să întoarse iar înapoi de

veni la scaunul lui în Târgovişte. Şi să potoliră toate vrăjbile, şi să aşăză toată ţara cu bună pace.

Mai făcut-au Şărban-vodă şi alt război în gura Teleajinului, când au venit Simeon-vodă din Moldova asupra lui cu singur hanul şi cu mulţime de tătari, ca să-l scoaţă din ţară, să fie el domn. Şi acolo s-au bătut foarte tare în 3 zile. Atunce, la acel război, au pierit un nepot al hanului, când s-au lovit de faţă cu Preda Buzescul. Însăşi el fu rănit la cap, şi trecând la Braşov, să se vindece, acolo au pierit. Atuncea hanul văzând că nu poate strica nimica lui

Şărban-vodă, fiind într-o zi, deaca au înserat, s-au mâniiat pre Simeon-vodă şi-l puse în hiară pre supt pântecele calului. Purcegând de acolo de cu seară, i s-au făcut ziuoa în Dunăre. Iar Şărban-vodă ş-au venit iar la scaun şi domnia foarte bine, că avea pace dăspre toate părţile.

Iar vrăjmaşul diavolul, cel ce nu va să vază pacea în creştini, ci iar scorni vrajbă şi nevoie mare asupra lui Şărban-vodă. Că fiind Batâr Gabăr-crai în Ardeal, s-au fost gătit în taină cu oşti gréle neştiind Şărban nimica. Numai au prins de véste deaca au trecut aicea în ţară. Deci nefiind el gata de război, n-au avut ce mai face, ci au fugit la Ţara Moldovei cu toţi boiarii lui. Iar Batâr Gabăr s-au tăbărât la scaunul Târgoviştii, şăzând aicea în ţară 3 luni, dând voie oştilor de au prădat ţara şi toate mănăstirile, cât n-au rămas nimic în ţară. Nici altă dată n-au mai fost aicea în ţară răutate şi jaf ca atuncea.

Deci ţara văzând atâta răutate, cerşură de la împărăţie de le déde domn pre Radul-vodă, fecior Mihnii-vodă turcul. Şi veni aici în ţară cu steag împărătesc şi goni pre Batâr Gabăr, de să duse iar la ţara lui. Iar el şezu domn în scaun în Bucureşti.

Atuncea Şărban-vodă fiind pribeag la Moldova, îi era mare obidă căci ieşi din ţară fără véste şi gândi să strângă oşti, să vie asupra lui Batâr, să-şi izbândească. Şi îndată veni din Ţara Leşască 800 de jolniri călări şi 400 pedestraşi. Şi trimise aici în ţară pre Stanciul slugerul, déde véste boiarilor şi roşiilor, şi la mari şi la mici. Şi toţi fură bucuroşi pentru acea amărăciune mare ce făcuse Batâr. Şi gata ieşiră

în tâmpinarea lui Şărban-vodă. Şi numaidecât trecură muntele, tăbărându-se în luncile Braşovului. Şi déderă război mare în zioua lui sfetii Petru. Şi aciişi déde Dumnezeu de birui pre vrăjmaşul lui, pre Batâr Gabăr. Şi multe trupuri fură tăiate de oastea lui, făcându-se de dânşii o movilă mare în lunca Braşovului. Iar Batâr Gabăr fugind, i-au căzut gujma din cap, şi ca un câine s-au ascuns şi de-abiia au scăpat, cu mare ruşine. Şi nu-i folosiră nimic pénele céle multe ce purta, pân-au scăpat de s-au închis la Sibiiu, că de la singur Dumnezeu au luat acea plată. Atuncea Şărban-vodă déde mare mulţămită lu Dumnezeu şi cu izbândă mare purcéseră de acolo să vie aici în ţară.

Iar Radul-vodă, dându-i împărăţiia domniia, el au fost mers pre Teleajen cu mulţime de turci şi cu tătari asupra lui Şărban-vodă şi neaflându-l acolo, numaidecât au purces după dânsul. Iar Şărban-vodă simţind de acestea, fiindu-i oştile risipite, n-au putut aştepta, ci au fugit la Moldova. Iar când au fost la Lunca Mare, i-au ajuns tătari gonaci fără véste. Atuncea Şărban-vodă de-abiia au scăpat cu o seamă de oameni pân' la Suciavă, că acolo era şi doamnă-sa şi acolo au născut şi o cocoană, botezând-o părintele vlădica Crimca, numind-o Elena. Şi de acolo s-au rădicat cu totul de au trecut în Ţara Leşască. Şi de acolo s-au dus în Ţara Nemţească, la Beciu, priimindu-l împăratul Rodoful cu mare cinste, dându-i bani de cheltuială, ca să se poată odihni el şi oamenii lui cu mare cinste şi pace. Şi acolo au lăcuit pân' la moartea lui. Domnit-au Şărban-vodă ani 9, leat 7119.

Radul-vodă Mihnii viind domn de la Poartă la scaunul din Târgovişte, începu a-şi tocmi ţara cumsăcade. Şi veniră toţi boiarii şi toţi roşii şi toţi slujitorii, de să închinară lui şi făcură mare jurământ ca să-i slujască cu dreptate. Şi să odihniră toţi cu pace.

Iar un boiaren mare, anume Bărcan velstolnic ot Merişani, iar de moşie să trăgea de Bucşani, el ca un om rău călcă jurământul, şi cu dânsul încă şi alţi 8. Că făcură sfat în taină ca să omoare pre Radu-vodă şi să rădice domn pre Mihai cămăşarul, pentru căci îi împresurase cu mulţime de greci de la Ţarigrad şi de la Rumele. Iar Radul-vodă prinzând de véste, îndată porunci de-i prinseră şi porunci

de-i tăie pre toţi afară de poartă, ca să se învéţe alţi boiari a mai hicleni pre domnu-său. Şi domniia tot cu bună pace. Iar Batâr Gabăr, domnul Ardealului, gândi să vie iar aici în ţară cu oşti, ca să facă răutăţi, ca şi întâi. Atunce Radul-vodă numaidecât déde ştire împărăţiei. Şi îndată-i porunci să meargă împreună cu Ştefan-vodă din Moldova şi cu toate oştile lor. Iar Batâr Gabăr deaca înţelése de acéstea, numai ce tremura de frică şi să mira ce va să facă. Iar boiarii lui făcură toţi sfat şi îndată omorâră pe Gabăr, ca să nu mai intre răutăţi în ţara lor pentru un om nebun ca acela. Iar Radul-vodă şi cu Ştefan-vodă să întoarseră înapoi la ţările lor şi nu făcură nici un război. După acéia împăratul au mazilit pre Radul-vodă, de s-au dus la Ţarigrad. Şi au domnit ani 3. Văleatul 7123.

Alexandru-vodă Iliiaş acesta au venit domn de la Poartă şi au şăzut în scaun la Târgovişte. Şi să închinară lui toţi boiarii cei mari şi cei mici şi toată ţara. Şi nu trecu multă vréme, venitu-i-au poruncă de la împărăţie ca să meargă la oaste împreună cu Schinder-paşa, la Ţara Leşască. Deci Alexandru-vodă s-au gătit şi au scos tabăra afară.

Iar boiarii fiind împresuraţi de mulţimea grecilor şi ocărâţi de trufăşiia lor, care nu putea să o mai rabde, ci făcură sfat în taină să-i ucidă: Iar Alexandru-vodă prinse de véste ci să găti să-i taie. Iar ei încă înţelegând de aceasta, Lupul păharnicul Mehedinţul împreună cu o seamă de boairi fugiră în Ţara Ungurească, iar alţi boiari, câţi rămaseră, plecară capetele toţi la Alexandru-vodă. Iar el, nevând ce face, că-l grăbiia turcii să meargă la oaste, ci-i iertă şi purcése de să împreună cu Schinder-paşa. Trecură Nistrul de mérseră la Cameniţă, şi câteva zile să bătură cu leşii şi nimic nu folosiră, ci făcură pace şi să întoarseră cineşi la ţara lui. Şi sosind Alexandru-vodă la scaunul lui în Târgovişte, îndată tăie pre Cârstea vel-vornec. Şi încă vrea să mai taie pre mulţi, ci nu cuteza de Schinder-paşa, că-i cerea pentru Cârstea 40.000 de galbeni de aur. Iar Lupul paharnicul împreună cu alţi boiari plecară capul la crai, ca să le dea oaste ajutor, să vie asupra lui Alexandru-vodă. Iar el înţelegând de aceasta să întristă şi îndată trimise carte la craiu, ca să vază şi să adevereze pentru acest lucru.

Şi-i trimise răspuns cum el nu ştie nimic, nici să strânge nici o oaste în ţara lui, ca să-l lovească făr' de véste. Iar alţii cine-i era priiateni, îi spunea că, adevărat, vine Lupul păharnicul cu oşti gréle. Iar el necrezând, îi târâia de coadele cailor pren târg, pre alţii îi omoriia, cât nu mai cuteza nimenea să-i spuie. Ci tot şădea în scaun negătit. Atuncea-i veni véste că au intrat Lupul în ţară. Umplându-se de inimă rea, strânse puţinei călăraşi şi pedestraşi, câţi să aflară acolo, şi le zise: "Staţi cu mine, şi eu să vă dau lefi îndoite". Iar ei răspunseră că nu vor sta: "Căci ai călcat jurământul, şi ne-ai oprit simbriile, şi ne-ai stricat obiceiurile, cât am rămas la mare sărăcie, ci n-avem nici o armă, căci le-am vândut toate pentru nevoile ce am avut de la tine, doamne. Nici îţi putem folosi acum nimica. Ci numai te scoală şi fugi, că vrăjmaşii tăi s-au apropiiat". Atuncea Alexandru-vodă le mulţumi şi le déde o pungă de bani, ca să împartă cu toţi. Şi numaidecât încălecă pre cal şi fugi. Lupul încă sosi şi începu a tăia pre boiarii greci şi pre slugile lor, carii jăhuise ţara. Şi mult sânge s-au vărsat. Şi înnoptând, nu să ştiia cum fuge unul cu altul, de frică şi de cutremur mare. Iar Alexandru-vodă scăpând numai cu dulama pre trup, s-au despărţit de doamnă-sa şi fugind tare sosi la Brăila, iar doamnă-sa mérse la Giurgiov. Radul-vodă deaca înţelése de aceasta, îi trimise bani de cheltuială şi haine de îmbrăcăminte, ca să-l cinstească. Iar Alexandru-vodă având inimă rea şi grijă pentru doamnă-sa, nici nu ştiia unde iaste. Şi într-acel ceas sosi un om de la Ruşciuc, dându-i véste bună că au trecut la Ruşciuc şi iaste sănătoasă. Părându-i bine foarte au dăruit pre acel om. Şi intră într-o ghimie de s-au dus la Ruşciuc, împreu-nându-să cu domnă-sa. Avea nădéjde ca să intre iar în ţară domn. Iar turcii nu-l îngăduiră, ci-l duseră la Ţarigrad.

Atuncea Lupul păharnicul să mira ce va face, de câte au început, ca să îmblânzească pre turci. Ungurii încă-i cerea lefi, bani nu avea, ci apuca pre neguţători, de-i da un-gurilor, să plătească ei lefile. Şi trimisése în ţară pre Buzdugan căpitanul, fiind om rău, ca unde va găsi greci neguţători gélepi, pre toţi îi tăia şi le lua toată marfa făr' de nici o milă. Şi dupre această mazilie a lui Alexandru-vodă, déde

împăratul domniia lui Gavriil-vodă. Şi au venit în scaun în Târgovişte. Şi preste puţină vréme i-a venit poruncă de mérse cu toate oştile de să împreună cu Schinder-paşa. Fu prins şi Lupul păharnicul cu Buzdugan căpitanul; dându-i în mâna paşii, îndată-i înţepă pre amândoi. Şi aşa şi-au sfârşit viiţa lor.

Iar Gavrilă-vodă întorcându-se de la oaste, puţin au mai domnit şi l-au mazilit. Deci n-au vrut să meargă la Poartă, ci au fugit în Ţara Ungurească şi acolo ş-au sfârşit viaţa lui.

Radu-vodă Mihnea iar au venit domn al doilea rând şi tot au domnit bine şi cu pace. Mers-au şi cu oaste în Ţara Leşească, ajutor împăratului Osman Mehmet, învârtejindu-se de acolo la scaunul lui, în Târgovişte. Domnit-au ani 3 pol, leatul 7131. Atunce l-au mazilit împăratul şi l-au trimis în Ţara Moldovei, să fie acolo domn. Iar aici în Ţara Muntenească au lăsat pre fie-său, Alexandru-vodă.

Deci fiind prea tânăr, avea boiari foarte credincioşi, de căutau toate trebile domniei şi ale ţării, şi cu toate judecăţile era asupra lor. Şi domniia foarte bine şi cu pace.

Iar apoi s-au rădicat asupra lui călăraşii de la Măneşti, şi de la Gherghiţa, şi de la Ploeşti şi de la Ruşii-de-Véde, ca să gonească pre Alexandru-vodă. Iar boiarii lui prinzând de véste, toţi s-au strâns şi împreună cu toată curtea şi grăbiră de să loviră cu ei la sat la Măneşti. Şi fu biruinţa lui Alexandru-vodă cu boiarii lui. Şi să întoarseră iar înapoi cu izbândă.

Atunce iar să sculase nişte lotri dă peste Olt cu un domn ce-i zicea Paisie. Iar boiarii, prinzând de véste, trimiseră de i-au prins şi i-au omorât cu domn cu tot.

Iar Radul-vodă fiind în Moldova, chiemat-au pre fie-său, Alexandru-vodă, de s-au împreunat la Siret, şi acolo i-au făcut nunta cu o fată a lui Scărlet saigiu, ca să-i fie doamnă. Şi săvârşindu-să nunta, iar să învârtejiră cineşi la ţara lui.

Deci preste puţinea vréme murind Radul-vodă la Moldo-va, trimise fie-său Alexandru de i-au adus oasele aici în ţară, de l-au

îngropat la mănăstirea lui, unde iaste hramul Sfetaia Troiţa, din jos de Bucureşti.

Fu şi el mazilit de la împărăţie şi s-au dus la Poartă. Domnit-au ani 3 pol şi luni 3, 7136.

În zilele acestui domn au intrat tătarii în ţară, fără véste, de au robit ţara până în Olt, şi s-au întors de acolo cu mare plean, cât au rămas până astăzi tot pământul acela pustiiu.

Alexandru-vodă Iliiaş iar au venit al doilea rând domn de la Poartă. Şi iar l-au mazilit. Domnit-au ani 2, 7138.

Leon Ştefan-vodă venit-au de la împărăţie să fie domn. Şi au început a-şi întocmi ţara cumsăcade.

Atunce şi Matei avea dregătorie de la dânsul, agă mare. Şi era de moşie din satul Brâncovénii, fecior Danciului Vornecul, care să trăgea din neamul băsărăbesc. Datu-i-au Leon-vodă judeţul Romanaţilor ca să-l ţie de birărie. Deci pentru multe biruri gréle ce au fost asupra săracilor, neputând să mai biruiască, spartu-s-au toate judéţele de preste Olt, fugind care încătro au putut. Iar boiarii carii ţinea judéţele păţea mare nevoie de la domnie, că-i punea să plătească judéţele cu sila. Şi ce avură, deteră tot, şi să îndatoriră pre la turci şi pre la balgii. Că aprozii lui Leon-vodă nu mai înceta de la casele lor, tot pentru bani; şi le lua repede câte 30-40 galbeni numai deodată.

Iar când au fost la octombrie 17 dni, 7138, văzând acei boiari că nu mai pot birui, să sculară toţi de pribegiră în Ţara Ungurească, trecând pre plaiul Vâlcanului, la Haţeg. Însă boiarii anume: Matei aga din Brâncovéni, i Aslan vornecul, i Gorgan spătarul, i Barbul păharnicul Brădescul, i Mihai spătarul, i Dumitru slugerul, i Mitrea vistierul şi alţi mulţi boiari. Şi toţi lăcuiră la un loc, având mare cinste şi socotinţă de la Racoţi Gheorghie-craiul, şi de la groful, şi de la Zolomi David şi de la toţi némeşii. Iar Leon-vodă trimise cărţi la Matei aga şi la alţi pribégi cu jurământ, ca să vie în ţară. Iar ei n-au vrut. Şi iar mai trimise şi al doile rând, şi al treilea rând, şi tot n-au vrut să vie, că nu l-a crezut. Iar deaca au venit părintele Theofil episcopul şi Hrizea dvornicul din solie,

Leon-vodă iar au trimis cărţi cu jurământ şi a patra oară cu Radul logofătul din Desa şi cu Stanciul postelnicul ot Dâlga, ca să vie pribégii la casele lor.

Deci când au fost la Târgul Jiiului, ei să întâmpinară cu străjile pribégilor, fiindu-le cap Barbul păharnicul Brădescul, i Mihai spătarul Coţofeanul. Şi prinseră pre Radul logofătul din Desa, iar alţii scăpară. Iar Matei aga şi cu alţi boiari, cu oaste ungurească şi mulţi roşii de preste Olt, ei încă venea pre urma strejilor, pre plaiul Vâlcanului, pân-au tre-cut aici în ţară. Atunce Leon-vodă prinzând de véste, trimise pe Mihul vel-spătarul cu oşti, străji. Şi când fu la sat la Ungurei, întâmpinară-se cu ei şi să loviră străjile de faţă, şi fu biruit Mihul spătarul, cât de-abia scăpă şi el. Iar Leon-vodă, deaca înţelése de această véste rea, îndată trimise pre doamnă-sa la Giurgiov împreună cu toate jupânésele boiarilor. Iar când au fost la august 21 dni, 7139, ieşit-au şi Leon-vodă cu oştile în tâmpinarea lui Matei aga şi merse la sat la Prisicéni. Acolo făcură sfat mare cu slujitorii şi déde dorobanţilor lefi, şi iar să întoarse îndărăt la scaun, tăbărându-se cu toate oştile din jos de mănăstirea lui Pană vistierul, lângă drumul Giurgiovului. Şi viind pribégii, tare să loviră unii cu alţii deasupra viilor din jos de mănăstirea lui Mihai-vodă. Şi fu izbânda lui Leon-vodă. Pierit-au mulţi oameni de tot feliul, prins-au şi pre Preda Brâncoveanul, nepot lui Matei aga şi pre Radul logofătul de la Desa şi ş-au răscumpărat viaţa cu bani de la Leon-vodă. Tăiat-au şi pre Adam banul acolo în tabără şi pre Preda Floricoiul din Greci şi au înţepat pre Pusa armaşul. Şi au trimis la împărăţie 40 de unguri. Făcut-au Leon-vodă şi o movilă mare lângă drum. Într-acel război împuşcat-au pre Voicina, căpitanul de sârbi, într-o coapsă. Iar Matei aga, i Teodosie spătarul, i Gorgan spătarul, i Mihai spătarul, i Dumitru slugerul, i Barbul paharnicul, i Petru slugerul şi cu alţi boiari, câţi au scăpat de la războiu, ei au fugit şi s-au închis la mănăstire den Tismana. Şi au şăzut acolo 10 zile. Iar Leon-vodă îndată au trimis după ei pre cumnatu-său, Boul banul, i Nedelco Boteanul cu oşti, ca să ajungă pre

Matei aga. Şi fiind ei închişi acolo, la Tismana, acolo i-au ajuns şi s-au bătut cu ei 3 zile, şi nimic nu le-au putut strica. Deci întorcându-se oştile înapoi, prădat-au ţara despre acea parte cum au fost mai rău. Iar Matei aga, văzând că s-au dus oştile, au ieşit din mănăstire şi au mers în Izvarna, la casa stari Stoicăi. Povăţuindu-i el, i-au suit la munte. Iar Leon-vodă şi a dooară trimiseră oşti cu Gheorma căpitanul, ca să prinză pre Matei aga. Şi nimica nu i-au putut strica. Ci întorcându-se, oştile iar au jăfuit şi au prădat ţara de preste Olt foarte rău.

Iară pre acéia vréme fiind pre marginea Dunării ispravnic un paşă ce-l chema Abaza-paşa, înţelegând acesta pentru această săracă de ţară, cum o au spart domnii streini cu grecii ţarigrădenii, făcut-au sfat ca să aducă pre Matei aga de la Ardeal, să-l facă domn ţării, că de la dânsul vor avea săracii pace şi odihnă. Şi îndată au trimis la el pre popa Ignatie Sârbul den Necopoe, ca să vie să fie domn ţării cu voia paşii. Şi s-au împreunat cu el la Făgăraş. Iar Leon-vodă încă au fost trimis pre părintele vlădica Grigore, i Ivaşco dvornicul, i Gligore comisul, cu cărţi şi cu jurământ mare, la craiul Racoţi, şi la Matei aga şi la alţi boiari, ca să vie la casele lor. Deci atunce o seamă de boiari, anume Filişanul, i Coţofeanul, i Brădescul, i Pătru slugerul, i Barbul ot Poiană, i Ionaşco ot Gaia, ei au venit de s-au închinat la Leon-vodă. Şi au dat tuturor plăşci şi i-au boierit. Dupre dânşii au venit şi Aslan dvornicul, de l-au făcut ban mare la Craiova. Iar când au fost la iulie 24 dni, 7140, venit-au de la Poartă de au luat domniia lui Leon-vodă. Şi îndată au purces de s-au dus la Ţarigrad. Şi au domnit ani 2 pol fără 8 zile.

Iar boiarii de aicea îndată trimiseră la Matei aga cărţi cu Drăguşin, sluga lui, dându-i ştire de maziliia lui Leon-vodă, ca să-şi vie la casa lui cu bună pace. Deci Matei aga, înţelegând de aceasta, dat-au mulţumită lui Dumnezeu şi, fiind supărat de streinătate, socotit-au să vie în ţară. Iar mai nainte de această véste cu 5 zile, fost-au trimis pre cumnată-său Gorgan spătarul la Alexandru-vodă Iliiaş, domnul Moldovei, ca să-i facă pace şi acolo fu omorât de el.

Iar Matei aga încă şi-au luat ziua bună de la craiul Racoţi şi de la toţi domnii şi némeşii, şi au purces să vie aici în ţară. Iar craiul, pentru multă slujbă dreaptă ce i-au făcut când au venit némţii asupra lui la Tocaia, n-au vrut să-l lese să vie făr' de oameni, ci au ales pre Vaida Bun căpitanul cu o seamă de oşti, de au petrecut pre Matei aga cu mare cinste, purcegând de la Caravansebeş, avgust 2 dni. Fostu-i-au conacul la sat la Cornu, pre locul turcesc. Acolo i-au ieşit înainte beiul de la Ruşava cu poclon. Şi i-au dat bani împrumut câţi au pohtit, ca să-i fie de cheltuială. De acolo au trecut muntele aicea în ţară, pre plaiul Drinovului, şi au tăbărât în seliştea Preştnii, ca să-şi vie la casa lui cu bună pace.

Iar de la împărăţie au fost dat domniia Radului-vodă sin Alexandru-voievod, ca să fie domn în Ţara Rumânească. Iar tată-său era domn la Moldova. Iar Matei aga trecând muntele aici în ţară, prinzând de véste boiarii, şi roşii şi toată ţara, câţi era preste Olt, ei toţi să strânseră şi méerseră de să întâmpinară cu Matei aga şi făcură mare sfat, socotind cum iaste ţara pierită şi mâncată de streini, şi mai vârtos de greci, şi cum nu vor mai putea aştepta pre Radul-vodă cu atâta datorie multă, ca să-i mai mănânce şi să-i prade, ca şi mai nainte. Ci au rugat toţi pre Dumnezeu şi au luat pre Matei aga cu sila, neajuns la casa lui, de l-au dus la Mehmet Abaza-paşa, la cetatea din Necopoe. Şi dupre ce s-au împreunat Matei aga cu dânsul, numaidecât l-au îmbrăcat cu caftan. Şi de acolo i s-au înălţat numele de domnie. Şi au început a scrie cărţi prin ţară:

Io Mathei-Basarab-voievod, cu mila lui Dumnezeu domn Ţării Rumâneşti. Şi-i déde paşa surlari, ca unui domn, şi turci şi beşlii ajutor. Luându-şi ziua bună de la paşa, au purces de la Dunăre septemvrie 17 dni, şi au intrat în scaun în Bucureşti, septemvrie 20 dni, 7141.

Iar boiarii ţării: Necula vistierul, i Hrizea dvornicul, i Papa logofătul, i Necula Catargiul, i Dumitru Dudescul, i Neagul aga şi alţi mulţi boiari n-au vrut să aştepte pre Matei-vodă, ci s-au dus la

Alexandru-vodă, în Moldova, ca să vie cu fie-său, Radul-vodă aici în ţară.

Iar el n-au venit cu steagul pre unde vin domnii, ci au trecut Dunărea pre la Oblucіţă. Iar boiarii ţării încă s-au fost tăbărât la Râmna, ca să cuprinză slujitori cu lefi. Matei-vodă încă înţelegând, au trimis străji înaintea lor, la Buzău, cu Mihai Coţofeanul, i Radul Desa. Iar boiarii deaca înţeléseră de aceasta, ei iar să întoarseră la Moldova foarte înspăimântaţi şi să împreunară cu Radul-vodă în malul Siretului, la Movilă şi numaidecât déderă ştire lui Alexandru-vodă. După acéia ei să sfătuiră şi aleseră pre Calotă clucerul şi pre Andrei vornicul, de i-au trimis cu cărţi la slujitori ca să să închine la Radul-vodă. Iar ei n-au vrut nici unul, ci încă i-au prins de i-au dus la Matei-vodă. Şi n-au avut nici o nevoie, ci încă i-au trimis iar înapoi cu cărţi la boiari, ca să să lase de ce s-au apucat şi să vie cineşi la casa lui cu pace. Iar ei n-au vrut, ci încă au trimis de au adus şi tătari şi au purces cu Radul, cu oaste grea, moldovéni, siiméni, cu steag împărătesc, cu schimni-ceauş, ca să vie să scoaţă pre Mathei-vodă din scaun, făcând multă pieire şi robiciune ţării. Iar Matei-vodă deacă înţelése că-i vin asupră, îndată-şi strânse oştile şi puse tabăra pre marginea oraşului, dăspre Dudeşti, şi-i tocmi pre fieşcare la ceata lui. Iar Radul-vodă încă au fost tăbărât cu oastea lui şi cu boiarii ţării la pod la Obileşti, la Colintina, din jos de mănăstirea lui Dan dvornicul.

Deci când au fost la octombrie 25 dni, sâmbătă, lovitu-s-au străjile din jos de mănăstirea Plumbuitei, şi fură foarte rău înfrânţi. Iar a doao zi, duminecă, lovitu-s-au toţi de faţă. Iar capetele oştilor lui Matei-vodă: pre călăraşi era Tudosie spătarul sin Vintilă dvornicul, i Gherghie spătarul sin Lupul logofăt, iar pre roşii era Ivaşco vornicul Băleanul, i Barbul păharnicul Brădescul, iar pre dorobanţi Oprea aga i Lupul căpitanul. Şi hasna lui Matei-vodă au fost arhanghel Mihail, iar hasna Radului-vodă au fost Orac mârzea, capul tătarilor.

Fost-au război mare, de dimineaţa până seara. Făcut-au tătarii mare năvală în multe rânduri, cât să amestece unii cu alţii, bătându-se tot cu sabiile goale. Şi nimic nu putură folosi. Ci când fu în deseară, au

dat Dumnezeu de au fost izbânda lui Matei-vodă, iar Radul-vodă au dat dosul, fu-gind cu mare spaimă şi cu capul gol. Şi multe trupuri au căzut jos de sabie. Atuncea au pierit şi Necula vistierul i Papa logofătul ot Greci. Iar Hrizea dvornicul, i Mihul spătarul, i Catargiul, i Vasilache aga, i Dudescul vistierul, aceştea au scăpat cu Radul-vodă la Moldova. Iar pre alţi boiari, pre toţi i-au prins vii. Pre turci încă nu i-au bântuit nimic, ci au venit cu steagul împărătesc, de s-au închinat la Matei-vodă. Făcutu-s-au de trupurile acelora o movilă mare în marginea oraşului, dăspre Dudeşti, ca să să pomenească. Iar Matei-vodă încă s-au întors în oraş, la scaunul lui, dând laudă mare lui Dumnezeu pentru că l-au izbăvit de vrăjmaşi şi ai lui şi ai ţării.

Iar când fu la noiemvrie 15 dni, fu chemat Matei-vodă de Abaza-paşa la Ruşi, de ş-au tocmit lucrurile lui şi ale ţării. Şi iar s-au înturnat înapoi, de au mers în scaun în Bucureşti.

Iar când au fost la dechemvrie 15 dni, venit-au un capigiu de la Poartă cu atişerif împărătesc, de au dat lui Matei-vodă steagul Radului-vodă, ce s-au fost luat de la război, ca să stăpânească el.

Iar când au fost la dechemvrie 16 dni, purces-au Matei-vodă la împărăţie cu Suliman aga, îmbrihorul şi mulţi boiari mari şi mici, şi părintele vlădica Grigorie, şi Theofil epis-copul, i roşi, i călăraşi, i dorobanţi i popi. Şi au mers pre la Abaza-paşa.

Iar doamna Elena a lui Matei-vodă venit-au în scaun în Bucureşti, marţi, dechembrie 18 dni.

Iar Matei-vodă s-au dus la împărăţie. Sosit-au la Ţari-grad ghenarie 5 dni, şi au dăscălecat la saraiul Moldovei. Şi într-acéia zi au mers la viziriul de l-au îmbrăcat cu caftan şi s-au întors iar la sarai. Şi tot acolo au şăzut, din ghenar 5 dni, până s-au umplut zile 20. Şi nici un răspuns nu s-au mai dat. Şi era cu multă grijă. Iar Curt Celebi grecu tot au umblat pre ascuns la veziriul şi s-au ispitit în multe chipuri. Şi au adus la viziriul greci, grece, turcoaice, de au pârât cum le-au pierit bărbaţii, şi fraţii, şi feciorii la războiul lui Matei-vodă. Şi nimic n-au folosit.

Iar când au fost la ghenar 20, venit-au şi boiarii pribegi de la Moldova în Ţarigrad, anume: Dumitru Dudescul, Vasilache aga, Mitrea pitarul şi 3 slugi ale Hrizii dvornicul, Danciul logofătul, i Radul vătaful, i Damaschin logofătul şi cu moldovéni, trimişi de Alexandru Iliiaşi cu o carte de pâră, care o au dat în mâna împăratului, făcând pâră boiarii pribegi, cum au fost mai greu şi mai cu strâmbătate. Iar sultan Murat, împăratul, nimic pâra lor nu o au băgat în seamă, ci i-au trimis la vizirul, să stea de faţă. Când au fost la ghenar 27 dni, stătut-au Matei-vodă cu dânşii de faţă, şi multă pâră şi gâlceavă s-au făcut întru ei, cât numai Dumnezeu le-au potolit toate. Iar când au fost a doao zi, mers-au boiarii la Matei-vodă la divanul împărătesc şi au făcut jalbă mare pentru greci, cum au spart grădina împăratului cu jahurile şi cu toate răutăţile. Că iau tot ce găsesc, până ce s-au pustiit ţara. Atuncea n-au cutezat să să ivească nici greci, nici pribegi, nici moldoveni, ci au şăzut tot ascunşi prin gauri. Fiind mila lui Dumnezeu pre capul lui Matei-vodă şi a ţării, numaidecât au poruncit împăratul ca să fie Matei-vodă domn Ţării Rumâneşti. Şi au ieşit din divan cu mare cinste.

Iar când au fost la fevruar 3 dni, mers-au de au sărutat şi mâna împăratului. Şi l-au îmbrăcat cu caftan, şi pre toţi boiarii câţi au fost cu el, şi i-au dat steag de domnie noao. Şi au ieşit foarte cu oaste mare. Şi l-au petrecut cu alai pân’ la saraiu, cum nu s-au petrecut nici un domn. Atuncea toţi boiarii pribégi s-au închinat la el.

Şi au purces Matei-vodă de la Ţarigrad, fevruar 18 dni, şi au intrat în scaun în Bucureşti şi duminică, martie 10 zile. Şi au fost mare bucurie şi veselie la toată ţara, de la mare pân’ la mic, şi mulţumia lui Dumnezeu de domn bun şi milostiv şi creştin şi i-au izbăvit de răii vrăjmaşii greci.

Iar când au fost la avgust 28 dni, leatul 7141, purces-au Matei-vodă cu Abaza-paşa în oaste, la Ţara Leşască şi s-au împreunat cu paşa la Galaţi, septemvrie 10 dni, 7142. Aşijderea şi Moisi-vodă, domnul Moldovei, încă au mers cu oştile lui şi Bugeacul tot. Şi au trecut oştile Nistrul. Şi au dat război cu léşii la Cameniţă, toată ziua. Şi nimic nu le-au putut strica. Ci s-au înturnat iar la tabără. A doao zi s-au

mutat Abaza-paşa cu tabăra mai jos, de au bătut un coştéiu ot Studeniţa. Şi au luat de acolo mulţi robi. Şi s-au întors înapoi fieştecare la ţara lui. Matei-vodă încă au sosit în scaun în Bucureşti, noiemvrie în 6 zile.

Şi în domniia lui arătat-au multă milostenie pre la creştini. Şi au făcut multe mănăstiri şi biserici; mănăstirea de la Câmpu Lung cea surpată, a Negrului-vodă, o au făcut din temeiu, o bisérică în Piteşti, şi o mănăstire la Slobozia lui Enache, şi o bisérică la pod la Călugăréni, şi mănăstirea ot Căldăruşani, şi o bisérica la Gherghiţă şi preste Olt, la Sadova, o mănăstire, şi la Gura Motrului o mănăstire, şi la bisérica De-un-Lemn, o mănăstire, şi mănăstirea ot Arnota; la Craiova, bisérica cea domnească şi o bisérică, şi casa la Caracal, şi la Brâncovéni o mănăstire, şi o mănăstire la Negoeşti pre apa Argeşului, şi la Plătăreşti o mănăstire, la Breb o mănăstire, la Târşor o bisérică, la Ploeşti alta, la Măxinéni, lângă Siret, o mănăstire, epis-copiia ot Buzău.

Şi s-au îndemnat Matei-vodă de au făcut cetatea din Târgovişte de iznoavă, leatul 7153.

Şi alte multe milostenii şi bunătăţi au făcut aicea în ţară şi la sfântul Ierusalim, şi la Sfetaiagora şi într-alte părţi, şi au dăruit multe mănăstiri şi le-au înnoit.

Şi ţara lui, mare cu mic să bucura şi da laudă lui Dumnezeu pentru domn bun. Că avea pace şi odihnă dăspre toate părţile. Şi fieştecare avea hrană den dăstul.

Făcutu-s-au şi războaie în zilele lui. Că întâi s-au sculat Vasile Lupul-vodă, domnul Moldovei, de au venit cu oaste asupra lui Matei-vodă, ca să-l scoaţă din ţară şi să fie el domn. Şi au venit pân’ la Buzău. Iar Matei-vodă, prinzând de véste, îndată au încălecat cu toate oştile lui. Trimisu-i-au şi Racoţi Gheorghie, craiul Ardealului, ajutor o seamă de unguri. Iar Vasilie-vodă nu l-au aşteptat, ci au fugit înapoi. Iar Matei-vodă încă l-au gonit. Şi au mers cu toată tabăra lui până la Putna. Şi i-au prădat ungurii ţara foarte rău, mergând pre Trotuş să

meargă la Ardeal. Iar Matei-vodă s-au învârtejit la scaunul lui în Târgovişte cu cinste mare şi cu izbândă.

Al doilea rând iar s-au sculat Vasilie-vodă cu moldovénii şi cu tătarii. Avut-au război mare la sat la Nănăşori, pre apa Ialomiţii. Şi au fost izbânda lui Matei-vodă. Mulţi într-acel război au căzut de sabie, cât de-abiia au scăpat Vasilie-vodă cu puţinei oameni, la Brăilă.

Văzând turcii că are strişte la războiu şi i să înmulţesc oştile şi vitejii, sfătuitu-s-au cu mare meşteşug să-l prinză. Odată, au trimis pre Chinan-paşa cu mulţime de turci, tăbărându-se din sus de Bucureşti, la morile Cotrăcénilor, iar alţii din jos de Bucureşti, despre Văcăreşti. Iar Matei-vodă, prinzând de véste, îndată au strâns toate oştile ţării, stând toţi înarmaţi, în zi şi în noapte, lângă domnul lor. Iar turcii deacă au văzut că nu-i vor strica nimic, ei s-au întors iar înapoi, cinstindu-i şi dăruindu-i Matei-vodă cu multe daruri scumpe.

Al doilea rând, au făcut meşteşug mare că au strâns oşti turcii la Obluciţă. Vasilie-vodă încă au venit cu oştile lui la Cetatea Albă, poruncind împărăţiia să meargă şi Matei-vodă cu oştile lui acolo, la Cetatea Albă, ca să-l ocolească acolo turcii, tătarii, moldovénii, să-l prinză. Mergând Matei-vodă cu toată tabăra lui pân' la Elpuh, prinse de véste că va să-l prinză turcii. Şi îndată au strâns toate oştile lângă dânsul şi s-au învârtejit iar înapoi la Târgovişte, cu toată oastea lui întreagă, trimiţând paşii multe daruri scumpe cu cinste şi cu plecăciune mare, răşchirându-se toţi, cineşi la ţara lui. Iar Matei-vodă au şăzut cu pace dăspre toate părţile, domnind şi judecând ţara foarte bine şi cu dreptate.

Iar când au fost cursul anilor 7161, fiind Matei-vodă învrăjbit cu Vasile-vodă şi având legătură şi prieteşug cu Racoţi Gheorghie, craiul Ardealului, sfătuitu-s-au amândoi cu taină mare, ca să-şi ia vrăjmaşul deasupra lui, că nu să mai poate răposa de dânsul, ci în toată vrémea să rădica asupra lui cu gâlceavă, nefiind nimic greşit.

Deci fiind mai credincios un boiarin al lui Vasile-vodă, din casa lui, anume Gheorghiţă vel-logofăt sin Ştefan din Răcăciuni, făcură cu dânsul sfat şi legătură, ca să prinză pe Vasilie-vodă şi să fie el domn.

Asemănă-se acel boiar cu Iuda care au vândut pre domnu-său. Că trimise Racoţi craiul şi Matei-vodă oşti pre ascuns, unguri şi munténi, ca să lovească pre Vasilie-vodă făr' de véste, să-l prinză. Şi aşa, în ziua de Duminica Floriilor, sosiră oştile în Iaşi şi rădicară domn pre acel boiariu moldovean, numele lui, Ghiorghiţă Ştefan-vodă. Iar Vasilie-vodă, prinzând de véste mai timpuriu, au fost ieşit de acolo cu toată casa lui, de au fugit la ginere-său, Temuş sin Hmelenschi, hatmanul căzăcesc. Şi în grab s-au întors iar înapoi împreună cu gineri-său Temuş şi cu mulţime de cazaci. Şi au avut război mare cu Ghiorghie Ştefan-vodă şi cu ungurii la sat la Popri-cani. Şi aşa fu izbânda cazacilor, întorcându-se fieştecare la ţara sa biruit.

Iar Vasilie-vodă nu s-au contenit la scaunul lui, ci au grăbit de au venit asupra lui Matei-vodă cu ginere-său Temuş cu cazaci, cu moldovéni. Deci Matei-vodă, prinzând véste, trimis-au pre Diicul vel-spătarul cu o seamă de oşti călări. Şi le-au ieşit în timpinare la Focşani şi le-au stătut oarece împotrivă. Ci nu putură, că nu avea arme de foc. Ci i-au spart cazacii şi i-au răşchirat foarte rău. Apoi înţelegând Matei-vodă, au mai trimis o seamă de oaste cu foc, haiduci călări, pedestri, siiméni şi ţăcăluşă. Şi să loviră la Şoplea în Teleajăn. Şi nici aceştea nu le-au putut sta împotrivă. Iar Matei-vodă, deaca înţelése aşa, foarte să îngrijă tare şi rugă pre Dumnezeu. Şi încălecă cu toată curtea lui den Târgovişte, duminecă, mai 15 deni, 7161. Iar când au fost marţi, mai 17 deni, tăbărâtu-s-au la sat la Finta, pre apa Ialomiţii, tocmindu-şi tabăra, făcând şi şanţuri, aşăzându-i cineşi în rândul său, învăţând pre toţi: "Feţii mici voinici vitéji, rugaţi pre Dumnezeu, şi vă îmbărbătaţi, ca să staţi toţi gata de război. Că iată, vrăjmaşul nostru, Vasilie-vodă soséşte acum. Să nu carécumva să fie vreunul cu gândul îndoit, ci cu credinţă şi cu bărbăţie, cu arme goale şi să le staţi împotrivă, precum aţi fost şi mai nainte. Să nu carécumva numele vostru cel bun să să surpe jos, că nu ne va fi de nici un folos."

Deci aşa învăţându-i, sosi şi Vasilie-vodă în vrémea prânzului, cu ginere-său Temuş, cu mulţime de cazaci şi de moldovéni, ca la 20.000. Iar Matei-vodă era numai cu curténii lui, ca la 7.000. Şi aşa să

lovir㠁iute unii cu alţii, cât să sperie Matei-vodă că-l va birui. Şi încă fugiră o seamă de oştile lui, trecând Ialomiţa făr' de vad. Iar Matei-vodă tot alerga în toate părţile, îndemnând pre boiarii lui şi pre voinici, câţi rămăsése, ca să stea de război, să nu-şi dea mijlocul, că încă Dumnezeu tot iaste cu noi ajutor. Căci eu cunosc pre ei slabi şi împuţinându-se puterea lor, nădăj-duiescu-mă lui Dumnezeu că vom să-i biruim acum curând şi să să întoarcă ruşinaţi din ţara noastră.

Deci aşa, pentru cuvintele lui céle dulci şi bune, foarte să îmbărbătară şi da război tare, bătându-se toată ziua în puşci şi în tunuri, în săgeţi, în sabie, faţă cu faţă. Mai vârtos boiarii cei mari şi al doilea cu coconii lor, cu slugile lor, tot cu sabiile goale intra într-înşii de-i gonea şi-i răspândea în toate părţile. Atuncea şi Matei-vodă cu toţi împreună năvăli asupra vrăjmaşilor foarte tare, cât îl şi răniră cu un glonţ la piciorul stâng, den josul genunchiului. Iar când fu în deseară, făcu Dumnezeu o minune mare, că trimise lui Matei-vodă un nor ploios, care să ivi dăspre austru, fiind ceriul prea seninat. Şi venea asupra taberilor prea iute, cu un vânt foarte viforos. Şi aşa trecu preste tabăra lui Matei-vodă. Iar când sosi la tabără lui Vasilie-vodă, acolo-şi năpusti toată apa, ca cum ar cură un râu prea iute. Şi picăturile era groase şi vârtoase ca o piatră. Unde-i loviia, ticăloşii îndată cădea dupre cai jos. Şi să făcu în tabăra lor apă multă, ca o baltă tinoasă.

Şi aşa fiind, îndată să năpusti toată tabăra lui Matei-vodă şi intrară pren mijlocul lor făr' de nici o frică, tăindu-i foarte rău. Prinseră şi vii mulţi. Iar Vasilie-vodă cu Temuş şi cu puţini călări de-abia au scăpat numai cu trupul, trecând la Moldova pre la Galaţi. Însă noroc au avut, căci au înnoptat. Iar Matei-vodă s-au învârtejit la Targovişte a doao zi, miercuri, mai 18 deni, cu toată tabăra lui, cu mare izbândă şi voinicii lui cu multă dobândă, dând toţi laudă lui Dumnezeu pentru mila şi binele ce le-au făcut, de i-au izbăvit din mâinile vrăjmaşilor. Strâns-au trupuri căzute în război, căzute 3.000, de au făcut o movilă mare la Finta. Înfipt-au acolo şi o cruce mare. Făcut-au şi altă movilă din jos de Târgovişte, lângă drumul cel mare.

Gheorghie Ştefan-vodă fiind pribeag aici, căzut-au la Matei-vodă cu multă rugăciune de i-au dat oaste ajutor, şi craiul Racoţi aşijderea, de s-au dus asupra lui Vasilie-vodă. Având amândoi războiu la Selca, izbândit-au Ghiorghie-vodă. Iar Vasilie-vodă au fugit în Ţara Căzăcească, la ginere-său Temuş, fiind acolo şi hanul cu oştile tătărăşti. Iar Ştefan-vodă cu moldovénii, cu munténii, cu ungurii, cu léşii, au încongiurat cetatea Suciavei, că acolo era doamna lui Vasilie-vodă închisă cu fie-său Ştefăniţă şi cu toată avuţia lor, având doamna ajutor pre gineri-său Temuş cu 8.000 de cazaci. Deci fiind ei îngropaţi într-un şanţ supt cetate, în toate zilele ieşiia Temuş cu cazacii şi-i gonea foarte rău pe cei din afar, până se umplură luni trei. Iar când fu într-o zi, şezând Temuş supt cortul lui, tocmiră nemţiăiî un tun şi-l slobozíră asupra lui. Şi aşa lovi o ladă de lemn ce erea lângă dânsul, şi rupându-să o bucată de ladă au lovit pe Temuş peste un picior şi umflându-se picio-rul, în grab au murit. Iar cazacii numaidecât rădicară alt hatman şi făcură pace cu Gheorghe Ştefan-voievod şi-i închinară cetatea.

Iar Vailie-vodă au fost căzut la hanul cu multe rugăciuni şi cu daruri scumpe, de i-au dat ajutor 20.000 de tătari. Şi au purces cu dânşii ca să scoaţă pre doamnă-sa şi pre fie-său din Suciavă. Iar când ajunseră la Prut, sosi veste rea şi amară, cum au pierit gineri-său Temuş, şi s-au închinat cetatea, şi au prins pre doamnă-sa şi pre fie-său şi i-au luat toată avuţiia. Atuncea deaca înţelese Vasilie-vodă, cu mare întristăciune să întoarse iar înapoi. Sosind la hanul, fu Vasilie-voievod prins şi băgat în obezi. Trimiţându-l la Poartă, fu închis la Idicula.

Deci cazacii tocmiră trupul lui Temuş într-un sicriu şi să duseră cu dânsul în ţara lor. Atuncea doamna plângea mult, intrând în inima ei spaimă şi groază mare. Iar Ştefan-vodă singur intră în cetate, de au prins pre doamna şi pre fie-său şi i-au luat toată avuţiia. Şi s-au învârtejit la scaunul lui la Iaşi cu mare izbândă. Şi ş-au plecat capul la Poartă, de ş-au tocmit lucrul. Şi i-au adus steag de domnie.

Iar Matei-vodă, fiind rănit de războiul căzăcesc, zăcea în patul lui şi nu putea să să răpaose şi să-şi caute leacul ranei sale de necazul slujitorilor lui, mai vârtos dorobanţii

şi seiménii şi alte céte. Că Matei-vodă foarte-i îngrăşase, strângând pre toţi dintr-alte ţări streine, săraci foarte. Iar Matei-vodă le făcuse milă mare. Că avea la casele lor pace, ca să-l caute la vreme de nevoie, cum să cade slugilor celor drépte.

Iar ei toţi să îndrăciră de să nebuniră şi începură a nu-l băgarea în seamă nicicât, ci-şi bătea joc de dânsul şi în toate zilele zbiera în curtea lui. Şi lua tunurile dă le scotea afară la câmp. Şi intra în case unde zăcea, dă-l pedepsea. Şi să lăuda că ei au bătut războiul cazacilor, cerşindu-i să le dea câte 3 lefi; iar de nu, vor sparge cămara şi singuri îşi vor lua. În multe chipuri îl pedepsea, zicându-i să-şi lase de acum scaunul şi să să facă călugăr. Şi zicea că au îmbătrânit şi ş-au ieşit din fire. Şi aşa fiind turbaţi, când fu într-o zi, să strânseră toţi în curtea domnească ca să ucigă pre 2 boiari ai lui Matei-vodă, anume Ghinea Ţucala i Radul Vărzariul vel-armaş, aruncându-le prihană cum că ei sfătuiesc pre domn ca să nu le dea lefi. Şi aşa fiind ei turbaţi, ca nişte porci făr’ de nici o ruşine, să suiră sus, în casele domneşti şi déderă năvală unde zăcea domnul lor, căutând pre aceşti boiari supt căpătâiul lui, supt paturi, prin poduri, prin cămări, prin lade, până-i găsiră. Şi aşa, denaintea lui, i-au luat, cât se cutremura locul de groaza lor, dăzbrăcându-i dă haine, bătându-i nemilostiv, pân-i-au scos afară la câmp, şi acolo i-au omorât, înaintea tuturor oştilor. Într-acéia turburare a lor, întâmplându-se lui Socol vel-clucerul Cornăţeanul a fi bolnav, zăcând la gazda lui, ca nişte hoţi şi pre el l-au ucis. Şi le-au jefuit casele, luându-le tot ce au avut.

Iar când au fost la august, murit-au şi doamna Elena. Şi cu mare cinste fu îngropată în bisérica domnească, în Târgovişte. După ce au dat Dumnezeu de s-au vindecat Matei-vodă la picior, ieşit-au în preumblare cătră Argeşi, şi învârtejindu-se de acolo, iar dorobanţii şi seiménii i-au închis porţile şi i-au ieşit înainte, la şanţul cel mare, cu toate tunurile, oprind pre domnul lor ca să nu mai intre în cetate,

zicând că de acum înainte nu le mai trebuie să le mai fie lor domn, ci, sau să iasă din ţară, sau să să călugărească. Deci aşa au şăzut, cu toţi boiarii lui, obidit, din josul oraşului, 3 zile. Şi nici pâine nu lăsa să-i aducă, să mânânce din averea lui şi din toată cinstea domniei lui. Deci într-alt chip n-au avut cum mai face, ci le-au făgăduit să le dea bani din dăstul. Atuncea de-abiia l-au lăsat de au intrat în târg, la scaunul lui. Iar ei nu să mai aşăzară, ci ca nişte lupi flămânzi, şi ziua, şi noaptea zbiera şi umbla pre la casele boiarilor, ca nişte calici, de-i pedepsea şi le cerea de băutură. Nimenilea nu le putea sta împotrivă. Că umbla toţi béţi, zăcând prin pimniţe cu muieri, cu copii cu tot. Lăsară hrana lor cea bună şi să apucară de tâlhărie. O, câtă obidă era lui Matei-vodă! Unde ştiia cât bine le-au făcut, şi acum îşi bat joc de el. Şi chemă pre toţi credincioşii lui boiari şi slugi şi le zicea: "O, dragii miei, ştiţi cât munciiu de ţinuiu ţara, şi mă nevoiiu de o strânşu la moşiile lor, şi o păziiu de nu o călcă nici o limbă. Şi în zilele mele crescură, şi să însurară, şi făcură copii şi să îmbogăţiră toţi. Mai vârtos zic de acest neam dorobănţesc, fiind ei tot dintr-acest pământ al Ţării Rumâneşti şi neavând ei nici o nevoie de la mine sau de la alţii. Iar diavolul cel nepohtitor de binele omenesc iată cum intră în ei, de i-au nebunit şi nu ştiu ce fac. Că s-au însoţit cu sârbii siiméni, de ş-au măritat fetele şi surorile dupre ei. Şi nu poate nimenea să-i contenească. De acum înainte, dragii miei, să ştiţi cu adevărat că pentru faptele lor, vor să vie mari răutăţi asupra aceştii sărace de ţară. Şi va să cază la mare nevoie. Şi vor să pătimească şi cei buni pentru cei răi. Că întâi eu nu pociu răbda turburarea lor care fac asupra mea şi asupra ţării. Ci gândesc, de voi avea zile, să aduc în primăvară 30.000 de tătari şi pre craiu cu ungurii, să-i lovească fără véste de toate părţile şi să să puie supt sabie toţi cei mai mari, să piiară ca nişte tâlhari, să-mi izbândesc spre dânşii, pentru mult bine ce le-am făcut".

Şi aşa, cu necaz mare, au petrecut Matei-vodă din zi în zi. Deci fiind slab şi ajungându-l adâncile bătrânéţe, puţine zile s-au războlit. Şi când au fost april 9 deni, 7162, duminecă dimineaţa, au răposat Matei-

vodă în casele domneşti, în Târgovişte. Şi au domnit Matei-vodă ani 21, fără luni 5 şi zile 11.

Iată după pristăvirea răposatului Matei-vodă, boiarii ţării împreună cu părintele Ignatie mitropolitul, aciişi trimiseră de să strânse toată curtea şi toţi slujitorii. Şi făcură cu toţi dimpreună mare sfat. Şi cu voia tuturor aléseră din mijlocul lor ca să le fie domn Costandin-voievod, sin Şărban Basarab-voievod, că-l ştiia că iaste de neam mare, domnesc şi iaste om bun, şi înţelept şi blînd. Şi toţi să bucurară şi să veselіră.

Şi îndată scoaseră şi trupul lui Matei-vodă din casele domneşti şi-l puseră în mijlocul curţii, fiind şi sfântul Macarie, patriiarhul de la Antiohiia, cu mitropolitul Ignatie, cu mulţi arhierei şi călugări, popi. Făcutu-i-au pogrebaniia cumsăcade, rădicându-l cu mare cinste, pân' l-au băgat în groapă, în bisérica domnească, în Târgovişte. Dumnezeu să-l pomenească.

Iar Costandin-vodă, împreună cu toţi boiarii lui începură a căuta de rândul ţării şi de aşăzământul domniei. Şi îndată trimiseră de olac de déderă véste împăratului, sultan Mehmet, şi veziriului Derviş-paşa şi tuturor priiatenilor, câţi avea, pentru întâmplarea ce scrie mai sus. Şi tuturor le-au părut bine. Şi degrab aléseră pre o seamă de boiari, şi roşii şi popi, de i-au trimis la Poartă, făcând mare rugăciune la toţi ca să le hărăzească pre Costandin-vodă, să le fie domn. Şi numaidecât le-au făcut pre voie, precum l-au pohtit şi ţara. Şi-i déderă steag de domnie noao, trimiţându-l cu terzi Mustafa aga Tahalgiul împreună cu boiarii.

Iar Costandin-vodă, înţelegând de aceasta, pogorât-au la Bucureşti. Iar când au fost joi, iunie 1 deni, 7162, ieşit-au Costandin-vodă, cu toţi boiarii, cu toate oştile înaintea steagului, la podul Plumbuitei şi acolo să împreună cu aga turcul şi cu boiarii. Şi cu mare cinste intrară în scaun în Bucureşti. Şi preste puţinea vréme gătit-au Costandin-vodă haraciul şi poclonul de domnie. Şi l-au trimis la împăratul cu aga turcul şi cu mulţi boiari. Şi aşa ş-au aşăzat domniia cu bună pace, dăspre turci, şi dăspre hanul şi dăspre Racoţi

Gheorghie, craiul Ardealului, şi dăspre Ştefan-vodă al Moldovei. Şi cu toată vecinătatea s-au aşezat. Şi au început a face milă mare ţării, iertându-le toate năpăştile. Şi au plătit pre slujitori cu un haraci deplin. Şi au iertat ţara de bir 3 luni. Şi au iertat dorobanţilor şi călăraşilor dijma şi oieri-tul. Şi au îmbrăcat pre toţi cu postav bun, şi pre căpitanii lor cu frânghii, cu coftirii, cu atlaze. Lefi încă le da din dăstul. La masă cu dânsul de-a pururea şădea cu dânsul şi-i dăruia. Judecăţi drépte făcea, şi milă din dăstul. Pre nimenea nu obiduia, ci cu blândéţe şi cu cuvinte dulci pre toţi îi mângâia. Şi gândi să facă mult bine ţării. Şi să bucura toţi şi moşnéni, şi streini, mulţumind lui Dumnezeu că le-au hărăzit domn bun şi înţelept, şi milostiv.

Făcut-au Costandin-vodă şi o mănăstire mare, care iaste în vârful unii movile din Bucureşti, unde iaste hramul sfetăii Costandin-ţar şi muma lui, Elena. Ispravnic au fost Radul logofătul Dudescul şi Gheorghie Şufariul din Târgovişte.

Şi doamna lui Bălaşa au făcut o mănăstire ce să cheamă Jitiianul, den sus de Craiova, lângă Jiiu. Făcut-au doamna Bălaşa şi un sicriu mare de argint poleit foarte iscusit, în carele au pus sfântul trup al sfântului Grigorie Decapolit, de la mănăstirea Bistriţa. Şi alte multe bunătăţi şi odoară scumpe au făcut şi le-au împărţit pre la Sfetagora şi prin alte părţi. Tocmitu-s-au ţara foarte bine şi s-au împăcat cu toată vecinătatea, făcându-şi frăţie şi legătură cu Racoţi şi Ghe-orghie şi cu Ştefan-vodă al Moldovei. Şi au vecinit bine şi frumos.

Gândit-au Costandin-vodă să facă şi alt bine Ţării Rumâneşti, ca să-i mulţămească şi să-l pomenească. Care bine neamului rumânesc, vrăjmaşul diavolul n-au lăsat să-l umple. Ci, pentru bine, mult rău i-au dat. Ca şi israiliténii jidovi cu domnul nostru Isus Hristos, când i-au scos din robie, din mâna lui Faraon şi i-au hrănit în pustie, cu mană din cer şi le-au dăruit ţări întregi; iar apoi, în loc de mulţumită, ei-l uciseră şi-l adăpară cu oţet şi-l batjocoriră în tot chipul. Aşa şi neamul rumânesc, mai ales dorobanţii. Că au chemat Costandin-vodă, pre toţi căpitanii de dorobanţi şi iuzbaşii şi ciauşii vătaşi şi cetaşii, de s-au sfătuit cu dânşii zicându-le: “Feţii miei, tuturor am făcut ce s-au

căzut, şi roşiilor, şi tuturor cetelor şi voao. Încă una mai trebuiaşte să facem. Să scoatem din mijlocul nostru pre siiménii sârbi, că nu iaste ţării de nici un folos. Răposatul Matei-vodă i-au strâns pentru vrăjmaşul Vasilie-vodă. Iar eu acum, au dat Dumnezeu de n-am nici un vrăjmaş şi m-am împăcat cu toate ţările, ca să putem face bine şi ţăranilor, că sunt săraci şi împresuraţi de bir şi de năpăşti. Iar când vom avea vreun păs de undeva, ne vom apăra cum va fi voia lui Dumnezeu. Şi mai bine voi da acele lefi siimeneşti voao şi feciorilor voştri."

Deci ei cu un cuvânt fură bucuroşi şi ziseră toţi: "Aşa să fie!"

Şi într-acéiaşi zi au făcut Costandin-vodă masă mare de i-au ospătat şi i-au dăruit cu coftirii, şi cu atlaze şi cu postave bune. Iar când au fost a doao zi, sâmbătă, fevruar 17 deni, 7163, fiind acest neam dorobănţesc încuscraţi cu siiménii şi sângeraţi şi covăsiţi de diavolul încă din zilele lui Matei-vodă, făr' de nici o chibzuială, de dimineaţă, împreună cu siiménii, să sculară turburaţi, şi fără véste începură a sudui pre domnu-său, Costandin-vodă. Şi făr' nici o milostivire abătură în neamul rumânesc, în boiari, de-i ucidea ca pe nişte dobitoace, prepuindu-le că sunt hicléni şi ei au sfătuit pre Costandin-vodă, să scoată pre siiméni. Şi ei, ticăloşii, nimica de acéia n-au ştiut. Ci cu voia lor s-au sfătuit Costandin-voievod, şi iar ei au stricat. Numai ei, ca nişte oameni răi şi făr' de Dumnezeu, i-au ucis, nefiind nimica vinovaţi.

Pre care-i uciseră, aceştea sunt anume: Ghiorma velban, i Drăghici sin Papei vistierul ot Greci, i Gheorghe Carida vistierul, i Papa sin Predii vornicul Brâncoveanul, i Cârstea sin Socol clucerul Cornăţeanul, i Udrea slugerul Doicescul, i Preda Beca ot Maia, i Sava Şufariul Cuştireanul, i Dumitraşco Frejureanul, i Dumitru comisul sin Mitrii pi-tarul ot Stăneşti, i Mihai ciohodariul, i Gâdea căpitanul, i Băncilă căpitanul, i Ivan căpitanul, i Iancul căpitanul ot Călimăneşti. Iar alţi boiari, câţi au scăpat prinzând de véste, au fugit care încătro au putut: unii preste Dunăre, alţii au trecut muntele, alţii au trecut în Moldova.

Iar dorobanţii şi siiménii fiind covârşiţi de nebunie, şi plini de diavolul, nicicât nu să curmară, ci, în loc de căinţă, mai vârtos sporea spre fapte réle. Că întâi uciseră pre aceşti săraci de boiari. A doao, batjocoriră pre domnul lor, suduindu-l în tot chipul şi-i da cu lémne la ochi şi-l purta val, cum era mai rău. Nu avea putére din domniia lui cât ar fi o cirtă. Numai ce căuta cu ochii ca un dobitoc, şi la unii, şi la alţii. Ei singuri intra în cămară de-şi lua lefi. Când venea niscare soli de undeva, ei să punea în poartă de-i oprea, şi de frica lor, întâi îşi da soliia la dânşii. Şi alte batjocuri făcea domnu-său.

A treia, călcară şi sfintele bisérici ale lui Dumnezeu, încă, slujind preoţii sfânta liturghie. Iar ei intrară în bisérici de-i scotea de păr afară şi-i dezbrăca de veşminte. Şi au jefuit sfintele bisérici şi préstoalele. Şi lua potirile de au vărsat jos sfântul sânge şi trup al domnului nostru Isus Hristos. Şi sfintele moaşte le călca cu picioarele şi zicea că sunt farmece. Tot ce au aflat în bisérici au luat. Numai pietrile goale au lăsat. Sfintele veşminte făcutu-le-au muie-rilor şi fételor chinteşă. Şi vindea cărţile biséricii la târg. Vândut-au şi un potiriu drept bani 30, cum au vândut şi Iuda pre Hristos. Făcut-au Dumnezeu o ciudă mare, că au băgat unii o icoană în foc, chipul domnului Hristos, ca să scoaţă poleiala, iar casa s-au aprins, de au ars cu totul ce au fost într-însa până în pământ; de-abiia au scăpat ei.

A patra, au dat jaf caselor boiereşti, şi neguţătorilor şi tuturor câţi ştiia ei că să biruiesc şi au bucate. Şi au jăhuit toată ţara, din cap până în cap, şi cruciş, şi curmeziş. Mai pre scurt să zicem, vecin pre vecin, fin pre naş, slugă pre stăpân. O mare ciudă, multe răutăţi au făcut diavolul neamului rumânesc încă din ceputul lumii, de la moşul nostru Adam. Iar domnul nostru Isus Hristos nu s-au îndurat de făptura sfinţii-sale, adecă neamul omenesc, ci, ca un miloserd, s-au pogorât din cer pre pământ de s-au întrupat şi s-au răstignit şi a treia zi au învis, lăsându-ne noao învăţătură folosi-toare sufletului şi trupului. Întâi liubovul, să iubim unul pre altul, că liubovul iaste tuturor bunătăţilor rădăcină — zicând singur Dumnezeu: “Cine va avea dragoste cu vecinul său, acela va lăcui în mine şi eu întru el”. Deci şi acest neam

omenesc, până au fost dragostea în mijlocul lor, Dumnezeu au fost cu dânşii, că nu i-au călcat alte limbi streine; şi au făcut multe vitejii şi au trăit în pace bună. Iar acum iată cum îi prelăsti diavolul aşa lesne şi-şi făcu lăcaş în inimile lor. Den case bune şi den lăcaşuri multe şi bune, den bucate şi din mila domnilor şi a boiarilor, să făcură tâlhari. Şi ei singuri, cu minte lor îşi surpară viaţa şi-şi puseră casele.

Văzând înţelepciunea lui Dumnezeu atâta nebunie ce făcură oamenii aceştea casei lui, adecă sfintei bisérici şi domnului lor şi şi vecinilor lor; şi sângele cel nevinovat striga la cer, ca să le facă judecată, cunoscut-au că s-au îngroşat inimile lor şi s-au împăinjinat ochii lor, ca văzând să nu vază şi spuindu-le să nu înţeleagă, că păcatul prea s-au înmulţit, şi s-au asemănat călcătorilor de lége, trimis-au Dumnezeu asupra lor caznă, adică judecată, ca şi odini-oară eghipténilor.

Întâi, fiind la Ţarigrad împărat sultanul Mehmet, sfat au făcut pentru atâta nebunie ce au făcut aceşti oameni în Ţara Muntenească, socotind că astăzi va fi aici, mâine va fi la ei. Şi aciiaşi au poruncit la Racoţi Gheorghie, craiul Ardealului şi la Ştefan-vodă al Moldovei, de au venit cu unguri şi cu moldoveni în Ţara Rumânească. Şi au avut războiu mare la Şoplea, în Teleajen, cu dorobanţii, şi cu siiménii şi cu alte céte. Prinzând şi Costandin-vodă véste, fugit-au din mijlocul lor la Dunăre, împreunându-se cu Siiauş-paşa în vadul Dârstorului, la Strâmba.

Iar ei, încă nu le ajunse că ce nebunii făcuse, ci mai adaoseră. Aflară pre unul asémene lor, anume Hrizea sin Dumitraşco ot Bogdănei, ot sud Ialomiţa, nebun ticălosul şi făr' de minte, de-l făcură să le fie domn din mijlocul mărăcinilor. Pre acest Hrize foarte îl iubea Costandin-vodă, şi de taină crediincios făcutul-au boiarin, spătar mare preste toate oştile lui. Iar el să asemănă Iudei, care era lui Dumnezeu mai credincios dentâi şi întingea într-o solniţă cu dânsul, apoi îl vându jidovilor. Aşa şi Hrizea, să arătă întâi domnu-său credincios, iar în taină umbla tot mozavirindu-l şi îndemnând gloatele ca să-l ucigă, şi să şază în locul lui. O, ticăloşii şi nebunii! cum umblară toţi rătăciţi.

Când fu la iunie 17 dni, leatul 7163, sâmbătă, să loviră toţi la Şoplea în Teleajen, şi cât clipeala fură biruiţi de unguri. Căci Dumnezeu nu mai era cu ei într-ajutor. Ci umbla ca nişte oi făr' de păstor şi de toţi huliţi şi goniţi. Foarte mulţi din dorobanţi şi din siiméni au căzut jos. Zăcea trupurile lor grămadă, unul peste altul, câte 50, câte 100, la alte locuri şi mai mulţi. Câţi scăpară să răşchirară, unii în munte, alţii preste Dunăre. Prin toate gaurile să ascunseră. Şi de frică mare, ştiindu-şi vina, şi de umbra lor se spăimânta. Şi-şi lepăda hainele lor cele dărăbănţeşti şi să îmbrăca în fărfeneţe caliceşti; şi să jura că n-au fost dorobanţi.

De sâmbătă, fevruar 17 dni, începu diavolul a împărăţi, şi iar de sâmbătă, iulie 17 dni, începu a slăbi. Precum iaste scris, că nu iaste care să stea împotriva lui Dumnezeu.

După acéia, sultan Mehmet-împăratul iar au dat domniia lui Costandin-vodă. Şi s-au învârtejit de la Dunăre cu mare cinste la scaunul lui, împreunându-se cu Racoţi Gheorghie-craiul şi cu Ştefan-vodă la podul Prahovei; lângă Gherghiţă. Şi au şăzut la podul Dridovului 3 zile, de s-au ospătat câteşi 3 domnii, făcând frăţie şi legătură cu jurământ, învârtejiindu-se fieştecare în ţara sa.

Iar Costandin-vodă au mers la Târgovişte. Şi iar au arătat milă mare asupra tuturor creştinilor şi celor greşiţi. Şi i-au iertat de toate vinele lor, numai să să aşeze şi să-şi meargă cineşi la moşiia sa, să-şi dea birul împăratului.

Iar ei, ca nişte îndrăciţi, nu să mai aşăza, ci umbla tot turburaţi. Şi să strânse care de unde era: o dată la Bucureşti, altă dată la Brăila, ca să vie cu armă asupra domnu-său. Iar Costandin-vodă, prinzând véste, trimise ale sale oşti credincioase, şi-i loviră de toate părţile. Pre unii îi omoria, pre alţii vii îi prindea. Păţiră ca vai de ei, şi încă tot nu să mai aşăza. Ci care dupre unde era, tot să lăuda şi zicea că va veni şi altă vreme, ca să-şi poată izbândi. Fu şi Hrizea spătarul prins la Brăila, şi-l aduseră la mâna lui Costandin-vodă. Pohtindu-l craiul, datu-i-l-au, cu jupâneasă, cu coconi cu tot. Şi aşa pohtise şi el. Datu-i-s-au gazdă

bună în Beligrad, şi i-au făcut obroc bun, ca să-i prisosească de toate. Şi avea cinste şi socotinţă den dăstul.

După acéstea toate, Racoţi Gheorghe-craiul nu şăzu mălcom să-şi ţie crăiia şi ţara, ci să sculă cu grele oşti ungureşti asupra lui Cazimir, craiul leşesc, să-l scoaţă din scaunu-şi şi să şază el crai. Venitu-i-au şi craiu sfeţesc cu 20.000 de oaste; trimisu-i-au şi Hmelenschi, hatmanul căzăcesc, ajutor 15.000 de cazaci; şi Ştefan-vodă 2.000. Iar Cazimir, craiul leşesc, şi cu toţi domnii, prinzând de véste, numaidecât trimiseră cărţi la hanul tătărăsc, curând să vie ajutoriu. Şi Costandin-vodă avea 2.000 de oaste. Şi îndată să ridică însuşi hanul cu mulţime de tătari şi intră în Ţara Leşască. Fu Racoţi părăsit şi de sfeţi, şi de cazaci, şi de moldovéni, şi de munténi. Atuncea leşii şi tătarii aflară vréme şi ocoliră tabăra ungurească. De-abiia scăpă Racoţi cu puţini oameni în ţara lui. Iar tabăra lui să prăpădi de tătari, care de sabie, care viu, de la mare pân’ la mic, pân’ la 30.000 de suflete. Atunce prinseră şi pre ghineraleşul lor, Chim Ianoş, şi pre Corne Gaşpar, şi pre Beldea Pal, şi pre mulţi domni den Ardeal.

Iar Hrizea spătarul, pre vreme ce era Racoţi în Ţara Leşască, s-au ridicat cu 500 de siiméni, carii era rumâni de neamul dorobănţesc strânşi de Racoţi şi lăsaţi de pază scaunului, şi războiniceşte au ieşit cu toţii de acolo, trecând muntele aicea în ţară pre la mănăstirea ot Bistriţă.

Iar Costandin-vodă prinzând véste, trimis-au pre Preda dvornicul Brâncoveanul, şi pre Radul stolnicul Fărcăşanul şi Ivaşco Cepariul, cu oşti gréle. Şi făcură război mare la Târgul Bengăi şi fură biruiţi siiménii. Câţi n-au pierit de sabie, prinsu-i-au vii. Şi prinseră şi pre Hrizea spătariul viu. Închinându-se boiarii la domnu-său cu slujbă curată, priimindu-i cu cinste, dăruitu-i-au foarte bine. Iar prea Hrizea l-au spânzurat la roată cu toate soţiile sale.

Luară-şi şi ei plată după faptă. Şi făcură o movilă mare la Târgul Bengăi, în siliştea Cincului.

Iar dorobanţii şi siiménii nu să mai aşăzară, ci văzând slăbiciunea Ardealului şi neputinţa lui Costandin-vodă, fiind îndemnaţi

de diavolul, să sfătuiră că cu alt nimica nu vor putea surpa pre Costandin-vodă, numai cu putérea turcilor. Şi mérseră preste Dunăre de să închinară lor şi-l pârâră că iaste hain împărăţiei şi iaste totuna cu Racoţi şi cu Ştefan-vodă. Pârâră pre domnul lor la păgâni, carii niciodată nu pohtesc binele creştinilor. Iuda pâria pre dom-nul nostru Isus Hristos la păgânii ovrei, cum că el să laudă că iaste fiiul lui Dumnezeu, iar dorobanţii pâria pre dom-nu-său la păgânii turci. Iuda vându pe Hristos în 30 de talanţi, iar ei se vândură robi turcilor în toată viaţa lor. Ovreii déderă acel chelcig pre un sat a fi de îngropare streinilor, iar ei singuri să déderă mâncare câinilor. Iuda să déde singur spânzurării, iar ei singuri să déderă înecării, că s-au înecat cu totul. O nebunie nespusă, cum că ei sin-guri strică ţara! Că nu s-au suferit cu case bune, cu bucate multe, cu pace, cu cinste de la domnul lor, cu slavă de la toţi. Nemeri pre Caiiafa tocma în pântece şi muri. Deci tâlhariul şi vinovatul nu să poate ascunde nicăirea, ci vădindu-se păcatul, plată ia den vina lui. Aşa şi ei, au umblat cât au umblat gonind pre dracul, pân' l-a şi aflat, cu spânzurare, cu înţepare, cu tot feliul de morţi. Carele încătro să ducea, Dumnezeu nu-l mai sporea, ci acolo să prăpădea. Pren toate ţările zăcea oasele lor, ca unor călcători de jurământ şi de toate poruncile lui Dumnezeu. Ci de ei n-ar fi atâta minune mare, că pentru nebuniile lor au căzut nevoie mare asupra aceştii sărace de ţară, precum să va înţălége aici mai nainte. Că deaca au văzut păgânii una ca aceasta, cum iaste pizmă şi împărecheare întru rumâni, socotiră că iaste vrémea să intre întru ei, ca nişte lupi într-o turmă de oi, să-i răsipească şi să-i slăbească din rădăcină. Nu doar că au avut turcii pizmă pre domn, ci mai vârtos pre ei ca să le taie rădăcina, să nu mai fie, ci să umble călcând şi mâncând ţara şi luând toată agoniseala ei, ca o grădină făr' de grădinariu. Ci iată că le-au fost în voie. Ci, adevărat, nu iaste vina lor, ci a rumânilor, că ei singuri i-au pohtit şi i-au şi dobândit, dupre cum zice Dumnezeu: “Cine ce va căuta, va găsi”. Găsit-au dar rumânii foarte bine!

Când au fost la ghenar 5 dni, 7166, trimis-au împăratul, sultan Mehmet şi vezirazemul Chiupriuliul Mehmet-paşa de au mazilit pre Costandin-vodă şi au trimis pre alt domn, ce-i zicea Mihnea, încă cu oşti turceşti, cu 30.000. Iar Costandin-vodă, deaca prinse de véste, au trecut muntele la Ardeal cu toată casa lui întreagă şi cu toţi boiarii ţării. Şi au domnit Costandin-vodă 4 ani făr' 3 luni, leatul 7166.

Iar când au fost la fevruar 17 dni, intrat-au Mihnea aici în ţară cu turcii şi cu tătarii, de au robit mulţime de oameni şi au prădat ţara povăţuindu-i dorobanţii şi siiménii pe unde nu ştiia turcii şi tătarii şi pre unde niciodată răutăţile n-au umblat. Iar ei, ca nişte draci, îi ducea de robiia şi prăda. O, mare ciudă, că nu s-au auzit din veac ca cineva să-şi voiască rău neamului său. Iar ei singuri îşi da muierile lor, şi copii lor şi rudele lor robi în mâinile turcilor.

Mihnea acesta au fost de neamul lui grec cămătar. Tat-său l-au chemat Iane Surdul, iar pre dânsul l-au chemat din botez Franţi. Deci izvodindu-se de mic a urma lui Iz-mail, feciorul Agarii, fugit-au de la părinţii lui de s-au dus la Ţarigrad şi s-au curtenit la Kinan-paşa, zicând că iaste fecior Radului-vodă, nepot Mihnii-vodă. Primitu-l-au pen-tru acest nume şi-l ţinea lângă el foarte bine. Şi aşa au petrecut viaţa lui la turci, ca la 40 de ani. Şi foarte să arăta credincios turcilor. Şi ca de la inima lor l-au ales şi l-au făcut domn Ţării Româneşti, înşălându-i că să va turci şi el. Şi gura făgăduia lor acéstea, iar den inimă gândea, deaca va apuca domniia, să să scoale cu armă asupra tur-cilor, să-i bată şi să fie el împărat.

Deci cum s-au aşezat aici, în scaun, în Bucureşti, tri-mis-au la boiari preste munte cărţi cu jurământ. Şi au venit toţi cu jupâne cu tot de s-au închinat lui. Aşijderea şi toată ţara. Şi să bucura toţi de dânsul şi le părea bine, gândind că iaste credincios turcilor şi el va purta grija ţării şi o va aşăza ca să-şi dea haraciul şi să trăiască cu pace.

Iar el, fiind în gândul cel dintâi, nu să apucă de aşăzământ al ţării, ci îndată începu a-şi face steaguri multe, şi tunuri, şi ierbării multe, şi palangă împrejurul mănăstirii Radului-vodă. Şi să strânseră tot neamul dorăbănţesc, de-i tocmea şi-i aşăza cineşi la steagul lui şi

la ceată-şi. Şi începură ei toţi a-l lăuda zicând că domn ca acesta n-au mai venit în Ţara Rumânească, înţelept şi vrednic şi iaste ca un sfânt.

Mazilit-au pe Gheorghie Ştefan-vodă den Ţara Moldovei şi au pus pre Gheorghie Ghica-vodă să fie domn în locul lui. Iar Ştefan-vodă au trecut în Ţara Ungurească cu toată casa lui întreagă. Şi nu după multă vréme s-au învârtejit Ştefan-vodă iar apoi cu ungurii şi cu lefegii, ca să scoată pre Ghica-vodă din scaun şi să fie el domn. Iar Ghica-vodă deaca au prins dă véste, au strâns toate oştile câte s-au împrilejit şi lefegii, trimiţând cu dânşii pre fiu-său, Gligoraşco-vodă, de i-au ieşit înainte la Târgul Frumos şi l-au lovit la Strungă, de au făcut război foarte tare. Şi cu voia lui Dumnezeu fost-au izbânda lui Gligoraşco-vodă. Şi au căzut mulţi den unguri, făcându-se o movilă mare de trupurile lor la Strungă. Iar Ştefan-vodă de-abiia au scăpat în Ţara Ungurească cu puţinei oameni.

După aceasta poruncit-au împăratul vezirazimului Chiupriuliul de au purces cu oşti gréle asupra lui Racoţi în Ardeal. Şi au poruncit şi hanului de au mers cu mulţime de tătari şi Ghica-vodă cu moldovénii şi cu munténii, ca să treacă toţi la Ardeal împreună. Atuncea Mihnea-vodă spu-sese boiarilor de taină, cum va să taie pre turci. Iar ei, ticăloşii, numai ci încremeniră şi să mirară, cum va să fie aceasta, răspunzând: “Doamne, bun lucru ar fi acesta! Iar noi ne temem că nu vom putea plini desăvârşit, ci numai vom zădărî şarpele şi ne va înghiţi cu totul. Căci noi suntem o ţară mică şi făr’ de oameni, neputincioasă şi făr’ de ajutor de nici o parte. Iar turcii sunt putérnici, mari şi biruiesc toată lumea, de la răsărit pân’ la apus.”

Atuncea Mihnea s-au tulburat în firea lui şi cu mânie mare le-au răspuns zicând că sunt fricoşi: “Şi cu voi nu voi face nimic, numai să mérgeţi cu mine pân’ la Teleajen, şi de acolo vă voi lăsa de veţi mérge la casele voastre. Iar eu am cu cine tăia turcii. Atuncea boiarii să mai bucurară. Şi purcése Mihnea-vodă cu boiarii şi cu toate oştile şi, dupre ce ajunse la Şoplea, în Teleajen, chemă pre toţi căpitanii lui şi pre toată oastea, de-i jura şi le porunci să meargă să taie pre turci. Iar ei deaca să dăspărţea de el, îl suduia şi zicea că nu să vor învrăjbi cu

turcii, că sabiia împăratului iaste lungă, şi hanul cu tătarii încă soséeşte. Deci Mihnea, văzând că nu va face nimic, făcu meşteşug, de purcése cu toate oştile să treacă muntele şi să să împreune cu ungurii. Când ajunse la Ceraşi, iar boiarii şi oştile pricepură de meşteşugul Mihnii, ce va să facă. Ci îndată-l părăsiră toţi şi să învârtejiră înapoi cu tunuri cu tot, până să apropiiară de tabăra turcească. Iar boiarii mérseră la paşa, alţii într-alte părţi să răşchirară. Mihnea rămase cu puţini oameni, cugetând ce va face: fugi-va preste munte? Tătarii şi turcii l-au luat pre dănainte. Tot iaste pierit. Ci ş-au luat capul a mână şi s-au învârtejit şi el, de au mers la Cadâr-paşă. Făgăduindu-i bani mulţi, tocmitu-ş-au lucrul. Şi ş-au făcut pace şi cu hanul aşijderea. Bănuind şi pe o seamă de boiari, cum ei să-i fie făcut acea sminteală, şi îndată omorî pre Pârvul cel-vistier şi pre Istratie vel-postelnic, i Preda Bârsescul velagă şi pre Vintilă căpitan de roşii şi pre Badea vătaf de puşcărie. Şi au trimis pre Dinca vel-armaş, sârbul, de olac, de au omorât pă Preda Brâncoveanul vel-ban în casele domneşti în Târgovişte, nefiind vinovaţi nimic.

Atuncea, pre acea vréme, era şi Costandin Cantacuzino stari-postelnicul, cu toată casa lui şi cu gineri-său, Pană Filipescu biv-vel-spătar, iar cu casa lui, la satele lor de la munte, pre apa Praovei, den porunca Mihnii, lăsaţi cu voia lui şi cu carte iscălită cu mâna lui, ca să şază ei acolo, să să odihnească cu bună pace, nebântuiţi de nimeni. Numai au pohtit pre 2 coconi ai lui Costandin postelnicul, anume: Drăghici logofătul i Şărban postelnicul, ca să să afle lângă dânsul, cu slujbă dreaptă, precum s-au şi aflat. Că pre Drăghici logofătul l-au trimis cu solie la Ardeal, iar Şărban postelnicul nicicât de lângă dânsul nu să dăzlipiia. Déci fiind Mihnea obidit pre o seamă de boiari, gândit-au să nu fie acel lucru şi în ştirea lui Costandin postelnicul şi a gineri-său, Pană spătariul. Ci cu mare taină au poruncit la Odor căpitanul de au mers cu târgoviştenii şi cu toţi plăiaşii Ialomiţii, să prinză pre aceşti ce scriu mai sus. Şi neştiind nimic de acéia, lovitu-i-au fără véste, marţi dimineaţa, av-gust 16 dni, 7166. Gonitu-i-au pre toţi munţii Praovei, 2 zile şi 2 nopţi, pân’ le-au dăşchis Dumnezeu calea şi au

scăpat în cetatea Braşovului cu jupânese, cu coconi, cu toţi. Şi nici pre unul n-au prins.

Văzând aceşti boiari atâta nebunie a Mihnii-vodă por-nită asupra lor, socotiră că nu vor putea trăi în zilele lui. Ci au trecut în Ţara Moldovei cu totul. Şi au dat véste şi fie-său, lui Şărban, de au fugit de la Mihnea când era tabăra la Sibiiu, şi s-au curtenit la Ghica-vodă.

Iar Mihnea, deaca au înţeles că au fugit aceşti boiari, foarte s-au întristat.

Atuncea au luat turcii cetatea Enăul, şi Caravansebeş, şi Logojul. Şi multă pradă şi robie au făcut în Ardeal.

Iar după ce au isprăvit acolo, venit-au şi Mihnea în ţară, în scaunul Bucureştilor. Şi ce gândise asupra turcilor nu să mai părăsise, ci mai vârtos să întărise. Strângând oşti de iznoavă şi cu meşteşug mare, 2 lucruri de taină făcea: cătră Racoţi Gheorghie-craiul scriia cărţi să vie oşti ajutor, ungurii, iar cătră turci plecăciune mare făcea. Şi lua bani împrumut de la turci mari din Ţarigrad şi dupre marginea Dunării. Şi încă i-au chemat cu rugăciune, de au venit la dânsul aici în ţară. Şi au strâns turci mulţi, unii saragéle, alţii délii, alţii beşlii, alţii siimeni. Şi aşa-i socotea şi-i cinstea, cât credea într-însul ca în Mahomet. Atuncea Mihnea foarte să înălţa şi să trufiia. Şi trimise pâră grea asupra lui Costandin postelnicul şi a gineri-său, Pană spătariul, cum sunt haini împărăţiei şi umblă amestecând ţările. Şi au venit toţi boiarii de s-au închinat lui, iar el numai n-au vrut să vie. Şi dupre pâra lui, trimise Chiupriliul 2 capigii, de au luat de la Moldova numai pre Costandin postelnicul, de l-au dus la viziriul. Iar gineri-său Pană au rămas. Înţelegând Mihnea-vodă de aceasta, trimis-au pre Colţea clucerul Doicescul i Nicola Sofiianul şi cu alţi boiari şi cu mulţi bani, ca să-i dea viziriului, să omoare pré Costandin postelnicul. Iar el ştiindu-se drept, nimic nu s-au ferit, ci au ieşit de faţă la divanul împărătesc, de s-au pârât cu acei boiari ai Mihnii-vodă, de faţă, înaintea vizrului, jăluindu-se că nu iaste hain împărăţiei. Că întâi el au mers la Mihnea-vodă, dându-i şi boierie, să fie logofăt mare. Iar apoi, cunoscând

ficleşugul lui, ce va să facă asupra împărăţiei şi, văzând că au făcut moarte boiarilor ţării, de mare frică, au fugit la Ţara Moldovei. Şi îndată rămăseseră acei boiari ai Mihnii de judecată şi fură scoşi din divan cu mare ruşine. Iar Costandin postelnicul de la Dumnezeu fu izbăvit din moarte. După aceasta, nu multă vreme trecând, Mihnea fiind îndemnat de dracul, iar au abătut de ş-au tăiat boiarii, câţi au mai rămas, anume: Radul vel-vornicul, Cândescul cu 2 fraţi ai lui, Negoiţă, i Moisi, i Udrişte vel-spătarul, i Diicul Buicescul vel-clucerul, i Radul Fărcăşanul vel-stolnicul, i Danciul Pârâianul vel-postelnicul cu fie-său Preda logofătul, i Badia Comâneanul vel-comis, i Stroe clucerul Bârsescul, i Vasilie Câmpineanul vel-căpitanul şi alţi mulţi boiari, aruncându-i din casele domneşti jos, cu lanţurile în gru-mazi. Iar dorobanţii să bucura, şi-i călca cu picioarele şi-şi bătea joc de trupurile lor. Şi nici la bisérică nu-i lăsa să-i îngroape, ci afară prin gunoaie.

Iar pre jupânésele lor le muncea şi le lua toată agonisea-la. Acestea le făcea Mihnea, nu doar că era ceva vinovaţi, ci numai din sfatul lui cel necurat, care era plămădit în inima lui încă mai dentâi, ca să taie pre turci şi să rădice armă asupra turcilor. Deci ştiind că nu-i vor pristăni boiarii, i-au tăiat. Şi nimic n-au folosit. Da-va seama înaintea lui Dumnezeu la vremea înfricoşatului judeţ!

Pre acéia vréme aduseră tătarii şi pre Kimin Ianăş de la Crâm, de l-au răscumpărat Mihnea-vodă din robie.

Deci dupre acéia, nu trecu multă vréme, strânse Mihnea toate oştile. Călărimea o rândui împrejurul târgului Târgo-viştii, iar pedestrimea o slobozi în turci. Şi câţi să aflară acolo, pre toţi i-au omorât. Şi aciiaşi trimise oşti la toate vadurile, de arseră Brăila, Giurgiovul, şi prădară tot ce găsiră dincoace de Dunăre, nu numai pre turci, ci pre toţi neguţătorii creştini, nu să mai alegea nici de mare, nici de mic, că judecată nu era.

Şi alése den neamul dorobănţesc de puse capete mari preste toţi. Şi-i cinstiia, şi-i dăruia cu frânghie şi cu haine scumpe. Şi îmbrăca pre dorobanţi, tot cu haine spahieşti. Şi nădăjduia în ei ca Irod-împăratul în Irodiiada când tăie capul lui sfeti Ioan Cristitel, pentru

dragostea ei. Deci cât folos au avut Irod de dânsa, atâta au avut şi Mihnea de ei. Atuncea împăratul deaca înţelése, de năprasnă să umplu de mânie. Şi Chiupriliul vezirazimul, cu toţi paşii, mult se mirară cum să schimbă Mihnea den făgăduinţa lui şi să făcu hain împărăţiei, neavând nici o nevoie. Şi încă tot nu credea. Ce trimiseră de olac la Dunăre, să vază. Şi tot aflară aşa. Şi degrab porunci împăratul de să strânseră oştile la Ruşi, fiindu-le cap paşa. Şi făcură pod peste Dunăre, de trecură la Giurgiov. Au tăbărât acolo în târg. Făcură şanţ mare împrejur.

Iar Mihnea încă-şi găti oştile toate. Şi întâi se duse la Rucăr de să împreună cu Racoţi la hotariul ţării, de făcură legătură şi jurământ mare. Şi să învârteji iar înapoi. Şi orânduiră pre Costandin Şerban-voievod cu 10.000 un-guri, cap lor Micheş Clemen, şi cu 10.000 de munteni, capete Gherghe dvornicul Băleanul, i Dumitru Sârbul vel-spătarul, cumnat cu Mihnea-vodă, ca să meargă la Moldo-va să scoaţă pre Ghica-vodă.

Şi când fu septembrie 5 deni, leatul 7167, intră Costan-din-vodă în Moldova. Şi sosiră la Iaşi, să loviră oştile cu straja moldovenească. Şi război mare fu lângă târg. Şi fu moldovénii biruiţi de oştile lui Costandin-vodă. Şi răzbindu-i, unii să închina lui, alţii să duseră la domnul lor, Ghica-vodă, preste Prut la Toţora. Şi aşa viind véste, s-au pogorât Ghica-vodă cu toţi boiarii lui şi cu toate jupânésele în jos spre Prut, pân' la Tighenea. Acolo s-au împreunat cu cal-ga-sultan, cu oşti tătărăşti, ca 20.000. Şi den porunca împăratului, merse asupra lui Costandin-vodă. Şi avură război mare din josul târgului Iaşilor. Şi cât clipeala fură biruiţi ungurii şi munténii de tătari. Şi intrară în ei ca lupii în oi, de-i răspândiră, şi-i noroiră în Bahlui. Tăiară pedes-trimea toată, ca 2.000, şi călărimea aşijderea, şi-i robiră din dăstul. Iar câţi scăpară prin codri, îi omoriia moldové-nii. De aciia au scăpat Costandin-vodă cu puţinei oameni. Iar pre Gherghe dvornicul Băleanul îl cuprinseră acolo viu, şi-l duseră rob la Crâm.

Iar Racoţi încă trimise ajutor Mihnii pre Gaud, căpitanul némţilor, cu o seamă de unguri, iar cu altă seamă de oaste să duse

Racoţi la Haţag, aşteptând pre turci, să să bată acolo. Mihnea încă purcése den Târgovişte asupra turcilor. Şi când sosiră la Frăteşti, ieşiră o seamă de turci din tabăra lor şi să loviră în lunca Giurgiovului. Iar Gaud cu ungurii lovi-i fără véste şi foarte rău i-au tăiat. Şi câţi scăpară, i-au gonit pân-în tabără. Turcii să îngrijară foarte.

Iar peste noapte, veni veste neagră Mihnii, că au bătut turcii pre Racoţi-craiul, şi pre Costandin-vodă tătarii aşijderea. El încă să spăimântă rău. Şi socoti că nu va face singur nimic. Că turcii era mulţi şi tătarii încă venea cu Ghica-vodă. Ci să învârteji înapoi cu multă grijă, pân' sosi la Târgovişte. Deci el acolo gândise să şază pre loc şi să să bată cu turcii. Iat dorobanţii şi alte oşti să sfătuiră să-l închiză în cetate şi să-l dea turcilor. Mihnea, deaca prinse de véste, cu mare meşteşug să împăcă cu dorobanţii dându-le şi bani mulţi. Noapte-l sloboziră, de au fugit preste munte. Şi acolo îşi sfârşi viaţa lui, cum au fost mai rău. Şi au domnit Mihnea-vodă 1 an şi 9 luni.

Iar turcii şi tătarii intrară în ţară, de o robiră şi o prădară foarte rău. Şi puseră domn pre Ghica-vodă la no-iemvrie 20 deni, leatul 7168. Şi să întoarseră înapoi cu multă pradă.

Iar Ghica-vodă, deaca s-au aşăzat la scaun, în Bucureşti, trimis-au poruncă în ţară ca să strângă cine va fi rămas şi să-şi meargă cineşi la moşiia lui, să să apuce de hrana lui şi să-şi dea haraciul împăratului. Şi arăta milă mare asupra săracilor şi le făcea judecată dreaptă. Niminea nu să întor-cea obidit de la divanul lui. Aşijderea şi slujitorilor le făcu căutare. Şi câţi ziseră că sunt robiţi, săraci, fugiţi, morţi, pre toţi îi scoase de la catastih. Şi celor ce rămaseră le déde scădere din dăstul. Şi iertă pre toţi greşiţii. Şi când au fost vrémea haraciului, pus-au pre toţi să-şi dea după obicéie. Iar când au fost la april 26 deni, 7168, venit-au la Ghica-vodă véste cum vine Costandin-vodă cu ungurii, pre la Câinéni, aicea în ţară. Şi numaidecât s-au sculat cu toţi boiarii ţării şi cu toate jupânésele lor şi cu toţi coconii lor de s-a dus la Giurgiov. Iar Costandin-vodă au intrat în Bucureşti, mai 1 deni. Şi s-au adunat toţi dorobanţii şi siiménii lângă dânsul. Şi veniră şi din roşii şi din toatele cétele, ce să închinară lui. Şi

să apucară iar de hoţiile lor céle obiciuite, stricând şi jefuind bucatele boiarilor şi tot ce găsiră. Şi făcură şi alte nebunii multe. Că veniră fără véste de loviră pre Ghica-vodă la Giurgiov, pre în vărsatul zorilor. Şi carii cum putură scăpară, unii în cetate, alţii în şăici, alţii în prund, mulţi s-au înecat; pre mulţi i-au şi prins afară. Şi ce aflară, luară, cu jahul, tot. Şi iar s-au învârtejit înapoi, la Bucureşti.

Deci îneţelegând împărăţiia de atâta nebunie ce fac rumânii, şi îndată porunci la turci şi la tătari să le vie în ţară să o robească şi să o prade. Iar Ghica-vodă, înţelegând de aceasta, şi cu boiarii dimpreună, ei trimiseră cărţi la împărăţie şi la viziriul, cu lacrăme şi cu plecăciune, ca să nu mai trimiţă oştile pre robie, ci numai să gonească duşmanii afară din ţară. Deci atunce să milostivi şi trimiseră pre Geani Aslan-paşa şi pre Chinan-paşa cu oştile turceşti şi pre Ac Mârzea cu tătarii. Şi veniră la Giurgiov de să împreunară cu Ghica-vodă.

Şi când fu la mai 21 deni, au purces să meargă la Bucureşti. Iar Costandin-vodă prinse de véste şi au fugit cu mulţi din munténi şi la mai 25 deni, au trecut muntele, şi a pribegit în Ţara Căzăcească. Iar doamnă-sa au rămas în Ţara Ungurească.

Iar Ghica-vodă s-au aşăzat a fi domn iar la scaun în Bucureşti.

Iar Geani Aslan-paşa şi cu Chinan-paşa şi cu Ac Mârzea s-au înturnat cu mare cinste şi cu dar bun şi au trecut în Ţara Ungurească pre la Ruşava, împreunându-se cu Budum-paşa şi cu Seedi-paşa. Făcut-au război mare cu Racoţi-craiul, din jos de la Clujvar, pre apa Şomuşuiului. Care război, zic unii, faţă la faţă, nici puşcă, nici tun n-au slobozit, numai sabie la sabie. Ci tot fu izbânda turcilor, că era mulţi, ca 40.000, iar ungurii puţini ca 8.000. Atunci Racoţi vitejaşte au pierit, că numai cu sabia goală au intrat în mijlocul turcilor şi au tăiat pre un paşă mare şi pre mulţi turci. Şi învârtejindu-se, unii l-au lovit în cap cu sabiia, alţii l-au împus în spate cu giudélele. Şi încă aşa rănit fiind, tot au scăpat. Şi fiind biruit, fugit-au pân la Oradiia Mare şi acolo au murit. Şi fu dus la moşiia lui, la Patoc, şi acolo s-au îngropat. Iar turcii ocoliră Oradiia Mare şi o bătură 40 de zile şi o luară cu totul.

Iar Ghica-vodă fiind domn Ţării Rumâneşti, porunci să-şi dea fieştecare birul, să să plătească de haraci. Iar ei ca nişte oameni nebuni şi dăzmetici, să trăgea fieşcarele şi să ascundea, şi nu vrea să-şi dea birul după obiceaiu, gândind domnului lor cum era şi învăţaţi. Deci trecând vremea haraciului, fu scârbit vezirazimul Chiupriuliul, şi când fu la septemvrie 1 deni, leatul 7169, trimis-au pre gineri-său Mustafa-paşa de la Silistra şi au intrat în Bucureşti fără veste şi au luat pre Ghica-vodă din scaun şi l-au dus la Poartă şi l-au mazilit, prepuindu-i că n-au fost vrednic să-şi tocmească ţara şi să-şi trimiţă haraciul la vréme.

Şi au domnit Ghica-vodă luni 9 şi zile 10.

Atunce, pre acea vréme, era împărăţiia la Odriiu. Şi s-au întâmplat de au fost acolo şi Costandin Cantacuzino postelnicul, însă chemat de vizirul, ca să-l întrebe de zabava haraciului, cum au fost. Şi-l pedepsea zicând că au făcut Ghica-vodă şi rumânii ruşine împăratului de n-au adus haraciul la vréme; şi cum împăratul biruiaşte de la răsărit pân' la apus, şi nu iaste altă ţară mai rea dect Ţara Rumânească, că nu apucă o nebunie să să potolească, alta rădică. Atuncea Chiupriuliul vezirazimul foarte rău s-au mâniiat, poruncind gineri-său, lui Mustafa-paşa, să vie aicea în ţară el domn (adecă paşă). Şi rândui 4.000 de turci să vie cu dânsul. Şi au poruncit să omoare pre Ghica-vodă.

Iar Costandin postelnicul, bunul creştin şi vrednic de slujbă, el deacă înţelese de aceasta, mult plânse şi să văieta pentru săraca de ţară, cum să-şi piarză légea, şi sfintele bisérici să să facă meceturi turceşti. Şi-şi căuta ajutor într-o parte şi-ntr-alta, şi pre nimenea nu-şi găsia, făr' cât pre cel mare, putérnicul domnul şi Dumnezeul nostru Isus Hristos, carele au izbăvit pre izrailténi din mâna lui faraon, şi pre Noe din potop şi pre Lot din Sodom, şi pre David din mâinile lui Saul şi pre tot neamul omenesc i-au răscumpărat cu sângele lui şi i-au scos din mâna diavolului. Aşadar întări şi inima robului său Costandin postelnicul, şi vitejaşte, cuteză de intră tocmai la viziriul. Şi cu mare groază deşchise buzele lui, şi cu multe lacrămi i să ruga ca să să

milostivească încă o dată pre Ţara Rumânească, să le iarte greşalele, prinzându-se tare că nu vor mai face ce au făcut, ci va da haraciul împăratului la vrémea lui şi ce-i va fi porunca vor face. Şi multe ca acestea zicea. Şi-i aducea aminte în tot chipul.

Atunce déde Dumnezeu de-şi conteni viziriul mâniia şi îndată opri pre gineri-său, Mustafa-paşa, să nu vie aicea. Şi pentru voia lui Costandin postelnicul, au iertat pre Ghica-vodă de moarte şi pre Ţara Rumânească de a lor greşală. Că pre acel Costandin foarte-l avea Chiupriliul iubit, căci îl alese că grăiaşte drept, şi ţine cu raiaoa împăratului şi pohtéşte bine săracilor. Avut-au săraca de ţară noroc pentru acel om bun, carele sta în toată vremea pentru binele ei, şi-l durea inima de creştinătate şi de pământul ţării, ca să nu-l piiarză. Că şi el era moşnean într-însa, cu case şi cu olate, ca şi alţi boiari. O mare ciudă făcu Dumnezeu cu Ţara Rumânească, că o scoase din mâinile păgânilor şi biséricile le mântui de legea lui Mehmet, şi-i trimise mare bucurie. Lăudat să fie numele lui în véci!

După acéia viziriul porunci lui Costandin postelnicul să aleagă pre cine va fi voia lui să-l facă domn Ţătii Rumâneşti. Şi au lăsat pre credinţa lui şi domniia, şi ţara ce-i va fi voia lui să facă şi să tocmească.

Atuncea înţelegând domnii greci ţarigrădéni, cădea la picioarele lui şi-i făgăduia bani mulţi şi-l ruga ca să facă pre unul dintru ei domn. Iar el, ştiind că sunt greci avani şi încărcaţi de datorii, nici unuia nu i-au făgăduit, iar pentru binele ţării, ca să nu o prade şi să o jăhuiască, cum sunt ei învăţaţi. Deci fiind acolo şi Gligoraşco, sin Ghicăi-vodă, prinzând de véste, mers-au el singur de au căzut la Costandin postelnicul cu multă rugăciune, ca să-l facă domn, făgăduindu-se că-i va fi ca un fiiu bun, şi ce-i va zice, va face. Costandin postelnicul i-au luat credinţa şi să făgădui să-l facă domn, socotind că au născut la Moldova şi acolo au crescut, şi cum el va şti rândul ţărâi, şi-i va fi milă de săraci. Şi-l jură pre sfânta evanghelie şi-i făcu zapis cu mare legătură, cu a lui mână scris, ca să-l aibă ca pre tat-său şi să-l

cinstească cumsăcade, măcar că Costandin n-au pohtit de la el nici să-i dea boierie, nici nimic, fără pace la casa lui să aibă.

Şi aşa făcând legătură, numaidecât l-au dus la viziriul, de i-au sărutat mâna, de domnie. Şi au purces cu agă şi cu steag, de au venit aicea în ţară, dăscălecând în Caracal, joi în zioua lui Sfeti Nicolae, dechemvrie 6 deni, leatul 7169.

Văzând Dumnezeu atâta nebunie ce făcuse rumânii şi cum nu să mai întorc să-şi plângă păcatele şi să facă pocăinţă, nu se mai putu răbda, ce trimise judecată şi cazně. Întâi robiia, a doao ciuma 3 ani, a treia foamete mare în 2 ani, a patra multe boale şi nevoi gréle, şi în tot chipul de bube. Dumnezeu au secerat de tot feliul de oameni, iar ca la ceata dorobanţilor, nici la unii. Ales la 2 oraşă, Târgoviştea şi Bucureştii, făcându-se moarte nespusă. Că, adevăr, la acéste 2 târguri era spurcăciuni multe de voie şi asemănară Sodomului şi Gomorului. Iar plată încă luară.

După aceasta şi Gligorie-vodă găsind o ţară răsipită şi plină de nevoie, mai vârtos îngreuiaţi de păgânii turci, pentru vina lor ce au făcut, cerşind de la ei unii bani, alţii bucate ce jăhuise, alţii datoriile Mihnii-vodă, alţii una, alţii alta. Ci să mira ce va să mai facă şi cu ce va să să mai lupte. Că ei ca nişte lei căsca gurile să-i înghiţă pre toţi, fiind ţara plină de nevoie şi de sărăcie. Însă mijlocul tot nu-l da, ci cât putu sili pentru creştini. Şi să lasă pre sine în toată lipsa. Şi chemă pre toţi boiarii ţării, poruncindu-le ca ce s-ar strânge din ţară, venitul tot să-l dea turcilor, ca doar va izbăvi Dumnezeu pre săraci încă de acest rând. Cine au fost zurba, de au hiclenit pre domnii lor şi au făcut ţării rău în zilele lui Gligorie-vodă, ş-au dat coneţul. Ca şi slugile lui David-împărat, care-l suduia şi-l ficlenea; apoi luară plată de la fie-său, Solomon.

În zilele lui, au dat Dumnezeu de au iertat toate boalele şi nevoile ce era în Ţara Rumânească. Şi s-au făcut pâine, şi miiare şi vin mult, şi s-au dăşchis toată hrana săracilor.

Domnit-au Gligoraşco tot bine şi cu pace, pân-au murit vizirul cel bătrân şi au pus împăratul pre un fecior al lui ce i-au zis Chipriuliul,

să fie vezirazim în locul tătâne-său. Acesta să rădică cu oaste turcească de au mers asupra Ţării Ungureşti de Sus. Şi au poruncit de au mers şi Dabija-vodă, domnul moldovenesc; şi Gligoraşco-vodă, domnul muntenesc, încă au purces la iuli 20 deni, leatul 7171. Bătut-au cetatea ce-i zic Uivarul zile 43, şi o au luat turcii. Şi au mai luat împrejur şi alte cetăţi, şi sate şi coştée, şi au robit şi au ars Ţara Ungurească foarte rău. Mers-au cu Gligoraşco-vodă în oaste şi 3 feciori ai lui Costandin postelnicul, anume Drăghici velpăharnicu, i Şărban vtori logofăt şi Costandin vtori postelnic. Şi slujiia foarte cu dreptate şi cu credinţă mare. Iar tatăl lor era aicea în ţară, la casa lui, precum să făgăduise Gligoraşco-vodă când au luat domnia. Diavolul, pizmaşul neamului omenesc, văzând pre Costandin postelnicul că să porneşte spre fapte bune, făcând multe milostenii întâi pre la mănăstiri, pre la săraci şi pre streini şi priimiia şi-i căuta şi Dumnezeu încă-i ajuta şi-i adăogea în toate casa lui cu tot binele sfânţii-sale. Iar diavolul tot îl cerca, dupre cum îi iaste obiceaiul lui, să-l prinză în clucsa lui. Şi nicicum nu putea de el să să lipsească. Atuncea diavolul găsi 2 vase réle: unul rumânesc, altul grecesc, anume Stroe vornicul Leurdeanul şi Dumitraşco velvistierul Ţarigrădeanul. Aceştea era lăsaţi de Gligorie-vodă ispravnici, să păzească scaunul domniei. Iar ei făcură sfat drăcesc în taină cu doamna Mariia a lui Gligorie-vodă şi trimiseră cărţi de olac la Gligorie-vodă în oaste, făcând pâră mare asupra ticălosului Costandin, cum el umblă pre la turci pre marginea Dunărei, de-l pâraşte că iaste hain şi cum nu bagă în seamă pre doamnă-sa şi-şi bate joc de ia şi cum opréşte ţara să nu dea bir. Şi atâtea prihăni multe au scris. Şi Costandin nimic de celea n-au fost vinovat, nici n-au ştiut nimic.

Deci întorcându-se Gligorie din oaste, iar Stroe vornicul încă mai cu deadinsul îi scriia, de împrospăta pâra. Şi-l învăţa să nu grăiască nimic cu Costandin, şi cum va sosi în scaun să-l omoare fără véste. Deci Gligoraşco îşi întoarse firea şi crezu pre Stroe dvornicul şi pre Dumitraşco. Binele ce-i făcuse Costandin îl uită şi jurământul călcă. Şi cum sosi în scaunul lui în Bucureşti, îndată îl apucară acei 2

draci cu gura şi-l puseră la cale rea şi spurcată, cum puse şi céle 2 mărturii mincinoase pre Pilat, ce ucise pre domnul nostru Isus Hristos. Aşa şi ei făcură pre Gligoraşco de trimise dorobanţii la casa lui Costandin postelnicul. Şi fără véste, din aşternut l-au luat de l-au dus la sfânta mănăstire ot Snagov. Era sâmbătă spre duminică, dechemvrie 20 deni, în ziua de Sfeti Ignatie bogonoseţ, leatul 7172. Şi acolo au stătut la dumneziiasca liturghie tot în genunche la sfintele icoane. Fiind gata, s-au pricestuit trupului şi sângelui dom-nului nostru Isus Hristos. Iar când au fost seara, pre la cină, l-au omorât în trapezăriia mănăstirii.

Iar Gligoraşco-vodă, deaca-i spuseră că l-au omorât, iar el atunce s-au deşteptat şi au zis părintelui Ştefan, mitropo-litul şi tuturor boiarilor, că n-au ştiut când l-au omorât şi cum au fost adormit, căindu-se şi plângând de moartea lui Costandin. Şi blestemă pre Stroe, şi pre Dumitraşco, căci ei l-au îndemnat de l-au omorât, nefiind nimic vinovat. Aşa s-au căit pentru moartea domnului nostru Isus Hristos şi Iuda; dar nimic n-au folosit, ci au luat plată matca focului. Şi aceştea încă o vor lua, precum zice la sfânta evanghelie: “Cum aţi judecat, aşa vi să va judeca, şi cum aţi măsurat, aşa vi să va măsura”. Iar trupul lui Costandin l-au rădicat jupâneasa lui, Ilinca, şi coconii lui: Drăghici, Şărban, Costan-din, Mihai, Matei, Iordache şi cu mare cinste duseră-l la mănăstirea lor ot Mărgineni şi acolo îl îngropară, făcându-i-se pogrebaniia şi pamete mare cumsăcade.

O, diavole, răul pizmaş neamului omenesc, cum prelăstişi pre Gligorie-vodă de omorî pre Costandin fără judecată, fără vină nimic? Iar ţara toată plângea pre Costandin postelnicul, că au pierdut un stâlp mare, care au sprijinit toate nevoile ţării. Plângu-l şi săracii, că ş-au pierdut mila; plângu-l carii au avut de la el multă căutare; plângu-l şi păgânii, şi creştinii, şi toate ţările care l-au ştiut şi carii nu l-au ştiut, ci numai de numele lui au auzit, pentru multă înţelepciune şi bunătate ce făcea în toate părţile. Şi de la cine fu acea moarte necuvioasă? De la Gligoraşco, pre carele l-au făcut domn, şi l-au cinstit şi i-au slăvit numele; de la Stroe Leurdeanul, pre care l-au scos de 2 ori din

moarte, şi încă i-au fost şi cuscru, că au ţinut pre fata lui un fecior a lui Costandin, anume Şărban; de la Dumitraşco, că i-au fost nepot de văr premare şi căci l-au crescut în casa lui, şi l-au ţinut ca pre feciorii lui şi l-au boierit. Unii ca aceştea să fie de 3 ori anathema!

Iar când au fost la mesiţa mai 9 deni, 7172, iar au poruncit de la împărăţie de au purces Gligoraşco în oaste, al doilea rând, iar acolo, la Uivar. Şi de acolo au mers la Husiin-paşa al Budii, şi cu Dabija al Moldovei, de au bătut cetatea Leva. Şi nimica nu i-au stricat, că i-au venit ajutor oaste nemţească, fiind cap Zuza. Şi s-au bătut cu ei la iulie 9 deni. Şi fu izbânda némţilor, luând de la moldovéni şi de la munténi toate corturile şi tunurile, carăle cu bucatele, ca 3.000-4.000, toate câte cu 8 boi; numai ce scăpară cu trupurile.

Să povestim şi de Costandin, ce era la Gligoraşco-vodă vel-păharnic, sin Radului armaşul Vărzariul, fiind şi el amestecat în sângele lui Costandin postelnicul, precum era învăţat la tată-său. Că, adevăr, cum nu poate face den mărăcine strugure şi din rug smochine, aşa nu să poate face din neamul rău, bun; ci din varza cea rea, ce-i zic morococean, au ieşit fie-său şi mai morococean el. Că au luat acolo, la acel război plată, căzând într-o tină, tins, ca un câine ucis. Sămânţa acestor nelegiuiţi şi îndrăciţi s-ar cădea, ce ar fi parte bărbătească, să să scopească, ca să nu mai răsară muştar şi ardei, ci să să topească şi să să concenească. Atuncea au pierit şi Preda vel-logofătul Bucşanul şi Ivaşco Cepariul şi alţii mulţi. Că pre sfaturile lor céle réle puseră ţara, pentru că se făcea soţi şi priiateni cu streinii şi-i învăţa să omoare boiarii cei buni şi înţelepţi, ca să poată da jaf ţării. Doamne, judecă-i cu matca focului!

Iar Gligoraşco deaca veni de la oaste şi al doilea rând, la august 7172, şi lui încă-i trimise Dumnezeu judecată, că se bolnăvi un cocon ce avea, foarte rău şi făcea grozăvii multe. Că era mic, înfăşat, iar el sărea ca unul de 30 de ani şi tot ţipa şi zbiera ca caii, până-şi déde duhul. Şi-l îngropară în bisérică la Mihai-vodă. Iar Gligorie-vodă încă să întristă şi tot să căia de moartea lui Costandin. Şi pier-du mintea şi sfatul, cât nu ştiia ce face, ci umbla, tăvălin-du-se din zi în zi.

Iar când fu leatul 7173, iar Gligoraşco temându-se de turci să nu-l prinză pentru vina lui ce au făcut de au fugit cu oştile de la Leva, el s-au sculat cu doamnă-sa dănpreună de au fugit în Ardeal şi au trecut în Ţara Nemţească, de şade acolo. Şi s-au făcut papistaş. Şi au domnit ani 4 fără 2 săptămâni.

Aicea semnăm povéstea a unor boiari răi, ce au fost în zilele lui Matei-vodă, anume: Ghinea vistierul, ce i-au zis Ţucala şi Radul armaşul, ce i-au zis Vărzariul. Că dom-nind Matei-vodă foarte bine şi cu pace şi făcând multe bunătăţi, pân' la 16 ani din domniia lui, precum scrie înapoi, la a lui istorie, iar diavolul neiubitoriul de neamul omenesc, cercând, precum iaste obiciuit, ca să strice numele acelui domn bun, găsit-au dar pre acéste 2 vase réle. Că Ghinea era grec, lăcătar, de la Rumele, şi încă de mic îşi dobândi şi această poreclă, ce-i zic Ţucala, adecă olariu. Că olariul dincătro-i iaste voia, dintr-acolo-i pune mănuşa. Aşa zicea şi acel Ghine, că încătro-i va fi voia, într-acolo va învârti roata şi va lua plata. Era şi căsătorit aicea în ţară, cu casă la sat la Brătişani, pre Olteţ, ot sud Romanaţi. Acesta încetişor, spre ascuns, ca un diavol, cerca pre Matei-vodă zicându-i: "Dă ţi-e voia să faci bani mulţi, fă-mă vistier mare, şi vei cunoaşte mult folos, că-ţi voi face bani mulţi şi te vor ferici multe ţări". Atuncea şi Matei-vodă plecă-şi urechea şi-l făcu vel-vistier, dându-i toată puterea în mâna lui. Atuncea el aiave îşi arăta toată răutatea şi să făcu ca un lup, trimiţând în toate părţile de pradă şi pre mari, şi pre mici, fără nici o dreptate şi făr' de nici o milă. Şi când era la postul cel mare, nu mergea ca creştinii, la bisérică, ce şădea la gazdă de făcea socoteală banilor şi-i băga în ladă. Şi să lăudă că scrie toată socoteala ţării pre o unghie; şi măsură cu cotul în toate părţile.

Décii cu acéste avănii şi drăcii, făcut-au lui Matei-vodă bani mulţi, avuţie rea, de Mamon. În loc de slavă şi de fericirea ce să lăuda că va să facă domnu-său, el îl ocărî şi-i strică numele cel bun; asemănându-se Iudii, că el iubi pre argint şi urî pre domnu-său, Isus Hristos.

Iară Radul armaşul era de moşie rumân. Şi tată-său era grădinariu de vérze la Ploeşti. Pentru acéia numele său s-au poreclit de i-au zis Vărzariul. O, rea sămânţă au fost, că nu s-au făcut varză bună, ci de mic au răsărit fiiul dracului. Deci cu reaoa a lui slujbă, ce să învăţase încă din copilărie, ajuns-au la Matei-vodă vel-armaş, pre vrémea ce era şi Ţucala vel-vistier. Acesta era om îndrăcit şi făr' de ruşine şi iubitor a vărsa sângele oamenilor. Început-au a-şi arăta veninul asupra săracilor, că să lăsa că un şarpe mânios, de muşca pre unii şi pre alţii. Şi pre cine afla că era cu ceva putere, el le arunca prihană şi năpăşti, şi le lua tot ce avea. Nu scăpa de el nici boiariu, nici călugăr, nici neguţător, nici nimeni. Pre unii omora la casa lui şi le ascundea trupurile în gunoaie, iar pre alţii îi purta pren târg, tăindu-le urechile şi nasurile, arunca-i pren ocne. De frica lui îşi lăsa casele şi moşiile, şi fugea. Toţi ţipa şi să cutremura, şi nimenea nu le putea folosi; puţini scăpa de la el neprădaţi, ca de la un pârjol. Că el, ca un drac, numai ce tuşia şi arunca cu buzduganul în sus, şi cine-l auziia să ascundea de glasul lui. Şi fiind el atâta de sângerat, nici pre atâta nu s-au lăsat, ci-l îndemnă dracul de sămănă vrajbă mare, ca un fecior de grădinariu, între Matei-vodă şi între Vasilie-vodă şi între Racoţi, craiul Ardealului, zicând cătră unul şi cătră altul multe minciuni şi cuvinte ficlene, pân-i-au prilăstit şi au plămădit pizma mare în mijlocul lor. Şi pentru acéste spurcate ale lui fapte, vărsat-au mult sânge şi robii din dăstul. Şi au căzut asupra acestor 3 ţări limbi streine, de le-au călcat şi le-au prădat cum au fost mai rău, precum la istoriia lui Matei-vodă toate sunt scrise. Pentru acéia trimise Dumnezeu la acei 2 oameni răi plată degrab. O, slugi réle ca celea să fie de 3 ori anathema! Că cu al lor sfat rămase domnul cu nume rău şi cu scandelă: şi având avuţie, să răsipi ca prahul. Şi ţara încă să pustii. Da-vor seama de toate ce au făcut înaintea înfricoşatului judeţ al domnului nostru Isus Hristos.

DE AICEA ÎNCÉPEM POVÉSTE DE CINE AU VENIT DOMN ÎN URMA LUI GLIGORIE-VODĂ

Mers-au toţi boiarii ţării la împărăţie şi le-au dat domn pre Radul-vodă sin Leon-vodă. Şi au venit cu steag şi au şăzut domn în scaun, în Bucureşti, fevruar 12 dni, 7173.

Déci fiind împresurat cu multe datorii, căzut-au asupra ţării multe nevoi şi grele dăjdi. Şi nu era numai despre dânsul, ci şi grecii încă-i prăda şi-i mânca cu de tot feliul de meşteşuguri, precum sunt ei învăţaţi. Boiarii încă să nevoia de slujiia în dreptate. Ţara încă i-au plătit datoriile. El încă au făcut avuţie multă. Grecii, leşinaţii, încă i-au săturat. Şi de bani încă s-au îndestulat.

Şi au zugrăvit Mitropoliia ot Bucureşti.

Iar când s-au umplut 3 ani din domniia lui, venitu-i-au mazilie de la împărăţie. Atuncea domnul căzut-au la toţi boiarii ţării cu multă rugăciune ca să meargă cu el la Poartă, să-l ceară să le fie iar domn, făgăduindu-se cu mare jurământ că va fi bun cu ei şi cu ţara şi va scoate grecii din ţară, să-i lase numai cămăraş şi cihodar, iar alt grec lângă el nu-i mai trebuie. Cu cuvinte dulci ca céstea au prelăstit pre boiari. Şi l-au luat toţi la mijloc, de au purces la Poartă. Încă mai nainte fu trimis Drăghici velspătarul, feciorul lui Costandin postelnicul cel îneţelept, mai ales boiariu dintr-alţii şi mai vrednic boiariu de slujbă, ca să-i tocmească lucrul şi să-i aşeze domniia. Că pre dânsu-l ştiia toţi paşii şi agalarii şi avea despre ei credinţă mare. Şi până au sosit Radul-vodă cu boiarii acolo, iar Drăghici el aşăzase toate lucrurile; şi bani câţi trebuise de poclonul împăratului şi al viziriului şi al caimacamului, toţi îi gătise. Şi peste 5-6 zile sărutat-au şi poala împăratului, şi i-au dat domniia, să fie iar el domn, isprăvindu-se toate lucrurile pre voia lui.

Atuncea Drăghici spătarul împreună cu toţi boiarii i-au pomenit de greci, să nu-i lase, precum au jurat, mai vârtos pre unul ce-i zicea Necula Sofiialiul, grec de la Rumele şi pre altul ce-i zicea Balasache, grec ţarigrădean. Aceşti 2 oameni fiind aleşi de răi şi pizmaşi neamului

rumânesc, mai vârtos boiarilor, căci nu-i lăsa de tot în voia lor să mânânce şi să prade ţara, iar ei, ca nişte draci înţelegând, mai rea pizmă puseră şi pre ascunsu-l otrăviră pre ticălosul Drăghici spătarul. Omorându-l acolo, în Ţarigrad, fu adus trupul lui de frate-său, Şerban spătarul, aicea în ţară puindu-l în groapă la mănăstirea ot Comana. Mult plâns să făcu pentru Drăghici şi acolo, în Ţarigrad, şi aicea în ţară, şi de păgâni, şi de creştini. Şi-l căia toţi şi blestema pre greci, căci era un om vrednic ca şi tată-său Costandin; sta tare pentru săraca de ţară şi făcea milostenii multe şi căuta de toţi săracii şi de toţi streinii. O, mare ciudă, cum să leagă toată răutatea de dreptate şi silesc să o surpe; cum şi de acei boiari buni şi înţelepţi, că-i omorâră cu ficleşugul lor, ca să poată prăda ţara!

Atuncea grecii cei răi, ţărigrădéni, să veseliră şi le părea bine de moartea lui Drăghici, mai vârtos Sofiialiul şi Bala-sache. Aşijderea şi Radul-vodă, fără nici o sfiială începu a încărca ţara cu datoriile, luând scule scumpe, împărăteşti şi surgugiuri câte de 40.000 de taleri. Şi bani cu dobândă punea în casa lui. Şi poruncea boiarilor de făcea zapise pre la datornici, să plătească săraca de ţară. Grecii, leşinaţii, încă făcea ce le era voia.

Şi purcése Radul-vodă cu grecii, mai mulţi decât întâi, de veniră aicea în ţară al doilea rând. Şi să mulţi pizma grecilor asupra ticăloşilor de boiari, mai vârtos Sofiialiul şi Balasachie. Atuncea şi Radul-vodă însă să schimbă de bunătăţile ce făcea întâi şi să porni cu rău asupra tuturor, ca să strângă bani. Şi porunci boiarilor să scoaţă biruri grele în ţară, zicându-le prihăni, că ei ştiu bine pre ceia ce au bani şi nu vor să-i vădească. Iar ei, ticăloşii, tot să nevoia cu slujbă dreaptă, ca să-i umple voia lui. Şi nimica nu folosea, ci încă mai vârtos îi pedepsea, zicându-le că va pune vel-vistier pre Necula Sofiialiul, că el ştie rândul ţării şi pre la ce boiari au bani. Că, adevăr, el singur s-au lăudat. O, ce sfat spurcat! şi cum nu-şi aducea aminte de patimile Ghinei Ţucala şi ale Radului Vărzariul, că cu sfatul lor au ocărât numele domnu-său şi au pus şi viaţa lor cu groaznică moarte şi ş-au pustiit casele, ca nişte oameni răi şi hicleni ce au fost. Radul-vodă încă nu socotea nimic de

unele ca acestea, ci numai îşi pornise firea asupra banilor, pre sfatul unor marghioli ca aceia. Şi întâi să porni asupra sfintelor mănăstiri, că trimise oameni de lua bucatele şi le prăda făr' nici o dreptate. Luatu-le-au şi toate arginturile câte au găsit la dânsele, de le-au topit toate, făcând scări, şi tipsii şi şale ferecate. Atuncea au luat şi 2 inele de aur cu pietri scumpe din dégetele lui sfeti Nicodim, care lăcuiaşte cu sfintele moaştele lui în sfânta mănăstire den Tismana. Şi tot nu să sătura, ci încă, de murea vreun egumen, sau călugăr, sau boiar, sau neguţătoriu, sau jupânése sărace, au măcar fiece om mai prost, el numaidecât trimitea de lua tot ce avea şi le scotea la târguri de făcea cochi-vechi, vânzând haine şi tot ce lua de la unii ca aceia, de le făcea bani şi-i băga în cămara lui. O, ticăloase Radule, cum începuşi a urma obiceiurile păgâneşti şi nu-ţi aduseşi aminte de cea mare şi groznică judecată a lui Dumnezeu! Că nu-i ajunse cu aceasta, ci făcea sfat în taină cu Sofiialiul şi cu Balasachie, cum, ajungând în iarnă, să prade pre boiari şi să puie în ţară nişte semi nemilostive, că nu le ajungea câtu-i mânca ş-i jăhuia grecii.

Atuncea şi Stroe vornicul Leurdeanul, ca un om rău şi hiclean, să făcuse soţii cu dânşii şi mai vârtos îi învăţa el ca să ucigă o seamă de boiari. Şi le arunca prihani, pârându-i la Radul-vodă că au trimis în ţară să se strângă slujitorii asupra lui şi a grecilor. Déci cu acel sfat drăcesc prelăsti pre Radul-vodă. Iar ticăloşii de boiari nu ştiia nimic de acéstea.

Şi când au fost la dechemvrie 3 dni, leatul 7177, miercuri dimineaţa, după ce s-au adunat toţi boiarii la curte, iar Radul-vodă cu grecii s-au fost gătit în taină cu siiménii să ucigă pre boiari, sus în casele domneşti. Iar nefiind voia lui Dumnezeu, numaidecât să pricepură boiarii şi grăbiră de ieşiră toţi afară din casele domneşti şi alergară la Mitropolie, la părintele mitropolitul Theodosie. Trăgând clopotile, aciiaşi să strânseră toţi slujitorii la Mitropolie, jăluindu-se boiarii către dânşii de toate ce li s-au întâmplat. Atuncea şi slujitorii fură toţi într-un gând şi strigară că de acum nu vor mai lăsa ei să piiară neamul boieresc, ci să iasă grecii din ţară afară, că nu-i pot sătura cu

bani. Atuncea toţi boiarii, cu mare, cu mic, cu toate gloatele slujitorilor, ieşit-au de la Mitropolie de au mers cu toţii la sat la Cotrăcéni. Acolo făcură sfat mare, socotind că de acum înainte nu vor mai putea trăi cu grecii. Ci să gătiră toată boierimea ţării şi cu slujitorii din toate cétele, pân' la 200 de oameni. Şi purceseră de acolo de să duseră la împărăţie, pre vremea când era la Enişer împotriva Critului, făcând la împărăţie multă jalbă pentru grecii Ţarigradului, cum ei au spart raiaoa Ţării Rumâneşti. Atunce înţelegând împărăţiia, poruncit-au cu mare mânie de au scos pre toţi grecii din ţară cu mare ruşine şi au mazilit pre Radul-vodă. Mergând la casa lui în Ţarigrad, acolo au murit, la cursul anilor 7177. Şi au domnit ani 4.

Dat-au boiarilor voie să-şi aleagă domn pre carele vor pohti ei. Atuncea ei cu toţii împreună făcură sfat şi aleseră pre un boier bătrân, anume Antonie dvornecul den sat den Popeşti, ot sud Prahova. Pre acesta-l rădicară şi ziseră să le fie domn, pentru căci îl ştiia toţi că iaste om bun şi blând. Şi aciiaşi îl duseră de sărută poala împăratului şi a Mustafa-paşii, caimacamul.

Pre acéia vréme au luat turcii cetatea Candiei de la Frânci.

Iar Antonie-vodă, cu toţi boiarii lui, cu agă turc şi cu steag, au venit în ţară şi au intrat în scaun în Bucureşti, mesiţa april 9 zile, leatul 7177, în vinerea cea mare a strastiilor. Iar când au fost a doao zi, în sămbăta cea mare a Paştilor, împărţi toate boieriile. Iar în duminica sfintelor Paşti, dimineaţa, la Hristos văscrese, istovindu-se soborul, afară fiind toţi înaintea biséricii, după cum iaste obiceaiul, făcut-au Antonie-vodă mare jurământ împreună cu toţi boiarii, câte unul, câte unul, fieştecare puindu-şi mâinile pre sfânta evanghelie, jurând pre puternicul sfântul nume al domnului Dumnezeului nostru Isus Hristos, cum vor sluji domnu-său lui Antonie-vodă, cu dreptate şi cum să lipsească pizma şi mozaviriia şi hicleşugul din mijlocul lor, numai de acum înainte să lăcuiască toţi într-o dragoste, ca nişte adevăraţi creştini. Iar carii nu vor ţinea jurământul să fie lepădaţi de faţa domnului Dumnezeu şi să fie urgisiţi de domnu-său şi încă să paţă mare nevoie, tocma să guste răi ca aceia şi moartea, ca nişte călcători

de lege şi de jurământ. Şi aşa istovind jurământul, toţi au iscălit cu mâinile lor la izvodul jurământului.

Şi s-au aşăzat domn ţării. Şi au început a face judecăţi drepte şi a căuta de rândul ţării şi al săracilor, carii era năpăstuiţi şi prădaţi fără dreptate.

Atuncea şi feciorii răposatului Costandin postelnicul împreună cu maica lor, jupâneasa Elena postelniceasa, văzând că le-au dat Dumnezeu domn bun şi înţelept şi judecător drept, n-au mai putut răbda pentru moartea tătâne-său, care au făcut Stroe dvornicul Leurdeanul în zilele lui Gligoraşco-vodă, precum înapoi povestea lui iaste scrisă. Ci au ieşit la divan de faţă, apucându-se de bâhă, cum nu iaste el nimic vinovat de sângele acelui creştin. Costandin postelnicul, nici au stătut el împotriva lui, să-l omoare, vrând să să ascunză, ca Cain de sângele frăţine-său, lui Avel. Iar Dumnezeu, judecătoriul cel drept, nu l-au îngăduit, că sângele dreptului Costandin nu să putea ascunde, ci striga la cer. Şi au vădit pre Stroe aiave, cu 3 răvaşe scrise cu mâna lui cătră un hoţ asémenea cu el, Costandin păharnicul Vărzariul sin Radului armaşul Vărzariul, ca să facă lui Costandin postelnicul moarte, iar într-alt chip nu. Déci ca să descopere lui Stroe vina şi lucrul ce au făcut fără dreptate şi fără judecată, ivitu-se-au acele 3 răvaşe şi au căzut în mâna jupânései Elenei şi a coconilor ei, de s-au citit în divanul cel mare. Şi le-au văzut singur Stroe dvornicul, şi n-au mai putut prinde bâha, că era scrise de mâna lui. Atuncea să descoperiră toate minciunile lui cât mărturisi el singur înaintea domnului Antonie-vodă şi a tot divanul mării-sale că au fost lui Costandin pârâş de moarte şi cum au pierit nevinovat nimica, cât să mira toţi cine auzia, şi cine-l ştia, şi cine nu-l ştia. Atuncea cunoscură că iaste om rău Stroe şi-l pedepsia şi mari şi mici, şi-l batjocoriia şi muieri şi copii, şi-l suduia păgânii şi creştinii, căci au omorât pre Costandin, căci era de mult folos şi de mare ajutor ţării şi căuta săracii şi streinii. Atuncea Antonie-voievod împreună cu părintele vlădica Theodosie, şi cu amândoi episcopii şi cu toţi egumenii de pre la toate mănăstirile câte sunt în ţară făcură mare judecată. Căutând la sfânta pravilă, aflară să-l

omoare şi pre Stroe, ca să ia plată precum au făcut. Şi să déde cu judecată dreaptă pre mâna armaşilor. Iar jupâneasa Elena şi cu feciorii ei n-au vrut, ci s-au rugat la Antonie-vodă să-l iarte de moarte şi să ia cinul călugăresc, că va da el seamă înaintea înfricoşatului judeţ. Atuncea Antonie-vodă, poruncindu-le, scoaseră-l afară cu răvaşele lui céle de vânzare, de să arătară tuturor noroadelor, ca să-l ştie toţi că s-au asemănat cu Iuda şi l-au ivit Dumnezeu ca pre Cain. Dupre acéia l-au dus la mănăstirea din Snagov de s-au călugărit puindu-şi numele Silvestru, de călugărie.

Iar Antonie-vodă domniia foarte bine şi cu pace dăspre toate părţile şi avea liubov către toţi boiarii. Iar vrăjmaşul diavolul nu putu răbda, ci-şi află lăcaş în inimile unor boiari, anume: Gheorghe dvornicul Băleanul şi cu gineri-săi Hrizea vistierul, i Staico păharnicul sin Bărcan ot Bucşani, i Radul Ştirbéiu ot Izvor şi cu alţii mai mărunţi. Încuibândui-se diavolul în inimile lor foarte tare, întărindu-i cu rău cuget asupra a 3 boiari, carii să afla cu slujbă dreaptă lângă domnu-său şi sta pentru ţară şi pentru săraci, să nu-i calce streinii, nici să-i prade fără dreptate, anume: Mareş banul, i Radul logofătul Creţulescul, i Şărban Cantacuzino, vel-spătarul. Deci făcându-se ei o ceată spurcată, noaptea să strângea toţi la casa lui Gheorghe-dvornicul, de făcea sfat şi să învăţa cu ce fel de meşteşuguri vor ucide pre acei 3 boiari. Şi altă vină nu le afla făr’ cât zicea că ei tot boieresc la toţi domnii, şi cum s-au îmbogăţit, şi cum nu-i băga în seamă şi numai batjocoresc. Iar mai vârtos pizmuia Băleanul, căci nu l-au pus ban mare la Craiova. Deci aşa sfătuindu-se în toate nopţile, dat-au Dumnezeu de prinseră cei 3 boiari de veste mai timpuriu şi degrab mérseră la Antonie-vodă de-i spuseră şi să rugară să le facă judecată dreaptă cu Băleanul şi ceata lui. Şi de-i va afla că au călcat jurământul sau au făcut lor vrun rău, atunce să paţă după vina lor. Atuncea Antonie-vodă au ieşit la vel-divan şi i-au chemat de au stătut toţi de faţă. Deci ei, ca nişte oameni răi, alt nu avea ce mai zice, făr’ cât célé ce scriu mai sus. Antonie-vodă văzând dreptatea celor 3 boiari, îndată au mazilit pre cei ce avea dregătorii şi porunci tu-turor câţi au fost la

acel sfat spurcat să meargă la ţară, să şază la casele lor. Iar alt rău nimic nu le-au făcut. Deci nu multă vréme trecând, iar le-au poruncit de au venit la curte. Şi i-au iertat de toată vina lor şi i-au învăţat să se părăsească de ce s-au apucat, să lăcuiască toţi întru dragoste; precum sunt juraţi, iar cine va călca jurământul, Dumnezeu să-l bată şi trupéşte şi sufléteşte.

După aceasta nu multă vreme trecând, veni şi lui An-tonie-vodă mazilie. Şi îndată purcese cu toţi boiarii de să duseră la Odriiu, că acolo era împărăţiia. Atuncea şi Gligorie-vodă încă venise din Ţara Nemţească, că-l iertase împărăţiia. Déci fiind acolo şi Hrizea vistierul, i Staico paharnicul, i Radul Ştirbei şi cu toată ceata lor cea dintâi, ca nişte răi hicléni, cu mari meşteşuguri, cu taină la turci au umblat de au stricat domniia lui Antonie-vodă şi cu mulţi bani au dres domnia lui Gligorie-vodă. Închinându-se lui toţi, făcură sfat drăcesc către turci de prinseră pre Mareş banul, i Gheorghe dvornicul, i Radul Logofătul Creţulescu, i Mihai Cantacuzino spatarul, i Gheţea clucerul, i Stoian comisul. Iar Şărban Cantacuzino, spătarul au scăpat din mijlocul lor. Şi aciiaşi porunci Gligorie-vodă cu acei răi boiari ai lui Gheorghe dvornicul Băleanul de au prins pre toţi fraţii lui Şărban spatarul: Costandin stolnicul, i Matei aga, i Iordache postelnicul. Şi purcéseră cu Gligorie-vodă de veniră în ţară la scaunul ot Bucureşti, leatul 7180, mart 20 dni.

Iar Antonie-vodă au rămas la Ţarigrad şi acolo s-au prestăvit. Şi au fost domn 3 ani.

Să pomenim aicea şi de Stroe dvornicul Leordeanul. Că deaca înţelese că au luat Gligorie-vodă domnia şi au căzut acei săraci de boiari la patimă, el foarte să bucură şi îndată-şi lepădă călugăriia şi degrab alergă la Odriiu de să închină lui Gligorie-vodă şi să împreună cu soţiile lui, făcându-se părtaş, ca şi întâi. Şi după ce veni la Bucureşti, scoaseră dăjdi gréle în ţară. Şi déderă acestor boiari mare strânsoare, fiind unii închişi în turnul dă pre poarta de jos, alţii în temniţă, poruncindu-le să le dea bani sute de pungi, ca să scoată cheltuiala ce au făcut pentru dânşii la turci. Deci ei, de mare frică şi

groază, vândutu-ş-au satele, rumânii, ţiganii şi tot câştigul lor, cine cât au avut, de au dat lui Gligorie-vodă, şi au rămas casele lor pustii. Atuncea şi boiarii s-au însoţit cu grecii şi, în taină, fără ştirea lui Gligorie-vodă, apuca pre toţi câţi ştiia că au răzimat în casele acestor boiari şi pre toate slugile lor, de-i prăda şi împărţea banii adins ei-şî. O, ce foc nestâmpărat băga în casele lor! Multe case au pustiit. Că toată pizma lor era mai vârtos ca să surpe casa răposatului Costandin postelnicul. Că nu să sătura de sângele lui, ci şi acum tare să nevoia ca să omoare şi pre feciorii lui. Şi făcură meşteşug, dând turcilor bani, ca să-i aducă de la Odriiu pre Şărban spătarul, ca să-i omoare pre toţi deodată. Deci Şărban, crezând amăgeala turcilor, îndată au purces de la Odriiu ca să vie în ţară. Iar deaca au trecut munţii, atuncea, din voia lui Dumnezeu, să întâmpină cu oarecine trimis de maică-sa, spuindu-i să nu vie în ţară, că va să-i omoare pre toţi. Deci Şărban, înţelegând de aceasta, aciiaşi lăsă acea cale şi să învârtejî pre altă cale, prebegind în Ţara Moldovei, lăcuind la Hangul, în munţii Ceahlăului. O, mare minune au făcut Dumnezeu şi cu acel Şărban, că l-au scos din calea pierzării şi l-au îndreptat pe calea mântuirii, precum au îndreptat şi pre cei 3 filosofi, carei i-au trimis Irod să ispitească de naşterea lui Hristos, ca să-l omoare, iar sfinţiia-lui i-au îndreptat pre altă cale, şi Irod rămase ruşinat.

Atuncea Gligorie-vodă, cu răii sfetnicii lui, rămaseră ruşinaţi. Cât să bucura şi să veseliia de venirea lui Şărban, atâta întristăciune mare căzu asupra lor.

Iar când au fost la iulie 15 dni, leatul 7180, făcură sfat drăcesc de trimiseră la velocnă pre Gheorghie dvornicul, socrul lui Matei aga, şi pre Ghieţea clucerul, socrul lui Şărban spătarul, şi pre Stoica logofătul Ludescul, care au fost slugă bătrână la casa răposatului Costandin postelnicul. Iar pre Mareş banul, ce au fost cuscru cu stari-postelnicul, şi pre Radul logofătul, gineri-său şi pre cei 4 coconi ai lui: Costandin, Mihai, Matei, Iordache, i-au pus la opreală mare, în turnul clopotniţii. Iar pre alţi boiari, rudenii şi gineri ai lor, pre toţi i-au prădat şi

i-au lăsat de la închisoare, aşăzând răii sfetnici aceasta ce scrie mai sus.

Purces-au şi Gligorie-vodă la oaste când au fost şi sultan Mehmet, împăratul turcilor cu toată puterea lui cătră Ţara Leşască, când au luat şi Cameniţa pre seama lor. Iar aicea, la scaun, au lăsat ispravnici pre Băleanul, şi Stroe dvornicul i Hrizea vistierul. Deci ei, ca nişte răi tirani, fără ştirea domnului, dédera învăţătură Drosului armaşul Mehedinţul, răul spurcat, de-i scotea din turn pre aceşti boiari, ce scriu mai sus, şi-i ducea afară den cetate, înaintea temniţii, de-i bătea în toate zilele pre talpele picioarelor şi-i spânzura de mâini cu sfoară, şi-i muncea în tot felul, târându-i pre pământ şi pedepsindu-i cum le era voia. Şi de aceasta dar să asemăna cu Maximiian, i Dioclitiian, muncitorii creştinilor, şi cu spur-catul Ariia şi cu alţi păgâni necredincioşi carii au ocărât sfânta bisérică a lui Dumnezeu şi au călcat toate poruncile lui. Aşa făcură şi aceşti tirani boiari. O, putérnice doamne, cum ai plătit acelora, plăteşte şi acestora, că au călcat po-runcile tale, carele zicea: “Iubiţi pre fraţii voştri şi pre vecinii voştri şi cine cum va măsura, aşa i să va măsura”.

Gligorie-vodă, încă fiind la oaste, mult au cercat pentru Şărban ca să-l prinză. Şi n-au putut, că Dumnezeu l-au acoperit.

Iar când au fost la dechemvre 1 dni, leatul 7181, venit-au şi Gligorie-vodă de la oaste aici, la scaunul lui. Şi înţelegând de cazna celor închişi ce le-au fost făcut boiarii fără porunca lui, foarte s-au scârbit pre ei. Iar Băleanul cu ceata lui, fiind îndrăciţi, nimic nu să ruşina, ci tot îndemna pe Gligorie-vodă să-i omoare. Iar Dumnezeu îl întărea ca să nu-i omoare, pentru că nu-i ştiia nimica vinovaţi. Iar boiarii numai ce să năbuşiia şi zicea că de ar fi ştiut că nu vor să piară, nu s-ar fi apucat de ce au început. O, mare ciudă! Cum nu să mai sătura acei procleţi de a vărsa sângele acestor săraci de boiari făr’ de nici o ruşine şi făr’ de nici o frică de Dumnezeu! Iată dar că să umplură cuvintele marelui Vasilie, care zice: “De ce veni vrăjmaşul tău să cază la iertăciune, să nu-i iai credinţa, că încă de şapte ori iaste sufletul lui mai îndrăcit. Căci numai câinele deacă boraşte linge, iar vrăjmaşul nu

să mai poate întoarce”. Aşa şi acei boairi, fiind covăseala dracului în inimile lor, nu să mai putea stâmpăra.

Atuncea, pre acea vréme, Şărban spătarul încă să întorsese de la Moldova, de au mers la Odriiu, însă cu porunca vizirului. Şi îndată făcu jalbă mare la împărăţie şi la veziriul şi la alţi priiateni ai lui, pentru toate patemile şi nevoile ce au făcut Gligorie, cu boiarii lui, maică-sa, doamnei Elenei şi fraţilor lui. Atunce împărăţiia îndată trimise un capigibaşă, de au venit de olac, şi fără veste au intrat în casele domneşti, unde şădea Gligorie-vodă. Şi foarte rău s-au spereat. Şi înţelegând de porunca împărătească, îndată trimise de-i scoase den turn pre aceşti boiari, de-i déde în mâna capigiului. Iar a doao zi purcese doamna Elena cu toţi coconii ei, şi cu toate rudeniile ei, şi cu gineri-său Radul, de s-au dus la Ţarigrad, 7181. Şi au scos pre Gheţea clucerul den ocnă, de au trecut Dunărea dupre ceilalţi. Iar Gheorghe dvornicul i Stoica logofătul au rămas în ocnă. Iar Mareş banul au rămas la casa lui şi au murit.

După acéia, Gligorie-vodă, având grijă şi mare frică, împreună cu sfetnicii lui, nici aşa nu s-au lăsat, ci au trimis la vizirul pân-în 200 de pungi ca să omoare pre acei boiari. Iar nefiind voia lui Dumnezeu, n-au lăsat pre vizi-riul să-i omoare, ci numai au luat banii, iar pre ei i-au trimis la Crit surgun. Însă numai pre Radul logofătul, şi pre Şărban spătarul şi pre Costandin stolnicul, iar maica lor şi coconii cei mai mici, Mihai, i Matei i Iordache au rămas la Ţarigrad.

Iar când au fost la mai 11 dni, leatul 7181, trimis-au Gligorie-vodă de au omorât pre Gheorghie, socrul lui Matei aga, fiind închis la mănăstirea din Tismana. Iar Stoica logofătul au rămas acolo.

Iar când au fost mai 11 dni, leatul 7181, iar purcese Gligorie-vodă, la oaste, în Ţara Leşească împreună cu Cara Mehmet-paşa şi cu mulţime de turci. Deci fiind ei toţi tăbărâţi la Hotin, iar Sobeţschi, hatmanul leşesc, venit-au asupra lor cu multă oaste. Şi făcură război mare. Şi fură turcii biruiţi de léşi. Mulţi au căzut de sabie şi mulţi s-au înecat în Nistru. Iar paşa cu puţini turci abiia au scăpat la Came-niţă. Iar Sobeţschi, hatmanul cu leşii, s-au întors cu mare izbândă şi cu

multă dobândă. Atunci şi Gligorie-vodă nu s-au îndrăznit să mai vie în ţară, ci au fugit preste Dunăre, la turci. Şi îndată fu mazilit. Ducându-se la Ţarigrad, acolo au murit, însă moarte groaznică. Şi au domnit aicea în ţară un an şi opt luni, la cursul anilor 7182.

Aici semnăm pre scurt şi de patimile părintelui Theodosie, mitropolitul Ţării Rumâneşti. Căci căzând acei boiari la mare nevoie, precum arată aicea înapoi, atuncea şi pre părintele vlădica îl scoaseră din scaun cu mare necinste şi-l trimiseră la zatocenie, aruncându-i multe prihăni. Şi puseră în locul lui pre Varlaam episcopul, pre care-l ştiia că va fi în sfat asemene cu dânşii, precum au şi fost.

Dupre aceasta, să mai arătăm ce s-au mai întâmplat dupre maziliia lui vodă. Că fiind Mihai postelnicul, fratele lui Şărbn spătarul, la cetatea de la Baba, unde era Chiupriuliul vezirazimul şi cu Mehmet-paşa, caimacamul, numaidecât au căzut la picioarele lor cu multă rugăciune ca să puie domn pre Duca-vodă. Că el era la Ţarigrad mazil. Şi îndată-i făcură pre voie. Şi scoaseră cărţi şi tot ce trebuia de domnie noao, poruncindu-i să meargă de olac în Ţara Rumânească. Iar Mihai postelnicul au rămas să-i aducă steagul de domnie. Atunce Duca-vodă, deaca înţelése foarte se bucură, făgăduindu-i cu mare jurământ că va căuta de casele acestor boiari şi le va plăti datoriile şi, în zilele lui, nici un rău nu vor petréce, ci mult folos şi bine vor vedea de la dânsul. Şi purcése din Ţarigrad cu Matei aga şi cu nepotu-său, pârvul logofătul, sin Drăghici spătarul, trimiţând înainte pre Costandin slugerul, sin Stoica logofătul Ludescul, cu cărţi împărăteşti, ca să ţie scaunul după obiceai. Iar Băleanul şi cu gineri-său Hrizea, şi cu Neagoe dvornicul Săcuianul, şi cu Radul banul Năsturel, şi cu Staico păharnicul Bucşanul numaidecât prinseră pre Costandin slugerul şi-l puseră în butuci, zicându-i că umblă cu minciuni. Iar apoi simţind că adevărat vine Duca-vodă domn, ei începură a fugi în sus, cătră Piteşti, luând cu dânşii şi pre Costandin slugerul, ducându-l pân’ la mănăstirea din Argeş. Iar Băleanul şi cu gineri-său au trecut muntele şi cu Neagoe dvornicul, la Sibiiu; iar Radul Năsturel şi cu Staico au fugit la munte.

Deci sosind şi Duca-vodă la scaun în ziua de Sfeti Nicolae, dechemvrie 6 dni, leatul 7182, venit-au şi Costandin slugerul de i-au spus de toate ce au păţit. Venit-au şi Năsturel, şi Staico de s-au închinat. Trimis-au de au scos şi pre Stoica logofătul, care au fost în patimă ani 2 făr’ 2 luni.

După acéaia Duca-vodă tocmitu-ş-au boiarii, aşăzatu-ş-au şi ţara cumsăcade. Şi făr’ zăbavă sosi şi Mihai postelnicul cu steagul de domnie. Şi porunci viziriul de slobozi şi pre cei 3 boiari de la Crit. Sosind în Ţarigrad, venit-au aici în ţară, la casele lor, cu maica lor şi cu jupânésele lor şi cu toată cemetiia lor întreagă. Duca-vodă încă i-au cinstit şi i-au boierit. Ei încă să nevoia cu slujbă dreaptă.

Iar Duca-vodă fiind iubitor de argint şi prea lacom de bani, nu avea cineva să-i pristănească. Ci ştiind pre Băleanul şi pre gineri-său Hrizea cu ceata lor, că sunt ei buni de acea treabă, îndată porunci la ei de au venit în ţară şi s-au curtenit la Duca-vodă. Şi puseră dăjdi grele în ţară şi începură a prăda pre boiari pentru năpăşti. Şi izvodiră nişte obiceaiuri şi neşte răutăţi, care n-au mai fost aici în ţară. Însă cu mijlocul acelor boiari şi pre ascuns, iar începură a face pâră asupra acelor ticăloşi de boiari, precum era dăprinşi şi încă dinceput, mai vârtos asupra lui Şărban spătarul şi a fraţilor lui. Şi ei nu ştiia, ticăloşii, nimic de acea vânzare.

Déci nu multă vréme trecând, veni poruncă de la împărăţie de au purces la oaste asupra léşilor, împreună cu mulţime de turci. Şi câte cetăţi aflară afară din Cameniţă, mari, mici, toate le arseră şi le sparse. Mergând şi la o cetate ce să cheamă Jăravna, acolo sosi şi Sobeţchi, craiul leşăsc, cu mulţime de oaste. Şi să bătură cu turcii 7 zile. Déci văzând ei că nu le va strica nimic, făcură pace şi să întoarseră fieşicare în ţara lui. Duca-vodă încă au venit în ţară, însă n-au mers în scaun, ci au descălecat la Cocorăştii din Grind, la casele Vladului comisul. Şi acolo fiind, iar începură a face sfat necurat asupra acelor ticăloşi de boiari, pârându-i la Duca-vodă în tot feliul de năpăşti, până-l plecară, socotind că acolo le va fi mai lesne să-i omoare. Iar ei, ticăloşii, tot nu ştiia nimic, ci având a face praznicul celui de minuni

făcător, marelui arhiereu Nicolae, întâmplându-se sfânta duminecă. Atuncea Şărban spătarul luatu-ş-au ziua bună de la Duca-vodă, de s-au dus la casa lui ot Drăgăneşti ca să să gătească de praznic. Iar Mihai spătarul cu frate-său Iordache, cu cumnatul lor Barbul Fărcăşanul vistierul, era la casa lor, Mărginenii ot Praova, de gătea bucate pentru săraci, întru slava marelui Dumnezeu şi întru pohvala sfântului Nicolae, aşteptând să vie de la Cocorăşti a doa zi, duminecă, şi fratele lor Costandin stolnicul. Iar Duca-vodă, cu sfétnicii lui cei ficléni, cu mare taină, noaptea, gătiră ostaşi şi trimiseră de olac unii la doamna Elena şi la feciorii ei, ca să-i prinză; alţii la Şărban logofătul, la Drăgăneşti. Şi pren vărsatul zorilor, sosiră toţi, carii pre unde le era porunca.

Pre Şărban logofătul îl găsiră la biserica lui, la utrene, ascultând sfânta şi dumneziiasca slujbă. Unii ocoliră biserica, alţii intrară înlăuntru şi groaznic îl apucară, şi-l scoaseră afară şi-l duseră la mănăstirea ot Sneagov, ca să-l omoare acolo, precum au omorât şi Grigorie-vodă pre tată-său, Costandin postelnicul.

Iar la Mărgineni, încă prinseră pre Mihai spătarul şi-l puseră într-o căruţă, să-l ducă la Cocorăşti.

Iar frate-său, Iordache, cu cumnată-său Barbul vistierul, scăpară den ochii lor şi trecură la Braşov.

Atuncea şi Matei aga, fiind chemat de frate-său, Şărban logăfătul, şi mergând tot într-acea zi la Drăgăneşti, când fu aproape să intre în sat, Dumnezeu trimise pre oarecare creştin de i-au ieşit înainte, spuindu-i de toate câte s-au întâmplat frăţine-său, lui Şărban şi îndată să învârteji şi trecu pre Teleajăn în Ţara Ungurească.

Să spunem şi de o minune mare ce au făcut Dumnezeu, cu rugăciunea sfântului Nicolae, asupra ticălosului Mihai spătarul. Că şezând el în căruţă prins şi ostaşii găsind bucatele sfântului praznic toate gata, abătură într-însele a le mânca şi vin a bea. Iar Mihai spătarul rugă pre Dumnezeu şi luo pre sfântul într-ajutor, făcând semnul sfintei cruci, se pogorî din căruţă jos, şi aşa încetişor trecu pren mijlocul lor, până ieşi din curte afară şi intră într-o casă, nevă-

zându-l nimenea, făr' numai o saragea sârb l-au găsit acolo şi l-au acoperit. Iar alţi ostaşi, deaca prinse de véste, începură a căuta pren toate casele. Şi venea mulţi ostaşi la acea casă să caute. Iar acel creştin bun răspundea că au căutat el şi nu iaste acolo.

Iar alţii pedepsea pre ticăloasa maica lor şi o mustra în tot chipul, iar ea nimica nu răspundea, făr' cât numai ce ofta şi lăcrăma. Şi o duseră la Cocorăşti. Acolo încă prinsese pre fie-său, Costandin stolnicul, şi pre gineri-său, Radul Creţulescul, şi pre alţi oameni ai lor, precum le-au făcut şi întâi, la zilele lui Gligorie-vodă.

Aduseră şi pre Şărban logofătul de la Snagov, închizându-i pre toţi la o casă în curtea Cocorăştilor.

Iar Mihai spătrul, scăpând, trecut-au la Braşov, unde era şi ceialalţi fraţi ai lui.

Atuncea Duca-vodă şi cu spurcaţii sfétnicii lui văzând că au scăpat ceilalţi fraţi ai lor, ei foarte să ruşinară şi cunoscură că singur Dumnezeu au stătut pentru dânşii şi, cu rugăciunea sfântului Nicolae, i-au izbăvit de moarte, precum au izbăvit şi pre cei 3 boiari din mâna vrăjmaşilor. Iar sfatul lor cel necurat să răsipi ca praful înaintea vântului, precum zice prorocul la psalmul 32, că Dumnezeu sparge sfaturile păgânilor, şi leapădă cugetele omeneşti şi zvârléşte sfaturile domneşti. Şi slobozi pre acei boiari, pre toţi, făgăduindu-se că de acum înainte nu vor mai avea nevoie. Iar după acéia, când fu al patrulea an din domniia Ducăi-vodă, sculatu-s-au Mehmet-paşa veziriul cu toată putérea împărătească, de s-au dus la Ţara Căzăcească, la o cetate ce să cheamă Cehrin, aproape de apa Niprului, împreună cu hanul şi cu tătărâmea, cu toată. Poruncit-au şi Ducăi-vodă de s-au dus acolo. Iar aicea, la scaun, au lăsat ispravnici pre Băleanul, i Stroe dvornicul, i Şărban logofătul, i Hrizea vistierul, i Laţcarache postelnicul Cupărescul. Şi tot nu să mai stâmpărase de răutăţile ce făcuse acelor săraci şi boiari, ci iar începură a scorni. Şi scriseră cărţi cu mare pâră la Duca-vodă, însă mai vârtos asupra lui Şărban logofătul, cum scrie cărţi la turci, de să-i strice domniia. Că atuncea era împăratul la Dârstor, şi el nu ştiia nimic de acéia. Iar

Duca-vodă déca înţelése, priimi pâra lor cu credinţă şi să laudă că dupre ce va veni la scaun, va să-l omoare. Atuncea fratele lui, Costandin stolnicul, fiind şi el acolo, în oaste, înţelese de acest sfat spurcat şi îndată trimise la frate-său, Şărban, de-i făcu ştire pre ascuns.

Turcii încă ocolise Cehrinul şi în multă vréme bătându-se în tunuri şi în multe feliuri de meşteşuguri, până răzbiră turcii şi aprinseră cetatea, de au ars până în pământ. Atunce venise şi Ramadonoţchi hatmanul şi cu mulţime de oaste căzăcească i moschicească, trecând toţi Niprul. Turcii încă prinseră de véste şi să gătiră tare de război şi degrab mérseră de să loviră unii cu alţii, bătându-se şi în puşci, şi în sabii 8 zile, şi să apropiiase a fi izbânda creştinilor. Atuncea viziriul rău s-au spăimântat şi socoti că într-alt chip nu să va izbăvi de dânşii, ci trimise la Ramadanoţchi, hatmanul căzăcesc, bani mulţi pre ascuns, şi având un fecior rob la tătari, l-au slobozit, şi atuncea opri toată oastea să nu mai dea război. Iar turcii să învârtejiră înapoi cu mare frică, câtu-şi lăsară corturile şi toate zaharélele, fugind şi ziua şi noaptea, pân-au trecut apa Nistrului şi s-au dus iar în ţara lor. Duca-vodă încă intrase în ţara lui. Atunce Şărban logofătul ştiind că va să-l omoare pre adevărat, luat-au pre Dumnezeu într-ajutor şi au purces den Bucureşti la mijlocul zilei cu jupâneasa lui şi cu toată casa lui întreagă, pân-au sosit la casele lor de la Coiani, fiind şi maică-sa acolo şi frate-său, Matei aga. Să ridicară de acolo cu toţii până ajunseră la

Giurgiov şi grăbiră de trecură Dunărea pe la Ruşi.

Iar boiarii de la Bucureşti tocmai atunce prinseră de véste că Dumnezeu le-au acoperit ochii şi mintea.

Deci fiind şi viziriul trecător la Odriiu, iar Şărban logofătul încă le-au ieşit înainte şi mérse de să curteni la viziriul plângându-se şi jăluindu-se de toate nevoile lor câte au petrecut în zilele Ducăi şi de boiarii lui cei răi. Că nu le-au ajuns câte necazuri le-au făcut mai nainte vréme, ci şi acum legatu-s-au de ei cu năpăşti şi cu pâri mincinoase, ca să puie capetele.

Iar Duca-vodă, deaca sosi la scaunul lui ot Bucureşti şi înţelése de aceasta, foarte tare să îngrijă. Şi făcu sfat cu boiarii lui cei răi şi aléseră dintr-înşii pre o seamă de boiari, anume Neagoe dvornicul Săcuianul, i Staico păharnicul Bucşanul, i Ivaşco sin Băleanului, şi-i trimise la Odriiu ca să facă pâră mare asupra lui Şărban şi a fraţilor lui.

Iar Dumnezeu nu-i putu îngădui ca să umple sfatul lor cel spurcat, ci îndată mila lui cea nespusă o aruncă asupra capului lui Şărban logofătul. Că trimise viziriul de chemă pre Şărban şi îndată-i porunci să fie domn Ţării Rumâneşti, iar Duca-vodă să fie domn la Moldova. Şi porunci viziriul să meargă toţi boiarii rumâni să să închine la Şărban-vodă. Atuncea o seamă de boiari merseră de să închinară la Şărban-vodă. Iar Staico păharnicul i Ivaşco sin Băleanul fugiră la Moldova. Iar viziriul încă trimise degrab un agă turc împreună cu Costandin Brâncoveanul, nepotul lui Şărban-vodă, de veniră de olac aici în ţară şi degrab rădicară pre Duca-vodă şi mérse cu acel aga turc la Ţara Moldovei, să fie acolo domn.

Iar Şărban-vodă încă purcése de la Odriiu împreună cu toţi boiarii lui, de veniră aicea în ţară cu steag împărătesc şi cu agă turc, de au intrat în scaun în Bucureşti în ziua bogoiavleniei domnului nostru Isus Hristos, mesiţa ghenar 6 dni, leatul 7187.

Atuncea au venit episcopii şi toţi egumenii, şi toată ţara de s-au închinat la domnul Şărban-vodă. Şi au trimis şi la vlădica Theodosie de l-au adus den Tismeana, de unde era la opreală. Şi viind, ş-au cerşut judecată pentru scoaterea lui de la Mitropolie. Şi aşa, îndată au trimis Şărban-vodă jalba vlădicăi Theodosie ca să aibă judecată şi îndreptare de la biserica cea mare, fiind patriiarh chir Dionisie. Şi îndată au trimis pre vlădica de la Maramonia şi pre Ianache, marele logofăt al marei biserici. Şi viind, au strâns Şărban-vodă mare sobor de arhierei ai ţării şi de alţi arhierei carii se întâmplase atuncea aici, şi toţi egumenii din toată ţara şi cu toată boierimea. Şi aşa stând amândoi de faţă, vlădica Theodosie şi vlădica Varlaam, ş-au spus toată jalba vlădica Theodosie. Şi rămâind vlădica Varlaam de judecată ş-au pus cârja pre masă înaintea domnului şi a tot săborul. Şi luând

cârja domnul, au dat-o vlădicăi Theodosie. Şi l-au trimis la Mitropolie cu mare cinste, marţi, în săptămâna cea mare, înaintea Paştilor, mesiţa april 26 dni, văleatul 7187. Aicea începem de câte s-au întâmplat în zilele acestui domn.

Că întâi fiind ţara spartă şi răsipită pentru multe nevoi şi greutăţi ce au fost împresurată încă din zilele altor domni ce au fost mai denainte, nu putu nici într-un chip să o îndreptéze, nici să le folosească ceva, pentru că-l împresura turcii cu dări de bani, şi cu zaharéle încă şi mai multe de cum fusése mai nainte.

Iar când au fost leatul 7188, rădicatu-s-au turcii cu mare oaste şi cu mulţime de tătari de au mers la Dohan Ghecet. Atuncea au mers şi Şărban-vodă cu oaste munténească, şi Duca-vodă cu moldovénii, den porunca împărăţiei, de au şăzut acolo pân-au făcut 2 cetăţi, care le-au zidit munténii şi moldovénii. Iar domnii şi cu saraschériul au fost mai sus, cu temeiul oştii, de păzea în preajmă pân' s-au zidit cetăţile. Şi apoi s-au întors la luna lui octomvre.

Atuncea şi Şărban-vodă au venit iar la scaunul lui. Şi iar începu a să lupta cu toate nevoile ce-i venea de la turci, că pe acea vréme, păgânii foarte se înălţase şi să iuţise, cât nimenea din creştini nu putea să le stea înainte.

Iar când au fost la văleatul 7192, rădicatu-s-au sultan Mehmet, împăratul turcesc, cu toată sila lui şi hanul cu toţi tătarii, de au mers asupra împăratului nemţesc. Atunce au mers şi Şărban-vodă cu munténii, şi Duca-vodă cu moldovénii, şi Apahi Mihai cu ungurii, şi Tucheli groful, din Ţara Ungurească de Sus, cu oştile lui, aceştea toţi mergând ajutor turcului. Şi sosiră împreună pe la Belgradul sârbesc. De acolo trimis-au împăratul pe Mustafa-paşa vezirazemul cu toată mulţimea oştilor şi cu toate ajutoarele. Numai ce au rămas el la Belgrad cu cât au fost curtea lui. Şi aşa mergând ei asupra neamţului, mare stricăciune şi pagube au făcut, pân' ce au sosit la cetatea Beciului. Şi tăbărându-se împrejurul ei, începură a bate cetatea cu multe feliuri de meşteşuguri, neîncetând nici ziua, nici nopatea. Iar tătarii intrase înlăuntrul Ţării Nemţeşti fără véste, de au tot prădat şi au

robit şi au ars toate oraşele şi satele ce le-au ieşit inainte. Însă pre toţi oamenii cei mari i-au omorât, numai pre cei tineri i-au robit. Deci făcând ei această răutate mare creştinilor pân' s-au umplut zile 63, iată că sosiră şi oştile ale împăratului nemţesc împreună şi cu Sobeţschi, craiul leşesc, şi déderă război mare cu turcii şi cu tătarii. Şi când fu în deseară, neputând nimic turcii să folosească, numaidecât cu mare frică déderă dosul şi începură a fugi numai călări cu trupurile, iar avuţia lor, cu corturile lor, cu tunuri, cu zaharéle, toate au rămas acolo pre seama nemţilor. Şi au dat Dumnezeu de au fost izbânda creştinilor, iar turcii, câţi au scăpat de acolo, fugiră cu mare ruşine, sosind degrab înapoi pân' la Belgrad. Iar împăratul simţind de aceasta încă mai timpuriu, fugit-au de la Belgrad cu mare ruşine. Şi numai-decât a trimis de au omorât pre Mustafa-paşa.

Iar Şărban-vodă au venit în ţară, la scaunul lui. Duca-vodă aşijderea. Numai el n-au sosit la scaun, ci mergând la conacul de la satul Domneştii, când au fost în ziua naşterii domnului nostru Isus Hristos, dechemvrie 25 dni, fiind la masă cu toţi boiarii lui, atunce sosiră şi oaste leşească, de luară de la masă pre Duca-vodă şi-l duseră în Ţara Leşească. Şi acolo au murit.

Iar turcii înţelegând de aceasta, au trimis pre Dumitraşco să fie domn în Moldova.

După aceasta turcii iar s-au rădicat cu oaste, de au mers cu zaharea pân-o au băgat în Cameniţă şi iar s-au întors înapoi. Atuncea şi Şărban-vodă încă au mers cu oştile lui, însă numai pân' la Iaşi, şi iar s-au întors la scaunul lui.

Iar când au fost văleatul 7193, mazilit-au turcii pre Dumitraşco-vodă şi în locul lui au pus domn pre Costandin Cantemir-vodă.

Iar când au fost 7194, august 2 dni, cu vrérea lui Dumnezeu, luat-au némţii cetatea Budei. Şi atunci au pierit mai mulţi de 40.000 de turci. Fost-au mers şi Suliman-paşa, veziriul cu mulţime de oaste turcească, ca să fie ajutor Budii, şi nimic n-au folosit, ci s-au întors iar înapoi cu mare ruşine. Iar când au fost 7195, dechemvrie 27 dni, bătând nemţii cetatea Seghedinului ce iaste pre apa Tisei, şi

înţelegând veziriul de aceasta, numaidecât au trimis pre chehaiaoa lui cu o seamă de oşti turceşti preaalése şi cu tătari împreună, ca să fie ajutor acei cetăţi, pentru că oastea nemţească au fost puţinei, ca 12.000. Deci fiind turcii tăbărâţi fâr' de nici o grijă, iar némţii i-au lovit noaptea făr' de véste, ca la 2 ceasuri pân-în ziuo, şi au făcut într-înşii o moarte mare nespusă. Atuncea veziriul neştiind de aceasta, fostu-s-au rădicat cu toate oştile, ca la 70.000 şi mergând ajutor iar asupra cetăţii, numai ce să întâmpină cu némţii, însă nu cu toţi, ci numai cu călărimea, ca 8.000, şi numaidecât dé-deră războiu faţă cu faţă, ca la 3 ceasuri. Şi nu mai putură turcii sta împotriva nemţilor, ci numaidecât déderă dosul. Şi foarte groaznic au fugit, cât venirea lor au fost în 3 zile, iar fuga lor au fost numai într-o zi, trecând Dunărea la o cetate ce-i zic Varodin. Într-acel război fost-au şi Iordache Cantacuzino vel-spătarul, trimis de frate-său, Şărban-vodă, însă din porunca veziriului, şi iar s-au învârtejit de au venit de acolo aici în ţară, la casa lui, cu mare cinste. Şi iar în zilele acestui domn, fiind maică-sa, doamna Elena, prea slăbită în bătrâneţe, cugetat-au cu inima ei către Dumnezeu şi s-au rădicat de aicea, din ţară, luând şi pre fie-său, Mihai Cantacuzino vel-spătarul, de au mers cu dânsa împreună pân' la Ierusalim, de s-au închinat acolo sfântului mormânt al domnului nostru Isus Hristos. Iar fie-său, Mihai spătarul, au luat pre Dumnezeu într-ajutor şi au purces de acolo de s-au dus pân' la Sinai de s-au închinat sfântului loc, unde au făcut Dumnezeu vorbă cu Moisi proroc şi i-au arătat multe ciudése dumnezeieşti, precum iaste scris. Şi iarăşi s-au învârtejit înapoi, găsind pre maică-sa sănătoasă la sfântul Ierusalim. Şi cât avură lângă dânşii aur, argint, tot îl închinară sfântului mormânt. Şi împărţiră pre la toţi săracii multă milostenie, dând mare laudă milostivului Dumnezeu, căci i-au învrednicit cu viaţă şi i-au purtat făr' de nici o zmintelă pân' ce i-au adus de s-au închinat la sfântul mormânt sfinţiisale şi au văzut cu ochii lor toate minunile ce au făcut. După acéia iar au luat pre Dumnezeu într-ajutor şi au purces de acolo cu mare cinste, petrecându-i toţi părinţii ai biséricii cei mari a Ierusalimului şi toţi cetăţenii. Şi aşa făcându-se pân' la un loc, luându-şi ziua bună unii de

către alţii, învârtejindu-se iar înapoi. Iar doamna Elena cu fie-său Mihai spătarul au venit iar aici în ţară. Ieşit-au înainte fie-său Şărban-voievod, cu toţi boiarii lui şi cu toată curtea lui, împreunându-se cu maică-sa, sărutatu-i-au cin-stita mână cu mare liubov şi o au dus cu mare cinste pân-au intrat în casele domneşti, în Bucureşti.

După aceasta nu multă vréme trecând, când au fost leatul 7195, mart 2 dni, prestăvitu-s-au şi doamna Elena către Dumnezeu. Atunce Şărban-vodă, cu toţi fraţii lui şi cu toate surorile lui, şi cu tot neamul lor, luându-şi fieştecarele iertăciune de la maica lor, rădicatu-i-au sfintele moaşte şi o au petrecut pân-în marginea oraşului împre-ună cu părintele vlădica Theodosie şi cu mulţime de părinţi călugări, şi popi, şi toată boierimea şi cu toate gloatele curţii, cu cântări dumnezeieşti şi cu mare cinste. Învârtejindu-se Şărban-vodă iar la scaunul lui, iar pre maică-sa o duseră fraţii lui şi surorile, şi tot neamul lor până la sfânta mănăstire Mărginénii, hramul ei marii arhistratizi Mihail şi Gavriil, caré iaste de dânşii făcută, făcându-se pogrebaniia şi alte sfinte slujbe dumnezeieşti, pân' să déderă moaştele ei în gropniţă, ce iaste în tinda bisericii den a dreapta, alăturea cu gropniţa a soţului ei, fericitul răposatul Costandin Cantacuzino biv-vel-postelnicul, care gropniţă au fost zidită de dânsa încă mai denainte vréme. Vecinaia pameat![ii]

Iar când au fost la văleatul 7196, la dechemvrie 24 deni, pristăvitu-s-au către Dumnezeu şi un cocon al doamnei Elenei, anume Matei Cantacuzino, ce-au fost velagă şi fu îngropat la mănăstirea frăţine-său, lui Şărban-vodă, ce iaste din sus de Bucureşti, unde-i zic Cotrăcenii, hramul ei uspeniia bogorodiţe, făcându-se mare pamete şi mare milostenie săracilor de frate-său, Şărban-vodă şi multe slujbe dumnezeieşti pân' ce s-au dat gropniţii în tinda biséricii, de-adreapta. Vécinaia ego pameat.[iii]

Iar când au fost la leatul 7195, mesiţa mart, iar sultan Mehmet, împăratul turcesc, poruncit-au tuturor turcilor de au făcut oaste mare. Numai ce au rămas el cu curtea lui la Ţarigrad. Şi au trimis pre Suliiman-paşa veziriul cu toată putérea împărătească, poruncindu-i

împăratul ca să facă războiu mare cu némţii, nimica să nu-şi dea mijlocul, pân' va izbândi. Nemţii încă simţind de aceasta, venit-au cu toată oastea lor de s-au tăbărât dincolo de apa Drevii, împotriva Osecului. Turcii încă veniră, tăbărându-se din-coace de Dreva. Nemţii încă văzând atâta mulţime de turci, s-au dat înapoi şi s-au tăbărât la un loc unde au socotit ei că va fi bine de război. Turcii văzând aşa, socotiră că de frica lor au fugit înapoi. Ci degrab trecură apa dupre dânşii, pân' să apropiară de oastea nemţească şi acolo să tăbărâră, făcând şanţuri şi tocmind tunurile. Sumeţând mânecile, făcură toţi salavat mare şi strigară de 3 ori: halila, halila, halila! Şi numaidecât încălecară pre cai şi purceseră asupra némţilor cu toată pedestrimea şi cu toate tunurile, fiind tunuri mai mici 130 şi mari, ce le zic banimez, 4. Şi aşa cu mare îndrăznire şi groaznici făcură năvală mare asupra némţilor, lovindu-se faţă cu faţă în mijlocul câmpului. Iar némţii nimic nu-şi déderă mijlocul, ci sta toţi ca un munte nemişcat, până le déde Dumnezeu ajutor şi putére mare, cât unii să bătea în faţă cu dânşii, iar alţii i-au luat pă denapoi, pe despre tunuri. Şi fiind turcii ocoliţi pe despre toate părţile, căzu asupra lor mare frică, cât numai ce tremura şi nu ştiia ce fac. Iar nemţii vitejeşte-i tăia şi-i omoria, cât de-abiia au scăpat veziriul cu puţinei turci, iar ailalţi au pierit acolo. Zic cei ce au fost acolo şi au văzut cu ochii lor, 10.000 şi mai mult să fie pierit acolo. Şi déde Dumnezeu de fu izbânda creştinilor, luând de la turci toate avuţiile lor, şi toate tunurile, şi arme multe de tot feliul, şi haine multe şi cai mulţi, şi corturi multe, şi zaharea multă. Iar veziriul văzând atâta pieire ce s-au făcut într-înşii n-au putut sta la Belgrad, ci au fugit cu mare frică, de au venit la Ţarigrad. Iar sultan Mehmet, împăratul, înţelegând de această întâmplare, numaidecât au omorât pre Suliman-paşa, veziriul. Iar turcii câţi au scăpat din război inicéri, capigii, încă au venit după veziriul la Ţarigrad şi numaidecât au mazilit pre sultan Mehmet şi ridicară pre un frate al lui ce au fost închis, anume sultan Suliiman, ca să fi el împărat turcilor, iar pre frate-său îl închiseră în locul frăţine-său. Şi puseră alt veziriu, anume Siuş, şi alţi paşi. Iar după acéia capigii şi inicérii făcură gâlceavă mare asupra împăratului

şi a viziriului ca să le dea 6 lefi. Şi au omorât pre mulţi, până de-abiia i-au potolit şi s-au aşezat împăratul şi viziriul cu pace.

Şi au trimis cu agă caftan la Şărban-vodă, să fie iar domn cum au fost. Acest războiu, ce scrie mai sus, făcutu-s-au la august 4 deni, 7195.

Iar când au fost la ghenar 24 deni, 7196, făcut-au Şărban-vodă căsătorie unii cocoane a lui, anume doamna Alexandra, după feciorul lui Ivaşco Băleanul, ce au fost mare logofăt, anume Gligoraşco postelnicul. O, mare ciudă au făcut acel Şărban-vodă cu gineri-său Gligoraşco, că tatăl lui, Ivaşco şi moşă-său Gheorghe din Băléni fost-au mari vrăjmaşi asupra lui Şărban-vodă şi a toată casa părinţilor lui, precum scrie înapoi, la istoriia lor. Iar Dumnezeu nu le-a dat a izbândi dă pre pofta lor, ci îndată au scurtat viaţa moşă-său, lui Gheorghe Băleanul, şi dăruind Dumnezeu pre Şărban-vodă cu domniia Ţării Româneşti. Iar tatăl lui, Ivaşco biv-vel-logofăt, ştiindu-se vinovat de cătră Şărban-vodă, n-au putut sta în ţară, ci încă din Ţarigrad au fugit la Moldova împreună cu Staico paharnicul din Bucşani şi acolo s-au pristăvit Ivaşco logofătul. Jupâneasa lui, coconii lui încă au fugit la Moldova de aici din ţară. După petrecaniia lui Ivaşco logofătul, iar jupâneasa lui, coconii şi cu Staico păharnicul s-au rădicat de acolo, de au pribegit la Ardeal. Şi fiind acolo pribegi, iar Şărban-vodă, cu înţelepciunea lui, adusu-ş-au aminte de porunca lui Dumnezeu, care zice la sfânta evanghelie: “Liubite vraghi vaşa, dobrotvorite nenovideaştim vas”, adecă: Iubiţi vrăjmaşii voştri,

bine faceţi celor ce vă urăsc. Deci înţelegând de bunătatea şi înţelepciunea acestui cocon, Gligoraşco postelnicul, îndată au trimis de i-au adus împreună cu maica lui aici în ţară. Şi cătră acéia n-au mai pomenit vrăjmăşiia lor cea dintâi, ci cu curată inimă i-au iertat. Şi l-au făcut lui ginere, dupre porunca lui Dumnezeu. Şi au făcut cu dânsul foarte veselie mare, cu soli mari de la Ardeal şi de la Moldova şi cu toată boierimea Ţării Rumâneşti, cât s-au mirat şi mari, şi mici de acest lucru ce au făcut Şărban-vodă. Şi toţi să bucura şi-l fericea pentru marea înţelepciune ce i-au dat Dumnezeu. Când au fost la mai

13 deni, 7196, fiind doamna Manda căzută la mare boală şi pătimind în câteva zile, apropiia-tu-s-au de dânsa şi ceasul morţii. Şi într-o zi, luni dimineaţa, datu-ş-au sufletul în mâna îngerului lui Dumnezeu şi s-au mutat cătră Hristos Dumnezeul nostru. În véci să fie pomenită! Şi a doua zi, marţi, s-au dat moaştele gropii în tinda biséricii de la Cotrăcéni, care iaste făcută de cinstiţi părinţii ei, ce sunt mai sus pomeniţi; făcându-se slujbă dumneze-iască, fiind la pogrebaniia ei şi cinstitul şi preasfinţitul părinteleDionisie, patriiarhul Ţarigradului, şi cinstitul părinte Theodosie, mitropolitul Ţării Rumâneşti, şi mulţime de călugări şi popi. Şi aşa cu mare cinste s-au dat gropii. Dumnezeu să o pomenească la împărăţiia ceriului! Iar părinţii ei, Şărban-vodă cu doamnă-sa Mariia, şi cu toţi fraţii şi surorile lui, şi cu toată casa lor, împreună şi cu gineri-său Gligoraşco au rămas la mare jale, cu multe lacrăme şi cu mari suspinuri de la inimă, după cum iaste toată lumea obicinuită. Şi cu acélea nimic n-au folosit, că moartea n-are făţărie, ci iaste la tot omul de obşte tocma.

De aicea încépem de un războiu ce au mai făcut turcii cu némţii. Că fiind un paşă, anume Naimbeiu, foarte viteaz mare, hain de cătră împăratul, mult s-au nevoit împăratul să-l prinză şi nu putea. Iar apoi el singur ş-au plecat capul şi au poftit de la împăratul să-i dea toată oastea lui ca să să bată cu némţii. Déci împăratul, sultan Suliiaman, numaidecât i-au trimis caftan şi toate oştile lui, ca să fie sarascheriu, făgăduindu-i, de va bate pre némţi, să-l facă vizir mare. Şi s-au tăbărât din sus de Belgrad, lângă apa Drivei, fiind cu dânsul ajutor şi Techeli groful, care s-au hainit de cătră creştini, cu câtăva seamă de oaste a lui şi cu tătari ca la 10.000. Némţii încă au fost venit dincolo de Dreva. Deci fiind apropiiaţi unii de alţii, făcură némţii un meşteşug, că au fost ales o seamă de oşti şi i-au trimis pre apa Drevii în sus, iar cealaltă tabără s-au făcut a fugi, tăbărându-se la un loc unde au ştiut ei că va fi bine de războiu. Iar Naimbei şi cu groful, văzând aşa, numaidecât trecură apa cu toată tabăra lor, mergând dupre némţi, pân-îi ajunseră unde era tăbărâţi şi îndată să ciocniră unii cu alţii şi făcură un războiu foarte mare. Atunce sosiră şi némţii cei pitiţi

şi fără véste-i loviră denapoi. Atuncea turcii foarte să spereară şi déderă dosul. Şi la acest războiu încă au pierit de robie mulţime de turci şe de tătari, şi mulţi s-au închinat. Naimbei şi groful numai ce au scăpat cu puţintei turci. Şi au fost izbânda creştinilor, rămâind de la turci cu multă dobândă.

Şi numaidecât de acolo s-au rădicat toată tabăra nemţească; pogorându-se în jos, tăbărâtu-s-au împrejurul Belgradului, fiind acolo în cetate mulţime de turci şi neguţători. Bătându-se acolo unii cu alţii în puşci, şi în tunuri şi în tot feliul de meşteşuguri, făcându-se multă vărsare de sânge într-amândoao părţile, zicând turcii că toţi sunt ei pieriţi, ci să dăm război până la moarte, némţii încă nu-şi da mijlocul, ci ziua şi noaptea tot să bătea, pân' s-au umplut zile 32. Iar când au fost la august 6 deni, 7196, au dat Dumnezeu de au fost izbânda creştinilor.

Dând năvală mare, au spart cetatea şi au intrat. Atuncea la acea năvală, au pierit 2 ghenăraleşi nemţeşti, anume Şafemberg şi ă...î. Atuncea nemţii fiind foarte turburaţi, mai vârtos pentru acei ghenăraleşi mari, au tăiat pre turcii toţi şi cadânele lor, şi mari, şi mici. Pierit-au şi creştini mulţi, fiind cu dânşii amestecaţi. Şi toate trupurile lor le-au tras la marginea Dunării, până au măturat toată cetatea de spurcăciunea lor. Şi nici aşa nu i-au lăsat, ci i-au înfăşurat câte 2 şi câte 3 la o sfoară şi i-au înecat în Dunăre, înotând trupurile lor, cât la multe locuri să strângea mulţime de trupuri, de să făcea năglabie cât şi apa mult să oprea. Şi aşa s-au preumblat acéle trupuri fără caice, pân' ce vor fi dat şi în Marea Neagră. Atuncea au rămas némţilor multă dobândă.

Şi trecură o seamă de oşti dincoace de Dunăre, de au luat Caravansebeş, şi Logojul, şi Ruşava şi Cladova. De acolo au rădicat o seamă de oşti nemţeşti, fiindu-le cap Viteranie ghenăraleşul, de au trecut în Ţara Rumânească şi s-au tăbărât la Turnul Severinului.

Atuncea Şărban-vodă de aceasta înţelegând, degrab trimise pre nepotă-său, Costandin Brâncoveanul vel-logofătul, cu cărţi la Viteranie ghenăreleşul, cu multă rugăciune şi cu multe daruri scumpe,

ca să să întoarcă înapoi iar, ca nu cumva, simţind turcii, vor zice că iaste ţara haină şi vor porunci tătarilor de vor veni aici în ţară să o robească. Atunci Viteranie ghenăraleşul, înţelegând de aceasta, numaidecât s-au rădicat de acolo cu toată oastea lui, de au venit pre supt munte până la Câmpul Lung. Şărban-vodă iar au trimis pe frate-său, Mihai Cantacuzino biv-vel-spătarul şi pre gineri-său, Costandin Bălăceanul velagă, de s-au întâmpinat cu dânşii la Câmpul Lung, fiind şi Brâncoveanul acolo, tot cu ei, făcând multă rugăciune, până s-au rădicat de acolo, de au trecut la Braşov şi s-au aşăzat acolo cu toate oştile să iernéze.

Deci întorcându-se aceşti boiari înapoi, spuseră lui Şărban-vodă de toate câte sunt mai sus scrise. Şi îndată trimise la împăratul turcesc de-i spuse véste bună, cum au trecut némţii la Ardeal. Ei încă să bucurară şi făcură mare laudă lui Şărban-vodă. Aşijderea trimise şi la paşa sarascheriul şi la sultanul, de le făcu véste iar pentru némţi, cum au trecut la Ardeal. Şi aşa, cu înţelepciunea lui toate le-au potolit.

După aceasta, temându-se Şărban-vodă ca nu carécumva în zilele lui să cază ţara la vreo nevoie sau la vreo robie, au de către turci, au de către némţi, ci să lupta cu dânşii cu multe meşteşuguri în tot feliul şi făcu sfat cu toţi boiarii, alegând 4 boiari mari anume: Iordache Cantacuzino marele spătar, fratele lui Şărban-vodă, şi pre Costandin Bălăceanul marele agă, ginerile lui, şi pre nepotu-său, Şerban Cantacuzino, feciorul lui Drăghici, ce au fost mare spătar Măgureanul şi pre Şerban marele comis, feciorul Pârvului ce au fost mare vistier, de la Aninoasa, pre aceşti 4 boiari i-au trimis soli la împăratul creştin Leopold de la cetatea cea mare ce să chiamă Beciul, cu cărţi şi cu daruri scumpe, făcând Şărban-vodă înaintea féţii lui mare rugăciune ca să tinză porunca lui asupra tuturor gheneraleşilor câţi sunt capete, asupra putérnicilor oşti ale împărăţiei sale căte sunt trimise asupa păgânilor turci, ca, dând Dumnezeu izbândă, să păzească şi această Ţară Rumânească ca să o scoaţă din gura lupilor turci şi a leilor tătari, precum au scos şi Moisi proroc pre israiliténi din robiia Eghipetului, însă cu putéria dumnezeiască. Atunce şi ţara

aceasta să fie închinată supt ascultarea împărăţiei sale cum au fost şi mai denainte vréme.

Deci purcegând aceşti 4 boiari, fiind în călătorie, iar în urma lor s-au războlit Şerban-vodă. Plinindu-se doao săptămâni mesiţa octomvrie 29 de zile, cursul anilor 7197, luni dimineaţa, la 2 ceasuri din zi, pristăvitu-s-au Şărban-vodă, dându-şi fericitul suflet în mâna lui Dumnezeu. Dumnezeu să-l pomenească! Déci întâmplându-se la pristăvirea lui părintele mitropolitul Theodosie şi frate-său Costandin Cantacuzino, ce-au fost mare stolnic, şi toţi boiarii, numaidecât mérseră la sfânta Mitropolie şi poruncіră de să strânseră toţi căpitanii de pre la toate cétele şi mulţime de boiari mari şi mici den ţară, şi toţi neguţătorii. Atunci aduseră şi pre un capegibaşa turcu, Hamet aga, care era venit aicea cu trebi împărăteşti şi mai era şi alţi agalari turci; aduseră şi pre părintele Dionisie, patriarhul Ţarigradului, şi aşa cu toţii împreună mérseră înaintea acelui agă turc de-i spuseră de moartea lui Şerban-vodă şi-l întrebară de sfat, să-i înveţe cum vor face. Atunci acel agă turc împreună cu alalţi déderă răspuns întru auzul tuturor boiarilor şi a tuturor slujitorilor la mari, şi la mici, ca fără zăbavă să-şi rădice domn den ţară să nu carécumva să se prinză vreo zminteală, căci ţara iaste ocolită de vrăjmaşii împărăţiei.

Déci boierimea şi cu alţi cu toţi nu avură cum face într-alt chip, ci cu toţii făcură sfat şi aléseră dintru dânşii pre un boiariu anume jupan Costandin Brâncoveanul, marele logofăt, de-l rădicară să le fie domn, că-l ştiia că iaste înţelept şi să trăgea din odraslă domnească.

Atunce cu toţii să închinară lui cu mare bucurie şi toţi cu un glas bun, ziseră: “Într-un ceas bun să ne fii măriia-ta domn, până la adânci bătrâneţe”.

Şi îndată-l duseră în sfânta Mitropolie cu mare cinste, luundu-l de mână părintele Theodosie mitropolitul, până l-au băgat în sfântul oltar, pre poarta cea mare împărătească, şi acolo l-au purtat împrejurul sfântului préstol, sărutând masa cea sfântă, şi evanghelia cea dumnezeiască şi cinstita cruce. Şi închinându-se, au îngenunchiat înaintea préstolu-lui, de i-au citit deasupra capului molitvele de domnie

patriarhul Dionisie şi l-au blagoslovit. Şi aşa ieşind de acolo l-au pus în scaun domnesc până i-au cântat mnoga léta, mergând toată boierimea de i-au sărutat mâna.

După aceia ieşind afară, numaidecât purcéseră cu toţii de mérseră la curtea domnească, ieşindu-i nainte toţi preoţii cu litie şi cu cântări dumnezeieşti, până l-au băgat în biserica domnească, de au sărutat sfintele icoane şi au şezut în scaunul cel domnesc.

Atunce Costandin-vodă au strigat către toţi boiarii cu glas de bună cinste zicându-le: “Iată, am ascultat eu rugăciunea dumneavoastră de mi-am lăsat toată odihna şi toate moşiile méle şi mai mult fără voia mea m-aţi rădicat domn. Acum dară să cade şi dumneavoastră să vă arătaţi credinţa cea adevărată, cum că vă veţi afla în toată vrémia lângă noi, cu slujbă dreaptă şi credincioasă, şi veţi face toate poruncile domniei fără nici o îndoială, precum şi noi ne făgăduim să aveţi dumneavoastră şi toată ţara de la noi dreptate.”

Aşijderea şi boiarii răspunseră: “Cum de vréme ce au dăruit Dumnezeu pre măriia-ta cu domniia după pofta noastră, suntem bucuroşi foarte să ne dăm credinţa neclătită“. Şi câte unul, câte unul, pre rând, fiind sfânta evanghelie aşezată în mijlocul biséricii, puseră mâinile toţi pre dânsa, jurându-se şi legându-se cu numele marelui Dumnezeu, cum vor sluji domnului lor, cu credinţă şi cu mare dreptate, dând la mâna domnu-său şi o scrisoare a lor încredinţată, precum iaste mai sus scris.

Isprăvindu-se de aceasta, cu toţi dimpreună să închinară şi ieşind din bisérică, suindu-se toţi în casele domneşti, şezând în cinstitul scaun, alergară către dânsul toţi boiarii, mari şi mici, şi toate gloatele sărutând mâna, zicea: “Într-un ceas bun să ne fii măriia-ta domnu şi să ne stăpâneşti cu pace în toată viaţa măriei-tale”. Şi aciiaşi porunci Costandin-vodă tuturor logofeţilor domneşti de scriseră cărţi pre numele lui la toate târgurile şi la toată ţara, dând véste de pristăvirea lui Şărban-vodă şi de domnie noao a lui Costandin-vodă.

Şi tot într-acea zi au început a să griji de toate cele ce trebuiesc pentru îngroparea lui Şărban-vodă. Iar a doa zi rădicat-au cinstitul trup

şi-l duseră cu mare cinste la sfânta mănăstire din Cotrocéni, unde iaste hramul uspenie bogorodiţe, care iaste făcută de el cu toată podoaba ei încă den temelie. Şi fiind acolo adunaţi doi patriarşi ai Ţarigradului, anume Dionisie şi Parthenie, dimpreună cu părin-tele Theodosie mitropolitul şi cu mulţime de egumeni şi de preoţi, de-i făcură pogrebaniia cumsăcade şi toţi blagoslovin-du-l, déderă-l gropii în bisérică după jeţiul cel domnesc, fiind mare jale şi plângere de doamna lui şi de coconii lor, şi de fraţii lui, şi de toate rudeniile, zicând toţi: “Dumnezeu să-l iarte!” Şi-i făcură paminte mare cu bani la săraci, cu bucate multe.

Şi de acolo să întoarse Costandin-vodă iar la scaunul lui, şi tot într-acéia zi fost-au trimis la Poartă pre o seamă de boiari, pre altă i-au trimis la paşa, care au fost sarascheriu la Oblucită, unde-i zic Cartal, pre alţii la hanul tătărăsc, cu cărţi scrise pentru moartea lui Şerban-vodă, făcând mare rugăciune pentru Costandin-vodă, să-l lase să le fie domn, precum l-au poftit ţara.

Oh, mare minune şi mare milă făcu Dumnezeu cu dânsu, că preste 2 săptămâni sosiră la Costandin-vodă de toate părţile véste bună. Întâi de la împărăţie veni Părvul logofătul Cantacozineanul cu véste bună, cum s-au tocmit domniia numai în 8 ceasuri şi în urma lui au sosit un agă mare, turcu, împreună cu Dumitraşco Caramalăul, îmbrăcând pre Costandin-vodă cu caftan de la împărăţie pentru domnie noao,şi-l puse cu mâna lui de şezu în scaunl cel de domnie, dând cu tunurile, făcut-au întru toţi mare bucurie de domn tânăr.

Când au şezut Costandin-vodă domn, fost-au cursul anilor 7197, mesiţa octombrie 29 de zile, luni la 10 ceasuri de zi, iar vărsta lui au fost de ani 34.

Trimis-au şi la cei 4 boiari carii era trimişi la Beci pre Preda spatarul, văr primare cu Costandin-vodă, de le-au făcut véste de această întâmplare.

Şerban-vodă au domnit ani 10, iar vârsta lui au fost când au murit, de ani 55.

Şi cât au fost el domn mult au pătimit, mai vârtos pentru ţară, că vrăjmaşii nu-l lăsa, ci-l necăjiia în tot feliul ca să-l surpe din domnie, să poată hrăpi ţara, mai vârtos grecii ţarigrădeni; iar Dumnezeu tot nu l-au lăsat, nici-şi da mijlocul, ci pre turci îi biruia cu banii, iar pre greci îi biruia cu alte meşteşuguri; pre toţi vrăjmaşii lui i-au su-pus, pre unii cu moartea, pre alţii cu închisoarea, cât nu mai putea scăpa nici unul, ci de frica lui să ascundea toţi în toate găurile, că-i dedése Dumnezeu minte şi chibzuială mare. Şi chipul lui era groaznic, cât să sperea de el şi păgânii şi alte ţări.

Şi în zilele lui nimeni n-au cutezat să-i calce ţara, până la moartea lui.

Iar doamna lui, Mariia, cu fiiu-său Iordache şi cu patru cocoane au rămas în urma lui Şerban-vodă cu mare jale şi cu multe lacrămi vărsate.

Iar Costandin-vodă încă nu i-au lăsat să fie atâta obidiţi, precum au fost mai nainte alte doamne rămase sărace de domnii lor, ci le-au dat mare cinste. Şi n-au lăsat pre doamna să o bântuiască cineva, ci o au lăsat în casele ei, să se odihnească cu coconii ei şi să-şi ţie satele şi moşiile şi tot ce va avea, cu bună pace. Aşijderea şi slugile ei câte au avut, le-au făcut cărţi de milă ca să slujească acei case până vor fi.

Iar când au fost cursul anilor 7197, mesiţa iunie 20 de zile, fiind oastea nemţească la Belgradul sârbesc, iar sultan Suliman s-au rădicat cu toată puteria lui cea turcească de au mers asupra némţilor până la Sofia şi acolo s-au tăbărât.

Atunce şi Costandin-vodă, din porunca împărătească, purces-au cu toate oştile lui de au mers până la Ruşavă şi acolo s-au tăbărât, poruncindu-i turcul să dreagă cetatea de la Cladova şi de la Ruşavă. Fiind acolo, venit-au la dânsul şi Tuchili groful de l-au ospătat, şi l-au dăruit, şi iar s-au învârtejit înapoi de s-au dus la tabăra turcească, unde era toţi adunaţi. Iar când au fost la august 4 zile, făcut-au război mare de turci şi de némţi la apa Nişului, şi cu vrérea lui Dumnezeu fost-au biruinţa némţilor iar turcii s-au întors înapoi cu mare ruşine. Atunce au luat némţii cetatea ce-i zic Nişul, şi iar atunce au mers

némţii cătră Dunăre la cetatea Diiului, de s-au bătut cu turcii şi au luat cetatea Diiului. Deci fiind cap un domn ce i-au zis prinţepul, după ce au aşezat oştile la cetatea de la Nişi şi de la Diiu, s-au învârtejit înapoi cu toate oştile lui de au venit până la Cladova, scriind cărţi la Costandin-vodă de frăţie şi de prieteşug. Costandin-vodă încă le-au priimit şi i-au trimis daruri şi mulţemită. Şi au pornit de la Cerneţi să vie iar la scaunul lui. Ajungând la Olt, la casele lui din Brâncoveni, sosi-i véste cum au intrat prinţipul cu oştile lui aicea în ţară. Atunce Costandin-vodă multă obidă şi inimă rea avu pentru înşelăciunea ce i-au făcut némţii, şi îndată trimise nişte boiari cu cărţi de au ieşit înaintea némţilor, scriind la acel prinţip gheneraleş cu mare rugăciune, făgăduindu-i dar mare, ca să facă bine să nu vie pentr-această ţară că iaste săracă şi prădată de turci şi de tătari. Iar el nimic n-au băgat în seamă, ci au venit prin mijlocul ţării de au făcut mare pradă, şi au călcat mănăstirile, şi au stricat biséricile până au sosit la Rucăr. Acolo s-au întâmpinat cu alt gheneraleş ce i-au zis Aizer, cu multe oşti nemţeşti, împreună cu Costandin aga Bălăceanul, trecând prinţipul în Ardeal, iar Aizer cu acel Bălăcean au trecut în ţară.

Atunce şi Costandin-vodă sosind la scaunul lui în Bucureşti, prinzând de véste că au intrat acei némţi în ţară şi până la Târgovişte au sosit, numaidecât au ieşit din scaunul lui împreună cu doamna, şi cu părintele mitropolitul chir Theodosie, şi cu toţi boiarii şi cu toată curtea lui, de au mers în jos, cătră Podul Pitariului, tăbărându-se în lunca Plătăreştilor, lăsând la scaun ispravnici pre Cărstea marele vistier Popescul, poruncindu-i ca după ce vor veni némţii în Bucureşti, să le dea zaharea cât le va trebui.

Decii Aizer gheneraleşul, înţelegând de aceasta, numaidecât trimise carte la Costandin-vodă, poftindu-l să vie la scaunu-şi, să fie cu dânşii împreună, iar despre turc să se hainească.

Atunce Costandin-vodă, înţelegând de aceasta, numai-decât au chemat pre părintele vlădica Theodosie, şi pre toţi boiarii marii şi mici, făcând mare sfat ce vor face de aceasta, mai vărtos arătând o seamă de boiari ca să se lépede Costandin-vodă de turci şi să fie cu némţii;

iar el cu altă seamă de boiari, mai vărtos Costandin Cantacuzino, ce-au fost mare stolnic, şi Mihai Cantacuzino, marele spătar, socotiră că nu iaste acest sfat bun, căci de vor face una ca aceasta, tătarăi sunt aproape şi numaidecât vor veni cu putére mare de vor robi ţara şi o vor prăda, şi de către némţi nu vor avea nici un folos. Ci numaidecât s-au sculat de acolo de au mers la sat la Ruşi, unde sunt heleşteiele domneşti.

Atunce au venit şi Aizer la Drăgăneşti, poftind pre Costandin-vodă de au venit de la Ruşi de s-au împreunat amândoi acolo la Drăgăneşti, arătând acel gheneraleş mare liubov cătră Costandin-vodă, rugându-l, cu toată credinţa ca să-l înveţe ce va face. Şi au spus adevărul că această venire a lui cu oştile o au făcut pre minciunile acelui Bălăcean, că el s-au lăudat cum după ce va veni aicea în ţară, să va închina la dânsul toată boierimea, şi toată ţara, iar n-au fost aşa.

Déci Costandin-vodă încă i-au spus tot adevărul, cum că tătarăi vor să vie în ţară la dânşii, şi făcându-i mare cin-ste, l-au ospătat şi s-au întors iar la Bucureşti cu mare frică. Iar tătarăi înţelegând de venirea némţilor, numaidecât s-au sculat sultanul cu tătarăi şi au trimis nainte soli la Costandin-vodă, spuindu-i că sunt viitori aicea în ţară asupra némţilor.

Déci Costandin-vodă, înţelegând de aceasta, foarte rău s-au întristat, mai vărtos pentru săraca de ţară şi numaidecât s-au rădicat de acolo de s-au dus la Buzău. Şi de acolo au trimis pre doamnă-sa şi cu toate jupânésele la mănăstire la Brad, iar el cu puţinei oameni au încălecat de au ieşit înaintea sultanului, închinându-se lui cu mare plecăciune şi cu mult dar.

Atunce au văzut sultanul că nu iaste Costandin-vodă hain, ci iaste slugă dreaptă împăratului, făgăduindu-se că nu vor robi ţara, numai ci merg asupra némţilor, care sunt vrăjmaşi lor.

Şi de acolo Costandin-vodă numaidecât s-au învârtejit de au venit iar la Buzău, de au fost în zioa sfintei blagoiavleniei şi de acolo, cu porunca sultanului s-au sculat de au venit iar la scaunul lui la Bucureşti, cu toată boierimea şi cu toată curtea lui. Iar Aizer,

înţelegând de venirea tătarălor, de mare groază au dat dosul, fugind până în Târgovişte de n-au mai descălecat, la ghenarie 2 zile, 7198.

[i] În ms: terarum.
[ii] Veşnica pomenire (sl.).
[iii] Veşnica lui pomenire (sl.).